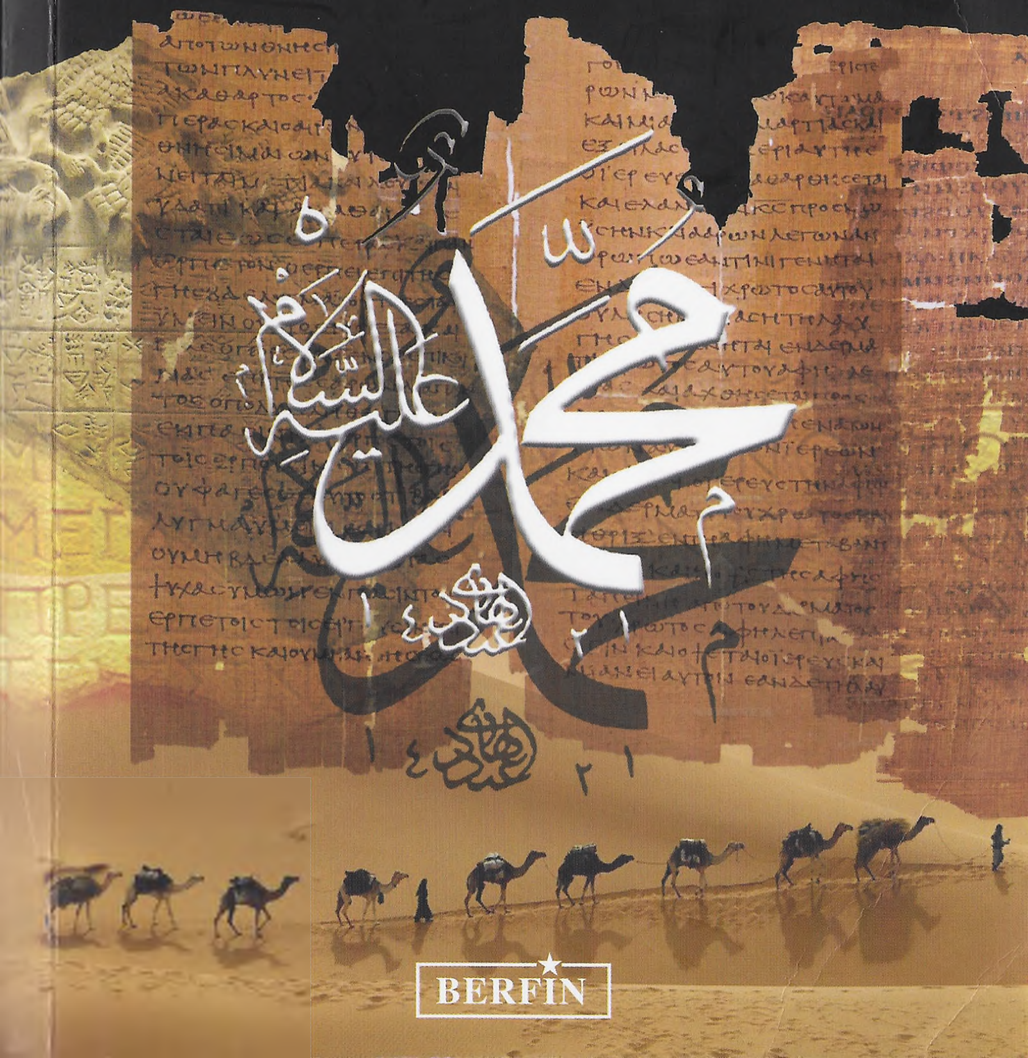
ARİF TEKİN

Hz. MUHAMMED'in HOCALARI

BERFİN

Berfin Yayınları : 232
Araştırma-İnceleme : 85

ISBN 978 - 605 - 4399 - 27 - 7
Yayıncı Sertifika No: 10859
Matbaa Sertifika No: 12156

Arif Tekin : Hz. Muhammed'in Hocaları
Yayın Yönetmeni : İsmet Arslan
Düzelti : Güzide Bulut
Kapak : Mehmet Özalp
Baskı Cilt : Kayhan Matbaası (Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi, C Blok No: 244 Topkapı / İstanbul)
Birinci Baskı : Nisan 2015

Berfin Basın Yayın ve Tic. Ltd. Şti.
Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, No: 29 / 62
Kat: 3 Cağaloğlu 34112 / İstanbul
Tel: (0.212) 513 79 00 - **Faks:** (0.212) 512 37 20
www.berfin.net **e-posta:** berfin@berfin.net

ARİF TEKİN

Hz. Muhammed'in Hocaları

BERFİN
YAYINLARI

ARİF TEKİN

Diyarbakır iline bağlı Kulp ilçesinin Gavgas köyünde doğdu. Köyünde ilkokul olmadığından medreselerde Arapça tahsiline başladı. Birkaç yıl okuduktan sonra hastalandı ve zorunlu olarak öğrenimine ara verdi. Daha sonra kendi çabasıyla, hocalara gitmeden kaldığı yerden devam etti; özellikle İslam felsefesi hakkında bilgisini geliştirmeye çalıştı. Zaman içinde Latin alfabesini öğrendi. Türkçesini geliştirdi ve okul dışından ilkokul diplomasını aldı. Bu arada bölge düzeyinde yapılan sınavı din görevlisi olarak kazanarak Diyarbakır merkeze bağlı Alıcık Köyü Camii İmamlığına atandı. Süreç içinde sınavlara hazırlandı ve sonuçta Diyarbakır İmam Hatip Lisesi diplomasını yine okul dışından aldı. Girdiği sınavlarda İnönü Üniversitesi matematik bölümünü kazandı; ancak ailevi sorunlarından dolayı okumaktan vazgeçti. Daha sonra yine sınavlara girdi; bu kez İzmir 9 Eylül İlahiyat'ı kazandı ve 1994'te mezun oldu. 1999 yılında *"Kur'an'ın Kökeni"* adlı ilk çalışmasıyla *Turan Dursun Araştırma Ödülü*'nü kazandı. Arif Tekin halen Kur'an, hadis ve İslamî ilimler üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu çalışmamı, Şengal'de IŞİD katliamına uğrayan Yezidi halkına ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Önceki kitaplarımda değişik açılardan Kur'an'ın kökeniyle ilgili bilgi vermiştim. Kâbe temelinden çıkan bir-iki kitap, farklı belgeler, Hz. Ömer'in Hz. Muhammed'i yönlendirmesi gibi.[1] Bu çalışmamda ise çoğu ayetlerin aslında daha önce Arap şair ve edipler tarafından dile getirildiği, Hz. Muhammed'in bunları alıp değerlendirdiği konusu üzerinde durup somut örneklerle izah etmeğe çalışacağım. Hz. Muhammed'in bilgi kaynağı önceki şair ve düşünürlerdir demekle, o zamanlarda Kur'an'ın ortaya konması için gerekli birikimin had safhada olduğunu vurgulamak isterim. Diğer yandan, bu bilgileri Hz. Muhammed'e doğrudan aktaran, ona hocalık eden insanlar da çoktu. Bunlar üzerinde özellikle duracağım. Bunu yaparken de her zamanki gibi İslam otoritelerince sağlam kabul edilmiş eserlerden alıntı yapacağım ve herhangi bir bilgiyi sunarken kaynağını mutlaka gösteceğim. Konunun bütünlüğü açısından Kur'an'la Tevrat ve İncil'de işlenenler arasında kısa bir karşılaştırma yapacağım; yalnız bu kısım üzerinde fazla durmayacağım. Çünkü bu yeni bir konu değildir, pek çok yazar bunu işlemişlerdir. Kaldı ki bunları anlamak zor da değildir. En basiti, okur-yazar olan biri eline herhangi bir Kur'an mealiyle Tevrat'ı alıp karşılaştırma yaparsa, Tevrat'ın da aynı şeylerden bahsettiğini görebilir.

Kitapta bir de Hz. Muhammed'in mucizeleri hakkında geniş bir bilgi aktaracağım. Gerçekten mucize diye olağanüstü bir şey o zaman göstermiş mi, göstermişse ne gibi? Bunları Kur'an ışığında inceleyip detaylı bir şekilde izah edeceğim. Kısacası, ağır-

---

[1] Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an.

lıklı olarak bugüne kadar irdelenmeyen konular üzerinde duracağım: En fazla Hz. Muhammed'in bilgi kaynağı, kendisinin etkilendiği kişiler ve ona Kur'an ayetlerini sağlayan, onu peygamberliğe hazırlayan hocalar ve ekibi hakkında geniş bilgi sunacağım. Özetle, kitabın ana temaları bunlar. Elbette detaylarda daha farklı şeylerle de karşılaşacağız.

Kur'an'daki bilgilerin yeni olmayıp eskilerin bir devamı olduğu ve kimi insanların yardımıyla Hz. Muhammed'e aktarıldığı, dolayısıyla bunların tanrı buyrukları olmadığı konusu, Hz. Muhammed zamanında da yoğun bir şekilde gündemde vardı. Bununla ilgili birçok ayet var. Örneğin, Nahl suresi 103. ayette, "And olsun ki biz onların (inanmayanların), 'Kur'an'ı ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. İddia ettikleri kişinin dili yabancıdır. Oysaki Kur'an dili apaçık Arapçadır" deniliyor. Bu ayette, inanmayanların, 'Muhammed'in kimi Kur'an bilgilerini falanca şahıstan aldığını iddia ettikleri' vurgusu yapılıyor. Yani muhaliflere göre Kur'an değişik yerlerden sağlanıyordu; ancak bu ayette o yerlerden sadece birine işaret ediliyor. O devirde bazılarının, "Muhammed ayetleri birçok kişiden alıyor" dediklerini belirten ayetler de var. Örneğin; Furkan suresinde, "İnkâr edenler, bu (Kur'an) olsa olsa onun uydurduğu bir yalandır. **'Başka bir zümre de bu konuda kendisine yardımcı olmuştur'** dediler. Böyle demekle onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır. Yine onlar dediler ki, bu ayetler onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır. De ki, onu gökler ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi" diye geçiyor.[2]

Bu ayetlerde, Hz. Muhammed'in Kur'an ayetlerini değişik yollardan temin ettiği iddiaları dile getiriliyor. Mesela Kur'an'da, hem ayetlerin özel bir hoca tarafından hem de bir kitle tarafından ona öğretildiğini iddia edenler vardı diye bilgi var. Ayrıca bazı insanların, "Muhammed Kur'an'ı kendisi uyduruyor veya eski masallardan aktarıyor" dedikleri şeklinde farklı bir bilgi daha var Kur'an'da. Kısacası, Kur'an'ın değişik yollardan sağlandığı dü-

---

[2] Furkan suresi ayetler 4-6.

şüncesi o devrin muhalifleri tarafından sürekli olarak dile getiriliyordu. Kur'an'da, birçok ayette bu iddialar geçiyor; ancak bu savlar doğru değildir deniliyor. Doğru olup olmadığı konusu üzerinde elbette duracağız.

Ne hazindir ki İslam tarihine baktığımızda Kur'an'ı mantık, ilim, sosyolojik bazda inceleyen bir İslam âlimini görmek zor. Elbette ki **Turan Dursun** müstesna. Son yıllarda sarsıcı olmamakla birlikte İslami kesimde bazı çıkışlar görüyoruz. Mesela Ezher üniversitesi hocalarından **Mahmut Kumni** (1947 doğumlu), Kur'an'ın eski örf-âdet ve inançlardan bir alıntı olduğunu doğrudan telaffuz etmiyorsa da, yazılarından Kur'an'a objektif baktığı anlaşılıyor.[3] **Halil A. Kerim**'in (1930-2002) yazdıkları da, Kur'an'daki bilgileri eskilerle karşılaştırma noktasında önemlidir.[4]

Mısırlı **Muhammed Sait Aşmavi** (1932-2013) bir çalışmasında Kur'an'ı, o dönem var olan şairlerin sözleriyle karşılaştırıyor ve adeta onların bir benzeri olduğu noktasına geliyor. Bu görüşünden dolayı kendisine "Mısır'ın Salman Rüştü'sü" lakabını takmışlar. Yine Mısırlı Dr. **Taha Hüseyin** (1889-1973), Kur'an'la ilgili farklı bazı yazılar yazdığı için hem adama "delidir" damgasını vurdular, hem de yazdığı kitabın piyasada satılmasına engel oldular. Lübnanlı **Mustafa Ceha** (1942-1992), Kur'an hakkındaki radikal yazılarından dolayı bir suikast sonucu katledildi.

Heddadi lakabıyla meşhur **Yusuf Dürre** (1913-1979), "Kur'an Hıristiyanlıktan Bir Alıntıdır" adlı kitabında önemli tespit ve karşılaştırmalarda bulunuyor. Onun kitabı Arapça olarak şu an piyasada var; merak edenlere öneriyorum. Yine asrımız yazarlarından **Ebu'l Abbas el-Hariri**'nin konuya ilişkin yazdıkları var. Her ne kadar bu adam Hıristiyan da olsa, kanıtları Sünni kaynaklardandır. Bu eserde de Kur'an'la eski inançlar arasında yapılan karşılaştırmalarda önemli tespitler ortaya konmuştur.

---

[3] Mahmut Kumni, "Al-Arab'ü Kablel İslam" adlı birkaç sayfalık çalışmasında, Kur'an'daki çoğu bilgilerin eski şairlerde var olduğunu belirtiyor.

[4] Halil A. Kerim'in a) El-Cezur'ü tarihiye, b) Fetret'ü Tekvin fi hayat-i sadıki'l emin adlı yapıtları.

Türkiye'de yazılarında işledikleri halde; Kur'an'ın eski örf-âdetlerden derlenip toparlanmış bir kitap olduğunu dillendireme-yen bazı ilahiyatçıları görmek mümkün. Mesela şu an Çukurova üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığını yapan Prof. **Ali Osman Ateş**'in hazırlamış olduğu kitaba bakılırsa, Kur'an'ın eskilerden bir derleme olduğu anlaşılır.[5] Ama her nedense bunu doğrudan söyleyen yok. Üstelik böyle yazdıkları halde bakıyoruz bunlar daha da mürit oluyorlar. "Bakmak ve görmek" diye iki terim var. Evet; Kur'an ve İslam'ın kaynaklarına bakmasına epey insan bakıyor. Ama maalesef hakikati gören veya görmek isteyen yok.

Aslında hem İslam'ın teorik olarak zayıf (içerikten yoksun) olmasından, hem de pratik olarak İslam ülkelerine, özellikle de son yıllarda ortaya çıkan IŞİD, El-Kaide, Boko Haram gibi örgütlerin yaptıklarına bakıldığında, İslam uleması çoktan harekete geçip Kur'an hakkında bazı farklı sesler çıkarmalıydılar. Ne yazık ki kimseden ses çıkmıyor. Gelinen aşamada (21. asırda) sadece birkaç kişinin ses çıkarması, doğrusu hem yetersiz, hem de üzüntü vericidir.[6]

Türkiye gerçeğinde sorgulanması gereken bir realiteyi hatırlatmak isterim. Türkiye'nin illeri 81, Türkiye'deki ilahiyat fakültesi sayısı 100'ü aşkın. Bu ilahiyatlarda birçok akademisyen var; ama bugüne kadar kimseden muhalif bir ses çıktığı yok. Şu da biliniyor ki, Türkiye'de lehte veya aleyhte şu an İslam'la ilgili var olan farklı bakışları ortaya koyanlar, devlet okullarında yetişmeyen insanlardır. Nurculuk hareketinin lideri (beğenilir veya beğenilmez) Said Nursi özel Kürt medreselerinde yetişmiştir (devlet okullarıyla alakası yoktur). Dine farklı açıdan bakan Turan Dursun yine Kürt bölgesindeki medreselerde yetişmiştir.

---

[5] Prof.Dr. Ali Osman Ateş, İslam'a göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri, Beyan yayınları, 1996/İstanbul.

[6] a-Muhammed Sait Aşmavi, El-Halafetü-l İslamiye, Sina yayınevi, Mısır/1992.

b-Dr. Taha Hüseyin, Fi-ş-Şi'ri-l Cahiliyye.

c-Musatafa Ceha, Mihnetü-l Akli Fi-l İslam.

Onun da devlet okullarıyla ilgisi yoktur. Ben de şu an farklı bir bakışla yazıyorsam, Kürt medreselerinde gördüğüm tahsile ve kendi özel çabama borçluyum. Zaten zamanımda köyümde okul yoktu ki gideyim. Kim bilir fırsatım olup devlet okullarına gitmiş olsaydım belki şu an televizyonlarda reyting yapıp cennet biletlerini satanların başında yer alırdım.

Kısacası; Sait Nursi, Turan Dursun dışında kutsal dinler ve özellikle de İslam konusunda Türkiye'de ses getiren başkaları var mı? Ben bilmiyorum. İşte tam da burada düşünülmesi gerek ciddi bir durum söz konusu: Neden bizim gibi kıt imkânlarla kendilerini yetiştirenler ortalıkta var da devlet okullarında sözde profesyonelce yetişen, eğitim gören ilahiyat akademisyenlerinden ses seda yok! Bunun yanıtı çok basit ancak ben sadece bir gerçeği hatırlatmak ve bunun yanıtını okurlara bırakmak istedim.

Moliére'nin (1673.ö) **"Susan bir bilgin, bir kelime söylemeyen aptallardan farksızdır"** dediği gibi, bir insan hayati konularda bir şeyler biliyorsa, şov yapmadan, imkânların el verdiği ölçüde onları kamuoyuyla paylaşmalıdır.

I. BÖLÜM

PUTPERESTLİKTEN PEYGAMBERLİĞE

Böyle bir başlığın tutucu İslamcılara zor geleceğini, okuyunca irkileceklerini biliyorum. Bu yüzden de bu başlık üzerinde yeterince duracağım, konuya ilişkin İslam'da en sağlam kaynakları taramak üzere var olan bilgileri bir araya getireceğim.

Hadisin ravileri, sahabeden halife Ömer'in oğlu **Abdullah**, **Sait b. Zeyd** ve **Zeyd b. Harise**'dir. Kaynaklarda olay farklı versiyonlarla anlatılıyor. Hepsini anlatmaya çalışacağım. İlkin konu nedir kısaca özetleyeyim; daha sonra detayına geçeyim.

Bir gün Hz. Muhammed Mekke'de "**Beldah**" denilen semtte et yemeği yiyorken o sırada Zeyd b. Amr (Hz. Muhammed'in en çok yararlandığı kişilerden biri. Yeri gelince özel bir başlık altında onun hakkında bilgi vereceğim) oradan geçiyor. Kendisi Zeyd'e, "Gel sen de bizimle yemek ye" deyince; Zeyd, "Ben sizin kestiğiniz etten yemem. Çünkü siz hayvanları keserken Allah adına değil de; putlar adına kesiyorsunuz" diyor. Şunu da belirtmem gerekir ki, bu olay olurken Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmiş değildi. Evet burada açık bir şekilde Muhammed putperestlikle suçlanıyor.

Peki, bakalım hadis külliyatında bu olayın yeri nedir, hadis uzmanları buna ne demişler görelim. İlkin **Buhari**'de geçen hadisle konuya başlayalım, sonra da farklı kaynaklar ve farklı rivayetlere geçelim.

Abdullah b. Ömer anlatıyor: "Hz. Muhammed Mekke yakınındaki Beldah vadisinin alt tarafında Zeyd b. Amr b. Nufeyl ile buluşuyor. O zaman kendisine henüz vahiy indirilmemişti. Hz. Muhammed o sırada Zeyd b. Amr'a pişirilmiş et yemeği takdim ediyor, 'Buyur sen de gel ye!' diyor. Zeyd bundan yemediği gibi, 'Ben sizin putlar adına kestiğiniz hayvanların etinden yemem; yalnız üzerinde Allah'ın ismi anılan etten yerim' diyor."[7]

Buhari bu olayla ilgili farklı bir rivayet daha anlatıyor. Özeti şöyle: Bunlar Beldah vadisinde buluşunca, o sırada Hz. Muhammed'e et yemeği geliyor; ancak kendisi yemiyor. O arada Zeyd, 'Ben sizin kestiklerinizden yemem, çünkü siz Kureyşiler hayvanlarınızı putlar için kesiyorsunuz' diyor.

Bu rivayette "Muhammed yemedi" diye geçiyor. Ama niye yemedi sorusuna yanıt yok. Zeyd burada hiçbir neden yokken, ben siz Kureyşilerin kestiklerinden yemem. Çünkü siz putlar adına kesiyorsunuz diyor. Zeyd'e ikram edilmediği halde kalkıp böyle bir açıklama yapması mantıklı değildir. Peki, olay ne? Şu bir gerçek ki, Buhari bu hadisi bilerek bu şekle sokmuş ki Muhammed'in yiyip yemediği muğlâk kalsın. Ama konuyu yalnız Buhari değil; yüzlerce hadis uzmanı işlemiştir. **Buhari** o doğru olan rivayeti almıştır. Şüphe oluşturmak için de yanına o farklı cümleyi ilave etmiştir. Az sonra görüleceği gibi kaynaklar o kadar çok ve sağlam ki, Hz. Muhammed putlar adına kesilen etten hem yemiş hem de kendisi bizzat hayvan götürüp putlar adına kesmiştir. Böyle bir şey olmasaydı hadis âlimleri durup dururken bu bilgiyi kaynaklarında yazmazlardı![8]

Az önce İbni Ömer'in anlattığı, "Hz. Muhammed Zeyd'e et ikram etti, o da yemedi ve sizin etinizi yemem. Çünkü sizler putlar adına hayvan kesiyorsunuz" rivayetini, başta **Buhari** (h.256.ö) olmak üzere **Bezar** (h.292.ö), **Nesai** (h.303.ö), **Esfehani** (h.356.ö) ve **Makdisi** (h.643.ö) aktarmışlardır.[9]

---

[7] Buhari, Zebaih, bab 16, no: 5499.

[8] Buhari, Menakıb, no: 3826.

[9] a-Buhari, Zebaih, bab 16, no: 5499.
b-Bezar, Keşfü'l Estar, 3/283, no: 2754. →

Bir de olayı **Zeyd b. Harise**'den dinleyelim. Çünkü az önce de geçtiği gibi bu olayın ravisi yalnız İbni Ömer değil. Malum bu Zeyd, Hz. Muhammed'in onun Zeynep isimli eşiyle evlendiği kişidir. Kur'an'da Ahzab suresinde hem Zeyd'in adı, hem de Muhammed'in nasıl onun eşi Zeynep'i aldığı konusu anlatılıyor.

Zeyd, az önceki yemek olayını şöyle anlatıyor: Bir gün ben ve Hz. Muhammed putlardan birinin yanına varıp onun adına bir keçi/koyun kestik ve etini pişirdik. O sırada Zeyd b. Amr yanımıza geldi. Muhammed sordu: Senin kavmin neden seni sevmiyor? O da dedi ki, bu konuda kusurum yok. Bunların dini bana göre değil. Bu yüzden ben Fedek'e (O zaman Yahudilerin yaşadığı yerleşim yeri) gidip gördüm ki onlar bir yandan Allah'a inanırlar, diğer yandan ona eş koşarlar. Durum böyle olunca ben onların inancını da kabul etmedim. Sonra Hayber'e (yine o zaman Yahudilerin yerleşim merkezi) gidip oradaki âlimlerle görüştüm. Baktım onlar da aynı: Bir taraftan Allah'a inanmak var, diğer taraftan ona eş koşmak. Araştırmalarımı sürdürdüm, Şam'a gittim. Baktım durum aynı. Oradan da bir şey çıkmadı. Zeyd bunları anlattıktan sonra Hz. Muhammed kendisine o pişirilen etli yemekten ikram etti. O sırada Zeyd, bu da ne diye sordu. Muhammed, biz bunu şu put için kestik dedi. Zeyd buna karşı, üzerinde Allah'ın adı anılmayan eti yemem dedi.

Elbette birçok kaynakta dini araştırmalar için Zeyd'in Irak/Musul'a bir kâhinin yanına gittiği de yazılı. Yani adam varoluşla ilgili hep arayışlar içinde. Zeyd b. Amr zaman içinde öldüğünde Hz. Muhammed henüz peygamber değildi diyor. Bu rivayeti İbrahim b. İshak Harbi (h.285.ö), Ebu Ya'li (h.307.ö), Taberani (h.360.ö), Hâkim Nisaburi (h.403.ö) İbni Asakir (h.571.ö), Bezar (h.292.ö), Nesai (h.303.ö), İmam Müzi (h.762.ö), Heysemi (h.807.ö), Zehebi (h.748.ö) gibi birçok İslam âlimi işlemişlerdir.[10]

---

c-Nesai, Sünen-i Kübra, c.7/326, hadis no: 8133.

d-Makdisi, Ehadisü-l muhtar, c.3/308, no: 1110.

e-Esfehan, el-Eğani, c.3/86, Zeyd b. Amr başlığı altında.

[10] a-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.19/344.

b-Heysem, Mecme-ü Zevaid, c.9/693, no: 16179-16182'ye kadar.

c-Zehebi, Siyer-i A'lam, c.1/221: Zeyd b. Harise kısmında. →

Sait b. Zeyd b. Amr da bu hadisi aktaranlar arasında. Şunları anlatıyor: Zeyd b. Amr (**Bu** Zeyd, aynı zamanda Sait'in babasıdır) Mekke'de Hz. Muhammed'le Zeyd b. Harise'nin yanından geçerken, bunlar onu yemek sofrasına davet ediyorlar. Ancak kendisi Hz. Muhammed'e hitaben, 'Ey kardeşim oğlu! Ben putlar adına kesilen etten yemem' diyor. Onun bu açıklamasından sonra artık Muhammed'in putlar adına kesilen etten yediği görülmedi diyor. Bu rivayeti Teyalisi (h.204.ö), mezhep lideri Ahmet b. Hanbel (h.241.ö), Ebu Ya'li (h.307.ö), Taberani (h.360.ö), İbni Asakir (h.571.ö), Diyaüddin Makdisi (h.643.ö), Zehebi (h.748.ö), İbni Hacer Askalani (h.852.ö), el-Mütteki el-Hindi (h.975.ö) işlemişlerdir.[11]

Sait b. Zeyd'e mal edilen farklı bir rivayet daha var. O da şöyledir: Zeyd bir gün Hz. Muhammed'le Ebu Süfyan'ın bulunduğu bir yerden geçiyor. O sırada onlar yemek sofrasındaymış ve Zeyd'i de yemeğe davet ediyorlar; ancak Zeyd kabul etmiyor. Ey kardeşim oğlu! Ben putlar adına kesilen hayvanın etinden yemem, diyor. Onun bu açıklamasından sonra artık Muhammed bir daha putlar adına kesilen etten yemedi, diyor. Bu ri-

---

d-Taberani, Mucem-i Kebir c.5/86, no: 4663.
e-Ebu Ya'li, Müsned, c.13/171-74, no: 7212.
f-Nesai, Fedail-i Sahabe, s.27, no: 84, Zeyd b. Amr başlığı altında ve Sinen-i Kübra c.7/325, no: 8132
g-İmam Müzi, Tehzib-i Kemal, c.10/39, Zeyd b. Harise bölümünde.
h-El-Mütteki el-Hindi, Kenzü'l Ummal, c.14/33, no: 37862.
ı-İbrahim b. İshak Harbi, Garibü-l Hadis, c.2, s.790.
j-Hakim Nisaburi, Müstedrek, Menakıb, c.3/239, hadis no: 4956.

[11] a-Ahmet b. Hanbel, Sait b. Zeyd b. Amr hadisleri bölümü, no: 1648.
b-Nesai, Menakıb bölümü, c.7/326, no: 8133.
c-Ahmet b. Hanbel, Sait b. Zeyd b. Amr hadisleri bölümü, no: 1548 ve 1648.
d-Taberani, Mucem-i Kebir, c.1/152, no: 350.
e-Putlar adına kesilen Kâbe etinin haram olduğunu içeren ayetler: Bakara 173, Maide 3, En'am 145 ve Nahl 115. ayetler.
f-Askalani, Fethü'l Bari, c.8/536, Menakıb-i Ensar bab 24/3826.
g-Zehebi, Siyer-i A'lam, c.1/221: Zeyd b. Harise kısmında.
h-Müsned-i Ebu Davud Teyalisi, c.1/190, hadis no: 231.

vayeti de **Muhibbüddin Taberi** (h.694.ö) ve **İbni Abdilberr** (h.463.ö) işlemişlerdir.[12]

Bu olayla ilgili kaynakları daha da artırabilirim; ancak gösterdiğim onlarca önemli eser yeterli. Bunlar İslam'da muteber kaynaklar. Dikkat edilirse gerek Sait b. Zeyd, gerek Abdullah b. Ömer ve gerekse Zeyd b. Harise rivayetlerine göre Muhammed'in artık Zeyd'in bu çıkışından sonra putlar adına kesilen eti yemediği ifadesi var. Yine çoğu kaynaklarda Muhammed'in şahsen putlar adına hayvan kestiği ve götürüp pişirdiği, Zeyd oradan geçerken, "Sen de gel ye" dediği bilgisi var. Ayrıca Zeyd'in açık bir şekilde, "Siz hayvanları putlar adına kesiyorsunuz. O yüzden ben etinizden yemiyorum" açıklaması var.

Tüm bu bilgilerden şu net ortaya çıkıyor ki, bu olaya kadar Muhammed putlar adına hem hayvan kesmiş, hem de onların etinden yemiştir. İfadeler çok açık ve nettir. Yani Zeyd'in bu itirazına karşı artık Muhammed putlar adına kesilen eti yemeyi bırakmıştır. Daha sonra peygamberliğini ilan ettiğinde ise, putlar adına kesilen et konusu Kur'an'a da taşınmıştır. Üstelik bir defa değil; dört ayrı ayette, **"Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın eti haramdır"** denilmiştir. Bu örnek manidardır.[13]

Ayrıca bu hadise göre, Zeyd b. Amr'ın aslında Hz. Muhammed'den daha fazla Allah'ı kutsadığı, Muhammed'in ise normal bir Arap'tan hiç de farklı olmadığı görülüyor. Şunu da belirteyim ki, bu konuda bazı komik savunmalar yapılmıştır. Onlardan birikisini paylaşmak isterim. Vereceğim bilgiyi, hadis âlimi **İbni Hacer Askalani,** Buhari üzerine yazdığı şerh kitabında işlemiştir. "Hz. Muhammed nasıl putlar için hayvan kesmiş, bu olacak iş mi; peygamberler peygamber olmadan önce de günah işlemezler, bu gibi putperest yaklaşımlardan uzak kalırlar, Muhammed nasıl bunu yapar?" sorusuna karşı, şu yanıtı verenler olmuştur: "Evet; putlar adına kesilen et haramdır; ancak Muhammed kendisi putlar adına kesmemiştir. O, kendi hayvanını götürüp bir put

---

[12] a-Muhibbüddin Taberi, Riyad-ü Nadre, c.2/303.

b-İbni Abdilberr, İstiab, Sait b. Zeyd başlığı altında, no: 982.

[13] Putlar adına kesilen hayvan etinin haram olduğunu içeren ayetler: Bakara 173, Maide 3, En'am 145 ve Nahl 115. ayetler.

yanında kesmiş; ancak bunu yaparken puta tapma niyetini taşımamıştır..." gibi savunma sözleri. Diyelim ki gidip put yanında hayvanını kesip orda piknik yapmıştır. Peki, bu yorum nerden çıkıyor? Bunun yanıtı yok.[14]

Diğer bir savunma yöntemi, raviyle ilgilidir. O da şöyledir: Raviler arasında **Mes'udi** adında bir kişi var. Sözde bu adam pek de o kadar güvenilir değilmiş. Durum böyle olunca hadisin güvenirliği pek kalmaz gibi laflar. İşte insanın bilgisi olmayınca din borazanları her düzmeceye başvurup İslam hakkında malumat sahibi olmayanları rahatlıkla kandırabilirler. Nasıl mı? Açıklayacağım.

Yukarıda geçti ki bu olayı aktaran sahabiler İbni Ömer, Sait b. Zeyd ve Zeyd b. Harise'dir. İlkin **İbni Ömer**'in listesindeki ravilere bakalım kimler var. Bunu yaparken de evvela **Buhari**'de geçen hadisten başlayalım. İbni Ömer, Hz. Muhammed Zeyd b. Amr'a bir et yemeğini takdim etti ve buyur sen de gel ye dedi. Zeyd bundan yemediği gibi, "Ben sizin putlar üzerine kestiğiniz hayvanların etinden yemem; yalnız üzerinde Allah'ın ismi anılan etten yerim" dediği anlamında bir hadis aktarmıştı. Bu hadisin ravi zinciri şöyledir: Mualla A. Aziz'den, o da Musa b. Ukbe'den, Salim'den, o da İbni Ömer'den aktarıyor. Görüldüğü gibi Buhari'nin aldığı hadisin raviler listesinde Mes'udi yok.[15]

Bezzar'ın aktardığı ve Usame b. Zeyd'e varan rivayetteki isimlerin sıralaması şöyledir: Bişr Ebu Usame'den, o da Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Usame b. Zeyd'den ve o da Zeyd b. Harise'den aktardı şeklindedir. Burada da Mes'udi ismi geçmiyor. Üstelik en ağır rivayet de bu. Hani Muhammed Zeyd'e et ikram edince kendisi soruyor: Bu ne etidir diye. Muhammed, biz put adına kesmiştik diyor. Buna karşı Zeyd, ben putlar adına kesilen etten yemem diyor. Evet; en ağır rivayet ve raviler listesinde yine sözü edilen Mes'udi ismi yok.[16]

Nesai'nin listesi şöyledir: Musa Ebu Usame'den, Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Usame b. Zeyd'den ve o da babası Zeyd b. Harise'den aktarmış şeklinde sıralanıyor. Bu-

---

[14] Askalani, Fethü'l Bari, c.8/536, Menakıb-i Ensar, bab 24/3826.

[15] Buhari, Zebaih, bab 16, no: 5499.

[16] Heysemi, Keşfü'l Esrar, c.3/283, hadis no: 2755.

rada da Mes'udi'nin adı yok. Bu rivayette, Muhammed, biz bu keçiyi/koyunu put adına kesmiştik diye geçiyor ve Zeyd b. Amr'ın, ben böyle bir etten yemem dediği ifade ediliyor.[17]

Makdisi'nin ravi listesi şöyledir: Mahmut Ebu Usame'den, Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Usame b. Zeyd'den o da babası Zeyd b. Harise'den aktarıyor diyor. Bu rivayet zincirinde de Mes'udi adı geçmiyor ve burada deniliyor ki, Muhammed Zeyd'e et ikram etti; ancak yemedi ve ben Allah'tan başkası namına kesilen etten yemem dedi.[18]

Esbehani'nin listesine bakalım: Mas'ab Dahhak'tan, o da A. Rahman'dan, Musa b. Ukbe'den, Salim'den, o da İbni Ömer'den aktarıyor şeklinde sıralıyor. Evet; bu listede de adı geçen şahıs yok. Bu rivayette, Hz. Muhammed et yemeğini Zeyd'e sunuyor; ancak kendisi kabul etmiyor ve ben ancak Allah adına kesilen hayvanın etini yerim diyor.[19]

İbni Asakir listesi de şöyledir: Ebu Abdullah İbrahim b. Mansur'dan, Ebubekir'den, Ahmet b. Ali'den, Muhammed b. Beşar'dan, Abdulvahap'tan, Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Usame'den, o da babası Zeyd b. Harise'den şeklinde sıralanıyor. Burada da sözü edilen kişinin ismi yok. İbni Asakir'in aktardığı rivayette, Muhammed'in biz put adına kestik anlamında ifadesi ve Zeyd'in o etten yemeyip mazeretini belirtmiş olması var: Putlar adına kesilen etten yemem diyor.[20]

İbni Abdilberr, ravileri şöyle sıralamış: Ebu Zenad Musa b. Ukbe'den, İbni Ömer'den aktarıyor diyor. Burada Mes'udi diye biri geçmiyor ve rivayetin içeriği de şöyle: Hz. Muhammed yemek ikramında bulunuyor; ancak Zeyd, Allah dışında başkası adına kesilen etten yemem diyor.[21]

Taberani'nin ravi listesi şöyledir: Abdullah, babası Ahmet b. Hanbel'den, Ebu Usame'den, Muhammed b. Amr'dan, Ebu Seleme'den, Yahya'dan, Usame'den, o da babası Zeyd b. Hari-

---

17 Nesai, Fedail-i Sahabe, s.27, no: 84.

18 Makdisi, Ehadisü-l Muhtare, s.751.

19 Esbehani, Eğani, c.3/86.

20 İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.19/344.

21 İbni Abdilberr, İstiab, no: 982, Sait b. Zeyd başlığı altında.

se'den şeklinde bitiriyor. Burada Muhammed'in put adına hayvan kestiği ve bunu itiraf ettiği, bundan hazırladığı yemeği Zeyd b. Amr'a ikram ettiği ve Zeyd'in kabul etmediği bilgisi var.

Listeyi daha da çoğaltabilirim; ancak bu kadarı yeterli. Mesela **Ebu Ya'li** (h.307.ö), **Hâkim Nisaburi** (h.403.ö) ve daha sayamadığım birçok hadis uzmanı bu olayı işlemiş ve sundukları ravi listesinde de Mes'udi yok. Bunların rivayetinde de Muhammed dile getiriyor ki kendisi put adına kesmiş ve adama ikram ederken de Zeyd kabul etmemiştir.[22]

İşte hadisin ravileri arasında bilmem falanca şahıs var, buna pek güven olmaz dedikleri senaryonun gerçeği bu. Yalnız şunu da belirteyim ki kimi zayıf rivayetlerde sözü edilen Mes'udi'nin adı var. Diyelim ki bu adam sağlam değil; ama onun içinde bulunmadığı farklı ve sağlam kabul edilmiş ravi listeleri var; bunları az önce sundum. Ayrıca bu adam hakkında aşırı derecede olumsuz bir eleştiri de yok. 14 asırdır çeşitli hadis âlimleri tarafından bu olay anlatılagelmiş, kimse bir şey dememiş; şimdi de kimileri kalkıp efendim falanca ravinin sicili bozukmuş, ona güven olmazmış gibi laflar ediyorlar. Peki, sormazlar mı madem bu adam güvensizmiş, o zaman niye bu kadar hadis âlimi bunu kaynaklarında işlemiş; hemen ilk başta neden kayıtlara geçirmişler bu olayı? Kaldı ki deminden beri sunmaya çalıştığım birçok sağlam rivayette Mes'udi adı yok: Başka birçok ravi olayı anlatıyor.

Şu da var ki, Kur'an'a göre en ağır günah Allah'a şirk koşmaktır. Ayetlerde, "Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bunun dışındaki günahları dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan gerçekten büyük günah işlemiştir!" diye geçiyor.[23]

Bir şey daha var: İslam felsefesine göre peygamber olan kişiler peygamber olmadan önce de -en azından- büyük günahlardan uzak olmalılar. Ama belirtildiği gibi Hz. Muhammed peygamber olmadan önceki yaşamında en büyük günahı işlemiştir.

---

[22] a-Taberani, Mucem-i Kebir, c.5/86, no: 4663.
b-Ebu Ya'li, Müsned, c.13/171, no: 7212.
c-Hakim, Müstedrek, c.3/339, no: 4956.

[23] Nisa suresi ayet 48.

Tarihçi **İbni'l Kalbi** (h.204.ö), Hz. Muhammed'den şöyle bir hadis aktarıyor: "Ben bir gün Uzza putuna bir koyun sundum. Çünkü ben o zaman ecdadımın dini üzerindeydim" diyor.[24]

Bunun üzerinde daha fazla durmaya değmez. Çünkü bilgiler ortada, kaynaklar ortada, her şey gayet açık.

Burada haklı olarak şu soruyu sormak lazım: Bilindiği gibi İslam inancına göre peygamberlik çalışmayla elde edilmez; Allah vergisidir: İstediğine verir. Bunu yaparken de toplum içinde en saygına, doğuştan tanrının isteklerine yatkın olana verir. Hal böyleyken anlatılanlara göre Zeyd b. Amr, Kur'an'da vasıfları belirtilen tanrıyla daha uyumlu; ancak Allah peygamberlik görevini ona değil de Hz. Muhammed'e veriyor. Bu da sorgulanması gereken bir durum. Sadece Zeyd değil; o zaman Zeyd gibi birçok teolog vardı. Mesela yeri gelince anlatılacağı gibi Kuss b. Saide, Ümeyye b. Ebi Salt gibiler var.

Burada şu söylenebilir: Kur'an'da putlardan kaçının anlamında ayetler var. Durum bu iken nasıl denilebilir ki Hz. Muhammed daha önce putlar adına hayvan kesmiş veya etlerini yemiş! Aslında olay şu: Hz. Muhammed o süre zarfında Zeyd gibi kişilerden bilgi toplamaya çalışıyor ve bakıyor ki Zeyd'le birlikte toplumda saygınlığı olan şahsiyetler putlara karşılar; o da bunu yasaklayıp tanrı buyruğu olarak resmileştiriyor. Zeyd, Kuss, Ümeyye gibilerin dönemi Muhammed için bir nevi kalfalık, bilgi toplama dönemiydi. Bu şahısların Muhammed üzerindeki etkilerini özel başlıklar altında sunacağım. Diğer yandan, Hz. Muhammed'in daha önce dalalette olduğu ayetle de sabittir. Anlamı şöyle: **Seni dalalette bulup sana doğru yolu göstermedi mi (Allah)?**[25]

Ayet açık bir şekilde Hz. Muhammed'in daha önce dalalet-sapkınlık içinde olduğunu tescil ediyor. Durum bu iken hadise itiraz etmenin bir anlamı kalmaz. Kaldı ki hadisi ben yazmadım; İslami kesim nezdinde güvenilir sayılan onlarca kaynakta geçiyor.

---

24 İbni'l Kelbi, Kitabu'l Esnam, ilk sayfalarda 2. hadis kısmında, Necm suresinden sunduğu 19-23. ayetlerinden hemen önce bunu işliyor. Başka bir ifadeyle Uzza putu hakkında bilgi verirken bu bağlamda Hz. Muhammed'in az önceki hadisini dile getiriyor. Yalnız İbni'l Kelbi bunu kimden aldığını belirtmemiş: Hadiste ravi zinciri yok.

25 Duha suresi ayet 7.

II. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'DEN ÖNCE TÜM MEKKELİLER PUTPEREST MİYDİ?

Hz. Muhammed zamanında tüm insanlar ateist veya putperestti, kendisi geldi onları tek tanrı etrafında birleştirdi söylemi de gerçeği yansıtmıyor. Evet; o zaman inanç konusunda farklı bakışlar olduğu gibi şimdi de vardır. Mesela şu an dünyada kimileri paraya tapıyor, kimileri bağlı olduğu örgütün-partinin liderine, kimileri ırkına tapıyor; kimileri deist, kimileri agnotist vs. O zamanlarda da inançlar farklıydı. Her şeyden önce Kur'an'da, Muhammed zamanında muhalif olanların tanrıya inandıkları; ancak Muhammed'in tanrı elçisi olduğunu kabul etmedikleri defalarca belirtiliyor. Bununla ilgili birkaç ayet gösterelim.

* De ki (ey Muhammed), 'Gökten ve yerden size rızık veren kim? Kulak ve gözlerin sahibi kim? Diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkaran, her işi düzenleyen kim?' Onlar, 'Allah'tır' diyecekler. O halde de ki, siz ona karşı gelmekten sakınmaz mısınız?[26]

* Sor (ey Muhammed), yedi gökle o büyük arşın rabbi kimdi? Allah'tır diyecekler. De ki, öyle ise siz Allah'tan korkmaz mısınız? De ki, her şeyin gerçek yönetimini elinde tutan, onları koruyup gözeten, ama kendisi himaye altında olmayan kim; biliyorsanız söyleyin bakalım? Diyecekler ki, hepsi Allah'ındır. De ki, öyleyse nasıl aldanıyorsunuz![27]

---

[26] Yunus suresi ayet 31.

[27] Müminun, ayetler 86-89.

Bir kere bu ayetlerdeki soru şekli çok garip. Çünkü hâlâ yedi gök ve Arş konusunda kimse bir bilgiye sahibi değil: Ha yedi kat denilmiş, ha on, ha başka bir rakam; fark etmez. Çünkü ispatı yok/hayali bir söylem. Durum bu iken, on dört asır önceki insanlar bunları nerden biliyorlardı ki tanrı onlar adına doğrudan, eğer sorarsan onlar diyecekler yedi gökle Arş'ın yaratıcı Allah'tır demiş olsun.

* Benzer bir ayette, 'Onlara, gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi, ayı kim emrinize verdi?' diye sorsan, 'Allah'tır' diye karşılık verecekler. Öyleyse neden sapıyorlar?' şeklinde devam ediyor.[28]

* And olsun ki onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, elbette ki Allah diyecekler. De ki, Allah'a hamdolsun! Ama onların çoğu bilmez.[29]

Hamd, bugünkü tabirle şükretmek demek. Tanrının kendini buna layık görmesi, habire bunu Kur'an'ın birçok yerinde tekrarlaması, doğrusu garip bir şey.

* Gerçek din Allah'ındır; onu bırakıp da putlardan dostlar edinenler, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye onlara kulluk ediyoruz derler.[30]

Bu ayetle de, aslında putatapanların da tek tanrıya inandıkları; ancak onlara bir nevi aracı olarak baktıkları belirtiliyor.

* Yoksa onlar, '(Muhammed) kendi yalanlarını Allah'a mal etmektedir mi?' diyorlar. Böyle bir durumda Allah, dilese senin (ey Muhammed) kalbine mühür basar; batılı yok eder, hakkı sözleriyle yerleştirir.[31]

Evet; ayetler ilginç. Kur'an'da Allah hem soruyor, hem yanıt veriyor: "Yerle göklerin, kulak ve gözlerin, güneşle ayın sahibi kimdir diye sorsan, onlar Allah'tır diyecekler" diyor. Acaba benzer sorular bugün de sorulsa, Kur'an'da belirtildiği gibi, "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır" şeklinde bir yanıt çıkacak mı? Ben yara-

---

28 Ankebut, 61.

29 Lokman, 25. ayet.

30 Zümer, 3. ayet.

31 Şura suresi 24. ayet.

tıcı konusuna girmiyorum; ancak soru böyle olunca bunun gerçekçi olmadığını vurgulamak isterim. Bugün kimi bilim adamları, kâinatın yaradılışı konusunda **Big Bang** adıyla yeni tezler üzerinde çalışıyorlar. Dolayısıyla, eğer insanlardan sorsan bu kâinatı kim yarattı diye, onlar Allah yaratmıştır diyecekler denilip hemen peşin hükümlü açıklamalar yapılması gerçekçi olmuyor. Malum ateistler var, deistler var, agnostikler var; var da var.

Yukarıda geçen ayetlerden biri, "Putlardan dostlar edinenler, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye böyle yapıyoruz" şeklindeydi. Yani aslında hedef bu putlar aracılığıyla Allah'a varmaktır. Ama tanrı onların bu bakışını beğenmiyor, kabul etmiyor. Diğer yandan şeytana taş atmayı, Arafat'ta durmayı, Kâbe etrafında tur atmayı, Safa ile Merve arasında gidip gelmeyi kabul ediyor, bunu putperestlik saymıyorlar. Neyse burada amaç, Kur'an bakışına göre Muhammed zamanındaki insanlar ateist değildi; bunu vurgulamaya çalışıyorum. Yukarıda da belirtildiği gibi istisnalar elbette her zaman vardır. Hem bu ayetlere göre, hem de daha sonra sunacağım bilgilere göre insanlar sadece taşa-toprağa inanmıyorlardı. İslami kaynaklarda uydurma inançlar da var. İslamiyet'i güzel göstermek için neler denmemiş ki? Mesela o zaman insanlar helvadan-hamurdan put yapıp ona tapıyorlarmış. Hem insan bir taraftan helva yiyor, hem de kalkıp ona tapıyormuş gibi alaylı sözler. Bunlar İslami kesim tarafından uydurulan sözlerdir.

Ben o günkü toplumun inancı konusunda sadece Kur'an'ın bakışını irdelemek istediğim için onların genel itibariyle inançları hakkında detaylara girmedim; zaten buna gerek de yok. Kısacası, Kur'an hakem olsa bile onlar ateist değillerdi. Kur'an'a göre onlar Allah'ı kabul ederlerdi; ancak Muhammed'in peygamber olmasına karşıydılar.

III. BÖLÜM

MEKKE'DE YÖNETİM ŞEKLİ

İslami anlayışa bakılınca sanki Hz. Muhammed ortaya çıkmadan önce Mekke başıboş bir şehirmiş gibi bir algı, zihniyet söz konusu. Aslında hiç de böyle değildi. Bu konuda kısa da olsa bazı bilgiler sunmakta yarar var.

Mekke bir şehir devleti gibiydi. Onu yöneten Kureyş kabilesi iki büyük kola ve sekiz alt aşirete ayrılıyordu. Haşimoğullarıyla Ümeyyeoğulları iki büyük koldu. Sekiz küçük aşiret ise şunlardı: Nevfeloğulları, Abdüşemsoğulları, Esedoğulları, Teymoğulları, Mahzumoğulları, Udeyoğulları, Cümhoğulları ve Sehmoğulları. Bunlar adeta bugünkü hükümetler/bakanlar kurulu gibi halkı yönetmek için kendi aralarında görev taksimi yapmışlardı.

Bunlardan kimileri Kâbe bakımından sorumluydu. Bu görevin adı '**Sidane**' idi. Hacılara hac sezonunda tatlı su temin etme, dağıtma işinden Haşimoğulları sorumluydu. Bunun da adı '**Sikâye**' idi. **'Rifade'** diye bir teşkilat daha vardı. Bu, hac sezonu hacılara yemek sağlamaktan sorumluydu. Buna ise Nevfeloğulları bakıyordu. '**Nedve**' ismiyle bir teşkilat vardı. Abdidaroğulları buna bakıyordu. Buraya, 40 yaşını tamamlayanlar, toplum içinde saygınlığı olanlar üye olabiliyordu. Elbette yaş konusunda bunun istisnaları vardı. Mesela Kâbe'de doğduğu için, henüz 15 yaşlarında olan **Hakim b. Hizam** Kâbe'ye saygıdan dolayı bu teşkilata üye kabul edilmişti. Yine toplum içinde saygınlığından dolayı

Ebu Cehil henüz 30 yaşında iken buraya üyeliği onaylanmıştı. **Nedve** teşkilatı, savaş ve barış gibi konuları konuşurdu. Ayrıca bir nevi maliye bakanlığı görevini de yürütüyordu. Zenginlerin mal varlıkları, ödedikleri vergi gibi meseleler burada incelenirdi. Bir de evlenmek isteyenler gelip burada evliliklerini ilan ederlerdi. Kimileri, **'Meşvere/Şura'** diye farklı bir teşkilattan daha bahsetmişlerdir. Sanırım Nedve ile Meşvere aynı şeylerdir.

Sancak (Liva) Ümeyyeoğullarındaydı. Bunlar ayrıca askerin ihtiyaçlarından da sorumluydu. **'Kubbe'** diye bir kurum daha vardı. Askeri malzeme temininden sorumluydu. Meşhur Halit b. Velit İslam'dan önce burada görev almıştı. **'İşnak'** adında bir teşkilat daha vardı. Bu da kan hakkı ve cinayetlerle ilgileniyordu. Bunda Temimoğulları görev alıyordu. Bu son teşkilatın üyeleri arasında Ebubekir de vardı. Kumar ve fal oklarını Mekke'de oynatmamak için **'İsar ve İzlam'** adında başka kurumlar da vardı. Cümhoğulları bunlara bakıyordu. Kabileler arasında barışı sağlamakla görevli **'Sefare'** diye bir teşkilat daha vardı. Bunun da sorumluluğu Udeyoğulları'na aitti.

Mekke'de yönetim konusunda fikir birliği olduğu vakit kendi aralarından birini seçerlerdi; aksi halde hepsi yetkiliydi. İlk defa bunlar Hz. Muhammed'den yaklaşık 1-2 asır önce **Amr b. Lühey** adında birini lider seçmişlerdi. Amr'ı o kadar severlerdi ki, sözlerini adeta bir din olarak bilip dinlerlerdi. Hatta, Amr'ın cinlerden biri tarafından bilgilendirildiğine (Cebrail gibi) inanırlardı. Yeri gelince anlatacağım gibi Mekkeliler önemli siyasi ve ekonomik hamleler yapmışlardı. O bölüm burayla birlikte değerlendirilirse daha net anlaşılır. Onlar, komşu ülkelerden insanları o çöle çekmek, değişik coğrafyalara gidip ticaret yapmak gibi önemli başarılar elde etmişlerdi. İslam'da anlatıldığı gibi o dönem bir vahşet dönemiydi gibi sözler, İslamiyet'i kurtarıcı göstermek için uydurulan laflardan başkası değildir. Çünkü en başta İslami belgeler onların bu iddialarını yalanlamaktadır.[32]

---

[32] a-Muhammed Sait Aş'mavi, Halafetü-l İslamiye, s.40-43.
b-Dr. Cevat Ali, El-Mufassal, c.4/47-50.

IV. BÖLÜM

KUR'AN'DA ESKİ İNANÇLARIN İZLERİ

Bu başlık altında o zamanlar Kur'an hakkında ne gibi sözler öne sürülmüş ve bunlardan hangileri Kur'an'da işlenmiş; bunları irdeleyeceğim. İlkin var olan ayetlerle devam edelim.

* "Kur'an, Muhammed'in uydurması ve yalanıdır" diyenler hakkında ayet: "Kâfirler, 'Bu (Kur'an), onun uydurduğu düzmeceden başka bir şey değildir' dediler."[33]

* "Kur'an, eski masal ve efsanelerden ibarettir" diyenler hakkında ayetler: "İnanmayanlar, 'Bu ayetler eskilerin masallarından başkası değildir' diyorlar" anlamındaki ifade Kur'an'da dokuz yerde geçiyor.[34]

* "Kur'an öncekilerin masallarıdır; (Muhammed) başkalarına yazdırıp sabah akşam kendisine okunmaktadır dediler" şeklinde farklı bir iddiadan bahseden ayet.[35]

* "Kur'an'ı biri Muhammed'e öğretiyor" diyenler de vardı ve bu iddia da ayetle belirtiliyor: "Yemin olsun ki, biz onların, 'Kur'an'ı ona (Muhammed'e) biri öğretiyor' dediklerini biliyoruz. Onların sözünü ettikleri adamın dili yabancıdır/Arapça değildir. Oysaki bu (Kur'an), apaçık Arapça olan bir dildir" deniliyor.[36]

---

[33] Furkan suresi ayet 4.

[34] En'am suresi 25, Enfal 31, Nahl 24, Mü'minun 83, Furkan 5, Neml 68, Ahkaf 17, Kalem 15 ve Muttaffifin 13.

[35] Furkan suresi ayet 5.

[36] Nahl suresi ayet 103.

Farklı içerikli bu ayetlerden şu sonuçlar ortaya çıkıyor:

* Bir heyet Muhammed'e yardımcı oluyor ve kendisi bu şekilde ayetlerini oluşturuyor iddiaları öne sürülüyordu.

* Muhammed Kur'an ayetlerini bir şahıstan öğreniyor ve tanrıdan geldiğini söylüyor, diyorlardı.

* Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır, diyenler vardı.

* Muhammed'in ayetleri eski masal ve efsanelerden birer derlemedir diyenler vardı.

* Ayetler, tanrıdan değildir, tam tersine; Muhammed onları İsrailoğulları hikâyelerinden derliyor diyenler vardı.

* Muhammed sihirbazdır, şairdir diyenler de vardı.

Tüm bunlar ayetlerde işlenmiş o günkü görüşlerdir. Her biri hakkında ayrı ayrı bilgi vereceğim.

Tanrının bunlara karşı savunması genelde şu şekilde olmuştur: "Ey Muhammed! De ki: Onu (Kur'an'ı), gökler ve yerdeki gizlileri bilen indirdi. İnsanlar ve cinler bir araya gelip güçbirliği yapsalar bile Kur'an gibi bir kitabı ortaya çıkaramazlar. Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır diyenler zalim ve yalancılardır. Kur'an Allah'tan başkası tarafından gelmiş bir kitap olsaydı o zaman içinde birçok çelişki bulunacaktı" şeklinde savunma yapılıyor.[37]

Kısacası, ortalıkta iki iddia var. Muhalifler Kur'an uydurmadır diyorlar, Kur'an'da Allah ise ayetler bendendir diyor. Ciddi bir çekişme. İlginçtir ki, ayetler eskilerden bir alıntıdır denildiği zaman Tanrı kızıyor, bunu kabul etmiyor; ancak bir yandan da Kur'an eski kaynaklarda vardı diyor ve kabul ediyor. Mesela bir yerde, "O (Kur'an), şüphesiz öncekilerin kitaplarında da vardı" deniliyor.[38] Başka bir ayette ise, "Hiç kuşkusuz bu Kur'an, ilk sayfalarda da elbette var: İbrahim ve Musa sayfalarında..." deniliyor. Gerçekten bir tezat. Ben şimdi desem ki, Kur'an eskilerden bir kopyadır; bu sözüm İslami kesimin zoruna gider. Hâlbuki az önceki ayetler bunu doğruluyor.[39]

---

[37] Furkan ayetler 4 ve 6, Bakara ayetler 23-24, Nisa ayet 82.

[38] Şuara, 196. ayet.

[39] A'la suresi ayet 18-19.

Kur'an eski batıl inançlardan bir toplamadır iddiasıyla ilgili birkaç somut örnek vermek isterim.

Kur'an'da Âdem peygamberin oğullarıyla ilgili bir hikâye anlatılıyor. İsimleri verilmeden "Âdem'in iki oğlunun başından geçen hikâyeyi oku" deniliyor. Ayetlerin özeti şöyle: Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani, ikisi birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmişti, ötekinden kabul edilmemişti. Bunun üzerine öteki, seni mutlaka öldüreceğim demişti. Öbürü de, sen beni öldürmek istesen de ben sana elimi uzatmayacağım ve ben isterim ki, sen kendi günahınla benim günahımı da yüklenesin. Böylece cehennemliklerden olasın dedi. Sonunda adam kardeşini öldürdü. Sonra Allah, kardeşinin cesedini nasıl saklayacağını ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi şeklinde devam ediyor.[40]

Bu olay şüphesiz ki Tevrat'ta anlatılan mitolojiden bir aktarmadır. Buna benzer bir olay Sumer mitolojisinde var; onu da bir kitabımda belgeleriyle birlikte işledim.[41]

Şu da var ki, bu mitoloji Tevrat'tan Kur'an'a eksik olarak geçmiştir. Her şeyden önce konu hakkında Kur'an'da detay yok. Sadece; Allah için kurban vermişler, Allah birinden kabul etmiş, diğerinden etmemiş ve bu yüzden diğeri kalkıp kardeşini öldürmüş anlamında özet bir bilgi var. Tevrat'ta ise bunun detayı var. Âdem-Havva'dan ilkin Kain (İslam'da Kabil diye geçiyor) doğuyor ve toprakla uğraşıyor. Daha sonra Habil doğuyor ve büyüyünce o da hayvancılıkla uğraşıyor. Bir gün her biri yetiştirdiklerinden Allah'a kurban sunuyorlar. Allah Habil'inkini kabul ediyor, Kain'inkini etmiyor. Bu yüzden Kain kıskanıyor ve kardeşini katlediyor. Kur'an'da geçen, biz bir karga gönderdik ki, mezar nasıl kazılır adama göstersin o da bunu öğrenip kardeşine mezar hazırlayıp onu gömsün şeklindeki bilgi Tevrat'ta yok. Bu karga eklemesi Tevrat'a bakmadan halk arasındaki söylentilerden derlenmiş olabilir. Aslında bu örnekleri, daha sonra bağım-

---

40 Maide suresi ayetler 27-32.

41 Bkz.: Sumerlerden İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler adlı kitabım.

sız bir başlık olarak açacağım. Ancak Kur'an'daki bilgiyle Tevrat'taki bilgi arasında farklılıklar olduğu için buraya aldım.[42]

Kur'an eski masallardan oluşmuştur görüşüyle ilgili başka bir örnek verelim. Malum İslam'da Miraç olayı meşhurdur. Hani Hz. Muhammed bir gecede göklere çıkıyor, kat kat oraları dolaşıyor ve cenneti, cehennemi, birçok şeyi görüp o gece ilk defa ümmetine günde beş vakit farz namazla dönüyor. Uzun bir hikâye... Bilinen bir şey olduğu için fazla detaya girmiyorum. Burada farklı bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Farsçanın Pehlevi diliyle yazılan ve son olarak Prof. Dr. Nimet Yıldırım tarafından Türkçeye de çevrisi yapılan '**Ardavirafname**' adında bir kitap var. Bu eser Hz. Muhammed'den yaklaşık **dört asır** önce yazılmıştır. Burada anlatılıyor ki, Ardaviraf adındaki kişi göklere tanrı Hürmüz'ün yanına çıkmış. Ona eşlik eden, onu götüren de Behmen adında bir melek. Göklerde her yeri geziyor, inandığı tanrı Hürmüz'le görüşüyor, cennet ve cehennem, melekler ona gösteriliyor ve orada bir hafta kaldıktan sonra geri geliyor. Her ne kadar Tevrat kültüründe Hanok'un göklere çıkması varsa da;[43] aslında İslam'da anlatılan Miraç hikâyesi, Ardaviraf'tan esinlenmiştir demek daha gerçekçi olur.

Hz. Muhammed'in göklere çıkması konusunda bu eski mitolojiden esinlenilmiş, kendisine bir mucize mal edilmeye çalışılmıştır. Başka bir ifadeyle, madem Yahudilerde göklere çıkma inancı var ve madem Kur'an'da işlenmiştir ki Hz. İsa da göklere çıkmış; öyleyse Muhammed de çıkmak zorundaydı. Bunu yaparken de, daha teferruatlı olan Fars mitolojisindeki bilgi temel alınmıştır. Ortadaki veriler bunu gösteriyor.[44]

Başka bir örnekle devam edelim. Bir gün Beni Lühey kabilesinden bir heyet Hz. Muhammed'in yanına gelir. Onlardan biri,

---

42 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 4/1-15.

43 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 5/21-24.

44 Prof.Dr. Nimet Yıldırım'ın Farsçadan Türkçeye çevirdiği, Pinhan yayınevince yayınlanan "Ardavirafname" kitabı, İslam'daki miraç mitolojisinin nerdeyse aynısını içeriyor. **İSBN** numarası: 9786058795396

biz göklerde olup bitenler hakkında kehanet yoluyla malumat sahibi oluruz der ve bu konuda bildiklerini Hz. Muhammed'e şöyle anlatır: Şeytanlar yukarı çıkıp melekleri dinlemek istediklerinde yıldızların ateşi onları yakıp yok eder. Evet; bu açıklama o Arap adamın.[45] Melekleri dinlemek üzere yukarı çıkmak isteyen şeytanları yıldızlar vurur, onları parçalar hadisesi, Hz. Muhammed'den önce yaşayan Ümeyye b. Ebi Salt'ın şiirlerinde de geçiyor. Bu batıl inanç o zamanlar halk arasında çok yaygındı.[46]

Gelgelelim aynı mitoloji olduğu gibi Kur'an'da da anlatılıyor. Hemen Diyanet'in Kur'an mealinden sunalım. Onu (dünyaya yakın olan göğü), inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar yüce âlemi (melekler topluluğunu) asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azap vardır. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder deniliyor Kur'an'da.

Halil A. Kerim'in (1930-2002) konuya ilişkin değerlendirmesinden bir özet sunmak isterim. İslam, daha önce o coğrafyada yaşayan Arapların örf-âdetleri, inançları üzerine kurulmuştur. Ahlak, sosyoloji, iktisat, hukuk, siyaset, hatta kullanılan dil bile yeni değildir, diyor. Hac konusunda şunları yazıyor: Hac ile Umre, Kâbe'nin kutsiyeti, Ramazan ayına hürmet daha önce de vardı. Ayrıca hürmetli aylar (Zil-kade, Zil-hicce, Muharrem, Recep ayları), zina cezası, hırsızlık ve içki konusunda durum yine İslam'daki gibiydi. Kısas, kan bedeli, kesame (bir insan kaç kişi tarafından katledildiyse onların hepsi ceza alırdı) daha önce de vardı. Bunları sıraladıktan sonra teferruata geçiyor ve "O zamanlar Arap yarımadasında 21 veya 20 küsur değişik Kâbe bulunuyordu. Hz. Muhammed hepsine batıl deyip sadece kendininkinin hak olduğunu öne sürdü..." şeklinde devam ediyor.

Onun kitabından kısa bir örnek paylaşalım: Daha önce şimdiki gibi Zil-hicce ayının dokuzunda Arafat dağına çıkılırdı. Ayın onunda oradan Müzdelife bölgesine ve Mina'ya gidilirdi. Orada

45 İbni Seyyid-i Nas, Uyunü-l Eser, c.1/157.

46 Cahız, Kitabü-l Heyevan, c.6/275.

şeytan taşlama işlemine başlanır, kurbanlar kesilirdi. Daha sonra Mekke'ye geçilip Kâbe etrafında yedi sefer tavaf yapılır, Hace-rü-l Esved denilen taş öpülürdü. Safa ile Merve arasında yedi se-fer gel-git yapılırdı. Hatta detayına kadar bugün Müslümanların kullandıkları dua (Lebbeyke) o zaman da vardı. Kâbe tavaf edi-lirken çıplak olarak yapılırdı. Hac için İhrama girilir ve özel bir çarşaf giyilirdi. Hülasa o gün hacla ilgili yapılanların hepsini Hz. Muhammed ve dolayısıyla Kur'an kabul etti. Yalnız Kâbe'yi çıplak olarak tavaf etmek yerine malum bir çarşaf getirdi/tam çıplak olmasın diye. Bir de okunan Telbiyye duasında bir kelime değişikliğine gitti.

Yani o kadar, tümüyle aynı sistem, yeni bir şey yok. Değil ki yalnız **Halil A. Kerim** bu bilgileri veriyor; bunların eskiden be-ri var oldukları konusu zaten tartışmasızdır. Verdiğim örnek hac-la ilgiliydi. Kur'an'da anlatılanlar o dönemdeki inançlarla karşı-laştırıldığında rahatlıkla görülecektir ki elde yeni bir şey yok.[47]

---

[47] Halil A. Kerim:

a) El-Cuzuru tarihiye, s.8-17.

b) Fetref'ü Tekvin, s.113.

V. BÖLÜM

TEVRAT VE YAHUDİ KÜLTÜRÜNDEN İZLER TAŞIYAN AYETLER

Yukarıda Kur'an'ın kimler tarafından, nereden sağlandığı konusunda o devirde ortaya atılan değişik görüşler hakkında Kur'an'da işlenenleri sıraladım. Onlardan biri, Kur'an'ın İsrailiyattan, Tevrat'ta anlatılanlardan bir alıntı olduğu şeklindeydi.

Daha önce de ifade edildiği gibi Kur'an'da da geçer ki Hz. Muhammed yeni bir şey getirmemiştir. Bir ayette, **"Sana söylenen, senden öncekilere söylenmiş olandan başkası değildir"** denilmektedir.[48]

Bu durum Hz İsa için de aynıdır. Yeri gelince detaylıca anlatacağım. Burada kısa bir örnek vereyim. Matta İncilinde Hz. İsa, **"Sanmayın ki ben şeriatı yahut önceki peygamberleri yıkmaya geldim; ben yıkmaya değil, tamamlamaya geldim"** diyor.

Kur'an'la Tevrat yan yana konup cümleleri incelendiğinde istisnalar dışında aralarında pek fark bulunmuyor. Hele meşhur İsrailoğulları liderlerinin hikâyeleri zaten Tevrat'takilerle neredeyse aynıdır.[49]

Yahudilikten Kur'an'a geçen ayetler iki kategoride ele alınabilir. Biri doğrudan Tevrat kitabından Kur'an'a geçen, diğeri de

---

48 Fussilet suresi ayet 43.

49 Matta İncili, bab 5/17.

halk arasında meşhur olan Yahudi kültüründen esinlenen ayetler. Tevrat'tan Kur'an'a geçen bilgilerde bazı farklar var; ancak pek fazla değil. Yahudi kültürü ile ilgili Kur'an'a anlatılanlarla Tevrat kitabındaki bilgi arasındaki fark epey fazla. Aynı şey, İncil ve Hıristiyanlık kültürü ile ilgili bilgiler için de geçerlidir. Konuyu birkaç örnekle açalım.

Kur'an'daki tüm İsrailoğulları hikâyeleri Tevrat'tan alınmıştır; bunu sıkça vurguluyorum. Yine helal-haramla ilgili konularda Tevrat'tan Kur'an'a epey bilgi aktarılmıştır. Ben hepsini değil; hem içerik hem de cümle denklemi itibariyle Tevrat'la Kur'an'da aynı olan bazı somut örnekleri vermek isterim.

Tevrat'la Kur'an'daki ortak konuları **İlhan Arsel** kaynaklarında güzel bir şekilde işlemiştir. Bu konuda daha fazla bilgi için onun eserlerinden yararlanılabilir. Ben bu çalışmamda ağırlıklı olarak Kur'an'ın farklı kökenleri üzerinde duruyorum. Daha doğrusu işlenmeyen bilgileri kaleme alıyorum. Konunun bütünlüğü açısından Tevrat'la Kur'an'da ortak işlenen konulardan kısa bazı örnekler sunacağım.

* Tevrat'ta ilk ayet, "O (Allah) ki gökleri ve yeri yarattı" şeklindedir. Aynı cümle olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.[50]

* Tevrat'ta, "Allah, kendi suretimde, kendime benzer insan yapayım ki denizin balıklarına, göklerin kuşlarına, sığırlara, tüm yeryüzüne ve yerde sürünen her şeye hâkim olsun dedi ve kendi suretinde insan yarattı (Âdem'i kastediyor)" diye geçiyor. Kâinatta her şeyi insan hizmetine vermek için yarattım ifadesi (sağğara terimiyle) Kur'an'da birkaç yerde geçiyor. Mesela; "Gökleri ve yeri yaratan, yukardan indirdiği su ile rızık olarak ürünler yetiştiren, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, nehirleri, ay ve güneşi, geceyle gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır" deniliyor.[51] Başka ayetlerde, "Geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı sizin emrinize vermiştir" deniliyor.[52] Diğer bir ayette,

---

[50] En'am suresi 73, Tevrat Tekvin bölümü, ilk ayet.

[51] İbrahim suresi 32-33.

[52] Nahl suresi 12. ayet.

"Göklerde ve yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir" deniliyor.[53]

* Yaradılış konusunda Tevrat'la Kur'an ayetleri arasında o kadar ortaklık var ki insan fark koyamıyor. Ancak insanın tanrı şeklinde yaratılması Kur'an'da doğrudan geçmiyor; dolaylı olarak geçiyor. Yalnız bu dolaylı geçme yine de aynı anlama geliyor. Kur'an'da, "Bir zamanlar rabbin meleklere, ben yeryüzünde bir halife yapacağım demişti" diye geçiyor. Halife demek, Hz. Muhammed'in vefatından sonra onun yerinde görev yapan, aynı hükümleri icra eden kişi demek: Ebubekir, Ömer gibi. Halef-selef de bundan gelir.[54]

Sahih-i Müslim'de ve diğer bazı hadis kaynaklarında Âdem'in tanrı şeklinde yaratıldığı bilgisi var. Yani Hz. Muhammed'in böyle bir açıklamasından söz ediliyor: Allah Âdem'i yaratırken kendi suretinde ve altmış arşın uzunluğunda yarattı, diyor. Bu hadis İslam âlimlerinin damarına dokunduğu için yorum yapmak zorunda kalmışlar: Allah Âdem'i kendi suretinde değil de; Âdem'i Âdem suretinde yaratmıştır diyorlar. Bunun üzerinde durmaya değmez. Çünkü yapılan yorum anlamsız, zoraki ve yetersizdir. Sözün kısası; Kur'an, yaradılış konusunda ilhamını Tevrat'tan almıştır, bunda şek-şüphe yok.[55]

* Âdem ile Havva cennete konulurken kendilerine her şey serbest bırakılır; ancak tek bir madde yasak edilir. Onlar o yasağı çiğneyince ceza olarak cennetten atılırlar. Bu mitoloji de aynısıyla Tevrat'ta vardır.[56]

* Kur'an'da birkaç surede anlatılan Hz. İbrahim'in hikâyesi Tevrat'ta daha fazla anlatılıyor. Hz. İbrahim Harran'dan çıkınca 70 yaşındaydı diye başlıyor ve hikâyesi uzun uzadıya anlatılıyor. Öyle ki, Kur'an'da Hz. İbrahim'in ismi **69** yerde geçerken; Tevrat'ta nerdeyse bunun iki katı geçmektedir. Buna bakarak hikâyenin Tev-

---

[53] Casiye suresi ayet 13.

[54] Tevrat, Tekvin bölümü, bab 2/26-27. Bakara suresi ayet 30.

[55] Sahih-i Müslim, Cennet kısmı, hadis no: 2841.

[56] Tevrat Tekvin bölümü 3. bab. Kur'an'da Bakara suresi 35-36. ayetler.

rat'ta ne kadar kapsamlı olduğu kolayca anlaşılır. Kur'an'da İbrahim konusu işlenirken onun ismi bir sureye ad yapılıyor: İbrahim suresi diye. Yine Tevrat'ta mitolojileri anlatılan Yusuf, Hud, Nuh, Yunus gibi peygamber diye geçen şahıslar Kur'an'da işlenirken; onların da adları birer sureye isim yapılıyor.[57]

* Tevrat'ta cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, yanığa yanık, yaraya yara, bereye karşı bere uygulanacak bilgisi vardır. Aynı ayet Kur'an'da da işlenmiştir. Yalnız Kur'an'da kulağa kulak, buruna burun vardır; bu iki nesne Tevrat sıralamasında yoktur. Elbette burada önemli olan kuraldır; ancak Kur'an'daki tam orijinali değildir.[58]

Tevrat'ta deniliyor ki, Allah Hz. Musa'ya, kavminden yetmiş kişi al, çıkın bana secde edin demiş. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'a da alınmıştır.[59]

* Hatırlıyorum; hocalar vaazlarında ay ile güneşin bir hesap ile söndüklerini çok işlerdi. İşte on dört asır önce ay ile güneşin hareket ettiğini ve bunun dengeli olduğunu dile getiren Kur'an ne kadar da harika, olağanüstü şeyler içerir diye zevkle anlatırlardı. Bunda bir kere marifet yok. Çünkü her gün aynı yerden doğan ve aynı yerden batan bu iki cismi gören normal bir insan da bunların hareketlerinde bir denge vardır diyebilir. Kaldı ki bu tespit Hz. Muhammed'den asırlar önce kayda geçen Tevrat'ta vardır. Mezmurlar bölümünde "Belli vakitler için, yıl için ay yarattı, güneş ise batacağı yeri bilir" diye geçiyor. Demek ki bu cümle de yeni değil; Tevrat'ta da aynısı var.[60]

* Tevrat'ta, Firavun kendi toplumuna talimat verir, "İsrailoğullarından doğum yapan kadınlardan çocuğu erkek olanı öldürün!" der. Bu hikâye de Kur'an'da defalarca işlenmiştir.[61] Hz. Musa tanrı emriyle bir sandığa konup suya atılır ve bir kanaldan gidip Firavun'un havuzuna girer, onun sarayında kalıp büyür ve

---

57 İbrahim olayı Tevrat'ta Tekvin bölümü bab 11'den bab 27'ye kadar devam eder.

58 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 21/23-25. Kur'an'da Maide suresi ayet 45.

59 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 24/1, Kur'an'da A'raf suresi ayet 155.

sonra bilinen muhalif bir Musa olarak ortaya çıkar. Bu hadise Tevrat'ta işlendiği gibi, Kur'an'da da işlenmiştir.[62]

* Tevrat'ta İsrailoğullarının inançlarına ilişkin bir inekten söz edilir, renginin kırmızı olduğu belirtilir. Kur'an'da bu anlatılırken rengi sarı diye geçer. Bu kadar fark olacak elbet; ama temel bilgi her iki kitapta da aynıdır.[63]

* Tevrat'ta Hz. Musa Mısır'dan çıkıp Medyen'e gelince bir kuyu başında hayvanlarını sulamayı bekleyen yedi kız kardeş görür ve onlara bu konuda yardımcı olur. Sonunda onların babası yanına gider ve o kızlardan biriyle evlenip kayınpederine çobanlık yapmaya başlar. Ufak farklarla birlikte bu olay Kur'an'da da anlatılır. Mesela Kur'an'da iki kız kardeşten söz edilirken Tevrat'ta yedi kız kardeş diye geçer. Ancak konu aynı, anlatılanlar aynıdır.[64]

Kur'an'da Hz. Musa ile ilgili şöyle bir olay var: Hz. Musa Tuva vadisine girince Allah ona, pabuçlarını çıkar; çünkü sen kutsal bir vadidesin der. Aynısı Tevrat'ta da anlatılır.[65]

Yine Kur'an'da, "Eski toplumlar peygamberlerini katlederlerdi" cümlesi kaç yerde geçer. Bu da hem Tevrat'ın Nehemya bölümünde, hem de Luka İncili ve Pavlus'un Romalılara Mektuplar kısmında vardır.[66]

* Kur'an'da Hz. Musa'nın mucizelerinden (gösterdiği olağanüstü olaylardan) sıkça söz edilmekte ve örnekler verilmektedir.

---

60 Yunus suresi ayet 5, Rahman suresi ayet 5. Mezmurlar 104/19.

61 Tevrat, Çıkış, bab 1/15-22, Kur'an, Bakara suresi ayet 49, A'raf 127, 141, İbrahim 6 ve Kasas suresi 4. ayet.

62 Tevrat, Çıkış, bab 2/1-11, Kur'an'da da aynısı anlatılıyor. Taha suresi ayetler 38-39.

63 Tevrat, Sayılar, bab 19/1, Kur'an, Bakara suresi ayetler 67-71.

64 Tevrat, Çıkış bölümü, bab 2/16-22, Kur'an, Kasas suresi ayetler 23-28.

65 Tevrat, Çıkış, bab /4-6, Kur'an, Taha suresi ayet 12.

66 a-Bakara 91, Âl-i İmran 112, 181 ve Nisa 155.
b-Tevrat'tan Nehemya bölümü, bab 9/26-27, Luka İncili bab 11/49 ve Romalılara Mektuplar bab 11/3.

Mesela elini koynuna bırakıp çıkarınca eli kar gibi bembeyaz oluvermiş. Kur'an'da bu beş ayrı surede tekrar edilerek geçiyor.[67]

* Kur'an'da Hz. Musa rabbine yalvararak, "Benim dilim ağırdır/kekeyim, ben bu görevi (peygamberliği, halkı yönetmeyi) yalnız başıma yapamam. O yüzden kardeşim Harun'u da benimle birlikte bu işle görevlendir!" der ve Allah da duasını kabul eder: Harun'u da peygamber yapar. Bu yalvarış ve dua kabulü olduğu gibi Tevrat'ta da anlatılmaktadır.[68]

* Yine Kur'an'da anlatıldığına göre Hz. Musa Mısır'da sihirbazlarla karşı karşıya kalınca hepsi bastonlarını orta yere atarlar ve onlar yılan oluverir; ancak Harun'unki daha büyük bir yılan/ejderha olur ve onların tüm yılanlarını yutar. Bu da olduğu gibi Tevrat'ta vardır.[69]

* Firavun-Musa mücadelesi konusunda Kur'an'da denilir ki, "Biz (Allah) Firavun kavmi üzerine **tufan, çekirge, haşere, kurbağalar** ve **kan** gönderdik." Aynı olaylar ve terimler Tevrat'ta fazlasıyla geçmektedir.[70]

* Kur'an'da, "İsrailoğulları Mısır'dan çıkıp çöle gelince Allah onlara kudret helvasıyla bıldırcın kuşunu göndermiş" deniliyor. Bu hikâye de Tevrat'ta vardır.[71]

Hz. Musa hakkında Kur'an'ın Tevrat'tan aldığı bilgi aşırı derecede fazla. Bir fikir oluşsun diye Musa hakkında Tevrat ve Kur'an'da var olan bilgilerle ilgili yaptığım karşılaştırma sanırım yeterli. Bunlar zaten faydasız; kaldı ki çok açık bir şekilde detayına kadar benzer oldukları da kesin. Yalnız bazı yerlerde bunların Kur'an'da alınışında değişiklikler olmuştur. Mesela Tevrat'a göre Hz. Musa ve kavmi Mısır'dan çıkıp çöle gelince

---

[67] Tevrat Çıkış bölümü, bab 4/6-8, Kur'an: A'raf 108, Taha 22, Şuara 23, Neml, 12 ve Kasas 32.

[68] Tevrat Çıkış, bab 4/10-15, Kur'an Şuara 13. ayet.

[69] Tevrat Çıkış, bab 7/11-12.Şuara 44-45.

[70] Tevrat Çıkış bölümü, bab 7/20, bab 8/1-15. bab 8/21-24, bab 9/8-12, bab 10/12-15, Kur'an, Araf suresi 133.

[71] Tevrat Çıkış bölümü, bab 16/13-35, Kur'an: Bakara 57, A'raf 160 ve Taha 80.

tanrı onlara kuvvet helvasıyla bıldırcın kuşlarını yiyin demiş. Bu gayet normaldir: Eğer bir bölgede bunlar varsa ulaşmak zor değildir. Ancak Kur'an'da bu farklı bir anlatımla izah ediliyor: Size kudret helvasıyla bıldırcın indirdik deniliyor ve bu üç ayrı yerde tekrarlanıyor. Cümle denklemi böyle olunca, bunları yukarılardan mucize olarak gönderdik demek oluyor. İşte bu yüzden, bazı konularda buna benzer hatalar olmuştur. Neymiş; Allah onlara yukarılardan kuvvet helvasıyla bıldırcın etini göndermiş! Bu konuda Tevrat'taki bilgi gayet makul. Çünkü bunlar o bölgede olmuşsa, Musa ve kavmi gidip kuvvet helvasını rahatlıkla toplamış ve bıldırcın kuşunu da avlamış olabilirler. Ancak tanrı yukarılardan özel olarak bunları gönderdi demek çok farklı oluyor.

Kur'an'da insanın yaradılış evreleri hakkında bilgi verilirken, ilkin topraktan (Âdem'i kastediyor), ondan sonra meni, derken ete kemiğe bürünme -Yunus Emre'nin dediği gibi- büyüme... şeklinde devam edilir. Bu da Tevrat'ın Eyüp bölümünde aynen geçmektedir.[72] Kur'an'da bazen çok basit, yararsız bir konuda detayına kadar bilgi eklendiğini de görüyoruz. Mesela; Tevrat'ta Nuh'la ilgili bilgi verilirken, kendisi öldüğünde **950** yaşındaydı deniliyor. Bu yaş konusunu da olduğu gibi tüm detaylarıyla Kur'an'da işlenmiştir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi; amacım Kur'an ve Tevrat'taki bu bilgileri anlatmak değil. Kur'an'ın kaynaklarının neler olduğu konusunda bilgi vermek. Yoksa bu mitolojileri anlatmak kime yarar getirir ki veya kim bunlara inanır ki? Ben Tevrat'la Kur'an'da ortak işlenen konulardan birkaç örnek sundum. Merak edenler, alır ellerine bir Tevrat ve Kur'an mealini, bunları okuyup karşılaştırır ve o zaman Kur'an'ın en çok Tevrat'tan etkilendiğini rahatlıkla görür. Benim, Kur'an'ın kaynaklarına geçmeden önce bazı temel bilgiler vermem gerekiyor. Onun için de Kur'an'ın kaynaklarıyla ilgili özet bazı bilgiler veriyorum; bunu hatırlatmış olayım.[73]

---

[72] Hac suresi 5, Müminun suresi 14. Tevrat, Eyüp, bab 10/8-12.

[73] Tevrat, Tekvin, bab 9/29 ve Kur'an, Ankebut suresi ayet 14.

VI. BÖLÜM

KAYNAĞINI HIRİSTİYAN KÜLTÜRÜNDEN VE İNCİL'DEN ALAN AYETLER

Hz. Muhammed zamanında Kur'an hakkında öne sürülen iddialardan biri de Kur'an'ın eski kaynaklardan bir alıntı olduğu şeklindedir. Kur'an'ın dayandığı o eski kaynaklardan biri de İncil ve Hıristiyanlık kültürüdür. Durum bu iken bununla ilgili de bazı bilgiler sunmak isterim.

Kur'an'da Hz. İsa ile ilgili var olan bilgilerin İncil'den geçme olduğu kesindir; ancak bazen hiç İncil'de olmayan bilgiler de Kur'an'da işlenmiştir. Bunlar arasında, Hz. İsa'dan sonra onun fanatikleri tarafından uydurulan ve zamanla halk arasında meşhur olan efsaneler de vardır. Bu konuda öyle ayetler oluşturulmuştur ki, hem yararsız, hem de realiteye terstir. Bunları zaten somut örneklerle izah edeceğim. Mesela o zamanlar Roma imparatorluğuna bağlı insanların ezici çoğunluğu Hıristiyan'dı. Hz. Muhammed'in onları kızdırmamak, kendine karşı daha fazla düşman kazanmamak için, Hz. İsa lehine bilerek hadisler oluşturduğu rahatlıkla belli oluyor. Çünkü hem mantık bunu kabul ediyor, hem de Kur'an'da bunun emareleri var. Bir ayette Yahudiler Müslümanların azılı düşmanları ilan edilirken; Hıristiyanlar ise Müslümanlara en yakın olarak gösterilmiştir. Bu siyasi bir ayrımdır. Aslında Hz. İsa hayatta olsaydı Hz. Muhammed onunla ilgili övgü dolu -sözde mucize olan- bu sözleri söylemezdi.

Çünkü o vakit kendi başına dert açmış olurdu. Nasıl olsa artık Muhammed'e rakip olamayacağına göre, İsa hakkında var olandan da fazlası söylenmiştir.

Bir örnek verelim. Yahudiler o zaman azınlık oldukları için Hz. Muhammed şiddetle onların üzerine gitmiş, onlarla defalarca savaşmıştır. Teorik olarak da onlar aleyhine birçok ayet indirilmiş, onlar düşman ilan edilmiştir. Kur'an'da, "Biz Yahudilere kötü maymunlar olun dedik" cümlesi üç ayrı yerde geçiyor. Bir yerde, "Biz onları maymunlar ve domuzlara çevirdik" deniliyor. Başka bir ayette, "Yahudiler hiçbir zaman kendilerini toparlamayacaklardır" diye geçiyor. Adeta, onlardan ne köy olur, ne de kasaba misali. Bugün Yahudilerin dünya hâkimi olduklarını herkes kabul ediyor. Dolayısıyla ayetin vurgu yaptığı, onlardan ne köy olur ne de kasaba ifadesinin gerçekle ilgisi yoktur. Diğer yandan onlara **domuz ve maymun olun dedik** ifadesi Yahudilere karşı bir hakaret olarak kullanılmışsa da, aslında bu gibi cümleler ancak İslam'ı bitirmeye onu hiçe saymaya hizmet eder.

Peki, bakalım İncil'le Kur'an'da ortak neler var; bu konuda bazı somut örnekler vermeye devam edelim.[74]

1. İncil ve Kur'an'daki Ortak Bilgilerden Birkaçı

* Hz. İsa, insan Allah sevgisini kendi evine, hanımına, kardeşlerine, anne ve babasına, çocuklarına tercih ediyorsa o her zaman kârlıdır diyor. Kur'an'da ise, "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve elçisine düşman olanlarla dostluk kurduklarını görmezsin" şeklinde formüle edilmiştir. Burada itiraz yok; cümle İncil'deki bilgilere tam uygundur. Bu örnek İncil'de vardır ve Kur'an'a tam olarak alınmıştır.[75]

* Hz. İsa, ben önceki peygamberleri yıkmaya, onların getirdiklerini yok saymaya gelmedim; tam tersine onların uyguladık-

---

[74] Maide suresi ayet, 60, 64, 82. Bakara 65 ve A'raf suresi ayet 166.

[75] Luka İncili, 18/29-30.

ları şeriatı tamamlamaya geldim diyordu. Aynı tema Kur'an'da da geçiyor: Başta Hz. Musa olmak üzere Kur'an'da değişik peygamberlerden övgüyle söz edilmiş, bunlardan kimileri surelere isim bile olmuştur. Yani İsa kendini önceki peygamberlere yakın gördüğünü, onların yolunu takip ettiğini vurguladığı gibi, aynısı defalarca Kur'an'da da dile getirilmiştir.[76]

* İslam'da meşhur bir hadis vardır: Biriniz iyilik yaparken Allah rızası için olsun. Öyle ki sağ elin verdiğini sol el bile bilmesin. Yani riyakârlık yapmayın demek isteniyor. Bu da Hz. İsa'nın sözüdür. Muhakkak ondan önce de bunu söyleyenler olmuştur. Her şeyden önce Hz. İsa'ya ait olduğu İncil'le tescilli. Bunun en azından önceden bir sahibi vardır ve Hz. İsa'dır.[77]

* İncil versiyonu sayılan Pavlus'un 1. Korintoslulara Mektuplar kısmında, "İyilik sahipleri için cennette öyle nimetler var ki göz onları görmemiş, kulak onları duymamış ve bunlar kimsenin de kalbine gelmemiştir" diye geçiyor. Ayette de, "Onların dünyada yaptıklarına karşılık gözleri aydınlatacak hangi nimetlerin saklandığını hiç kimse bilemez" diye geçiyor.[78]

Kur'an'da böyle geçiyor; ancak Kudsi hadiste Pavlus'un kullandığı ifadenin orijinali var. Malum İslam'a göre kudsi hadis de Allah'ın sözüdür; ancak cümleyi Hz. Muhammed kendisi kurmuştur. Bu hadis, Buhari ile Müslim'in ortak işledikleri nadir hadislerden biridir. Buhari bunu dört yerde, Müslim de birçok farklı rivayetle almıştır. Özet olarak; bu bilgi de İncil'de vardır.[79]

* Kur'an'da Meryem suresinin hemen başında Zekeriya peygamberin duasından söz edilir. Adam; ya rab, eşim kısır, ne yapacağımı bilemiyorum. Sen kendi katından bana bir dost bağışla (çocuk sahibi olmak istiyor) diyor. Allah da buna karşı ben sana Yahya adında bir çocuk veririm ki daha önce böylesini yaratma-

---

[76] Matta İncili, bab 5/17-19.

[77] Matta İncili, bab 5/3-4.

[78] İncil, 1. Korintoslulara Mektuplar bab 2/9, Kur'an Secde suresi ayet 17.

[79] a-Buhari, B. halk bab 8/3244, Tefsir Secde, 4779-4780 ve Tevhid bab 35/7498.

b- Müslim cennet no: 2824-2825.

mışım diye vahiy gönderiyor. Bu olay olduğu gibi İncil'de vardır. Hatta İncil'de konu daha uzundur. Kur'an'a ise çok kısa bir kesiti alınmıştır.[80]

Burada İncil'den Kur'an'a alınan örneklerden birkaçını sundum; bunlar elbette uzatılabilir. Şimdi farklı bazı örneklere geçelim.

2. Hz. İsa ve Annesiyle İlgili İncil'de Geçmeyen; Ancak Kur'an'da Var Olan Bilgiler

* Kur'an'da Allah'ın Hz. Meryem için yemek gönderdiği bilgisinden söz edilir. Zekeriya peygamber (din mantığına göre peygamber diyorum) ne zaman Meryem'in yanına varmışsa hep onun yanında yiyecekler görmüş, bunlar da nerden gelir diye sorunca da; Meryem, Allah'tan gelir yanıtını vermiştir diye anlatılıyor. Merak olmasın diye olayı özetleyeyim. Hz. Meryem doğunca, kendisine baksın diye, onu teyzesinin kocası Zekeriya'ya teslim ederler. Henüz Zeynep tıfıl iken Zekeriya ne zaman onun yanına varmışsa yanında farklı yiyecekler görmüş. Bunlar nerden gelir diye sorunca; Meryem, Allah'tan gelir yanıtını vermiştir. İşte bu bilgi yalnız Kur'an'da vardır; ancak İncil'de böyle bir şey yok.[81]

* Muhalifler Hz. İsa'dan bir sofra (yemek) istemişler, Allah yukardan bize güzel bir yemek göndersin ki senin peygamber olduğuna inanalım demişler. Hz. İsa onların bu tekliflerine karşı Allah'tan istekte bulunmuş; ancak yanıt mahiyetinde gelen vahiyde, "Ben gönderdikten sonra hâlâ inanmazsanız size öyle ağır bir ceza vereceğim ki daha önce hiç kimseye böylesi bir ceza vermemişimdir" demiş. Kur'an'da bu anlatılırken de, Allah gönderdi mi göndermedi mi sorusuna yanıt verilmiyor. Elbette böyle bir şeye inanmak akıl işi olamaz. Kaldı ki, bu bilgi yalnız Kur'an'da vardır. İncil'de böyle bir şey yoktur.[82]

---

80 Âl-i İmran 41-43, Meryem suresi 1-7. ayetler ve Luka İncili birinci bab.

81 Âl-i İmran suresi ayet 37.

82 Maide suresi 112-115.

Hz. İsa beşikte iken konuşmuş bilgisi de Kur'an'da var; ancak İncil'de böyle bir bilgiye rastlamadım. Aynı zamanda Kur'an'da anlatılan, Hz. İsa'nın çamurdan kuş yapıp üfürmesi sonucu ona can verdiği örneği de İncil'de yoktur.[83]

"O (İsa), İsrailoğullarına bir elçi olacak (ve onlara şöyle diyecek:) Size rabbinizden bir mucize getirdim: Size **çamurdan** bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izni ile o hemen kuş oluverir. Allah'ın izni ile **körü** ve **alacalıyı** iyileştirir, **ölüleri diriltirim**. Ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi **size haber veririm**. Eğer inanan kimseler iseniz bunda sizin için bir ibret vardır. Ey Meryem oğlu İsa! Henüz beşikte iken insanlarla konuşuyordun" deniliyor. İşte, **beşikteyken konuşuyordun** hikâyesi İncil'de yok. Bu söz, Kur'an'da birkaç yerde geçiyor.[84]

İncil'de Hz. İsa sıtma, cüzzam ve alaca hastalığına yakalananları iyileştirmiş bilgisi var. Yine Hz. İsa'nın körleri, sağırları ve dili peltek olanları sağlıklarına kavuşturduğu da İncil'de anlatılıyor.[85]

Yukarıdaki örneklere ek olarak, çeşitli hastalıklara maruz kalanlar Hz. İsa'ya geliyorlar ve kendisi onları iyileştiriyor şeklinde İncil'de genel bir bilgi var. Ayrıca İncil'de Hz. İsa'nın ölen genç bir kıza tekrar can verdiği, yine bir kadının ölen oğluna hayat verdiği örnekleri var. Deniliyor ki bir kadının çocuğu ölünce Hz. İsa ona üzülmüş ve çocuğuna tekrardan can vermiştir. Çünkü kadının tek çocuğuymuş. Görüldüğü üzere Hz. İsa ve annesi Meryem'le ilgili Kur'an'daki kimi bilgiler İncil'dekilerle aynıdır; kimi bilgiler de İncil'de geçmemektedir. Mesela Hz. İsa'nın çamurdan kuş yapıp üfürmesi sonucu ona can verdiği örneği İncil'de yok; bu yalnız Kur'an'da anlatılıyor. Yine İsa'nın babasız dünyaya geldiği ve öldürülmediği; ancak yukarılara götürüldüğü iddiaları yalnız Kur'an'da geçiyor. Yeri gelince daha teferruatlı anlatacağım.[86]

---

83 Meryem suresi ayetler 61-63.

84 Âl-i İmran suresi ayet 49 ve Maide suresi ayet 110.

85 Matta İncili bab 8/3 ve 20/29-34, Markos İncili, bab 1/29-40, 7/32-35, 8/22-25, Luka İncili bab 5/12.

86 Matta, 4/23-24, Luka İncili, bab 7/12-15 ve bab 8/49-55.

Burada şunu da ekleyeyim ki, her ne kadar şu an elde bulunan İncil'de Hz. İsa ölüleri diriltmiş, körü iyileştirmiş diye geçiyorsa da bunlar yalandır. Çünkü İncil Hz. İsa zamanında yazılmamıştır. Asırlar sonra toplanan ruhani meclisler tarafından yazılmıştır. Dolayısıyla sonradan uydurulmuş bilgilerle doludur. Kur'an'da ise aynı bilgiler işlenmiştir. Benim burada asıl üzerinde durmak istediğim, bilgiler gerçek dışı olmakla birlikte aslında Kur'an'daki bu İsa ve annesiyle ilgili malumatın İncil'deki ile aynı olduğunu belirtmek. Bunu demeye çalışıyorum.

3. Hz. İsa'nın Gerçekten Babası Yok muydu?

Hz. İsa'nın babasız dünyaya geldiği yalnız Kur'an'da öne sürülüyor. Kur'an'a göre Hz. İsa tanrının üfürüp püfürmesinden Meryem'in rahmine düşmüştür. Yani babası insan değildir. Ayette şöyle denir: "Cinsiyet organını titizlikle koruyan (yani zina yapmayan) o kadını (Meryem'i) da an. Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kıldık." Bir başka ayette, "(Allah) İmran kızı Meryem'i de (örnek verdi). O ırzını korumuştu, biz de on(un rahmin)e ruhumuzdan üfledik" deniliyor. Bu, **Süleyman Ateş**'in Kur'an tercemesinden alıntıdır.[87]

Ben burada ruh nedir, ayette bundan ne kastedilmiştir tartışmalarına girmiyorum. Amacım, Kur'an'a göre İsa'nın babasız dünyaya geldiği; ancak İncil'de böyle bir şeyin olmadığını belirtmek. Çünkü İncil'e göre İsa'nın babası vardı: Meryem'in kocası Yusuf'tu ve ikisinden de İsa/Mesih doğmuştur diye net olarak bilgi var. Bu, hem Matta, hem de Luka İncilinde geçiyor. Görülüyor ki, Hz. Muhammed İsa'yı ve Hıristiyanları hedef tutmak istememiş. O yüzden Hz. İsa hakkında aşırı derecede toleranslı davranmış, bunu yaparken de "Ancak benim anlattıklarım doğrudur, sözlerim tanrıdan gelmedir" demiştir! Peki, aklın ve ilmin

---

[87] Enbiya suresi ayet 91. Tahrim suresi ayet 12. Matta, bab 1/15-16. Luka İncili bab 3/23.

kabul etmediği böyle bir olayın Kur'an'da geçmiş olması, insanların buna inanmasını mı gerektirir? O zaman hangi gerekçeyle inanılsın veya bu durumda kafalardaki akıl ne yapsın?

4. Hz. İsa Yaşıyor mu, Öldürülmüş mü?

Kur'an'da, Hz. İsa'ya karşı olanlar onu yakalayıp ortadan kaldırmak için planlar kurmuşlar şeklinde bilgi var. Mesela, "Onlar (Yahudiler) tuzak kurdular (Hz. İsa'ya karşı). Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır" şeklinde formüle edilmiştir. Bu konuda Kur'an'la İncil'deki bilgi aynıdır; ancak ayetlerde kullanılan ilginç bir ifade vardır: Allah da tuzakçıdır; ancak onun tuzağı en hayırlısıdır deniliyor.

Allah'ın tuzakçı ve hem de en hayırlı tuzakçı olduğunu belirten ayetlerden birkaçını sunmak isterim. Az önceki ayet, Hz. İsa'ya karşı kurulan tuzaktan söz ediyor. Hz. Muhammed'e karşı kurulan tuzağı konu alan ayetler de var. Mesela; "Hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kurmuşlardı. Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyor. **Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!**" deniliyor. Ayetin mealini Diyanet'in Kur'an tercümesinden sundum. Bir başka ayette, "Öncekiler de (peygamberlerine karşı) tuzak kurmuşlardı. Bütün tuzaklar Allah'a aittir" diye geçiyor. Semud kavmiyle ilgili bir ayette, "Onlar bir tuzak kurdular. Farkında değillerken Allah da bir tuzak kurdu" deniliyor. Yunus suresinde, "Ayetlerimiz hakkında onların tuzakları var. De ki, Allah daha çabuk tuzak kurar. Şüphesiz elçilerimiz (melekler) kurmakta olduğunuz tuzakları yazıyorlar" diye geçiyor. Bunu da Diyanet'in Kur'an mealinden aktardım. Evet; konu tanrı tuzağı değil; ancak İncil ve Kur'an karşılaştırmasını yaparken; bir yerde tanrı tuzağından söz edildi. Bundan dolayı konuyu biraz açtım.[88]

---

[88] Matta 26/4, Âl-i İmran 54, Enfal 30, Rad 42, Naml suresi ayet 50. Yunus suresi 21.

Yine Kur'an'da "Hz. İsa ne çarmıha gerilmiştir ne de katledilmiştir. O, öldürmek isteyenlere ve orada bulunanlara, çarmıha gerilip katledilmiş gibi görünmüştür" deniliyor. Başka bir ayette açık bir şekilde, "Onlar İsa'yı öldürmediler ve asmadılar da; ancak onlara öyle göründü. Kesin olarak onu öldürmediler, tam tersine Allah onu kendi katına yükseltti" deniliyor. Konuya ilişkin Kur'an'daki bilgiyle İncil'deki bilgi bazı noktalarda farklı da olsa, gayet belli ki bu konunun da kaynağı yine İncil'dir.[89]

Ancak, "İsa çarmıha gerilmemiş, öldürülmemiştir" ifadesi tamamen İncil'e terstir, İncil'de böyle bir şey yoktur ve zaten doğru olanı da budur. Neymiş; İsa göklere çıkartılmış! Hemen inanalım buna değil mi?

İncil'de, Kur'an'daki bilgiye ters bir şekilde Hz. İsa'nın katledildiği ve gömüldüğü bilgisi vardır. Onlar onu öldürmeye başlarken bu işlemin baştan sona kadar kaç saat sürdüğü bile İncil'de bellidir. Bunlar onu alıp götürür, başka suçlardan ceza alan iki kişiyi de onunla beraber çarmıha gerip katlederler. O iki kişiden biri İsa'nın sağında, diğeri de solunda tutulur. O sırada orada bulunan muhalifler Hz. İsa ile alay ederler: Hani sen ölen insanlara can veriyordun! Ama sıra sana gelince bak bir şey yapamıyorsun, kendini kurtaramıyorsun; demek ki yalancıydın diyorlar. Bu sözlere dayanamayan Hz. İsa, "Ey Allah'ım niye benim yardımıma gelmiyorsun?" diye sesleniyor. Bunu izleyen o iki idamlık kişi de İsa ile alay etmeğe başlıyorlar: Demek ki sende bir keramet yokmuş gibi laflar ediyorlar. İsa orada bir görevli yüzbaşı ve kendi annesi Meryem ile Mecdelli Meryem ve daha birçok insan huzurunda çarmıha gerilip can veriyor. Daha sonra Yusuf adında biri gelip yönetimden izin istiyor ve onun cenazesini alıp bir kayalıkta veya kimsenin daha önce gömülmediği bir bahçede gömüyor. Kısacası, detayına kadar İncil'de Hz. İsa'nın ölümü anlatılıyor. Ancak bakıyoruz kimi İncil nüshalarında bazı abartılar var. Mesela Hz. Meryem ile Mecdelli Meryem ertesi gün sabahın köründe onun mezarına uğrayınca bakıyorlar ki İsa kabirde yok; ancak beyaz bir elbise içinde başka biri orada duru-

---

[89] Nisa suresi ayet 157-158.

yor. O adam onlara, Hz. İsa kalktı gitti diyor; ama nereye gitti bunu belirtmiyor.

Burada iki ihtimal mümkün. Biri, Hz. İsa'nın annesi ve Mecdelli Meryem'in bunu uydurmuş olmaları. Zaten Mecdelli Meryem İncil'deki bilgilere göre pek de sağlam biri değildi. Hz. İsa kendisinden yedi cin çıkarmış biri olarak anlatılıyor. Diğeri de zaten İsa'nın annesi: Oğlu katledilmiş, kadının canı yanmış. O yüzden oğlu hakkında mucize üzerine mucize uydurmuş olabilir.[90]

Her iki Meryem'in bunu uydurdukları muhtemeldir diyorum. Çünkü yalnız bu ikili onun mezarı başına gidiyor, kabirden kalkma havadisi bu ikiliden çıkıyor. Onların dışında bunu anlatan üçüncü biri yok. Ama sonuçta İsa'nın çarmıha gerildiği ve can verdiği olayı İncil'de kesindir. İsa'nın mezardan kalkması ise daha sonra yapılan mezar ziyaretinde ortaya atılıyor.

Bazı İncil nüshalarında İsa çarmıha gerilip katledildikten sonra gömülüyor. Ertesi sabah henüz karanlık iken onun fanatik hayranı olan Mecdelli Meryem tek başına onun mezarı başına gidince bakıyor ki kabri açık ve İsa içinde yok. Hemen koşup İsa'nın iki dostuna haber veriyor. Onlar gelip mezara bakınca yalnız kefenini görüyorlar. Kendileri çıkınca Mecdelli Meryem orada kalıyor. İsa için feryadı-figan ettiği bir sırada arkasına bakıyor ki beyaz elbise giymiş iki melek duruyor. Onlardan İsa nerdedir diye soruyor. Bir de bakıyor ki İsa orada ayakta ve ben göklere çıkacağım diyor. İsa'nın öldükten sonra göklere çıktığını ortaya atan yalnız bu kadındır ve onun bu anlatımları hem İncil'in Yuhanna, hem de Markos nüshalarında geçiyor. İşin mantık tarafı bir yana; bir kere olayın bu şekilde çelişik olarak İncil'de yer alması, bunun bir senaryo olduğunu zaten gösteriyor.[91]

Bir diğer ihtimal, yönetim/Hz. İsa'ya muhalifler onu geceleyin kabirden alıp bilinmeyen bir yere götürmüş olabilirler. Nedeni de ilerde sorun olmasın, taraftarları gelip orada toplanmasınlar, orayı kutsal bir mekâna çevirmesinler diyedir. Bunun örnek-

---

90 Markos İncili, bab 16/9. Luka 8/2.

91 Yuhanna İncili, bab 20/1-18, Markos İncili, bab 16/11. Matta İncili, bab 27, Markos bab 15, Luka bab 23 ve Yuhanna İncili bab 18-19.

leri günümüzde de var. Mesela 1960'larda vefat eden Said Nursi'nin cenazesine o günkü yönetim el koyuyor ve hâlâ da nerede olduğu bilinmiyor. İsa'nın cenazesini o günkü yönetim de kaçırmış olabilir, başta her iki Meryem olmak üzere İsa'nın taraftarları da. Çünkü cenaze orada olunca, efendim biz gidip baktık mezarda yoktu veya ordaydı; ama ben yolcuyum, gidiyorum demenin bir anlamı kalmaz. O zaman halk diyecek ki siz yalan konuşuyorsunuz. Çünkü cenaze işte ortada. O yüzden İsa'nın taraftarları da onun cenazesini kaçırmış olabilirler diyorum.[92]

İncil'de, "**İsa çarmıha gerildiği zaman başını eğdi ve ruhunu verdi**" şeklinde detayına kadar açık bilgi vardır.[93]

Daha önce de ifade edildiği gibi Mecdelli Meryem'in sicili hiç de temiz değildi. Bu, İncil'de birkaç yerde tekrarlanıyor. Bu kadın daha önce kötü yollara düşmüş ve onu alıp İsa'ya getirmişler. Kendisi o kadına yardımcı olmuş, onu kurtarmıştı. İsa'nın dirilip göklere çıkma olayının mantık dışı olması bir yana; bir kere bu haberin böyle bir kadından çıkması, sabahın köründe İsa'nın kabrine gidip bunları görmesi uydurulmuş bir senaryodan başkası olur mu?[94]

İsa ile ilgili Kur'an'ın İncil'den farklı işlediği bir konu da, İsa'nın kendini Allah'ın oğlu saymaması. Ayette özetle, "Allah İsa'dan sormuş, sen mi insanlara, 'Beni ve annemi Allah'tan başka ilah edinin' demişsin! O da, 'Hayır; ben bunu demedim. Ben, bana yapılan tebligatı ancak anlattım'...", şeklinde bir bilgi söz konusu.[95]

Bu konuda İncil'e bakıyoruz durum farklı. Bir yerde onu çarmıha germenin nedeni şöyle anlatılıyor: Yahudiler, İsa ben Allah'ın oğluyum dediği için şeriata ters düşmüştür. O yüzden idam edilmelidir demişler diye geçiyor.[96] Başka bir yerde İsa'nın

---

92 Yuhanna İncili, bab 19/40-42.

93 Yuhanna, bab 19/30.

94 Markos İncili, bab 16/9 ve Luka İncili bab 8/2.

95 Maide suresi ayetler 116-117.

96 Yuhanna İncili, bab 19/7.

ikrarı vardır. Artık bu onlara karşı bir tepki midir; yoksa gerçek mi bu ayrı. Ondan soruyorlar, sen Allah'ın oğlu musun diye? Direniyor, yanıt vermek istemiyor. Israrlarına karşı sonuçta, "Söylediğiniz doğrudur" diyor.[97]

Sonuçta şunu diyebiliriz ki, bu konuda Kur'an'la İncil'deki bilgiler birbirlerini tutmamaktadır. Kur'an'da Hz. İsa yerine başkası katledilmiş ve onların gözünde sanki İsa'ymış denilince; İslam âlimleri, İsa yerine katledilen kişi hakkında sahte bazı isimler bile türetmişlerdir. Âl-i İmran ve Nisa suresinden ilgili ayetlerin tefsirlerinde birçok mitoloji, hayali bilgiler verilmiştir. Peki, o katledilen şahıs kim ve niye İncil'de bundan söz edilmiyor? Onunla beraber iki suçlu insan çarmıha vuruluyor; ancak onlar kendi yerine katlediliyorlar ve o günkü toplum bunu biliyor: Onlarınki belli.[98]

Hz. İsa'dan sonra kimi aşırı Hıristiyanlar Hz. İsa'ya tanrının oğlu olarak inanmışlar. Az önceki ayet Hz. İsa'nın bundan bigâne olduğunu kabul ettiği halde yine bakıyoruz Kur'an'da bu teslis (üçlü tanrı inancı) işlenmiştir. Bir ayette, Andolsun ki, Allah üçün üçüncüsüdür diyenler kâfir olmuşlardır deniliyor. İsa'nın söylemediği ve zamanında geçerli olmayan bir söz bu şekilde Kur'an'a taşınıyor. İsa nezdinde annesi Hz. Meryem zaten bu üçlü tanrı sisteminde yoktu. Hz. İsa'dan ısrarla sorulan bir soruya karşılık kendisi, "Evet; dediğiniz gibi ben Allah'ın oğluyum" demiş. Ama her işin içinde Meryem yoktur. Şayet İsa ben Allah'ın oğluyum demişse (İncil'e göre) o zaman İncil ile Kur'an bilgisi birbirlerini tutmamış olur.[99]

Burada hatırlatılması gereken bazı noktalar var. Eğer iddia edildiği gibi İsa'nın arkasında tanrı varsa (inananların bakışına göre), o zaman ölüsünü geceleyin kaçıracağına; çarmıha götürülürken el âlem huzurunda onu canlı olarak alıp götürseydi; muhalifler hayretler içinde kalıp İsa'yı katledemeyeceklerini gözle-

---

97 Matta İncili, bab 26/62-64.

98 Âl-i İmran 55 ve Nisa 157. Tüm tefsirlere bakılabilir.

99 Maide 73, Nisa 171, Tevbe 31.

riyle görmüş olacaklardı. Tanrının kalkıp geceleyin faydası olmadığı halde onun naşını kabirden kaçırması neye yarar ki? Diğer yandan, eğer çarmıha gerilmemiş olsaydı o zaman en başta onun annesi, teyzesi, **Mecdelli Meryem** ve orada bulunan dostları bunu söylemiş olurlardı ve bu durum İncil'de yazılmış olurdu. Hal bu iken, İsa'dan altı asır sonra dünyaya gelen Muhammed'in ortaya attığı bilgi nasıl doğru sayılabilir? Kaldı ki Hz. Muhammed bunları İncil'den veya Hıristiyanların sözlü anlatımlarından almıştır. İsa'nın öldürülmeyip göklere çıkartılması zaten mantık dışı bir olay. Burada bir kere iki kutsal dinin kitaplarında farklı bilgiler var.

Yineliyorum; İsa'nın çarmıha gerdirilmemesi Hıristiyan âlemi için de olumlu-mucizevi bir durum teşkil ediyordu. Dolayısıyla o zaman böyle bir olay olmuş olsaydı herkesten önce onlar bunu kayda geçirmiş olurlardı. Önemli bir nokta daha; İncil de kabul eder ki Hz. İsa mucize yoluyla ölüleri diriltmiş, çeşitli hastaları sağlıklarına kavuşturmuştur. Eğer böyle bir İsa ise, o zaman nasıl olur da karşı tarafın eline geçmiş olsun ve sonuçta ağır bedel ödeyerek hayata veda etsin? Sözün özü, var olan bilgiler mantıkdışı olduğu halde çelişkilerle doludur. Ancak Hz. Muhammed'in, "İsa çarmıha gerdirilmemiş; belki kendisi Allah tarafından göklere çıkartılmıştır" sözü, ya maslahat gereğidir veya bu konuda alınan bilgi yetersizdir. Yoksa İncil'de olmayan neden Kur'an'da işlenmiş olsun ki! Ama sonuç ne olursa olsun, konuya ilişkin Hz. İsa ile ilgili Kur'an'da var olan bilginin kaynağı yine İncil ile Hıristiyan kültürüdür.

5. Kur'an'da Hz. Meryem ile İlgili Bilgi Eksikliği

Kur'an'da Hz. İsa'nın annesi Meryem'in soyu hakkında bilgi verilirken, ey Harun'un ablası, ey İmran kızı Meryem diye hitap edilmiştir.[100] Doğrudur: Hz. İsa'dan yaklaşık 13 asır önce yaşa-

---

100 Âl-i İmran, ayetler 35-36, Meryem suresi ayet 28, Tahrim suresi ayet 12.

yan Hz. Musa'nın kız kardeşi Meryem vardı. Tevrat'taki bilgilere göre bunlar üç kardeşti: **Harun**, **Musa** ve kız kardeşleri **Meryem**. Bunların babaları **İmran**, anneleri de **'Yokebed'** idi.[101] Tevrat 1. Tarihler kısmında, İmran (Armam) çocukları sayılırken Harun, Hz. Musa ve Meryem (Miriyam) diye belirtilir. Hatta Tevrat Sayılar bölümünde bir keresinde Harun ile Meryem, Habeşli bir kızla evlendi diye Hz. Musa'yı eleştirirler şeklinde detaylı bilgi de var. Sözün kısası, bunlar kardeş.[102]

Sünni tarihçiler bile Hz. İsa'nın annesi Meryem'in babası **Yohakim**, annesi **Hanne** diye belirtmişlerdir. Burada ciddi bir bilgi yanlışlığı, isimleri birbirine karıştırma söz konusudur. Hz. Muhammed, İsa'nın annesi olan Meryem'i Hz. Musa ve Harun'un kız kardeşi olarak saymış, onların babası olan İmran'ı da getirip Hz. Meryem'e baba yapmıştır. Bu eksik ve hatalı bilgi Kur'an'da da bu şekilde geçmektedir. İşte bazı yerlerde Hıristiyanların gönlünü almak için olumlu ayetler varsa da, aynı niyet kimi örneklerde söz konusu bile değildir. Bu son örnekte öyle anlaşılıyor ki Hz. Muhammed ve ona yardımcı olan ekip, tarihi gerçeklere tam hâkim olamamışlardır.[103]

Bazı İslam âlimleri, Kur'an'daki bu hatalı bilgiye karşı zorda kalınca farklı bir yönteme başvurmuşlardır. O da şu: Nasıl olsa Hz. Meryem Hz. Musa'ya soy olarak bir yerde bağlanır. Durum bu iken, Hz. Musa'ya hürmeten Kur'an'da Meryem onun kız kardeşi olarak tanıtılmıştır şeklinde bir savunma. Maalesef bu yorum kurtarmıyor. Çünkü İncil'deki bilgilere göre Hz. Meryem Hz. Davud'a bağlanır ve Yehoza kabilesinden gelir. Sonuçta Kur'an'da bu konuda gerçeklere ters düşen kesin bir bilgi aktarımı söz konusudur.[104]

İncil ve Kur'an'da ortak işlenen konular hakkında örnekler çok. Önemli olan fazla örnek sunmak değil; konuya ilişkin bir fi-

---

101 Tevrat, Sayılar bölümü, bab 26/59, Çıkış bölümü, bab 15/20.

102 Tevrat, 1. Tarihler bab 6/1-3, Sayılar bab 12/1.

103 Suyuti, Dürrü'l Mensur, Âl-i İmran tefsiri, ayetler 35-37, c.3/516 ve Kurtubi tefsiri aynı ayetler, c.4/65.

104 Luka İncili bab 3/23.

kir ortaya koymaktır. Sanırım verilenler istenilen mesaj için yeterli. Ben halk nezdinde en meşhur olan olaylardan birkaçını sundum ve her iki kitapta nasıl işlendiğini izah etmeğe çalıştım.

Kur'an'ın kaynakları çok. Bunlardan en önemlileri Tevrat'la İncil'dir. Sunduğum örneklerle Kur'an'ın İncil'deki bilgilerle ne kadar dolu olduğunu vurgulamaya çalıştım. Yoksa İsa babasız mıydı, çamurdan kartal mı yapmıştı, ölüler mi diriltmişti, kabirden mi kalkmıştı gibi mitolojilerle işim yok. İsa ve Muhammed benim gözlerim önünde araçsız bir şekilde kalkıp havaya uçsalar da, ölüleri diriltseler de, çamurdan kartal yapıp ona can verseler de bunun bende zerre kadar olumlu değeri olamaz. Benim için önemli olan mükemmel bir dünya düzenidir. Madem tanrı/bir yaratıcı bu dinlerin arkasında varsa, o zaman böyle sihir-büyü gibi olağan dışı olayları göstereceğine; barış, eşitlik, savaşsız bir dünya için geçerli formülü insanlara göstersin. O yüzden mucize göstermiş, Hz. İsa'yı göklere çıkarmış gibi laflar gerçekleşmiş de olsa benim yanımda bunların önemi yok. Kaldı ki zaten böyle bir şey olmamıştır ve olması da olası değildir.

VII. BÖLÜM

KUR'AN'DA ÖRF-ÂDET VE EFSANELER

Yukarıda, 'Kur'an'da Eski İnançların İzleri' başlığı altında o devirde Kur'an'a inanmayanlar ne gibi iddialar ortaya koymuşlar diye birkaç madde sıralamıştım. Onlardan biri de, Kur'an'daki ayetlerin aslında eski örf-âdet ve efsanelerden derlenmiş olduğu iddiasıydı. Şimdi bununla ilgili bazı bilgiler sunmaya çalışacağım.

Daha önce Araplarda anne, kız, hala, teyze, iki kız kardeş ve babanın eşiyle (üvey anneyle) evlilik yasaktı. Babasının eşiyle evlenen adama **'deryüz'** denirdi. Bugün biz de deyus kelimesini kullanıyoruz. Yine genelde herkes kendi dengiyle evlenirdi. Toplum içinde itibarı olan biri, kendi kızını ancak itibarı olan birine verirdi. Eş boşama yine İslam'daki gibi üç talakla ancak gerçekleşebilirdi. Ölen birinin yıkanması, kefenlenmesi, üzerine dua okunması (cenaze namazı gibi), defin edilmesi, kabri başında iyiliklerinden söz edilmesi o zaman da vardı. Bugün hocaların ölen birinin cenazesi başında, hakkınızı helal edin demesi işte bu eski gelenekten gelir. Yine ağız çalkalamak (İslam'da buna mazmaza denir), buruna su çekmek (istinşak), misvak kullanmak, etek, koltukaltı traşları, tuvalet ihtiyacını giderirken kendini bir cisimle temizlemek (ki İslam'da buna istinca denir), bıyık ve saç traşı, sünnet olmak gibi âdetler eskiden beri vardı. Hz. Muhammed'den önce o coğrafyada yaşayanlardan Yahudi ve putperest-

ler sünnet olurdu; ancak Hıristiyanlar olmuyordu. Dr. **Cevat Ali**, "Tevrat'ta anlatılan Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'in sünnet olayı da gösteriyor ki Hz. İbrahim zamanında o coğrafyada öteden beri bu bir gelenekmiş" diyor. Yani bir bütün olarak Kur'an'a bakıldığında detayına kadar her şeyin daha önce var olduğunu görüyoruz. Ayetlerdeki çoğu bilgiler eskilerden ancak bir derlemedir demek çok da yanlış olmasa gerek.[105]

Bir ara Ezd kabilesinden bir heyet Hz. Muhammed'e gelip Müslüman olduklarını beyan ediyorlar. Kendisi onlardan soruyor: "Her toplumun bir gerçeği vardır. Sizin neyiniz var?" Heyetten **Süveyd b. Haris** adında biri yanıt veriyor. Bizde şu şu gelenekler vardır diyor. Bunun üzerine Muhammed, "Bunlar edip, akıllı, halim-selim bir topluluktur; nerdeyse bu özellikleriyle peygamber mertebesine ulaşırlar" diyor. Demek ki dönemin gelenek göreneklerivle İslam arasında bir yabancılık söz konusu değilmiş. Bu adam heyetle gelmiş, Müslüman olduğunu bu sözlerle anlatıyor; ancak kendisi münafık (İslam'ı kabul etmediğini içinde gizliyor, kellesi gider diye gelmek zorunda). Böyledir işte; ortalıkta korku varsa can havlinden adam kabul etmek zorunda![106]

Hz. Muhammed'den önce o coğrafyada üç talak (boşama) geleneği vardı. Mesela dönemin ünlü şairlerinden **A'şa** (adı Meymun b. Kays, miladi 629.ö) hanımına haksızlık yapınca, kadının akrabasından iki kişi gidip onu tehdit ediyorlar: Ya kızımızı boşayacaksın ya da sopamız sırtından kalkmayacak diyorlar. Adam, tamam eşim boş olsun diyor. Onlar bunu kabul etmiyorlar; sen üç sefer boşayacaksın diyorlar. Adam da, sopa yemektense üç sefer boşarım diyor ve boşuyor. Şunu da belirteyim ki, bu ünlü şair Hz. Muhammed döneminde yaşadığı halde İslamiyet'i kabul etmemiştir. İşte Muhammed bu eski geleneğe de cevaz vermiş ve bir erkek, eşini boşarsa üç sefer koşulunu getirmiştir. Ayette de bu görüş kesinleştiriliyor: "Kadın boşamak iki

---

105 a-Şehristani, Milel ve'n Nihal, s.689-703.
b-Dr. Cevat Ali, El-mufassal, c.6/507.

106 a-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.41/198.
b-İbni Kesir, Bidaye, c.7/371.

kezdir. Bunun ardından ya iyilikle tutmak ya da güzelce serbest bırakmak gerekir" deniliyor. Yani üçüncü kez boşanırsa artık sondur/ayrılmak gerekir. Şayet günün birinde o kadınla bir daha evlenmek isterse o adamın işi zor. Çünkü ayete göre, bir daha evlenebilmesi için kadının bir başka erkekle evlenmesi gerekir ve o erkeğin de o kadınla cinsel ilişkide bulunması ve kendi iradesiyle kadını boşaması gerekir. Konumuz bu değil; ancak değinmişken bunu da hatırlatmış olayım. Tüm bu bilgiler Kur'an'da da geçiyor.[107]

Hz. Muhammed'den önce yapılan savaşlarda ele geçen ne varsa, liderler onun 1/4'ünü kendine alır, kalanını katılımcılar arasında dağıtırlardı. Bu gelenek Kur'an'da da yer buldu. Ayet şöyle: Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin (mal, cariye, köle ne varsa) beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir.

Görüldüğü gibi görünürde oranlarda bir fark var. Daha önce ganimetten yöneticilere ayrılan pay 1/4 iken Hz. Muhammed bunu 1/5 yapıyor. Sözde mal hep zenginler arasında el değiştirmesin diye böyle bir formül uyguluyor. Ama daha da kötüsünü yapıyor. Çünkü olay sadece 1/5'e indirgemek değil ki. Ganimet, talan henüz dağıtılmadan, Hz. Muhammed ne isteseydi ondan kendine özel (Buna Safiy denirdi) bir şey alır, ondan sonra kalanın dağıtımına geçilirdi. Mesela Beni Mustalık baskınında kendine Cüveyriye adında güzel bir kadın seçiyor. Yine Hayber baskınında kendine özel olarak Safiye binti huyey adındaki kadını alıyor ve ondan sonra kalan ganimetin taksimine geçiliyor. Yine Reyhane adındaki cariyesi bir savaş mağduruydu, savaşta ele geçirilmişti. Hz. Muhammed tüm ele geçen kadınlar arasından bunu kendine seçmiş, kalanları da dağıtmıştı. Şayet bir savaş veya baskın hazırlığına başlandığında karşı taraf korkudan gelip teslim olsaydı, bu durumda onların tüm malı "Fey"" adı altında tanrı adına Hz. Muhammed'e bırakılırdı. Bu, ayetin de gereğidir. Hâlbuki askerlerin korkusundan dolayı karşı taraf teslim olmuşsa, burada yine etken olan ordudur; ama Kur'an bunu kabul et-

---

[107] Bakara 229-230, Suyuti, Dürrü'l Mensur, c.2/663.

miyor/hepsi Muhammed'indir diyor ve gerekçe de, siz savaşmadınız, at koşturmadınız; o yüzden size (askerlere) hak yoktur diyor. Dolayısıyla bu durumda eski formül olan 1/4 askerler için daha avantajlıydı demek yerinde olur. Konumuz bu değil; yalnız eski bir geleneği anlatırken tam anlaşılsın diye konuyu biraz açtım. Burada konumuzla ilgili olan şu: Eskiden beri ganimetle ilgili var olan bir geleneğin tanrı buyruğu olarak Kur'an'da kabul görüp onaylanması.[108]

Yine eskiden beri yılın 12 ayından dördüne **hürmet ayları** denilirdi. Buna yukarıda da değinildi. İnsanlar bu aylarda babalarının katilini görmüş olsalardı bile bu süre zarfında onlara karışmazdı. Evet; bu eskiden beri Araplardan kalma bir gelenek ve elbette barış için önemli bir formül. Muhammed bunu da kabul etti. Kur'an'da da yer aldı. Bu ayların hürmetli olduğu Tevbe suresinde iki yerde belirtiliyor. Bir de Bakara suresinde deniliyor ki: "Ey Muhammed! Senden bu hürmetli aylar hakkında soru sorarlar. Sen de ki, bu aylarda savaş etmek büyük günahtır!"[109] Eskiden Kâbe'ye sığınanın dokunulmazlığı vardı. Hz. Muhammed bunu da kabul etti. Aynı görüş, Kur'an'da da, "Mescidü-l Haram yanında savaşmayın" diye yer alıyor.[110]

Bu gelenek Kur'an'a geçmesine geçti de, uygulandı mı derseniz, Hz. Muhammed'in bunu dinlemediğini de görüyoruz. Mesela; Mekke fethinde, Muhammed'in peygamberliğine inanmayarak ona kâtiplik yapmaktan vazgeçip kaçan şahıs için Hz. Muhammed, "**Bu adam Kâbe'nin perdesine sığınsa bile katledin**" diyor ve onu Kâbe içinde yakalayıp infaz ediyorlar. Bunu başka bir kitabımda detaylıca işledim. Evet; Arapların Kâbe'ye hürmeten daha önce ortaya attıkları bu inanç Kur'an'da tescil ediliyor. Yine şimdiki gibi Hac ayları girdi mi her taraftan insanlar gelip Kâbe'yi tavaf ederlerdi. Her ne kadar o coğrafyada başka Kâbeler de -aşağı yukarı 21 tane- vardı; ama en önemlisi buy-

---

108 Ayetler: Enfal 41, Haşr, 6-7, Kurtubi tefsiri, Haşr suresi ayet 7, c.18/16. Divan-ü Züheyr b. Ebi Selma, s.41.

109 Bakara suresi ayet 217.

110 Bakara suresi 191. ayet, Maide suresi 2. ayet.

du. Hz. Muhammed burada da eski bir geleneği onayladı. Konu, Kur'an'da da işlendi.

Daha önce de hacılar hac için ihrama girerken bugün okunan duayı (telbiyye) okurdu. Yine bugünkü gibi Zilhicce ayının dokuzunda Arafat'a giderlerdi. Ondan sonra Müzdelife, oradan da Mina'ya geçer, şeytanları taşlarlardı. Hacda kurban kesmek onlarda da bir gelenekti. Sonra gider Kâbe etrafında yedi sefer tur atarlardı (Tavaf). Yine bugün yapıldığı gibi o zaman da Hacerü-l Esved denilen taşı öperlerdi. Safa ile Merve arasında yedi sefer gidip gelmek yine vardı ve hac dışında diğer aylarda yine bugünkü gibi Umre yapılırdı. Tüm bunları Hz. Muhammed de kabul etti. Kur'an'da da yer verildi. Bunlara bir vesileyle yukarıda da değindim, **Halil Abdulkerim** kitabında bunları güzel bir şekilde işlemiştir diye sunmuştum.

Evet; Kur'an'da eskilerin bu örf-âdetleri, inançlarından izler görülmektedir. Ben yukarıda bir liste sunmuştum: Kur'an nasıl ortaya çıktı, kaynakları nelerdi diye. Ayetlerde, "Muhaliflerden bir kişi Muhammed'e yardımcı oluyor, o da bunları bir araya getirip Allah'tan gelir diyordu" şeklinde geçiyor. Bir grup da, "Aslında bir heyet Muhammed'e yardımcı oluyor ve Kur'an bu şekilde oluşuyor" diyordu. Bu iki konuya şimdilik açıklık getirmiyorum. Bunları daha sonra 'Hz. Muhammed'i peygamberliğe hazırlayanlar' başlığı altında anlatacağım. Bu çalışmamda ağırlıklı olarak Muhammed'in hocaları üzerinde duracağım. Mitoloji de olsa, eski örf, âdetlerden bir toplama da olsa Hz. Muhammed bunları nasıl bir araya nasıl getirmiş bu çok önemli. O yüzden hocaları üzerinde yeterince duracağım.[111]

---

[111] Tevbe suresi ayet 5 ve 36. Halil A. Kerim, el-Cüzur'ü Tarihiye, s.15-16. A. Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an. Âl-i İmran suresi ayet 97.

VIII. BÖLÜM

KUR'AN'DA ŞAİR VE TEOLOGLARIN İZLERİ

1. Ka'b b. Lüey b. Galip

Konuya ilişkin Kur'an'dan bir ayetle başlayayım. Bir yerde, **"Doğrusu senden önce de kendilerine kitaplar ve belgelerle vahyettiğimiz birtakım adamlar gönderdik. Bilmiyorsanız kitaplılara sorun"** diye geçiyor. Bir kere bu ayetle tescil ve kabul ediliyor ki, Hz. Muhammed döneminde Kur'an'da anlatılanları bilenler, işleyenler varmış. Çünkü "Bilmiyorsanız bunu kitaplılardan sorun" deniliyor. Peki kim bu kitaplılar, Allah'ın güvendiği o bilgi sahibi danışma heyeti kimlerdi diye sormak lazım. Demek ki o zamanlarda Kur'an'da anlatılanlar topluma yabancı değildi.[112]

Ben burada meşhur bazı şair, edip, teologların İslam'ın ortaya atılmasına ne denli katkı sunduklarını anlatmaya çalışacağım. Bilgi aktaracağım ve söyledikleriyle Kur'an ayetleri arasında karşılaştırma yapacağım bu birkaç kişi, ancak devede kulak misali bir azınlıktır. Ben ilkin o dönemde şöhret sahibi olmuş olanlardan uzunca bazı bilgi sunacağım. Sonra yine Muhammed'den önce yaşamış olan diğer şair ve düşünce adamlarından da kısa bazı bilgiler aktaracağım.

---

112 Nahl suresi ayet 43.

Hz. Muhammed henüz peygamber olmadan önce var olan şairlerin sayıları hakkında bir fikir vermek için şu kısa bilgiyi yararlı görüyorum. **Abd Avn Ravdan** o dönemde yaşayan şairlerle ilgili yazdığı ansiklopedi kitabında binlerle ifade edilen bir sayı sunup hayat hikâyelerini anlatıyor. İşte ben bunlardan sadece birkaçı üzerinde duracağım. Bütün bunlar çok önemli. Her biri bir şey demişse, damlaya damlaya göl olur misali, fikirleriyle kendilerinden sonra gelenleri de etkilemişlerdir. Zaten Kur'an'da zor bir şey yok: Çoğu ayetler bu tür hikâye ve mitolojilerden söz ediyor.[113]

Ka'b b. Lüey b. Galip (m.454.ö) Hz. Muhammed'in 7. dedesidir. Kimi kaynaklarda Muhammed'in peygamber ilan edilmesiyle Ka'b arasındaki zaman da bellidir: Muhammed'den 560 yıl önce yaşamıştır diyenler var. **Zerikli** ise onun miladi 454 yılında vefat ettiğini yazıyor. Genel kanı, kendisinin Hz. Muhammed'den 120 yıl önce vefat ettiği yönündedir. Her ne olursa olsun Hz. Muhammed'den yıllar önce yaşayıp vefat etmiştir ve düşünceleri İslam'a kaynak teşkil etmiştir.[114] İslam'la örtüşen görüşlerinden birkaçını özetlemek isterim.

Ka'b, Arapların kendisine değer verdiği biri. Öyle ki, onun ölümünü tarih başı yapmışlar ve bu, hicrete kadar devam etmiştir. Kendisi, "İnsanlara, yere, göğe, gece, gündüzün nizami bir şekilde devam etmesine bakın ibret alın: Bunların mutlaka bir yaratıcısı vardır" diyordu. İnsanları kendi aralarında şefkat ve merhamete davet eder, birbirlerine selam vermelerini, verilen sözün yerine getirilmesini, akrabalık bağının güçlendirilmesini, yoksul ve yetimlere sahip çıkılmasını tavsiye ederdi.

Ka'b'ın bir Cuma (Arube) günü verdiği hutbesinde geçen bazı düşüncelerini Kur'an ayetleriyle karşılaştırmak isterim.

---

[113] Abd Avn Ravdan, Mevsuat-ü şuarai Asri-l Cahili. Baştan sona kadar 362 sayfada bu şairlerden bahsediyor.

[114] Muhammed Abdullah oğludur. Sırayla şöyle devam eder: Abdulmuttalip, Haşim, Abdulmenaf, Kusay, Kilap, Mürre ve Ka'b b. Lüey.

a-Ebu Naim Esbehani, Delail-i Nübüvve, c.1/89-90, no: 46.

b-Zerikli, el-A'lam, c.5/228.

Ka'b, **'leylün sac'** diyordu hutbesinde: Sakinleşen veya karanlığı tam basan gece demek. Kur'an'da ise bunun karşılığı, "Sakinleşen/karanlığı tam basan geceye andolsun" şeklinde geçiyor. Yani aynı konu, aynı anlam; ancak ayette tanrı yemini fazladır ve kelime fiil kalıbıyla geçmektedir. Ka'b ise kelimenin sıfat kalıbını kullanmıştır. Ayrıca Kab, **'neharun dah'** diyordu: Yani gündüz aydınlıktır. Kendisi **'dah'** kelimesini kullanmış ki sıfat bir kelimedir. Kur'an'da aynı anlamda ve konuda **'duha'** kelimesi kullanılıp "Kuşluk vaktine andolsun" şeklinde formüle edilmiştir. Ka'b, aynı kökten gelen **'dah'** şeklinde sıfat kelimesini kullanmış, Kur'an'da ise aynı kökten gelen **'duha'** kelimesi kullanılmış ki, isim oluyor. Aradaki fark bu. Ancak az önceki örnekte olduğu gibi burada da tanrı yemini fazla: Andolsun diye başlıyor.[115]

Burada şunu belirtmek gerekir ki, tanrının Kur'an'da eşya ile yemin etmesi konusunda örnekler çok. Mesela tanrı Duha'ya (kuşluk vaktine), Leyl'e (geceye), Şems'e (Güneş'e), Kamer'e (Ay'a) hem yemin etmiş, hem de bu isimler, içinde bulundukları surelere ad olmuş/adeta içinde bulundukları bölümün markaları olmuştur. Hz. Muhammed'in dedelerinden Haşim ile kardeşi bir dava için rahip **Huzai**'nin yanına gidiyorlar. Rahip sözlerine başlarken, and olsun aya, yıldıza, buluta... şeklinde devam ediyor ve ondan sonra olay hakkında konuşmaya başlıyor. Yani Kur'an'da geçen bu eşya ile yemin konusu öteden beri yaygındı, Araplar arasında kullanılıyordu. İnsan yemin etse normal sayılabilir belki; ancak tanrının eşya ile yemin etmesi garip bir şey. Evet; Hz. Muhammed bu eski geleneği alıp tanrıya mal ediyor. Konu, Kur'an'da da defalarca işleniyor. Bu aynı zamanda tanrı inancını hafife almak demek olmuyor mu?[116]

Ka'b hutbesinde, dünyayı beşik **(mihad)** olarak tanıtıyordu. Kur'an'da ise, "Biz yeryüzünü beşik (**mihad**) yapmadık mı?"

---

115 Duha suresi 2. ayet.

116 a-Şehabettin Ebşihi, el-Mustatraf..., c.2/87.
b-Dr. Cevad Ali, el-Mufassal, c.6/507.

şeklinde geçiyor. Konu aynı, anlam aynı; ancak cümle formatı farklı. Kur'an'da, "Biz (tanrı) dünyayı beşik yapmadık mı?" diye soru şeklinde geçiyor. Aradaki fark bu. Yine Ka'b, dağlar birer kazık (**evtad**) gibidir diyordu. Kur'an'da ise "Dağları birer kazık **(evtad)** yapmadık mı?" ifadesiyle geçiyor. Yine olay aynı, ifadeler aynı; ancak cümle Kur'an'da soru şeklinde kullanılmış. Yine Ka'b, kazık şeklinde olan dağlar için **evtad** kelimesini kullanmış. Evtad terimi Kur'an'da da işlenmiştir.[117]

Ka'b, **"Gök bina şeklinde yaratılmıştır"** diyordu. Aynı cümle Kur'an'da da geçiyor, "O Allah ki, size göğü bir bina yaptı" deniliyor. Ka'b'dan benzer örnekler çoğaltılabilir. Bunlar sadece onun okuduğu hutbede geçenler. Elbette adam çok şeyler söylemiş. Öyle ki, demin de vurgu yapıldığı gibi, adam o zaman tarih başı yapılmıştır. Evet; Ka'b bunları Hz. Muhammed'den asırlar önce söylemiştir.[118]

Hz. Muhammed henüz yok iken şiirleri birincilik kazanıp Kâbe kapısına asılan şairler de ona ilham kaynağı olmuşlardır. Bunlardan **İmr'ül Kays**'ı zaten özel olarak işleyeceğim. Bunlar yedi şairdi; ancak bunlardan İmr'ül Kays, Züheyir b. Ebi Sülma ve Nabiğa Zebyani en meşhur olanlarıydı. Bunlardan örneğin **Züheyr** kâinatın bir yaratıcısının olduğuna inanırdı. "Öyle bir Allah ki, gizli aşikâr ne varsa her şeyi bilir" diyordu. Ayrıca kıyamet ve ahiret gününe inanırdı, "Bu dünyada kim ne yaparsa karşılığını orada bulacaktır" ve "Allah bu dünyada er-geç zalimin yaptığını yanına kâr bırakmayacaktır" diyordu. Aynı şeyleri **Abid b. Abras** da şiirlerinde dile getirmiştir. Bu da bu inanca sahip şairlerden ve aynı zamanda Hz. Muhammed'den 40 yıl önce dünyaya gelmiş biri.

Kur'an'la fikirleri örtüşen şairler pek çoktu. Bunlardan birkaçı üzerinde detaylıca duracağım. Mesela **Hatem-i Ta-**

---

[117] Nebe suresi ayet 6.

a- Ebu Naim Esbehani, Delail-i Nübüvve, c.1/89-90, hadis no: 46.

b- İbni Kesir, el-Bidaye ve'n Nihaye, c.3/333.

c- Cevad Ali, el-Mufassal, c.6/505.

d- Alusi, Büluğu-l Ereb, c.2/282.

[118] Bakara suresi 22. ayet.

i önemli bir isimdi ve Muhammed henüz peygamber olmadan vefat etmişti (miladi 605'te). Yine **Nabiğa** (ö.604.m), **Abid b. Ebras** (ö.554.m), **Sabit b. Cabir** (m.530.ö) **Aklama b. Abde** (m.598.ö), **Adiy b. Zeyd** (m.587.ö) ve daha adını sayamadığım birçok ünlü şair ve edip bu dini mitolojileri şiirlerinde işleyenler arasındaydı. Bir kere eğer Muhammed'den önce Allah'a iman olmasaydı nasıl Muhammed'in babasının adı **Abdullah** olurdu! Abdullah demek Allah'ın kulu demektir. Ama İslam'a puan kazandırmak için ne yazık ki önceki sosyolojik yapıyı hep kötülemeye çalışmışlardır. Ama durum hiç de böyle değildir. İstisnalar hep vardır; buna kimse bir şey diyemez. Ama istisnaları genele indirgemek yanlıştır. İşte Hz. Muhammed yanlıları bunu yapmıştır: Geçmiş dönemi hep karanlık olarak göstermişler ve kendisini de kurtarıcı, tanrı görevlisi olarak takdim etmişlerdir.[119]

2. İmrü'l Kays b. Hücr el-Kindi

Bu ünlü şairin düşünceleri birçok ayetin oluşmasına ilham kaynağı olmuştur. Yukarıda da ifade edildi ki, zamanında yapılan müsabakalarda birincilik kazandığı için bir nevi ödül olarak şiirleri Kâbe'ye asılan yedi şairden en meşhur olanıdır. Genel kanı, Hz. Muhammed'in doğumundan yaklaşık 30 yıl önce (m.540.ö) vefat ettiği yönündedir. Miladi 565'te vefat ettiğini yazanlar da vardır. Ama sonuç ne olursa olsun bu adam vefat ettiğinde Muhammed henüz doğmuş değildi.[120]

Bunu şunun için ekledim: Eğer Hz. Muhammed'in peygamberliği döneminde yaşamış olsaydı, İslami kesim, "Efendim; İmrü'l Kays, Kur'an'la örtüşen o şiirlerini Hz. Muhammed'den ve dolayısıyla ayetlerden kopya etmiştir" diyeceklerdi. Ama böyle

---

119 a- Cevad Ali, Mufassal, c.6/504.
b- Tarih-i Yakubi, c.1/316.

120 a- Zirikli, el-A'lam, c.2/11.
b- M. Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s.45.

bir fırsat yok. Çünkü belirtildiği gibi henüz Muhammed yok iken yıllar önce kendisi vefat etmiştir.[121]

İmr'ül Kays b. Abis ile konumuz olan ünlü şair İmr'ül Kays el-Kindi farklı kişilerdir; bunu özellikle belirtmek isterim. **İmr'ül Kays b. Abis** daha sonra yaşamıştır. Kimileri yanlış anlar diye bunu belirtmek istedim. Çünkü ikisinin düşünceleri farklıdır.

İmr'ül Kays el-Kindi şiirlerinin Hz. Muhammed ve Hz. Ali tarafından övülmesi, yine Hz. Muhammed tarafından onun Arap şairlerin öncüsü olarak nitelendirilmesi, şöhretini daha da artırmıştır.[122] İmr'ül Kays'ın farklı bir özelliği de putlarla arasında cereyan eden ok falında göze çarpmaktadır. Kendisi bir niyet için **Zülhalasa** adlı putun önünde durarak ok falı çeker. Ancak falın kendi isteği doğrultusunda çıkmaması onun sinirlenmesine ve sonuçta puta öfkelenmesine sebep olur. Putun başına oklar fırlatmakla öfkesini dindirmek ister. Bu durum da onun putlara karşı tavrının önemli ipuçlarını göstermekte, tamamıyla onlara bağlı olmadığını ortaya koymaktadır.

Hz. Muhammed'in bu ünlü şairden ne kadar etkilendiği, şiirlerinden ne kadar yararlandığı konusunda, "Allah İmr'ül Kays'ın belasını versin ki henüz Kur'an inmeden kendisi kalkmış Kur'an'da işlenen konuları işlemiştir" dediği şeklinde bir rivayet de var İslami kaynaklarda. Hadisleri değerlendiren **Acluni** bunu işlerken bu söz sahtedir şeklinde herhangi bir olumsuz yorum da yapmamıştır.[123] Buna benzer bir açıklamayı da **Menavi** yapmış ve bununla ilgili değişik örnekler sunmuştur. Menavi, "Kur'an henüz inmeden İmr'ül Kays onun ayetlerini işlemiştir" diyor ve örnekler gösteriyor. Bunu böyle diyen Menavi'nin İslam literatüründe önemli yeri vardır.[124]

---

[121] İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/266. O devirdeki müsabakalarda şiirleri birinciliğe layık görülen şairler şunlardır: 1-İmr'ül Kays, 2-Nabiğa Zübyani, 3-Zübeyr b. Ebi Sülma, 4-Tarafa b. Abd, 5-Antere b. Şeddad, 6-Alkame b. Abde ve 7-Lebid b. Rabia'dır.

[122] Ahmet Savran; İmr'ül Kays b. Hucr, TDVİA. c.22/ 238.

[123] Acluni, Keşfu'l Hafa, c.2/93, no: 1858.

[124] Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187.

Hz. Muhammed **İmr'ül Kays** hakkında, "Bu adam kıyamet günü cehennemlik olan şairlerin sancaktarlığını yapacaktır" diyor. Peki durum bu iken gerçekten düşünceleri ve hatta onun kullandığı cümlelerin aynısı onun vefatından sonra Kur'an'da ayet olarak geçmekte midir; buna açıklık getireceğiz.

Kur'an'da Abese suresinin 17. ayetinde, "**İnkârından dolayı insana yazıklar olsun**"; Kamer suresinin ilk ayetinde, "**Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı**" deniliyor. Her iki cümle de İmr'ül Kays'ın şiirlerinde geçer. **İmr'ül Kays** bir şiirinde, "Yeryüzü kendine has sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarı çıkarıp attığı ve insan, 'Neler oluyor?' dediği zaman, işte o gün insan tekrar kendi kökü üzerine dirilecek ve hesap günü için hazırlanacaktır. O sırada adil bir melik/tanrı hesap soracak ve kişinin durumuna göre ya onun lehine, ya da aleyhine karar verecektir" şeklinde bilgiler vermiş. Bunlar olduğu gibi, hiç değişiklik yapılmadan **Zilzal** suresi adıyla Kur'an'da bir bağımsız bölüm olarak geçmektedir. Evet; çok enteresan bir durum.[125]

O zamanlar bazen ayette geçen "**Yeryüzü içindekileri dışarı çıkarıp attığı zaman**" tabiri, ahiretle hiç ilgisi olmayan günlük konularda mecazi anlamda kullanılırdı. Mesela bir futbolcu, yarın oynayacağımız maçta kıyameti koparacağız dediği zaman, elbette bundan gerçek kıyamet kastedilmiyor: Amaç, rakibimizi ezip geçeriz, kazanacağız. Nitekim şaire **Hansa**, Hz. Muhammed'e okuduğu bir şiirde "**Yeryüzü, kendi içindekileri dışarı attığı zaman**" ifadesini kullanmıştır. Yani bu söz o zaman yaygındı, değişik konularda kullanılırdı. Bunları, Muhammed'den önce kısmen şair **Husayn b. Hamam** da işlemiştir. Kendisi, "Kıyamet gününde insanlar amelleriyle baş başa kalınca, ben o gün maskaralık olanlardan Allah'a sığınırım. O gün kâfirlerin terazisi hafif gelecek (günahları ağır gelecek) ve yeryüzü kendine has sarsıntıya uğratılacaktır" diyor.[126] Bu adam 612'de vefat ettiğinde Hz. Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi.[127] Kısacası,

---

125 Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklamasında anlatılıyor.

126 Askalani, İsabe, c.2/559, no: 1733.

127 Ebu'l Ferec Esfehani, Ağani, c.14/13, Husayn b. Hamam kısmında.

ayette geçen bu cümleler daha önce kimi insanlar tarafından mecazi anlamda günlük konuşmalarda kullanılıyordu; Kur'an'la yeni ortaya atılan bir mevzu değil.[128]

Kur'an'da Semud kavminin başına gelenler anlatılırken orada bir deve hikâyesinden bahsedilir. Allah sözde onları sınamak için kendilerine bir dişi deve göndermiş. Onlardan biri de kalkıp o deveyi öldürmüş. Allah da yaptıklarına karşılık onlar üzerine korkunç bir ses göndermek suretiyle kendilerini yok etmiştir. İmr'ül Kays şiirlerinde '**Feteata feakere**' (biri ileri atılıp deveyi kesti) ile '**Keheşimi'l muhatazari**' (ağılcının serptiği kuru ot gibi kırılıp ufaldılar) ifadelerini kullanmıştır. Bunlar ayet olarak Kur'an'da da geçmektedir. İşin ilim ve mantık yanı bir tarafa; bir kere sağlam İslami kaynaklarda bunların **İmr'ül Kays** şiirlerinde işlendiği ifade ediliyor. Ancak İmr'ül Kays bunları aşk konusunda işlemiş; kadının biri bir bayram günü bana çattı beni bu hale getirdi, diyor. Kur'an'da ise bunlar Semud kavmiyle ilgili işlenmiştir. Elbette burada önemli olan bu orijinal ifadelerin ilkin kimler tarafından kullanıldığıdır. Bu terim ve kavramların değiştirilip başka konularda işlenmesi, bir şey değiştirmiyor.[129]

Hz. Muhammed'in dönemin şairlerinden yararlandığı konusunda kendi hadisi vardır. Üstelik ilgili cümle en başta Buhari'de birkaç yerde ve Müslim'de geçmektedir. "Hz. Muhammed, şairin söylediği en güzel söz Lebid'indir ki, **'İyi bilin ki Allah'tan başka her şey boştur, her nimet de hiç şüphesiz kalıcı değildir'** demiştir" diyor. Burada iki şey önemli: Biri, demek ki kendisi şairlerden güzel sözler seçmiştir. İkincisi, şairlerin ne söyledikleri hakkında bilgisi var demektir. Kimileri bunu inkâr ediyorlar; ancak kuru inkârla gerçekler farklıdır.[130]

İmr'ül Kays bir şiirinde şunları söylüyor: "Rahman (Allah) bu bulutları gönderdiği zaman yeryüzünde her kuru yer nasibini

---

[128] a- İbni Manzur, Lisanu'l Arap, c.3/238, Ş.R.D maddesinde anlatıyor.

b- Tabresi, Mecmeu'l Beyan, c.9/261, Rahman suresi ayet 31-45 açıklamasında.

c- Esfehani, Eğani, c.15/65, Hansa başlığı altında.

[129] Kamer suresi 31. ayet. Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklamasında anlatılıyor.

alır. Bunlar ölçülüdür, bir nizam intizam dâhilinde cereyan eder. Rahman bunu insanlar arasında icra eder." Aynı şekilde bakıyoruz bu inanç ayetlerde de geçiyor. **Nebe** suresinde, "Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler yetiştirmek için üst üste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik" deniliyor.[131]

Yine Kur'an'da "Biz göğü yükselttik, ayı, güneşi yarattık, bunu ölçülü yaptık" deniliyor. Yani İmr'ül Kays'ın dediği gibi bir nizam ve intizam söz konusu. Ama bu, yeni ortaya atılan bir inanç değil. Kaldı ki bunda bir keramet de yoktur. Her gün güneş aynı yerden doğar, aynı yerden batarsa, bir çocuk bile, bunda bir kural vardır diyebilir. Habbeden kubbe çıkarmanın bir anlamı yok.[132]

Şu da var ki, İmr'ül Kays denince akla ilk gelen kadın ve aşktır. Ama ne olursa olsun kendisi de Kur'an'da geçen bazı konuları işlemiştir. Burada onun ne düşündüğü önemli değil; ne söylediği, Kur'an'la örtüşen sözleri önemlidir.

3. Kuss b. Saide el-İyadi

Kuss (m.600.ö), Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat ediyor. Kendisi miladi 600'de/hicretten **23** yıl önce vefat etmiştir ki o zaman Muhammed **30** yaş civarında ve henüz peygamberlik iddiası ortada yok. Bilindiği gibi Hz. Muhammed kırk yaşına geldiğinde peygamberliğini ilan etmişti.[133]

Sunacağım bilgileri tarihçi ve Kur'an yorumcusu İbni Kesir, Cahız, hadis âlimlerinden Taberani, Beyhakı, İbni Hacer Askalani, tarihçi Cevat Ali gibileri işlemişlerdir.

---

[130] Buhari, Menakıb-i Ensar, bab 26/3841 ve Edep, bab 6147. Müslim, Şiir başlığı altında no: 2255.

[131] Nebe suresi ayetler 14-16.

[132] M. Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s.45, Nebe suresi ayetler 14-16, Rahman 5 ve 7. ayetler.

[133] Hayrettin Zerikli, el-A'lam, c.5/196.

İlkin Kuss'la ilgili en sağlam bilgiyi Hz. Muhammed'den dinleyelim. Bunu aktaran ravinin şahitleri hayli fazladır. Bunların başında sahabeden Enes b. Malik, İbni Abbas, Ubade b. Samıt adındaki şahıslar gelir.

Kuss b. Saide'nin kavmi bir ara Hz. Muhammed'in yanına gelince kendisi onlardan, **"Kuss'a ne oldu bilginiz var mı**?" diye soruyor. Kendileri, Kuss vefat etti diyorlar. Hz. Muhammed o sırada şunları anlatıyor: Yıllar önce ben Kuss bin Saide'yi Ukaz panayırında hac aylarında halka hitap ederken dinledim. O sırada kırmızı bir deveye binmişti. Konuşması o kadar güzel-cazipti ki hiç unutamıyorum. Bu arada, hatırıma gelmeyen bazı şiirleri de var deyince; Ebubekir, "Sözünü ettiğin o şiirler benim hatırımdadır" diyor ve onlardan bir kısmını okuyor.

Hz. Muhammed'in **Kuss**'tan aktardığı mesajlardan birkaçı şöyledir: Bizden önce yaşayıp gidenlerde bize ibretler/dersler olmalı. Her canlı ölümü tadacaktır, gökte haber var (tanrıdan vahiy gelir demek istiyor), yerde ibretler vardır, yıldızlar hareket halindedir, kıyamet mutlaka kopacaktır, yükseltilmiş tavana yemin olsun (ki Kur'an'da Tur suresi 5. ayette Arapça ifadesi **'sekfun mer'fu'** diye geçiyor) gibi bilgiler. Ne hikmetse bu anlatılanlar Kuss'tan sonra ayet olarak Kur'an'da da yer alıyor. Bir de günümüzde sıkça hutbelerde söylenen **'emma bâdü'** yani bundan sonra ifadesi yine Kuss'un icadıdır. Yazışmalarda kullanılan, **'falancadan filancaya'** sözü yine ilk kez onun tarafından kullanılmıştır.

Aşağıda sunacağım **Kuss bin Saide**'nin Ukaz panayırındaki konuşması birçok İslami kaynakta geçiyor.[134]

---

[134] a-Dr.Cevat Ali, el-Mufassal fi Tarihi'l Arap Kable'l İslam, c.6/463-469.
b-İbni Esir, Üsdü'l Gabe, c.4/384, no: 4299.
c-Mes'udi, Müruc'ü Zeheb, c.1/55.
d-Askalani, el-İsabe..., c.9/215-19, no: 7373.
e-Cahız, el-Beyan ve Tebyin, c.1/308-309.
f-Haraiti Muhammed b. Cafer (h.327.ö), Hevatifü'l Cinan, hadis no: 18, s.62-64, Kuss b. Saide başlığı altında.
g-Taberani, Mucem-i Kebir, c.12/89, no: 12561.

Kuss, davalarda şahitler davacıya, yemin ise davalıya aittir diyordu. Bu, Hz. Muhammed'in şeriatında da geçerli bir kuraldır ve her dört mezhebe göre de tartışmasızdır. Yine Kur'an'da İhlas suresinde geçen **"Allah öyle biridir ki ne doğmuş, ne de doğurmuştur"** sözü, Hz. Muhammed'den yıllar önce Kuss tarafından dile getirilmiştir. Kur'an'da Fil suresinde anlatılan Ebabil kuşları hikâyesini **Kuss b. Saide** vaazlarında dile getiriyordu. Ebrehe adında biri Mekke'deki Kâbe'ye alternatif olarak Yemen'de bir Kâbe yapıyor ki, halk gidip orayı ziyaret etsin. Çıkan bir olay yüzünden Ebrehe Mekke'deki Kâbe'yi yıkmaya karar verir. Yola çıkmış ama bir fırtına mı çıkmış ne olmuş Kâbe yıkımını başaramıyor. İşte burada Hz. Muhammed, "Allah Ebabil kuşlarını göndererek Ebrehe ve ordusunu imha etti" diyor. Bu konu Kur'an'da Fil suresinde de anlatılıyor. İşte aynı mitolojiyi Kuss b. Saide ve başkaları da Hz. Muhammed'den önce işliyorlardı.

Kur'an yorumcusu ve tarihçi **İbni Kesir** şunları yazıyor: "Hz. Muhammed'den önce Arap yarımadasında Kâbe gibi kutsal yerler çoktu. Bugün Kâbe nasıl kutsal bilinip tavaf ediliyorsa, o devrin insanları da o yerleri tavaf ediyorlardı" diyor. **Ebu Zer-i Gıfari** gelip Müslüman olduğu zaman Hz. Muhammed ondan da **Kuss** hakkında bilgi edinmek istiyor. Ayrıca Muhammed, Kuss'un Ukaz panayırında okuduğu hutbeyi burada da anlatıyor, kendisinden çok etkilendiğini belirtiyor. Sözün kısası, şu ortaya çıkıyor ki, Hz. Muhammed'in görüşlerinin ortaya çıkmasında Kuss'un da önemli derecede katkısı olmuştur,fikirlerinden istifade edilmiştir. Tarihi bilgiler bunu gösteriyor.[135] Zaten Hz. Muhammed de toplum huzurunda, **"Allah'a yemin ederim ki Kuss kıyametin kopacağına, ahiret hayatına inanan biriydi"** diyor.[136]

---

135 a-Taberani, Mucem-i Kebir, c.25/230-232, no: 22.
b-İbni Hacer Askalani, İsabe, c.9/215, no: 7373.
c-Beyhakı, Delail-i Nübüvve, c.2/101...
d-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/299...

136 a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/313.
b-Beyhakı, Delail-i Nübüvve, c.2/104.

Kuss'un Ukaz panayırında halka hitaben yapmış olduğu konuşmanın bir özetini sunmak isterim ki Kur'an'daki anlatılanlarla ne kadar örtüştüğünü görmüş olalım.

Ey insanlar! Gelin, dinleyin, belleyin ve ibret alın! Yaşayan ölür! Yağmur yağar, otlar biter; çocuklar doğup anne ve babalarının yerlerini alırlar. Derken, hepsi ölüp gider! Hadiselerin ardı arkası kesilmez; hepsi birbirini kovalar. Dikkatle dinleyin! Gökte haber, yerde ibret alınacak şeyler vardır. Yeryüzü büyük bir divan, gökyüzü yüksek bir tavan. Yıldızlar yürür, denizler durur. Gelen kalmaz, giden gelmez. Acaba gidenler vardıkları yerden hoşnut oldukları için mi orada kalırlar? Yoksa orada kalıp da uykuya mı dalarlar?

Ey insanlar! Hani babalar, dedeler, atalar? Nerede soy sop? Hani o süslü saraylar ve mermer binalar yükselten Ad ve Semûd kavimleri? Hani dünya varlığından gururlanıp da kavmine, 'Ben sizin en büyük Rabbiniz değil miyim?' diyen Firavun'la Nemrud? Onlar, zenginlik ve kuvvet bakımından sizden çok daha üstündüler. Ne oldular? Bu yer onları değirmeninde öğüttü, toz etti, dağıttı. Kemikleri bile çürüyüp dağıldı. Evleri yıkılıp ıssız kaldı. Yerlerini yurtlarını şimdi köpekler şenlendiriyor. Sakın onlar gibi gaflete düşmeyin, onların yolundan gitmeyin!

Ey insanlar! Her şey fanidir; baki olan ancak Allah'tır ki o birdir, eşi ve benzeri yoktur! İbadet ancak ona yapılır. Allah doğmamış, doğurmamıştır! Daha önce gelip geçenlerde bize ibret alınacak şeyler çoktur! Ölüm bir ırmaktır. Girecek yerleri çoktur, ama çıkacak yeri yoktur! Büyük küçük hep göçüp gidiyor! Giden geri gelmiyor! Kesinlikle biliyor ve inanıyorum ki, herkese olan, size ve bana da olacaktır.

Kuss'un bu hutbesi/açıklaması birçok İslami kaynakta geçiyor. **İbni Kesir** ve **Beyhaki** de onun birçok rivayetine detaylıca yer ayırmışlardır.[137]

---

[137] a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/313.
b-Beyhakı, Delail-I Nübüvve, c.2/104.
c-Alusi, Büluğü-l Ereb, c.2/244.

Evet; Kuss bu konuşmaları yaparken Hz. Muhammed de dinleyenler arasında dikkatle onu izliyor ve dinliyordu. Yıllar sonra Hz. Muhammed peygamberliğini ilan ettiğinde artık Kuss b. Saide vefat etmişti, yaşamıyordu.

Burada sormak lazım: Acaba Hz. Muhammed'in vahiy kaynağı iddia edildiği gibi Cebrail miydi; yoksa Kuss b. Saide gibi bilgi sahibi insanlar mıydı? Baksanıza! Hz. Muhammed her fırsatta ne kadar da heyecanla Kuss'tan bahsetmiş, o tarihi konuşmalarını hep dile getirmiş ve onu tanıyan insanlara, söylediklerini anlatın diye ısrar etmiş, onun düşünceleri hakkında bilgi toplamak istemiştir! İşte Kuss'un bu söyledikleriyle daha sonra ortaya atılan Kur'an'ın değişik ayetlerinde tanrı buyrukları olarak işlenenler birbirlerine çok benzemektedirler.

Söz 'Ukaz' panayırından açılmışken, o zaman var olan diğer panayır ve alışveriş merkezleri hakkında da kısa bir bilgi eklemek isterim. O zamanlar nerdeyse hemen hemen her gün ya bir panayır, ya da alışveriş merkezleri kurulurdu. Az önce sözü edilen **Ukaz** panayırı en meşhur olanıydı. Taif'e yakın bir yerde kuruluyordu ve burada ticari, kültürel faaliyetler icra ediliyordu. Ayrıca hem yerel (ulusal) bazda hem de uluslararası hizmet veren panayır ve pazarlar vardı. Mesela Arafat yakınında **Zü'l Mecaz**, Mekke yakınında **Mecenne**, Mekke-Yemen arasında **Hubaşe**, Hayber'de **Nutate**, ayrıca **Hacr, Rabiye, Deba** (buna Çin'den, Hindistan'dan, doğu ve batıdan katılımcılar olurdu), **Dumetü-l Cendel, Hecer, Müşakkar, Suhar, Aden, San'a** ve daha sayamadığım birçok ticari merkez ve panayır senenin değişik aylarına dağılmak üzere icra edilirdi. Bunlara değinmemin nedeni şu: Meraklı bir insan için bunlar aynı zamanda kültür, inanç alışverişi noktasında adeta bir okul kadar önemliydi. Hz. Muhammed nasıl Ukaz panayırında Kuss'un konuşmalarını unutmamışsa, benzer şeyler başka kişiler tarafından da söylenmiştir ve onları da unutmamıştır. Evet; bunlar adeta bir hayat okulu gibi merak eden insanda mutlaka etki bırakan aktivitelerdi.[138]

---

138 a-Alusi, Büluğu'l Ereb, c.1/264-270.
b-İbni Habib, Muhabber, s.263-268.

Kısmen saydığım bu panayır ve ticaret merkezleri hep dahiliydi, Hicaz bölgesinde oluyordu. Ayrıca Mekke halkı ticaret için aylarca Şam tarafına gider kalırdı. Nitekim Hz. Muhammed de bir iki sefer bu kervanlara katılmıştı. Buralarda Bahira, Nastura gibi Hıristiyan din adamlarıyla görüşmüş, dinler konusunda bilgi edinmişti.

4. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl

Bu adam aslen Mekkeli olup Hz. Muhammed'in soyundandır. Aynı zamanda halife Ömer'in de amcaoğludur. Hz. Muhammed henüz peygamber olmadan miladi 606'da vefat ediyor.[139]

Hz. Muhammed nasıl inanç konusunda bir sonuca varmak için ara sıra Hira dağına çıkıp tefekkür etmişse/yoğunlaşmaya çalışmışsa, **Zeyd** de zamanında aynı dağda epey kalmıştır. Yani bu dağa/mağaraya çıkma olayı öteden beri süregelen bir gelenekti. Hatta Zeyd, o dönem var olan dinlere inanmadığı ve yeni arayışlar içinde olduğu için, başta Hz. Ömer'in babası Hattap olmak üzere -ki aynı zamanda da onun amcasıydı- birçok kişi, Zeyd'in Mekke'ye girişini yasaklıyorlar. Hz. Muhammed nasıl daha sonra Mekke'de tutunamayıp Medine'ye gitmeye zorlandıysa, aynı eziyeti daha önce o da çekmişti. Zeyd bazen fırsat bulup amcasından gizli olarak Mekke'ye girerdi; ancak Hz. Ömer'in babası Hattap bunu duyduğunda onu döver, kendisine eziyet eder ve tekrar Mekke'den çıkartırdı. Nedeni de o gün var olan dini inanca karşı çıkıp yeni bir din peşinde olmasıydı. Daha ilginci, Hattap, Zeyd'in eşi olan Hadremi kızı Safiye'yi bu konuda görevlendiriyor. "Eşin Mekke'ye girdiğinde mutlaka bana bilgi ver!" diyor ve kadın da böyle yapıyordu. Hatta Zeyd bunun üzerine eşi Safiye hakkında uzun bir şiir de yazıyor. Din böyledir işte: Aileleri, eşleri bile birbirlerinden ayırır.[140]

---

[139] Zirikli, el-A'lam, c.3/60.

[140] İbni Hişam, Sire, c.1/258-261.

Zeyd, en son din konusunda araştırmalarını derinleştirmek için Şam tarafına giderken orada kimileri tarafından katlediliyor.[141]

Zeyd, tek tanrı inancını şiddetle savunan biriydi. "Allah'ım, senin ne tür bir ibadetle mutlu olacağını bilseydim onu yapardım; ne yazık ki bilmiyorum" diyerek devesi üzerinde secdeye varıp Allah'a kulluğunu gösteriyordu.[142]

Kaynaklarda, Mekke'de Hira dağına çıkma, orada ibadet etme geleneğinin ilk defa Hz. Muhammed'in dedesi A. Muttalip tarafından başlatıldığı bilgisi de var. Genelde geceleri de orada kalıp tefekküre dalarmış.[143]

Kimi İslami kaynaklarda enteresan bilgiler de var. Mesela Zeyd, Ömer'in babası tarafından Mekke'den kovulup Hira'ya gidince, o süreç içinde Muhammed de onun yanına gidip ondan Arapça yazmayı öğrenir. **Burhanettin Delv** bunu kitabında yazıyor.[144]

Öteden beri cinlere inanmak vardı. Zeyd b. Amr bir şiirinde, "Ben cinleri terk ettim, ne Uzza putuna taparım, ne de onun iki kızına. Ayrıca kendisine taptığım Hübel'i de terk ettim!" diyor. Burada dikkat edilmesi gereken, bu adam Hz. Muhammed'den önce yaşamış ve ben cinleri terk ettim diyor. Ama bakıyoruz Kur'an'da cinlere yer ayrılıyor ve üstelik bir surenin adı da Cin suresi oluyor.[145]

---

[141] a-Cevat Ali, el-Mufassal, c.6/469-470.
b-İbni Hişam, Siyer, c.1/258-261.
c-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.19/498.
d-Esfehani, Eğani, 3/85.

[142] a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/316.
b-İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dımaşk, c.19/505.
c-İbni Hişam, sire, c.1/254.

[143] Dr. Cevad Ali, el-Mufassal, c.4/75.

[144] Burhanettin Delv, Ceziretü-l Arap kable'l İslam, 840 sayfa, 2004'te Darü-l Farabi matbaası/Beyrut'ta basılmıştır. Muhammed'in Hira'da Zeyd'den Arapça öğrendiği bilgisini burada işlemiştir.

[145] a-Esfehani, Eğani, c.3/85, Zeyd b. Amr başlığı altında.
b-İbni Ebi Asım, Ahad ve'l Mesani, c.2/77, no: 145.
c-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-ü Dımaşk, c.19/514, Zeyd b. Amr başlığı altında.
d-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/329, Zeyd b. Amr bölümünde.

Belki tekrar olacak ama yazmakta fayda var. Müfessir ve tarihçi **İbni Kesir**'den Zeyd'in düşünceleriyle ilgili bazı özet bilgiler sunmak isterim.

a) Zeyd hem putlara karşıydı, hem de onlar adına kesilen hayvanın etini yemezdi. Ayrıca, Allah'ım; ne şekilde ibadet edilse hoşuna gider diye bilseydim, ona göre sana ibadet ederdim. Ne yazık ki bunu bilmiyorum diyordu. Zeyd bin Amr, **"Leş yemek, kan içmek, putlara tapmak, putlar adına hayvan kesmek, kız çocukları katletmek haramdır"** diyordu. Tüm bunlar olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.

b) Zeyd, namaz kılarken yüzünü Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya değil; Kâbe'ye çeviriyordu. Hz. Muhammed bile namaza ilk başladığında bir yıldan fazla yüzünü Mescid-i Aksa'ya çeviriyor; orayı kıble olarak kullanıyor; ancak daha sonra ayetler iniyor, kıble Kâbe oluyor. Yani bugün Kur'an'da var olan Kâbe'nin namazda kıble olması olayı Hz. Muhammed'le başlayan yeni bir şey değil; daha önce Zeyd de bunu kullanıyordu. İşin daha ilginci, Zeyd hem Yahudiliği, hem de Hıristiyanlığı kabul etmiyordu; "Ben Hz. İbrahim'in **hanif dini** üzereyim, Hz. İbrahim'in kendisine sığındığı Allah'a sığınırım" diyordu. Zeyd'den sonra bakıyoruz Hz. İbrahim'in dini diye isimlendirdiği **hanif** kelimesi Kur'an'da 12 yerde işleniyor. O ayetlerden birkaçını vermek isterim.

* Hz. İbrahim ne bir Yahudi ne de bir Hıristiyan'dı. O, sadece Hanif bir Müslüman'dı/Allah'a teslim olan biriydi. O müşriklerden değildi.

* Yahudi veya Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız. dediler. De ki: Hayır, biz dosdoğru İbrahim dinine (uyarız). O, (Allah'a) ortak koşanlardan değildi.

* De ki: Allah doğrusunu söylemiştir/vaadinde sadıktır. Hadi artık hanif olarak İbrahim'in milletine uyun! Müşriklerden değildi o!

* İbrahim'in dinine tâbi olan kimseden daha güzel bir inanç sahibi kim var? İbrahim'i ise Allah dost edinmiştir.

* De ki, "Rabbim beni, dosdoğru yola, gerçek ve daimi olan dine, müşriklerden olmayan İbrahim'in hanif yoluna iletti.

* Yönünü hanif olarak dine çevir, sakın müşriklerden olma!
* Sana şunu vahyettik: Bir hanif olarak İbrahim'in milletine uy! O, müşriklerden değildi.
* İbrahim başlı başına bir ümmet idi; bir hanif olarak Allah'ın önünde eğiliyordu, müşriklerden değildi.

İşte Zeyd bu düşünceleri ile ilgili Kur'an'da bu kadar yer ayrılıyor.[146]

c) Zeyd, diri olarak katledilmek istenen kızlara sahip çıkıyor, kendi imkânlarıyla onları yetiştirip büyütüyordu.

d) Zeyd, insanlara, zina yapmayın diyordu. O da aynen bugünkü İslamiyet'te yapıldığı gibi hac ediyor, Arafat'ta duruyor ve tüm hac vecibelerini yerine getiriyordu. Müslümanların hac esnasında okudukları özel duayı (telbiye) o da okuyordu.

e) Zeyd yerküre hakkında, "Allah yeri dahv etti (onu yarattı), dağları irsa etti: Onları sağlam yerleştirdi. Dünya nasıl üzerindeki büyük dağları taşıyıp Allah'a teslim olmuşsa, ben de Allah'a teslim oldum. O Allah ki **müzn** denen bulutlarda tatlı su (azb) yaratıp istedikleri yerlere yağmur şeklinde gönderir. Rüzgâr nasıl Allah'a teslim olup çeşit çeşit olmuşsa (farklı rüzgârları kastediyor) ben de Allah'a teslim oldum..." diyordu. Bugün bakıyoruz Zeyd'in bu anlattıkları hem düşünce olarak, hem de kullandığı özel kelimeler olarak Kur'an'da geçiyor. **Zariyat** suresinin hemen başında bulutlardan, rüzgârlardan söz ediliyor: "Esip savuran rüzgârlara, yağmur yüklü bulutlara yemin olsun" deniliyor. Zeyd nasıl bunları kullanarak yaratıcının varlığını ispat etmeye çalışmışsa aynı durum İslamiyet için de söz konusudur. Daha da önemlisi, Zeyd konuşmalarında, şiirlerinde teslimiyet anlamında gelen '**İslam**' kelimesini de sıkça kullanıyordu. Yani nasıl her şey Allah'a teslim olmuşsa ben de ona teslim oldum diyordu. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu dinin adı-

---

146 a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/322.
b-İbni Habib, Muhammer, s.171.
c-İbni Hişam, Sire, c.1/259.
d-İlgili ayetler: Bakara 135, Âl-i İmran 67, Nisa 125, En'am 161, Yunus, 105, Nahl 120 ve 123, Rum 30.

nın İslam olması bile yeni bir şey değil. Bunu daha önce Zeyd gibileri de kullanıyorlardı. İslam kelimesini Zeyd'den önce işleyenler olmuşsa da en azından onun şiirlerinde defalarca görebiliyoruz. Kur'an'da bir iki yerde tatlı su hakkında kullanılan '**azb**' kelimesini Zeyd de aynı konuda kullanıyordu. Yine Zeyd şiirlerinde bulutları işliyor, onlar için '**müzn**' terimini kullanıyordu. Kur'an'da da bulutlar hakkında aynı terim seçilmiştir. Kaldı ki bunların Arapçada yaygın isimleri farklıdır. Mesela tatlı anlamında kullanılan **azb** yerine yaygın olarak **hilv** kelimesi kullanılır. Bulut için **müzn** yerine sehab kullanılır.

Sanırım **İbni Kesir**'in bu tarih kitabı Türkçeye çevrilmiş, piyasada var. Merak edenler ilgili bölüme baksalar, Zeyd'in şiirlerinde Kur'an'la örtüşen birçok örnek bulabilirler.[147]

Zeyd, insan haklarına saygılı, hümaniter bir kişiliğe sahipti; döneminde önde gelen mütefekkirlerden biriydi. Örnek vermek gerekirse; diri diri gömülmekle yüz yüze kalma ihtimali bulunan kız çocuklarına sahip çıkıyordu. Kendisi kızın velisine, "Onu öldürme, ben onun tüm masraflarını karşılarım" diyor ve bu durumdaki kız çocuklarını yanına alıp kurtarıyordu. Çocuk büyüdüğünde Zeyd onun velisine, "İstersen kızı masrafıyla birlikte sana geri vereyim, istersen yanımda kalmaya devam etsin" diyordu.

Kız çocuklarını diri diri gömme konusunda bir iki söz eklemek isterim. O devirde savaşlar yüzünden kimi aileler kız çocuklarını öldürmüş olabilirler. O da şundan: Savaşta ele geçen kızlar cariye olarak kullanılırdı. İşte başkalarının eline geçerse hayatı zehir olur, biz aile olarak da bunu tahammül edemeyiz deyip kız çocuklarını öldürenler olmuştur. IŞİD'in Şengal işgali sırasında ele geçirip ırzlarına geçtikleri ve büyük bir kısmını da başkalarına sattıkları kızların dramını hepimiz medyadan takip ettik. Kızım böyle bir rezalet yaşamasın deyip kimi ailelerin kız çocuklarını katlettiklerini de medyadan öğrendik. Burada sormak lazım: Peki Hz. Muhammed bunu önledi mi? Elbette hayır. Cariyeliği onayladı ve onun hatunlarından Cüveyriye, Safiye, Reyhane,

---

[147] İbni Kesir, el-Bidaye ve'n Nihaye, c.3/316-329.

Marya Kıptı gibileri cariyeydi. Yani Muhammed bu müesseseyi kapatmadı. Hiç olmazsa önceki insanlar yapmışlarsa da kendi kararlarıyla yapmışlardır. Hz. Muhammed ise cariyelik kurumunun varlığını tanrıya mal etti ki, bu öncekinden daha tehlikeli.

Yine meşhur Ferezdek'in dedesi Sa'saa, kız çocuklarının diri diri mezara gömülmesi olsun, başka şekilde öldürülmeleri olsun bu tür âdetlere karşıydı. Bunu da şiirlerinde dile getirmiştir.[148] Bu tutum insani bir yaklaşımdır. İşte Hz. Muhammed zamanında böyle insanlar vardı; ancak İslamiyet'i güzel göstermek için, ondan önceki dönemi hep kötü göstermeye çalışmışlar, onu cahiliye devri diye tanıtmışlardır. Ancak bunun gerçekle hiç ilgisi yoktur. İktidarlar hep böyledir: Gelen bir öncekini kötüler, onlara kusurlar bulmaya çalışır. Her dönemde istisnalar illaki olmuştur, oluyor ve olacaktır da. O dönemin koşullarında elbette birileri kızlarını diri diri mezara gömmüştür ya da gömmek istemiştir; ancak bunu genellemek doğru değildir.[149]

Hz. Muhammed'den yıllar önce hem Zeyd b. Amr, hem de Ümeyye b. Ebi Salt'ın yaradılış hakkında kullandıkları iki önemli terim var. Biri, "O Allah ki yeri **dahv** etti/ sağlam bir şekilde döşedi. Diğeri ise "Dağları **irsa** etti/sağlam olarak yerleştirdi" şeklindedir. Zaman içinde bunların kullandıkları **dahv** ve **irsa** terimleri aynı amaçla ve aynı konuyla alakalı olarak **Naziat** suresi 29 ve 32. ayetlerinde geçiyor. Bu kelimelerin Hz. Muhammed'den önce o bölgenin şairleri tarafından kullanıldığını Kur'an yorumcusu **Kurtubi** ile ilk İslam tarihçilerinden **İbni Hişam** anlatıyorlar.

Az önce geçen iki kelimenin (dahv ve irsa) içinde bulundukları şiirde, Kur'an'la örtüşen başka örnekler de vardır. Mesela Zeyd b. Amr ve Ümeyye b. Ebi Salt şöyle diyorlardı: Allah dünyayı yaratırken mahlûkatı onda yaydı. Bu yaratıklar, '**tenad**' denilen kıyamet gününe kadar burada yaşayacaklar... diyorlardı. Burada kullanılan **tenad** kelimesi **kıyamet** anlamında kullanıl-

---

148 Ebu Hayyan Endülüsi, Bahru-l Muhit, Tekvir suresi c.8/425.

149 Buhari, Menakıb-i Ensar, bab 24, no: 3828.

mıştır. Yine yaymak anlamında kullanılan '**besse**' kelimesi onların şiirlerinde kullanılmıştır. Evet; bunlar olduğu gibi Kur'an'da da işlenmiştir. Orijinal **kıyamet** kelimesi varken bunun yerine **tenad** kelimesini kullanmak Araplarda yaygın değildi/hâlâ da değildir. Ünlü şairler kullanınca bu kelimeler değer bulmuştur.[150]

Kökleri Zeyd ve Ümeyye'ye dayanan ve Kur'an'a geçen bu kelimelerden kimi açıkgöz İslam âlimleri mucizeler çıkarmaya kalkışmışlardır. Mesela bilim adamlarınca dünyanın elips şeklinde olduğu ortaya atıldıktan sonra bazı İslami yazarlar, efendim bak Kur'an dünyanın yuvarlak olduğuna asırlar önce değinmiş demeğe başladılar. O da şöyle: Kur'an'da geçen '**dahv**' kelimesinin sözlük anlamlarından biri yumurta şeklinde yaratmak demek. Hal böyle olunca demek ki dünyanın elips şeklinde olduğu Kur'an'da geçiyormuş gibi tuhaf iddialarda bulunanlar var. Kabul edelim ki kelimeden bu anlamı aldık; o zaman bunu Hz. Muhammed'den önce Zeyd ve Ümeyye gibi ünlüler de söylemişlerdir. Dolayısıyla bunlarda bir keramet varsa onlarındır; Kur'an'ın değildir. Bu yorumlar zaten önemli İslam âlimleri tarafından yapılmamıştır. Mesela bir ara **M. Emin Eminoğlu** adında Türkiye'den biri 'Kur'an Işığında Kâinatın Fethi' diye kaç sayfalık bir kitap yazmıştı; onda benzer mucizelerden söz ettiğini görmüştüm! Bu, tıpkı bir zamanlar Dr. **Haluk Nurbaki**'nin nerdeyse fizik, kimya, matematik gibi ilimlerin kurallarını getirip İhlas suresine yerleştirmesine benzer. Bunlar mesnetsiz şeylerdir, bilgisiz insanların kafasını karıştırmaktan başka şeye yaramaz.

Zeyd konuşmalarında, o Allah ki yeri yaratıp döşemiş ve üzerine de sabit dağlar yaratmıştır diyordu. Bakıyoruz bu sözler olduğu gibi Kur'an'da var ve üstelik en az dokuz sefer tekrarlanmıştır. O yerleri eklemek isterim:

* Yeryüzünde yüksek dağlar yaratıp, size tatlı su içirmedik mi?[151]

---

150 a-Kurtubi, Camiu Ahkami'l Kur'an, Naziat suresi ayetler 29-33, c.19/204-205. Tenad kelimesi Kur'an'da Mümin suresi 32. ayetinde geçiyor. Besse kelimesinin geçtiği yer de Bakara suresi 164. ayet.

b-İbni Hişam, Sire, c.1/260.

151 Murselat 27.

* Yeryüzünü yaydık/döşedik, ona sağlam dağlar yerleştirdik.[152]
* O (Allah), yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi.[153]
* Sizi sarsar diye yeryüzüne sabit ve yüksek dağlar yarattı.[154]
* Yeryüzü üzerinde sağlam/sabit dağlar yaratan odur.[155]
* Yer, onları sarsar diye onun üstünde yüksek dağlar yarattık.[156]
* Sizi sarsar diye yeryüzünde sabit dağlar yarattı.[157]
* Yeryüzünü yaydık, oraya sağlam dağlar yerleştirdik.[158]
* Yeri uzatan/yaratıp düzenleyen, orada dağlar var eden odur.[159]

Zeyd'in bir sözü ne kadar malzeme oluşturmuş, işte ortada. Burada işin diğer eleştirilecek yanı, görüldüğü gibi aynı konuya Kur'an'da defalarca yer verilmesi, onun tekrarlanması. Sonuçta Zeyd de yerle dağları bu şekilde kullanıyordu, bu yöntemle tanrının varlığını ispatlamaya çalışıyordu. Bunda bir keramet yok: Herkes etrafına bakarak kâinattaki eşyadan benzer sonuçları çıkarabilir; kim şunu yaptı, kim bunu yarattı deyip bu yöntemle bir yaratıcının var olduğunu iddia etmek eskiden beri hep var. Bu, yaratıcı varlığı için hâlâ da kullanılan bir yöntemdir.

Zeyd b. Amr hakkında İslam'da eski tarihçilerden sayılan **İbni Hişam**'dan (h.213.ö) bir özet sunmak isterim. Zeyd, döneminde var olan önemli dinlere vakıf biriydi. Ne Yahudiliği, ne de Hıristiyanlığı benimsiyordu. Ayrıca döneminde Arapların benimsediği diğer inançları da kabul etmiyordu. Putlardan uzak duruyordu, kesilmeyen (murdar) hayvan eti pistir diyor ve yemiyordu. Kan içmek, putlar adına kesilen hayvan eti yemek ve içki haramdır diyordu. Az önce ifade edildiği gibi kız çocuklarının katline karşıydı.

---

152 Kaf 7.

153 Fussilet 10.

154 Lokman 10.

155 Naml 61.

156 Enbiya 31.

157 Nahl 15.

158 Hicr 19.

159 Rad 4.

Zeyd öldükten sonra bir gün onun oğlu Sait Hz. Muhammed'den soruyor, böylesine bir babaya dua edeyim mi? Hz. Muhammed, edebilirsin diyor ve ekliyor: Baban kıyamet günü tek başına haşir olunacak diyor/önemli biri olduğunu belirtiyor.

Zeyd uzun bir şiirinde şunları anlatıyor: Acaba insanoğlu kıyamet günü hesap verdiği zaman şimdiden bir tanrıya inansa mı daha iyi, yoksa bin tanrıya inansa mı? (Elbette tek tanrıya inanmak daha iyi). Lat ve Uzza'yı terk ettim; zaten doğru olanı da budur. Aynı zamanda Hübel'e de inanmıyorum ki daha önce ona inanıyordum.

Zeyd Allah hakkında Rahman, Gafur, Rab sıfatlarını kullanıyordu. Bugün bunların hepsi Kur'an'da yer almaktadır. Yine Zeyd, Allah birçok insanı helak etti ki onların işi hep kötülüktü. Kimilerini toplum içinde iyilik yapsınlar diye yarattı. Ben rahman olan rabbime taparım ki, günahlarımı affetsin. Ey insanlar! Allah'ın takvasına sarılın. Böyle yaptığınızda pişman olmazsınız, göreceksiniz ki iyilerin yeri cennet olacaktır. Kâfirler için de **sair** denen cehennem olacaktır ve ayrıca dünyada da onlar maskaralık olacaklardır. Ölümden sonra sıkışan bir kalple/huzursuz bir durumla karşılaşacaklardır... diyordu. (İbni Hişam onun anlattıkları hakkında uzunca bir açıklama yapıyor).[160]

Burada basit bir örnek vereyim: Zeyd'in, cehennem için kullandığı **sair** terimi daha sonra oluşan Kur'an ayetlerinde 17 yerde geçiyor.[161]

Zeyd bir şiirinde, kıyamet günü hesap vermekten kurtuluş yoktur, diyor. Daha sonra aynı söz tanrı buyruğu olarak Kur'an'da da yer alıyor.[162]

Diğer bir şiirinde **Zeyd**, Firavun'la alay ederek Musa ve Harun hakkında şunları dile getiriyor: Allah onlara, gidin zulümkâr olan Firavun'u Allah'a davet edin ve ona deyin ki, sen mi bu gökleri direksiz yaratıp bu hale getirdin? Ona söyleyin ki, sen mi bu gökle-

---

160 Siyer-i İbni Hişam c.1/253.

161 Sair kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler: Hac suresi ayet 4, Lokman ayet 21, Sebe 12, Fatır 6, Şura 7, Mülk 5. ve 10, Nisa 10 ve 55, İsra 97, Furkan 11, Ahzab 64, Fetih 13, İnsan 4, İnşikak 12 ve Kamer 24, 47.

162 Sad suresi ayet. Şehristani, el-Milel ve'n Nihal, c.2/590.

rin ortasında aydınlatıcı cisimler (ay, güneş, yıldızlar gibi) yerleştirdin... diye devam ediyor. Bütün bu ifadeler ondan sonra oluşan Kur'an'da harfiyen yer alıyor. Bazı ayetler neredeyse virgülüne kadar Zeyd'in sözlerinin aynısı. Mesela **Taha** suresi 43. ayette Musa ve Harun'a hitaben, **"İkiniz Firavun'a gidin; çünkü o azdı"** diye geçiyor. Zeyd'in kullandığı cümlenin aynısı.[163]

Zeyd b. Amr, **Varaka** ile birlikte Musul'a gidip Hıristiyan bir âlimden dinler konusunda bilgi topluyor. Ayrıca Zeyd aynı amaçla defalarca Şam tarafına gidiyor. Sonuçta Varaka Hıristiyanlıkta kalıyor/onu benimsiyor; ancak Zeyd hiçbir dini kabul etmiyor, arayışlarına devam ediyor.[164]

Zeyd Hz. Muhammed üzerinde o kadar olumlu iz bırakmış olmalı ki, kendisi Zeyd için, **"Ben onu cennette gördüm"** ifadesini kullanıyor.[165]

İlginçtir, Hz. Muhammed'in kendilerine cennet müjdesi verdiği on kişiden biri de bu Zeyd b. Amr'ın oğlu Sad'dır. Acaba Hz. Muhammed Zeyd'den çok yararlandığı için mi oğlunu da bu on kişilik listeye almış diye insanın aklına gelir! Çünkü onun gibi yüzlerce sahabi vardı. Dolayısıyla hepsinin içinden Zeyd'i seçmek niye!

Şu da önemli ki Hz. Muhammed, "Ben Allah'tan izin talebinde bulundum ki annem için duacı olayım; ancak bunu kabul etmedi. Kabrini ziyaret etmem için izin istedim; buna izin verdi" diyor. Bu izni Allah'tan nasıl istemiş, Allah'la nasıl buluşmuş, nerede sohbet etmişler faslına girmiyorum. Bu hadis en başta Müslim, Ebu Davud, Nesai, İbni Mace; Ahmet b. Hanbel Müsned'i gibi kaynaklarda geçiyor.[166]

---

163 İbni Hişam, Sire, 1/257.

164 Cevat Ali, el-Mufassal fi tarihi-l Arap, c.6/469-70.

165 a-Cevat Ali, el-Mufassal, c.6/475.
b-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.19/504.
c-İbni Sad da bunu Hz. Muhammed'in peygamberlik işaretleri başlığı altında almıştır.

166 a-Müslim, Cenaiz, bab 36, hadis no: 976.
b-Ebu Davud, Cenaiz, no: 3234.
c-İbni Mace, Cenaiz bölümü, bab 48, no: 1572.

Görüldüğü gibi Zeyd cennetle müjdeleniyor. Hâlbuki Zeyd de, Hz. Amine de İslam'dan önce yaşamışlar. Niye annesine izin yok da, niye Zeyd'e cennet müjdeleniyor?

Yukarıda geçtiği gibi Hz. Muhammed'in peygamberliği ilan edilirken Zeyd artık yoktu, beş yıl önce vefat etmişti.[167]

Kısacası; Zeyd putlara karşıydı, Allah'ın varlığına ve birliğine, cennet ve cehenneme inanırdı. Kur'an'da bulunan Allah'ın isimlerini, sıfatlarını kullanıyordu. Yukarıda bir başlıkta anlatıldı ki Zeyd, henüz Hz. Muhammed peygamber olmadan putlar adına kesilen etten yemezdi; Hz. Muhammed'in ise peygamber olmadan putlar adına kesilen etten yediği sağlam kaynaklarla izah edildi. İşte Zeyd böyle bir Zeyd'di.

5. Husayn b. Hamam Fezari

Bu şair vefat ettiğinde (h.612.ö) Hz. Muhammed henüz iki yıllık peygamberdi. Onun Kur'an'a geçen bazı sözlerini özetle sunmak isterim.

Kendisi bir şiirinde şunları söylüyor: "Takva sahibi olmaktan başka kurtuluş yoktur. Emirler yukarıdan Allah katından gelir. Ben maskara olmaktan Allah'a sığınırım. O gün (kıyameti kastediyor) insanoğlu kendi hayatında ne işlemişse karşısına çıkacaktır. Kâfirlerin iyilik terazileri hafif gelecek, o gün yerküre şiddetli sarsıntısıyla sarsılacak. O gün bir çağırıcı seslenip şöyle diyecek: Ey insanlar! Kabirlerden çıkın ki, yer içinde neler varsa ortaya çıksın. O gün suçlular için bir tarafta cehennem, diğer tarafta zincirler hazır bekleyecektir..." diyor. Kimileri, henüz Hz. Muhammed peygamberliğini ilan etmemişken bu adam vefat etmiş-

---

[167] a-Buhari, Zebaih bölümü, bab 16/5499.

b-Ahmet b. Hanbel, Müsned, Sait b. Zeyd hadisleri kısmında, no: 1648 ve Abdullah b. Ömer hadisleri kısmında, no: 5369, 5631 ve 6110.

c-Heysemi, Mec'meü Zevaid, c.9/694, no: 16179.

d-Taberani, Mucem-i Kebir, c.1/152, no: 350 ve 5/87, no: 4663.

e-Nesai, Sünen-i Kübra, Menakıb bölümü, bab 13, no: 8132, c.7/324.

tir diye yazmışlar. Kimi din âlimlerine göre şiirleri hikmetle dolu bir düşünürdür. Ayrıca bir şiir divanı da vardır. Kendisi putlara karşı olan biriydi.[168]

Onun tüm bu anlattıkları Kur'an'da tekrar edilerek yer almaktadır. Düşünceleri Kur'an'la o kadar uyumludur ki, **Ayşe binti Şatii** (1930-1998) Mısır'da yayınlanan el-Ehram gazetesindeki köşesinde onunla ilgili şunları yazmıştır: "Yer sarsıntısıyla ilgili var olan ayetleri, Husayn b. Hamam'ın şiirleriyle yan yana getirince, sanki bu şairin yanında Kur'an'daki Zilzal suresi varmış da ona bakaraktan yazmıştır. Çünkü ilgili konuda onun şiirleri hem kelime kalıbı bakımından, hem içerik bakımından ayetlerle aynıdır."

Evet; bunu diyen Ayşe binti Şattii, Arap dili konusunda başta Suudi Arabistan olmak üzere iki-üç devletten ödül alan biri. Buradan, aslında Hz. Muhammed Husayn gibilerin şiirlerinden etkileniyordu sonucu da ortaya çıkıyor. Çünkü ilk söyleyen bu gibi şairlerdir. Hz. Muhammed ise daha sonra gelmiştir.[169]

6. Hz. Muhammed'in Dedesi Abdülmuttalip

Bu adam da dinler konusunda önemli biriydi. Kur'an'da anlatılanlarla onun inançları birçok noktada aynıdır. Onun dinler hakkındaki düşünceleriyle ilgili bazı örnekler vermek isterim.

Bunun nedeni şu: Bir kere Hz. Muhammed'in ailesi de boş bir aile değildi, bunun da Muhammed'in üzerinde etkisi olduğu bir gerçektir. Çünkü ailesi o zamanlar Mekke şehrinin yöneticileriydi ve Muhammed'in çoğu ayetlerinde geçenleri onlar da daha önceden benimsemişlerdi. Dedesi hakkında aşağıdaki bilgileri sunarken; **Halebi**'nin kaynağında geçen ve **İbni'l Cevzi**'nin de eserlerinde işlediği bilgilerden özetlediğimi belirtmek isterim.

---

168 a-Esfehani, el-Eğani, c.14/13, Husayn b. Hamam başlığı altında.
b-Zirikli, el-A'lam, c.2/262.

169 a-M. Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s.63, 21. Dipnot.
b-El-Ehram gazetesi, 9 Mayıs 1998.

O zaman insanlar Abdulmuttalip'e **Feyyaz** diye lakap takmışlardı. Yani galip/kazanan insan. Kendisi insanlara yardım ettiği gibi yabani hayvanlara, kuşlara da yiyecek bir şeyler veriyordu/hümaniter ve cömert biriydi. Bir gün Mekke'de bir Yahudi ile Mekke halkından Harb adında birinin arasında kavga çıkıyor. Harb, ben bu Yahudi'yi öldüreceğim diye karar veriyor. Abdulmuttalip bunu duyunca, sakın böyle bir şey yapma diye Harb'i uyarıyor. Sonuçta hem bunu önlüyor, hem de ikisi arasındaki anlaşmazlıkta Harb'den **100** deve alıp Yahudi kişiye veriyor. Abdulmuttalip çocuklarına, asla kimseye zulüm yapmayın, zina etmeyin, toplumun düzenini bozmaya kalkışmayın diye nasihatlerde bulunuyordu. Hep iyi ahlaklı olun, kötü şeylerden kaçının diyordu. Şu ifade onundur: "Bu dünyada kim zulüm yaparsa, kendisi henüz ölmeden onun cezasını ödeyecektir. Şayet bu dünyada ödemezse o zaman ölümden sonraki ahiret hayatında cezasını çekecektir!" Demek ki Kur'an ve dolayısıyla İslam'da geçen ahiret inancı Hz. Muhammed'den önceki dönemlerde yaygın olan bir şeydi/Muhammed'le birlikte gelen yeni bir inanç değildi.

Abdulmuttalip putlara tapmaya da karşıydı. Hatta Halebi, **"Abdulmuttalip'in çoğu fikirleri daha sonra ya ayet olarak Kur'an'da yer almış, ya da hadislerde yer bulmuştur"** diye belirtiyor. Bu önemli bir nottur. Kendisi ayrıca Kâbe'yi çıplak olarak tavaf etmeyin, yakın akrabayla evlenmeyin, nesli koruyun (bir evladın kime ait olduğu bilinsin diye açık-resmi evlilik yapın) diyordu. Ayrıca kız çocuklarının korunmasını istiyordu. Onların diri diri gömülmesine ve içki içmeye de karşıydı.[170]

Abdulmuttalip, şayet bir adakta bulunursanız onu mutlaka yerine getirin diyordu. Kur'an'da geçen "Çalan kişinin elini kesin!" sözü daha önce Abdulmuttalip tarafından da savunuluyordu. Bunlar önemli tespitlerdir.[171]

---

170 Halebi, İnsanü'l Uyun, c.1/4. Hz. Muhammed'in Nesebi (soyu) başlığı altında.

171 Halebi, İnsanü'l Uyun, 1. cildin hemen başında, Hz. Muhammed'in Soyu başlığı altında.

Söz Muhammed'in sülalesinden açılmışken burada farklı bir kişiden birkaç söz eklemek isterim.

Kusay b. Kilab, Muhammed'in dedelerindendir. Tek tanrı inancını benimsiyor ve bu konuda insanları uyarıyordu. Bir şiirinde şöyle diyor: "Tek bir tanrıya mı inanayım, yoksa bin tanrıya mı? Ben Lat ve Uzza'yı, tüm putları bıraktım. Zaten basiret sahibi böyle yapmalı. Ne Uzza'yı kabul ederim ne onun iki kızını (tanrıçaları) ve ne de başkalarını..."

Yine Hz. Muhammed'den önce **Kelmes b. Ümeyye Kenani** Mekke'de hutbe okuyup nasihatte bulunurken insanları tek tanrı inancına davet ediyordu. Yani tek tanrı inancı Muhammed'in getirmiş olduğu yeni bir formül değildi. Ayrıca daha önce de ölüler yıkanır, kefenlenirdi ve cünup olanlar da yıkanırdı. Şimdi nasıl cenaze üzerine namaz kılınırken din görevlisi, "Ey cemaat! Bu adamı nasıl bilirsiniz?" diye soruyorsa, bu uygulama Muhammed'den önce de vardı. Misvak (diş fırçalama), koltuk altı ve etek tıraşı, bıyık tıraşı, ağız ve buruna su çekme âdeti daha önce de vardı. Yine tırnak kesmek, tuvalette kendini temizlemek, çocukları sünnet etmek de vardı. Verilen söze sadakat, komşu ve misafire ikram öteden beri vardı. İşte İslam bu eski örf-âdet ve geleneklerden fazlaca etkilenmiştir.[172]

Kur'an'da haram aylar diye geçen dört aylara hürmet ayları denir. Bu da yeni bir şey değil; daha önce bu ismi Araplar takmıştı. Örneğin Muhammed'den önce yaşamış olan bir kadın oğluna hitaben, "Mekke'de ne büyük ne de küçük günah işleme! Oğlum! Mekke'nin kuşlarına, dağlarındaki vahşi hayvanlara bile dokunma! Kim Mekke'de günah işlerse belaya düşer!" şeklinde devam eden öğütler vermiştir. İşte bu eski inanç da Hz. Muhammed zamanında tanrı buyruğu olarak Kur'an'da yer aldı. Bu aylarda savaş yapmak kötü bir şey olduğu için daha önce bu aylarda yapılan savaşa ficar savaşı denilirdi.

---

172 Şehristani, el-Milel ve'n Nihal, c.2/595-600.

7. Ümeyye b. Ebi Salt

Ümeyye (h.2.ö), Sakif kabilesinden Abdullah b. Ebi Rebia'nın oğludur. Babası da onun gibi aydın bir şairdi. Annesinin adı Rukiyye binti Şems idi. Kendisi yaşça Hz. Muhammed'den büyüktür ve ondan yıllarca önce dünyaya gelmiş, dinler konusunda arayışları olan biriydi. Kendisi Hicri 2. yılında vefat etmiştir. Şiirlerinden önemli bir teolog olduğu zaten belli oluyor. Anlattıkları Kur'an'ın yüzlerce ayeti ile tıpatıp aynıdır. Henüz Hz. Muhammed peygamberlik iddiasında bulunmamış iken, Ümeyye Hz. Muhammed gibi başta Araplar olmak üzere dünya peygamberi olmayı hedefliyordu, buna hazırlanıyordu. Ömrünün son yıllarında Bahreyn'e yerleşerek orada 8 yıl kaldı. Bir gün Taif'e dönünce ona, senin peşinde olduğun peygamberliği Muhammed senden önce ilan etti diyorlar. O da, "Aslında ben buna hazırlanıyordum" diyor ve konuya ilişkin niyetini belirtiyor.[173]

Durum böyle olunca onun hevesi kursağında kalıyor. Bu durum, Hz. Muhammed'in koşullarının Ümeyye'ninkinden çok daha elverişli olmasından kaynaklanıyordu. Çünkü Hz. Muhammed Hatice ile evlenmekle bir kere birçok avantaj elde etmişti. Hem maddi (Hatice çok zengindi), hem de manevi olarak Hz. Muhammed'in koşulları elverişliydi. Hatice bilgili bir kadındı. Hz. Muhammed hem onun bilgisinden ve önerilerinden yararlanıyordu, hem de Hz. Hatice bizzat Muhammed'in peygamberliği için kulis yapıyordu. Bunları başka bir kaynağımda detaylıca izah ettim; bu çalışmamda da yeri gelince konuya ilişkin farklı bilgileri ekleyeceğim.[174]

Ancak Ümeyye için bu imkânlar söz konusu değildi. Kendisi geçimini ticaretle sağlıyordu. Bazen ticaret için bir yere gidince orada aylarca kalıyordu. İşte bu gibi olumsuz koşullardan dolayı peygamberliğini ilan etmekte gecikince Hz. Muhammed fırsatı değerlendiriyor ve ondan önce peygamberliğini ilan ediyor.

---

173 a-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/482.
b-Esbehani, Eğani, c.4/97-98.

174 Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an.

Müslüman tarihçiler, aslında Ümeyye, Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul ederdi; ancak Bedir harbinde onun yakınları katledilince artık Muhammed'e karşı tavır almış, onun aleyhinde çalışmıştır gibi laflar öne sürmüşler; ancak bunun gerçekle ilgisi yoktur. Bunu zaten kanıtlarıyla izah edeceğim. Şimdilik şunu söyleyebilirim: Eğer Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inanmış olsaydı her neye mal olursa olsun onu kabul etmek zorundaydı. Çünkü inanç keyfiliğe gelmez, çeşitli nedenler yüzünden pazarlık konusu yapılamaz.[175]

Ümeyye Bedir'de karşı tarafı Muhammed'e karşı teşvik ve tahrik etmiştir diye bilgiler de var. Müşriklerden önemli şahsiyetler bu savaşta katledilir ve Muhammed'in emriyle cenazeleri toplu halde Kalip kuyusuna atılır. Ümeyye bunlarla ilgili Muhammed hakkında eleştirel şiirler söyler. Kaldı ki bu ölenler arasında Rebia b. Abdi Şems'in oğulları Utbe ve Şeybe de vardı ki, bunlar şair Ümeyye'nin kuzenleriydi. Kendisi hem putperestliğe karşı, hem de aynı zamanda Muhammed'in getirmiş olduğu İslam'a karşıydı; onu peygamber olarak kabul etmiyordu. O da Muhammed gibi Şam taraflarına gitmiş, orada dönemin ünlü din âlimleriyle görüşmüş, dinler tarihi hakkında bilgi toplamıştı. Ayrıca Yemen taraflarına da gitmiş, orda da dinler konusunda arayışlarını sürdürmüştü. Kendisi okur-yazar biriydi. Şiirlerinde hem Tevrat, hem de İncil'den bilgiler işlediği açık bir şekilde belli oluyor; tıpkı Hz. Muhammed'in bu iki kaynaktan yararlandığı gibi. Zaten İslami eserlerde onun hem Tevrat, hem İncil ve hem de Aramice dilini bildiği ifade ediliyor. Mesela şiirlerinde ay anlamında **sakur** kelimesini kullanmış ki, bu kelime aslen Aramicedir. Ümeyye'nin düşünceleriyle Kur'an ayetlerinin ne kadar içli dışlı olduğunu anlamak için Dr. Cevat Ali'nin "el-Mufassal fi tarihi-l Arap..." adlı eserine bakmak yeterli. Kendisi onun hakkında kaynaklarda var olan bilgileri güzel bir şekilde bir araya getirmiştir.[176]

---

175 İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.3/283-288.

176 Dr. Cevad Ali, el-Mufassal, c.6/479.

Hz. Muhammed'in Ümeyye'nin fikirlerinden ne kadar yararlandığını anlamak için ilkin başta Sahih-i Müslim ve diğer birçok İslami kaynakta geçen bir hadisi paylaşmakla başlamak isterim, ondan sonra onun sözleriyle Kur'an ayetleri arasında var olan ortak yanlardan somut örnekler vermeye geçeceğim.

"Bir gün Hz. Muhammed, **Şerid b. Süveyd**'i arkasında aynı deveye bindirmiş yolda giderken kendisi Şerid'den soruyor: Sen Ümeyye b. Ebi Salt'ın şiirlerinden hiç biliyor musun? Şerid evet deyince Muhammed, 'O zaman anlat bakalım' diyor. Adam, ben bir beyit okuyunca Hz. Muhammed bana, 'evam et' dedi diyor. Ben bir beyit daha okudum. Bana yine devam et dedi. Bir beyit daha okudum. Kendisi yine devam et dedi. Öyle ki ben o sırada ona Ümeyye'nin yüz beyitini okudum. Sonunda Muhammed, 'Ümeyye kendisi şiirleriyle Müslüman'dır; ancak inanmamıştır' dedi."

Burada dikkati çeken önemli bazı noktalar var. **Birincisi**: Muhammed adamı bilerek arkasında devesine bindiriyor ki Ümeyye'nin düşünceleri hakkında ondan rahat rahat bilgi edinmiş olsun. **İkincisi**: Sen Ümeyye'nin şiirlerinden hiç biliyor musun teklifinin Muhammed'den gelmesi. **Üçüncüsü** ve en can alıcı olanı: Adam her defasında onun şiirlerinden bir bölüm okuyunca Muhammed'in ona devam et demesi. Adam her beyitten sonra duruyor, Muhammed de devam et diyor ve sonuçta yüz beyit okuyor. Bu şu demek oluyor ki, Muhammed adama yüz sefer "oku" demiştir. Burada şunu sormak lazım: Hz. Muhammed Ümeyye'nin söylediklerini niye o kadar heyecanla sorup dinlemek istiyordu? **Dördüncüsü,** Muhammed'in şiirleri dinledikten sonra "Yemin olsun ki Ümeyye az daha Müslüman oluyormuş" demesi. Bu da kendisinin o sırada Ümeyye'nin şiirlerinden ilham aldığını gösterir. İlerde konuyu ayrıntılarıyla işleyeceğim.[177]

Hz. Muhammed hakkında öne sürülen bazı mitolojiler daha önce aynen Ümeyye hakkında da söylenmiştir. Mesela İslami kaynaklarda anlatılır ki, melekler gelmiş, Muhammed'in kalbini çıkarıp temizlemiş ve tekrar yerine koymuştur. Buna **Şakk-i Sadr** (göğüs açma) denir. Bu inanç daha önce Ümeyye hakkın-

---

[177] Müslim, Şiir bölümü, no: 2255.

da da söylenmiştir. Mekke'nin fethinden sonra (Ümeyye artık yaşamıyordu) bir gün Hz. Muhammed **Ümeyye**'nin kız kardeşi **Faria**'dan soruyor: Sen ağabeyinin şiirlerinden hiç hatırlıyor musun? Kadın, evet diyor ve bildiklerini anlatıyor: "Ümeyye bir yolculuktan döndüğü zaman ilkin yanıma gelirdi. Bir gün yine bir ticaret yolculuğundan dönmüştü, yanıma gelip uyudu. Benim elimde bir iş vardı, kendisi uyurken ben işimi yapıyordum. O sırada iki kuş/kuş şeklinde iki yaratık (melek) **gelip onun göğsünü açtı** ve kalbini çıkarıp eline koyduktan sonra bir daha yerine koyup gittiler. Daha sonra Ümeyye uykudan kalkınca, 'Bir yerin ağrıyor mu?' diye sordum. Hayır, dedi."

Kadın bu olayı anlattıktan sonra onun şiirlerinden uzunca bir bölümü Hz. Muhammed'e okur. Kendisi olup bitenleri kadından dinledikten sonra, "Allah Ümeyye'ye vermiş; ancak kendisi yemesini bilmemiştir" diyor ve Kur'an'dan, "Onlara şu adamın haberini de oku: Kendisine ayetlerimizi verdik de onlardan sıyrıldı, çıktı, şeytan onu peşine taktı, böylece azgınlardan oldu!" ayetini okuyor.[178]

Ümeyye'nin bu kız kardeşi (Faria) zeki bir kadındı. Hz. Muhammed onun anlatımlarına hayran kalıyor.[179]

İbni Asakir, Ümeyye'nin iki kızının da babalarının göğsünün açılıp kalbinin çıkarıldığını ve tekrar yerine konduğunu görüp anlatmışlardır bilgisini ekliyor.[180]

Birçok müfessir, A'raf suresinin az önceki ayetinde kendisinden söz edilen kişinin Ümeyye olduğunu belirtmişlerdir. Mesela **Suyuti** ilgili ayetin açıklama kısmında, "Bu ayetin Abd b. Hamit, Nesai, İbni Cerir, İbni Münzir, İbni Ebi Hatem, Ebu Şeyh, Taberani, İbni Merdeveyh ve İbni Asakir gibileri Abdullah b. Amr'e dayandırarak Ümeyye hakkında indiğini söylemişlerdir" diye belirtiyor.[181]

---

178 Araf suresi 175, Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi Tarihi'l Arap Kable'l İslam, c.6/478-500.

179 a-Esbehani, el-Eğani, c.4/100.
b-Dr. Cevad Ali, el-Mufassal, c.6/482.

180 İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dımaşk, c.9/255-287, no: 811.

181 Suyuti, Dürrü'l Mensur, A'raf suresi ayet 175, c.6/675.

Aynı bilgileri **A. Razzak Sem'ani** ve müfessir-tarihçi **İbni Kesir** de kaynaklarında işlemişlerdir. Burada önemli olan, Hz. Muhammed'in **Şerid b. Sevad**'a söylediği gibi kadına da, "Ümeyye'nin şiirlerinden hatırında varsa söyle" demesidir.[182]

Bir kere işin mitoloji tarafı bir yana. Burada şu gerçek gözden kaçmamalı ki, Hz. Muhammed'in göğsünün melekler tarafından açılması hikâyesi -görüldüğü gibi- yeni değil. Bunu ondan önce başkaları da uygulamışlardır. Demek ki keramet göstermek için böyle bir formül öteden beri uygulanagelmiş. Üstelik bu konuyla alakalı olarak Kur'an'da bir de sekiz ayetlik bir sure vardır: İnşirah suresi. İnşirah kelimesi burada terim olarak Hz. Muhammed'in küçükken melekler tarafından göğsünün açılıp kalbinin kötülüklerden arındırılması anlamına gelir. Yani az önce Ümeyye'nin başına gelen o kalp açma olayının Muhammed'in başından da geçtiğini anlatır. Bu konuda birçok hadis var, ilgili surenin tefsirlerinde çok şey anlatılır. Doğrusu şudur ki, bu hikâyenin kaynağı Ümeyye'dir; Muhammed de bunu alıp kullanmıştır. Elbette bu konudaki ayet onunla ilgili mi değil mi bu da belirsiz. Kitabın son bölümü olan mucizeler kısmında bu göğüs açma konusuyla ilgili ayetler hakkında biraz daha bilgi sunacağım.

İşin dikkat çekici yanı, Hz. Muhammed hem Ümeyye'nin kız kardeşinden talep ediyor, "Ağabeyinin şiirlerinden bana oku" diyor, hem de Şerid b. Süveyd'den ısrarla Ümeyye'nin şiirlerini dinlemek istiyor; diğer yandan da şairler aleyhinde fikirler beyan ediyor. Konuyla ilgili ayetlerin içinde bulunduğu bölüm **'Şairler'** anlamına gelen **'Şuara'** suresidir. Bu sure içinde şu ayet vardır: "Şairlere ancak çapkınlar, sapkınlar uyar!" Evet; bu herhangi bir söz değil; Kur'an'ın ayetidir. Bir taraftan şairlerden bilgi topla, fikir oluştur, diğer taraftan da şairler sapkındır de.[183]

Bakalım Hz. Muhammed'in ısrarla öğrenmek istediği Ümeyye'nin o şiirlerinde neler vardı? Önemli bir kısmını özetlemek isterim.

---

182 İbni Kesir, el-Bidaye ve'n Nihaye, c.3/274.

Ümeyye, "**Her canlı eninde sonunda zeval bulacaktır**" diyor. Bu ifade aynı zamanda Kur'an'da da geçiyor.[184] Hz. Muhammed'e okunan o şiirlerde, "**Kıyamette hesap günü o kadar uzundur ki, genç olan biri o günde yaşlanacaktır**" diye geçiyor. Kıyamet gününün zorluğu Kur'an'da, "Çocukların saçlarını ağartan bir gün" şeklinde ifade ediliyor.[185] Yine Hz. Muhammed'e okunan Ümeyye'nin şiirlerinde, "**Hamd Allah'a mahsustur, onun eşi-benzeri yoktur**" diye geçiyor. Bu zaten Kur'an'ın karakterdir, defalarca anlatılır. Her şeyden önce Fatiha'nın hemen ilk ayetinde "Hamd Allah'a mahsustur" diye geçiyor. "**Ona** (Allah'a) **benzer hiç bir şey yoktur**" ifadesi de Şura suresi 11. ayetinde geçiyor. Yine okunan o şiirlerde kıyamet gününde insanların iki kısım olacağını; bir kısmının '**Sait**' (talihli), bir kısmının da '**Şaki**' (talihsiz) olduğu ifade ediliyor. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'ın **Hud** suresi 105. ayetinde geçiyor.

Yine o şiirlerde, "**Allah açık olanı da, gizli olanı da bilir**" cümlesi geçiyor. Kur'an'da Taha suresi 7. ayette, "**Allah gizli olanı da gizlinin gizlisini de bilir**" diye belirtiliyor. Ümeyye kıyamet günüyle ilgili "Onun (Allah'ın) sözü, kuşkusuz yerine gelecektir" diyor. Aynı ifade Kur'an'da Meryem suresi 61. ayetinde, "O cennet, Rahman(olan Allah)ın kullarına görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz onun vaadi mutlaka yerini bulacaktır" şeklinde geçiyor. Kur'an'da **Maide** suresinin 118. ayetinde Hz. İsa'nın, "(Allahım) onları cezalandırırsan, onlar senin yaratıklarındır. Onları bağışlarsan, kuşkusuz sen üstünsün" dediği ifade ediliyor. Aynı açıklama Ümeyye şiirlerinde de geçiyor.[186]

Buraya kadar Hz. Muhammed'in Şerid b. Süveyd ve Ümeyye'nin kız kardeşi Faria'dan dinlediği şiirlerin içeriği hakkında bazı bilgiler sundum. Elbette adamın geniş bir görüşü vardı; düşünceleri sadece o şiirle sınırlı değildi. Piyasalarda onun, değişik yazarlar tarafından kitap haline getirilmiş şiir divanları vardır.

---

183 Şuara suresi 224.

184 Âl-i İmran suresi 185. ayet.

185 Müzzemmil suresi 17. ayet.

186 Alusi, Ruhu-l Maani tefsiri, A'raf 175, c.9/113.

Şimdi de Ümeyye'nin Kur'an'la çakışan genel düşünceleri hakkında somut bazı örnekler vermeye geçelim. Ümeyye genelde inanç konularını, gök, yer, güneş, ay, melekler, geçmiş peygamberler (din ağzıyla), kıyamet, cennet-cehennem, Allah'ın varlığı ve tek olduğu, içki yasağı, bugünkü İslam'da tutulduğu gibi oruç tutma, Kâbe yıkımına gelen Yemen kralı Ebrehe ve ordusunu yok eden Ebabil kuşları hikâyesini, Nuh tufanı, Hz. Musa-Firavun konularını, Davud peygamberle ilgili bilgileri, Eshab-ı Kehf ve köpekleriyle ilgili mitolojiyi, Âdem-Havva ile ilgili Tevrat'ta anlatılan efsaneyi, Zülkarneyn, Hz. Süleyman, Belkıs ve Hüdhüd kuşu hikâyelerini, cinlerle konuşma, Ad kavmi, Hz. İsa ve annesi Meryem olayı gibi Kur'an'da anlatılan bu ve bunlara benzer konuları çok daha önce kendi şiirlerinde işlemiştir. Kur'an'da işlendiği gibi o da şiirlerinde Arapça olmayan yabancı kelimeler kullanırdı. Ümeyye cin konularına da önem verirdi.

Özetle sunduğum bu ortak noktalar hakkında şimdi de teferruatlı bir şekilde bilgi vermeye geçelim.

Ebu Süfyan anlatıyor: "Biz Ümeyye ile birlikte ticaret için sefere çıkmıştık. Ümeyye'nin yanında kitaplar vardı. Kime misafir olmuşsa hep yanındakilere bir şeyler anlatırdı."[187]

Verdiği bilgi inançla-dinle ilgiliydi. Ahiret, cennet, cehennem, hesap günü gibi ölüm ötesi hayattan bahsediyordu. Bir de o zamanda veya o zamana yakın meydana gelen olayları işliyordu. Mesela Yemenli Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkma teşebbüsü sonucu başına gelenleri anlatıyordu. (Malum bu olay da Kur'an'da Fil suresinde işlenmiştir. Hani Ebrehe Kâbe yıkımına gelince tanrı Ebabil kuşları gönderip onları yok etmişti hikâyesi).

Ümeyye, eski peygamberlerin başından geçenleri de anlatıyordu. Şiirlerinde Arapça olmayan yabancı kelimeler kullanıyordu. Mesela şiirlerinde **sahur** kelimesini ay anlamında kullanıyor ki, bu kelime Arapça değil; Aramicedir. Yine **saltit** ve **teğrur** kelimelerini Allah'ın birer sıfatı olarak kullanıyordu. Gök anlamına gelen **sakure** ve **hakure** isimlerini kullanıyordu. Ki tüm bunlar Arapça değildi ve halk da bunların anlamını bilmiyordu. Bundan

---

[187] İbni Kesir, el-Bidaye ve'n Nihaye, c.3/274-278.

amaç, insanlar, Ümeyye ne garip şeylerden söz ediyor. Demek ki bildiği bir şeyler vardır/Allah'tan ona garip bilgiler geliyor gibi sözler demiş olsunlar. Hıristiyanlık, Yahudilik dışında ayrıca hem birçok din hakkında bilgisi vardı, hem de epey kitap okumuştu. Malum tüm bunlar Kur'an'da fazlasıyla anlatılmaktadır.[188]

Ümeyye şiirlerinde dünya çalkalanmasın diye Allah'ın dağları bir nevi kazık gibi yarattığını ifade ediyordu. Kur'an'da dağların bu amaçla yaratıldığını belirten ayetler birkaç yerde tekrar edilerek geçmektedir. Olayın tekrar olması bir yana; bu kadar anlamsız bir konunun lüzumsuz bir şekilde defalarca Kur'an'da tekrarlanması işin ahengini bozar.

O ayetlerden bazıları şunlardır:

* Sizi çalkayıp sarsar diye Allah yerküreye ağır dağlar, ırmaklar, yollar koydu.[189]

* Yerküreye, üzerinde yaşayanları çalkalamasın diye birtakım dağlar diktik. Ve orada geniş geniş yollar açtık ki, doğru gidebilsinler.[190]

* Yeri yayıp döşedik, ona kuvvetli dağlar diktik ve içinde ahenkli her şeyden var ettik.[191]

* Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi (Allah).[192]

* Sizi sarsmasın diye yere sağlam dağlar dikti (Allah).[193]

İslami kaynaklarda, **Ümeyye** hayvan ve cinlerin dilini biliyordu bilgisi de vardır. Etrafındakiler, cinlerin dili biliyor diye Ümeyye'yi Süleyman peygambere benzetiyorlardı. Hz. Muhammed de cin konusuna önem vermiştir. Kur'an'da bir surenin adı da Cin suresidir. Ümeyye şunu itiraf ediyordu ki, aslında ben

---

188 Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi tarihi'l Arap kable'l İslam, c.6/478-496. Kur'an'da bulunan yabancı kelimelerle ilgili "Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an" adlı kitabımda bağımsız bir başlık açmıştım. Oraya bakılabilir.

189 Nahl, 15. ayet.

190 Enbiya, ayet 31.

191 Hicr 19. ayet.

192 Naziat 31,32.

193 Lokman, ayet 10.

peygamberliğimi ilan edecektim; ancak Muhammed benden önce kendini ilan etti; artık bu konuda bana şans kalmadı. Şiirlerinde genelde Allah'ı çok övüyordu. Yazdığı şiirlerinde "Cennette ne boş şeylere ne de günaha yer yoktur" diyordu. Aynı tema Kur'an'da geçer; "Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar. Onda saçmalama, günaha girme yoktur" şeklinde ayet var.[194]

Ümeyye, "Her varlık ne kadar uzun süre yaşarsa yaşasın sonunda mutlaka bir gün gelir zeval bulacaktır" diyordu. Bu cümle Kur'an'da üç sefer işlenmiştir.[195]

Ümeyye, "Hesap günü (Ahiretteki mahşer günü) öylesine uzundur ki, genç biri o günde yaşlanacaktır" diyordu. Bu cümle Kur'an'da, "İnkâr ederseniz, çocukların saçlarını ağartan günden (kıyamet gününden) nasıl korunacaksınız?" şeklinde formüle edilmiştir. Buna daha önce de değinildi.[196]

Onun şiirleri, sadece anlam olarak ayetlere uymuyor; bazı beyitleri, mısraları hem anlamıyla, hem de kelimeleriyle Kur'an ayetlerine denk; aralarında fark yok. Mesela cennetle ilgili Kur'an'da, "Onun (Allah'ın) sözü, kuşkusuz yerine gelecektir" deniliyor.[197] Bu ifade, Ümeyye şiirlerinde harfiyyen vardır. **Alusi**, bunları kendi tefsirinde anlatıyor.[198]

Ümeyye kâinatın tek bir yaratıcısı olduğunu özellikle vurguluyordu. Ayrıca şiirlerinde adalet sahibi bir tanrı vurgusu da vardı. Allah, yeryüzünde çeşitli gıdaları var eden, yaratan, can alan, Kıyamet günü herkesi sorguya çekendir, diyordu. Yine kıyamet günü herkesin eline daha önce dünyada iken ne yaptığını içeren bir kitabın verileceğini, iyilik yapanların kitabını onların sağ ellerine, kötülük yapanlarınsa sol ellerine verileceğini anlatıyordu. Kur'an'da da birkaç yerde dünyada iyilik yapanların kitabı kıyamet günü sağ ellerine, kötülük yapanların ise sol ellerine verile-

---

194 Tur suresi 23. ayet. Mes'udi, Müruc'ü Zeheb, c.1/56. Dr. Cevad Ali, Mufassal, c.6/482.

195 Âl-i İmran suresi 185, Enbiya suresi 35, Ankebut suresi 57. ayet.

196 Müzzemmil suresi ayet 17.

197 Meryem suresi ayet 61.

198 Alusi, Ruhül Beyan, A'raf suresi ayet 175, c.9/113.

cek deniliyor; ancak bir yerde sol el yerine; kitabı arka tarafından verilen, yok olmak ister deniliyor. Sonuçta bu konu da Ümeyye'nin şiirlerinde Kur'an'dan önce işlenmiştir.[199]

Ümeyye, kıyamet gününde bir kısım insanlar cennete, bir kısım da cehenneme girecek, herkes orada daha önce dünyada yaptıklarının karşılığını bulacaktır ve bunu yapan da Allah'tır, diyordu. Orada günahkârlar zincirlere vurularak cehenneme sevk edilecek ve sonsuza kadar orada kalacaklar. İnananlar ise cennette gölgeliklerde istirahat edecekler. Orada bal, içki, süt, elma, nar, incir, soğuk ve saf su, insanın canı ne isterse o vardır diyordu. Orada ayrıca huriler vardır, güzel yataklara yaslanmışlardır. Cennettekiler güzel elbiseler giymişler, kollarında altın bilezikler vardır, diyordu. Kur'an'da neredeyse Rahman suresi bu huri meselesine ayrılmıştır. Birkaç yerde **"Cennetteki hurilere ins-cin kimse dokunmamıştır/bakirelerdir"** deniliyor. Elbette Kur'an'da başka birkaç surede huri konusu çok işlenmiştir. Cennette bal, içki, süt ise böyle çeşme, kuyu falan değil; ırmak şeklinde akıyor da deniliyor.[200] Suçlu olanların öbür dünyada zincirlere vurulması konusu da Kur'an'da epeyce işlenmiştir.

İbret olsun diye bu sözlerin geçtiği yerlerden birkaçını sunmak isterim.

* "Kitabı ve peygamberlerimiz aracılığıyla gönderdiklerimizi yalanlayanlar, yakında bilecekler. Boyunlarında demir halkalar, ayaklarında zincirler (prangalar) olarak önce kaynar suya sürüklenecekler, sonra da ateşte cayır cayır yakılacaklar..."[201]

* "İnkârcılar için zincirler, prangalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır."[202]

* Boyunlarına, çenelerine kadar varan prangalar taktık da kafaları yukarıya dikilmiştir."[203]

---

199 Ümeyye b. Ebi Salt Divanı, tahkik Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.101. İsra ayet 71, Hakka ayetler 18-26, İnşikak ayetler 7-15. ayetler.

200 Muhammed suresi 15. ayet, Rahman ayetler 54,56,68,70,72,74,76.

201 Gafir (Mü'min) suresi ayetler 70-72.

202 İnsan (Dehr) suresi ayet 4.

203 Yasin suresi ayet 8.

* Biz o nankörlerin boyunlarına demir halkalar geçirdik. Yalnız yaptıklarının karşılığını almıyorlar mı?[204]

* Allah suçlular hakkında (elbette din mantığına göre suçlu) kıyamet günü şöyle diyecek: "Tutun onu, derhal bağlayın! Sonra onu cehenneme bırakın ve uzunluğu yetmiş arşın olan zincirlere vurun!" diye ceza uygulayacak meleklere talimat veriyor.[205]

Ümeyye'nin şiirlerinde işlediği zincir ve pranga konusu Kur'an'da işte bu kadar iz bırakmıştır. Elbette bu mitolojik inançlar çok eskilere dayanır; ancak şunu kabul etmek lazım ki Hz. Muhammed için Ümeyye önemli bir kaynak.

Bunları anlatırken Guantanamo kampı aklıma geldi. Ama doğrusu oradaki uygulama ayetlerde anlatılanlara göre çok hafif kalır; ancak devede kulak misali: Ayetlerde korkunç şeyler geçiyor.

Kur'an'da Ashabü'l Kehf mitolojisi anlatılıyor. 6-7 kişilik bir grup köpekleriyle birlikte bir mağaraya sığınıyorlar ve köpek kapıda, onlar içerde uyuyakalıyorlar. 309 yıl mağarada uykuda kaldıktan sonra kalkıp dışarı çıkıyorlar. Ümeyye bu konuda, "O grup içerde uyurken kimse yoktu; yalnız köpekleri kapıda bekliyordu" diyor. Ümeyye'nin bu açıklaması ilgili ayette değişik Kur'an yorumcuları tarafından işlenmiştir. Bunlar arasında **Zemahşeri** ve **Alusi** de vardır. Ayrıca birçok İslam tarihi kaynaklarında da geçiyor. Buradaki önemli nokta, Ümeyye o grubun sayısı hakkında bir açıklama yapmadığı gibi, Kur'an'da da sayıları hakkında net bir bilgi verilmemiştir. Şöyle geçiyor Kur'an'da: "Tahminde bulunanların bazıları, 'Onların sayısı üçtür, dördüncüleri köpekleridir' derken; diğerleri de, 'Beştir, altıncıları köpekleridir' derler. Başkaları ise, 'Yedidir, sekizincileri köpekleridir' derler. De ki, onların sayısını en iyi bilen rabbimdir. Onların sayısını bilen azdır. Onlarla yüzeysel olması hariç tartışmaya girme ve onlardan hiç kimseye de bu konuyu danışma!" deniliyor. Evet; boş bir konu olmakla birlikte; burada önemli olan, **Ümeyye** bunların sayısı hakkında bilgi vermediği gibi oluşan ayetlerde de bunların sayısı muğlak bırakılmıştır. Bilmem kimi dört de-

---

[204] Sebe suresi ayet 33.

[205] Hakka suresi ayetler 30-32.

miş, kimi beş demiş, kimi yedi demiş deniliyor; ama net bir sayı söylenmiyor. Hâlbuki zaten mitoloji; dolayısıyla rastgele bir sayı söylenseydi bari bu itirazlar olmazdı. Üstelik bu mitolojinin içinde anlatıldığı 110 ayetlik surenin adı da **'Kehf'**tir. Kehf bunların kaldıkları mağara demek. Yani o kadar önemli ki bunların mağarası, bir nevi marka/flaş kelime seçilmiştir. Kur'an'da bir arada bu konuya 15 ayet ayrılmıştır. İşte Ümeyye'nin etkisi: Yalnız bir konuda 15 ayetlik bir malzeme ortaya çıkarmaya katkı sunan bir Ümeyye.[206]

Kur'an'da anlatılan Salih peygamberin deve mitolojisini de Ümeyye daha teferruatlı işlemiştir. Kur'an'da deve olayı nasıl işlenmiş görelim.[207]

* Size rabbinizden açık delil geldi. İşte şu, Allah'ın devesi size bir mucizedir; bırakın onu Allah'ın arzından (dünyadan) yesin. Sakın ona bir kötülük yapmayın! Yoksa sizi acı bir azap yakalar.[208]

* Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzında/yeryüzünde yesin. Ona kötülük dokundurmayın; sonra sizi yakın bir azap yakalar.[209]

* Salih peygamber toplumuna: "İşte belge bu devedir. Kuyudan su içmek hakkı belirli bir gün onun, belirli bir gün de sizindir. Sakın ona bir kötülük yapmayın; yoksa sizi büyük günün azabı yakalar" dedi.[210]

* Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden (peygamberi) yalanladı. En haydutları ayaklandığı zaman, Allah'ın elçisi onlara şöyle demişti: "Allah'ın devesini ve onun su içme hakkını koruyun, Allah'ın elçisi (Salih), onlara, Allah'ın devesine ve onun suyuna dokunmayın!" demişti. Fakat elçiye inanmadılar da deveyi devirip boğazladılar. Bunun üzerine, rableri onların günahlarını ken-

---

206 a-Zemahşeri, El-Keşşaf, Kehf suresi ayet 9, c.3/566.
b-Alusi, Tefsir-ü Ruhi' l Beyan Kehf suresi ayet 9, c.15/209.

207 Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.3/41, fasıl 10.

208 A'raf suresi 73.

209 Hud suresi 64. ayet.

210 Şuara suresi ayetler 155-156.

di başlarına geçirdi de o yurdu yerle bir etti. Allah, işin sonundan korkacak değil (yani bunu hak etmişler; bunu haksızlık olarak saymıyorum, diyor).[211]

* Bir imtihan nedeni olarak kendilerine dişi deveyi göndereceğiz. Artık gözetle onları ve sabret. Onlara, suyun (deveyle) aralarında paylaşılacağını bildir. Her içim sırayla sunulacaktır. Arkadaşlarını çağırdılar, o da hançerini kapıp deveyi boğazladı. Nasılmış benim azabım ve uyarılarım! Biz, onlar üzerine bir tek ses gönderdik de ağılcının serptiği kuru ot gibi kırılıp ufalandılar.[212]

Mitolojilerle uğraşacak halim yok. Burada konumuzla ilgili işin içinde iş var diye buna değindim. Evet; görüldüğü gibi bu deve olayında da Ümeyye'nin sunduğu epey malzeme var. Öyle ki, konu Kur'an'ın birkaç suresinde işlenmiş ve buna birçok ayet ayrılmıştır.

Ancak oyunun kuralına göre burada bir iki söz söylemeden geçmeyeceğim. Yukarıdaki ayetlerden birinde bir su içme sırasından söz ediliyor: O sudan bir gün siz (halk) için, bir gün de deve içsin deniliyor.[213] Deve bir gün akşama kadar su mu içecek; yoksa bu suyu biriktirecek mi sormak lazım.

Başka bir ayette Allah, o toplumu sınamak için onlara deve gönderdiğini söylüyor.[214]

Bu olay anlatılırken de, bunlar deveyi kestikleri ve bu mucizeye inanmadıkları için onların yurdunu başlarına geçirdim ve onları yok ettim, diyor. Üstelik bir deve yüzünden o insanları yok etmekten de Allah'ın bir endişesi/olaydan duyduğu üzüntüsü yoktur, diyor. Peki, bir deve için kıyamet koparıp bir toplumu yok eden bir tanrı, bugün dünyanın değişik yerlerinde başını almış giden haksızlıklara karşı nasıl seyirci kalıyor? Bir de madem bu kadar kavga tek bir deve yüzündense, o zaman neden hayvanların katliamı her kurban bayramında meşru hale getiriliyor ki?

---

211 Şems 11-15. ayetler.

212 Kamer 27-31. ayetler.

213 Şuara 155'te.

214 Kamer suresi 27.

Ümeyye şiirlerinde varoluşla ilgili görüşünü belirtirken şunları söylüyor: Allah dünyayı yaratırken (yaratma anlamına gelen **dahv** terimini kullanmış burada) mahlûkatı onun üzerinde yaydı (yaymak fiili burada **besse** terimiyle ifade ediliyor). Onlar ta kıyamete kadar (Kıyamet yerine **tenad** terimini kullanmıştır) burada kalacaklar diyor. Ümeyye'nin kullandığı az önceki terimler hem onun divanında, hem de birçok tefsirde yer almaktadır. Yukarıda Zeyd b. Amr konusunda geçti ki, kendisi de daha önce bunları söylüyordu. Elbette bunlar ne Ümeyye'nin, ne de Zeyd b. Amr'ın icadıdır. Bunlar da öncekilerden duymuş ve şiirlerinde işlemişlerdir.[215]

Kur'an'da, "Güneş ve ayın hareketleri bir hesaba göredir" ve bir başka ayette, "Güneş belirlenmiş olan rotasında akıp gitmektedir. Bu, üstün ve bilgin olanın (Allah'ın) kurduğu bir düzendir" deniliyor. Bu ifade Ümeyye'nin şiirlerinde de geçiyor.[216]

Ümeyye bir şiirinde, "Kıyamet gününde günahkârların giyecekleri gömlek katrandandır" diyor. Kur'an'da da suçlu olanların kıyamet günü giyecekleri, katran ve zincirdendir şeklinde ayetler vardır.[217]

Kur'an'da cehennemle ilgili **'hamim'** kelimesi kullanılmıştır. Bu da Ümeyye'nin şiirlerinde geçiyor.[218]

Buhari'de bir hadiste "Hz. Muhammed Ümeyye'nin genel durumunu göz önüne alınca, **'Nerdeyse Müslüman sayılır'** demiştir" diye geçiyor. Bir bakıma ondan yararlandığının da ispatı/ikrarı oluyor bu hadis.[219]

---

215 a-Kurtubi tefsiri Gafır suresi 30 ayet, c.18/353.

b-Merağî tefsiri, Gafır suresi 30-35.

c-Ebu Hayyan'ın "Bahru'l Muhit" tefsiri, Gafır 30-40. ayetler, c.7/444 açıklamasında.

216 İbni Hişam, Siyer, c.1/74.

217 Gömlekleri katrandandır ifadesi İbrahim suresi 50. ayetinde işlenmiştir.

218 Taberi tefsiri, Bakara suresi ayet 102 ve Nisa suresi 87-90, c.7/281 geçiyor bu şiirler.

219 Buhari, Menakıb, bab 26, no: 3841, Edep, bab 90, no: 6147.

Ümeyye, Allah'a teşekkür edin, çünkü o teşekküre layıktır. Farklı bir ifadeyle, hamd ve minnet sana mahsustur ey insanların rabbi. Padişah ve hüküm sahibi sensin. Sen insanı anne rahminde bir damladan yarattın, diyor.[220]

Nuh tufanından söz ederken, "Allah Nuh ve taraftarlarına, 'Gemiye binin ben sizi korurum' demiştir" diyor ve geminin en son Cudi dağı üzerinde durduğunu belirtiyor. Daha sonra Kur'an'da bunların aynısı işleniyor. Kur'an'da, Nuh gemisi en son Cudi dağı üzerinde durdu anlamında net ayet var.[221]

Ümeyye, "Cennette hurma, üzüm, elma, nar, zeytin ve güzel su vardır. Orada hazır et, ayrıca canları ne isterse vardır. Bir de güneş yüzü görmemiş huriler vardır. Onlar yataklara yaslanmış kocalarına bakacaklar" diyor. Allah hakkında, "Onu gözler görmez" diyor. Ayrıca "Yukarıda Allah'a ibadet eden melekler vardır" diyor.[222]

Ümeyye'nin tüm bu fikirlerine Kur'an'ın değişik ayetlerinde de rastlıyoruz. Ümeyye Allah hakkında **'Müheymin'** (koruyup gözeten) kelimesini kullanmış. Bu kelime de Haşir suresinin 23. ayetinde Allah'ın bir sıfatı olarak yerini almaktadır.

"Tek bir tanrıya inanmak mı daha faydalıdır; yoksa birçok tanrıya inanmak mı?" diye Ümeyyye'den sorulunca, "Elbette ki tek tanrıya inanmak hayırlıdır" diyordu. Onun bu sözünün bir benzeri ayet olarak Kur'an'da da geçiyor: "**Çeşitli ilahlara inanmak mı daha iyidir, yoksa tek ve her şeye egemen olan Allah'a inanmak mı?**" deniliyor.[223]

Kendisi bir şiirinde şöyle diyor: "Allah'ım, daha önce birkaç gece balık içinde kalan Yunus peygamberi iyiliğinle balık içinden çıkardın. Çıkardıktan sonra güneşte bozulmasın diye onun üzerine bir de kabak fidanı bitirdin." Ümeyye'nin işlediği bu hikâye ayet olarak Kur'an'da yer alıyor. İlgili ayetlerin meali şöy-

---

220 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.111.

221 Hud suresi 44. ayet. Ümeyye Divanı, s.117.

222 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.121. Aynı şeyler Kur'an'da en çok Rahman suresinde geçiyor.

223 Yusuf suresi 39. ayetinde.

ledir: Şüphesiz Yunus da peygamberlerdendi, kaçıp yüklü gemiye binmişti. Balık onu yuttu, biz onu sahile attık (sudan çıkardık) ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir bitki bitirdik, deniliyor.[224]

İbni'l Cevzi, **Ümeyye** hakkında şunları anlatıyor: "Hicri 2. yılında vefat eden Ümeyye, eski kitapları bilip okuyan, kendini peygamberliğe hazırlayan biriydi. Ancak Muhammed kendini ondan önce peygamber ilan edince artık o vazgeçti ve bu yüzden de Muhammed'e haset etmeye başladı/onu sevmiyordu. Muhammed onun hakkında, **'Ümeyye kendi şiirleriyle Müslüman'dır; ancak fiilen kâfirdir'** ifadesini kullanmıştır" diyor. **İbni-l Cevzi** onun hakkında genel bir bilgi verdikten sonra, yaklaşık 100 mısralık bir şiirini de sunuyor. O şiirde yukarıda sunulan bilgilere ilaveten şunlar var:

Ümeyye, "Hamd, mülk ve nimet sana mahsustur (ey Allah)!" diye başladıktan sonra devam ediyor:

"Ey rabbimiz! Senden daha üstün bir şey yoktur. Havada kuşlar seni tesbih eder. Gökte Arş üzerinde 'müheymin/gözetip koruyansın. Yüzler sana secde eder. Senin etrafını nur kaplamış, ışık saçmaktadır. Meleklerin vardır ve onların ayakları yerde, başları da göklerde sana secde ederler. Gökler/arş senin emrinle durmaktadır. Melekler içinde Ruh-ül Kudüs denilen Cebrail ile Mikail vardır. Melekler sana ibadet, rüku ve secde ederler. Onlar ayrıca yerde de bulunur ve her birinin de ayrı görevi vardır. Allah ne doğmuş ne de doğurmuştur.

Allah **Sameddir**, onun küfvü (benzeri) yoktur. Mahlûkat gelip geçicidir; ancak Allah hep bakidir. O, her daim can alır ve yaratır. Yıldırım, tüm vahşi hayvanlar ve ağaçlar onu tesbih ederler. Ölümden ve ölüm sonrası öbür dünyadan kork ey insanoğlu. Allah meleklere, Âdem'e secde edin, dedi. Hepsi ona secde etti; ancak biri kibirlendi, ben ateşten yaratılmışım dedi ve secde etmedi (şeytanı kastediyor). Şeytan hep bizi yoldan çıkarmaya çalışır. Allah âlemlerin ve yerle dağların rabbidir. Gökleri yedi kat şeklinde ve direksiz yaratmıştır. Ayrıca gökleri güneş ve ay ile

---

224 Saffat suresi 139-146. ayetler.

aydınlatmıştır. Yukarılardan su, kar, yağmur gönderir; onunla tarım yetişir ve canlılar hayatlarını idame ettirirler. Yeri yarar ve ondan çeşmeler, ırmaklar meydana gelir.

Allah'tan başka her canlı yok olacaktır. Sonra zamanı gelince bir çağırıcı (melek) çağırır ve herkes kabirlerden kalkıp mahşere gidecektir. Her insanın sağ ve sol eline kendi kitabı (dosyası) verilecek ve dünyada iken neler yaptığını kendin gör/oku denilecektir. O zaman adalet terazisi kurulacak ve kimsenin kimseye torpili geçmeyecektir. Yalnız kişinin ameli/dünyada yaptıkları ona fayda verecektir. Elbette Allah dilediğini bağışlayacak bu ayrı; buna engel yoktur.

Günahkârlar çıplak bir halde cehenneme sevk edilecekler. Derileri yandığında bir daha eskisi gibi olacak ve sürekli bu şekilde azap edileceklerdir. Su istediklerinde kendilerine **hamim** denilen kaynar su ikram edilecek. Onların ahirette yiyip içtikleri zakkumdur. Orada ölüm yoktur ki kurtulsunlar; hep böyle yaşayacaklardır. Takva sahipleri ise cennette üzüm ve hurma gölgeliklerinde istirahat edecekler. Orada canları ne isterse vardır. Orada **istabrak** giyecekler. Orada ayrıca süzme baldan, sütten, temiz sudan ve insanı sarhoş etmeyen içkiden ırmaklar vardır."

Ümeyye'nin bu düşüncelerine Kur'an'da da rastlıyoruz. Malum Âdem ile Havva'nın mitolojisi Kur'an'da anlatılıyor. Bu ikili kendilerine cennette yenmesi yasak edilen meyveyi yiyince Allah onları cennetten kovuyor. Bu konuda şöyle bir ayet var: "Birbirinize düşman olarak inin! Size dünyada bir süre kalma ve ondan yararlanma imkânı veriyorum" deniliyor.[225] İşte Âdem-Havva ile ilgili bu cennetten atılıp dünyaya yerleştirme konusu da daha önce Ümeyye'nin şiirlerinde işlenmiştir.

Bunları ben Ümeyye'nin tek bir şiirinden özetledim; yoksa birçok ayetle onun fikirleri örtüşüyor.[226]

Ümeyye'nin şiirlerini böylece özetledikten sonra şimdi de örnek olsun diye bunlardan birkaçının Kur'an ayetlerinde nasıl geçtiklerini göstermeye çalışalım. Çünkü az önce en son sıraladıklarım Kur'an'da vardır dedim; ancak yerlerini göstermedim.

---

225 Araf suresi 24.

226 İbni-l Cevzi, el-Muntazam, hicri 2. yılı olayları bölümünde, c.3/142-155.

* Ümeyye, "Allah gökleri yedi kat şeklinde yaratmış ve onlara ne ayak takmış, ne de sütun: Onları kendi kudretiyle havada durdurmuştur" diyor. Kur'an'da iki yerde, "Gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yükselten Allah'tır" şeklinde bir ifade var. Yani Ümeyye'nin anlatımıyla Kur'an'daki anlatım benzeşiyor.[227]

* Ümeyye şiirlerinde, "Kıyamet günü suçlular cehenneme atılıp ciltleri yanınca bir daha eski haline dönüşecekler ve bu durum sürekli devam edecek. Ayrıca onlara **zincirler** vurulacak. Su istediklerinde kendilerine hamim (kaynar su) ve zakkum verilecek" diyor. Aynı terimler (yandıklarında tekrar eski hale gelme, zincirlere vurulma, **zekkum** ve **hamim** kelimeleri) Kur'an'da defalarca geçip cehennemdekiler hakkında kullanılıyor. Öyle ki Kur'an'da '**hamim**' kelimesi **18** yerde tekrar edilerek geçiyor. Yine Ümeyye'nin cehennemliklerin yiyip içecekleri arasında saydığı **zekkum** kelimesi Kur'an'da aynı anlamda üç yerde geçiyor. Ümeyye şiirlerinde, cehennemliklere zincirler vurulacaktır diye işlemiş. Bu zincir vurma olayı Kur'an'da sekiz yerde tekraren geçiyor. Bunu zaten yukarıda anlattım. Ayrıca Kur'an'da şu farklı detay da var: Cehennemliklere vurulacak o zincirlerin uzunluğu **70** arşındır diye. Ayetin mealini de vereyim: "Suçlu olanı, uzunluğu yetmiş arşın (zir'a) olan bir zincire vurun" deniliyor.[228]

* Ümeyye'nin, havada kuşlar Allah'ı tesbih eder sözü Nur suresi 41. ayette: "Görmedin mi göklerde ve yerde olanlar, kanatlarını çırparak uçan kuşlar Allah'ı tesbih eder (şanını yüceltir)" şeklinde ifade ediliyor.[229]

---

227 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli s.100, Rad suresi ayet 2 ve Lokman suresi ayet 10.

228 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli s.102. **Hamim** kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler: En'am suresi 70, Yunus suresi 4, Hac 19, Saffat, 67, Sad 57, Gafir 18,72, Fussilet 34, Duhan 46,48, Rahman 44, Vakıa 42, 54 ve 93, Hakka 35, Mearic 10, Muhammed 15 ve Nebe suresi 25. **Zekkum** kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler: Saffat suresi 62, Duhan suresi 43 ve Vakıa suresi 52. Kur'an'da cehennemliklere zincirler vurulacak anlamındaki ayetlerde iki eşanlamlı kelimeler kullanılmıştır. **Eğlal** kelimesi: A'raf 157, Ra'd 5, Sebe 33, Gafir 71, Yasin 8, insan 4. **Selasil** kelimesi: İnsan suresi 4 ve Gafir suresi 71. Zincirlerin boyu 70 arşındır diyen ayet: Hakka suresi ayet 32.

229 İbni-l Cevzi, el-Muntazam, c.3/150.

* Ümeyye, **“Allah sameddir küfvü olmayandır”** diyor. Yani her şey ona muhtaçtır, onun benzeri yoktur. Bu anlam ve kelimeler olduğu gibi İhlâs suresinde de var. Orda da samet ve küfüv kelimeleri geçiyor ve aynı anlamı ifade ediyor.[230]

* Ümeyye şiirlerinde cennetliklerin durumu şöyle anlatılıyor: Cennete gireceklere süzme bal, temiz su, süt ve sarhoş etmeyen içki vardır diyor. Ayrıca onlar ne isterlerse orada vardır şeklinde hem genel bir ifade kullanıyor, hem de kimi nimetlerin isimlerini veriyor. Mesela orada nar, elma, hurma, zeytin, incir var diye bir kısmını ismen belirtiyor. Benzer ifadeler Kur'an'da da söz konusudur. Kur'an'da Muhammed suresi 15. ayette, “Allah'a karşı gelmekten sakınanlara sözü verilen cennet şöyledir: Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren hamr/içki ırmakları, süzme bal ırmakları vardır. Onlara orada her türlü ürün vardır” deniliyor. Başka bir ayette, “Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır” diye geçiyor. Ümeyye şiirleriyle Kur'an ayetleri arasında ne kadar benzerlik vardır diye merak eden varsa, bu konuda hem Ümeyye'nin şiir divanı var ona müracaat edebilir, hem de İbni-l Cevzi'nin “el-Kamil” ile “İctimau-l Cüyuşi'l İslamiye” adlı eserlerine bakabilir. Elbette İbni Kesir, İbni Asakir, Dr. Cevad Ali ve başka da birçok tarihçi bunları işlemiştir; ancak sözü edilen yerlerde -nerdeyse- tüm düşünceleri bir arada toplanmıştır.[231]

* Ümeyye'nin kız kardeşi onun hakkında Hz. Muhammed'e bilgi verirken uzun bir şiirini de okuyor. Bunu zaten yukarıda yazdım. O şiirin içeriğine ve onda geçen o ilginç kelimelere bakıyoruz olduğu gibi Kur'an'da da var. Mesela Ümeyye cehennemliklerin içine düşecekleri ateşi tarif ederken, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır diyor. Yine cennetlik olanların durumlarını anlatırken, cennette onlar için yastıklar dizilmiştir diyor. Cehennem duvarları onları çepeçevre sarmıştır (ehate bi-

---

230 İbni-l Cevzi, el-muntazam fi tarihi-l müluk, c.3/152.

231 a-Muhammed suresi ayet 15 ve Zuhruf suresi ayet 71.
b-İbni'l Cevzi, el-Muntazam, c.3/15; İctimau'l Cuyuşi'l İslamiye, s.477.
c-Ümeyye Divanı, tahkik Dr. Şücey' Cemil Cübeyli s.103 ve 121 ...

him süradiku-ha) tabiri olduğu gibi Kur'an'da geçmekte, cennetlikler için yastıklar dizilmiştir (ve nemarikü masfufetün) ifadesi ise Kur'an'da bağımsız bir ayet şeklinde geçmektedir.[232]

* Ümeyye Allah hakkında, "Senin etrafını nur kaplamış, ışık saçmaktadır" diyor. Aynı niteleme Kur'an'da Nur suresinde de geçiyor. Ayette Allah'ın nuru şöyle izah ediliyor: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. Nurun temsili şöyledir: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil ise bir cam fanus içinde. Fanus, sanki inci gibi parlayan bir yıldız gibi. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak(kadar berrak)tır. Nur üstüne nur" deniliyor. Bu, Diyanet'in Kur'an tercemesinden alıntıdır. Detay bir yana; ayetle Ümeyye'nin tanrı nitelemesi temelde aynıdır: İkisinde de tanrı için nur benzetmesi yapılmaktadır.[233]

* Ümeyye meleklerin varlığından söz ederken onlardan Cebrail ile Mikail'i ismen belirtiyor. Malum İslam'da imanın şartlarından biri meleklerin varlığını kabul etmektir. Kaldı ki bu iki melek Kur'an'da da birçok yerde ismen geçmektedir.

* Ümeyye, gök gürlemesi Allah'a hamd/teşekkür eder diyor. Aynı inanç daha sonra inen Kur'an ayetlerinde onaylanıyor ve üstelik gök gürlemesi Kur'an'ın bir suresinde geçtiği için o surenin de adı oluyor: **Ra'd** suresi diye. Ra'd, gök gürlemesi demektir. Ayet şöyledir: "Gök gürültüsü onu (Allah'ı) hamd ile tesbih eder; melekler de korkusundan onu tesbih ederler. Sonra Allah yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar." Bu ayette ilginç notlar var. Allah kendisi, melekler korkudan Allah'a hamd-ü senada bulunurlar diyor. Demek ki korku yoksa bunları yapmazlar. Veya şöyle diyelim: İşin içinde sevgi değil de; zorbalık var demek ki. Bir diğer önemli nokta; hani bazen insanlara, hayvanlara yıldırım çarpar ya, tanrı bunu da işlemiş: Ben yıldı-

---

[232] Kur'an'dan Gaşiye suresi ayet 15.
a-İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.9/282.
b-İbni Kesir, c.3/285.

[233] Nur suresi ayet 35, İbni Kayyim el-Cevziyye, İctimau'l Cuyuşi'l İslamiyye, s.477-479.

rımları gönderirim, onlarla istediğimi vururum diyor. Bunları anlatmaktan gayem, ayetlerle Ümeyye sözlerini karşılaştırmak; ancak bazen böyle enteresan noktalar ortaya çıkınca, anlaşılsın diye kısaca değinmek zorunda kalıyorum. Zaten Kur'an benzerleriyle doludur.[234]

* Ümeyye, Allah Âdem'i yarattığı zaman meleklere talimat verip "Âdem'e secde edin/onu tanıyın" demiş. Bütün melekler bu teklifi kabul edip emre itaat etmişler; ancak şeytan buna karşı çıkıp secde etmemiş ve ben ateştenim nasıl topraktan yaratılan birine secde ederim demiş. İşte bu mitoloji daha sonra ayet olarak Kur'an'da birkaç yerde tekrar etmek suretiyle yer almıştır. Geçtiği yerlerden birkaçını dipnot olarak ekliyorum.[235]

* Kur'an'da bir surenin adı Teğabün suresidir. Bu bölümde Teğabün kelimesi geçtiği için sureye Teğabün adı verilmiştir. Teğabün aldanma anlamına gelir. Kur'an'ın bu bölümünde geçen bir ayette, "Toplanma günü için, sizi bir araya getirdiği zaman, işte o, kimin aldandığının ortaya çıkacağı gündür (mahşer gününü kastediyor)" diye geçiyor. Ümeyye ise bu konuda şöyle diyor: "Kiminin aldanacağı gün olan o mahşer gününde onlar bölük bölük hesaba sürüklenince artık kaçış fayda vermeyecektir" şeklinde ifade etmiştir. Aradaki fark, Kur'an'da ikinci kişinin çoğul zamiri kullanılmıştır (siz), Ümeyye ise üçüncü kişinin çoğul zamirini kullanmıştır (onlar). Elbette bu kadar fark normaldir.

* Kur'an'da 39. surenin adı **'Zümer'** suresidir. Bu surenin 71. ayetinde Zümer kelimesi geçtiği için bu ismi almıştır. Zümer, kısım kısım/bölüm bölüm demek. Ayette, "İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürüklenecekler" diye geçiyor. Bu ifade ve bu anlam Ümeyye şiirlerinde de işlenmiştir.[236]

* Ümeyye'nin kız kardeşi onun şiirlerini Hz. Muhammed'e okuyunca bir yerde Ümeyye'nin, "Allah gizli olanı da, aşikâr olanı da bilir. Şüphesiz Allah'ın vaadi yerine gelir" dediğini an-

---

234 Ra'd suresi ayet 13.

235 Bakara suresi ayet 34, Araf suresi 11, Hicr suresi 31-32, İsra suresi 61, Kehf suresi 50, Taha suresi 116, Sad suresi 74-75.

236 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.79.

latır. Aynı sözler Kur'an'da ayet olarak yer almaktadır. Zaten Hz. Muhammed Ümeyye'nin şiirlerini dinleyince, kendisi sözleriyle Müslüman'dır; ne yazık ki İslamiyet'i kabul etmemiştir diyor.[237]

* Kur'an'da Cehennemin birçok ismi geçiyor. Bunlardan biri de **'sakar'**dır. Kamer suresinde, "O gün yüzükoyun ateşe sürüklenecekler: Kendilerine, 'Cehennemin dokunuşunu tadın!' denecek." Burada geçen cehennem **sakar** olarak ifade edilmiştir ve bu isim Kur'an'da dört yerde tekrar edilerek geçmektedir.[238]

* Ümeyye, kıyamet günü suçlular cehenneme atılırken bir de cehennem görevlileri onlarla alay edercesine, "Dünyada iken size uyarıcı gelmedi mi (yani peygamber)? Onlar, bize uyarıcı geldi de biz ona kulak asmadık, şeytanın yolundan gittik" diyecekler. Ümeyye'nin daha önce kullandığı bu ifade Kur'an'da da yer alıyor. **Nebe** suresi 8 ve 9. ayetlerinde şöyle deniliyor: "Neredeyse cehennem öfkeden çatlayacaktır! Oraya bir topluluk atıldıkça bekçileri onlara, 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?' diye soracaklar. Onlar da şöyle diyecekler: 'Evet, bize uyarıcı geldi. Fakat biz onu yalanladık ve 'Allah hiçbir şey indirmemiştir; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' dedik."

Görüldüğü gibi ayet, Ümeyye'nin kullandığı ifade ve anlamları da içermektedir.

* Kur'an'da "Orada (cennette) kendilerine, katkısı z**encefil** olan içecekle dolu bir kâseden içirilir. Orada bir pınar ki ona s**elsebil** adı verilir" diye geçiyor.[239] Bu ifadeler Ümeyye'nin şiirlerinde de aynı terim ve aynı anlamda kullanılmıştır ve üstelik bu kelimeler Arapça değil Farsçadır. Yani nasıl Ümeyye bir taktik olarak yabancı kelimeler kullanmışsa, ondan sonra Hz. Muhammed de aynı yöntemi uygulamıştır. Kimse belki bunu fark etmemiş; ancak bu da önemli bir tespittir.[240]

---

237 Meryem suresi ayet 61, Alusi, Ruhü'l Beyan tefsiri, Meryem suresi 61. ayetin açıklama kısmında, c.9/113.

238 Kamer suresi 48, Müddessir 26-27 ve 42. ayetler.

239 İnsan suresi 17-18. ayetlerinde.

240 Kur'an'da geçen yabancı kelimelerle ilgili "Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an" adlı kitabımda bir bölüm açmıştım, oraya bakılabilir (s.264-296).

* Kur'an'da oruçlular hakkında, "Şafağın beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar yiyin, için" denilir. Burada ufukta aydınlık olunca (ki buna fecr-i sadık denir) artık yeme-içmeyi bırakın demektir; ancak ayette kullanılan ifade mecazidir: Beyaz iplik, siyah iplik tabirleri kullanılmıştır. İşte bu ifade de Ümeyye şiirlerinde vardır. Yani detayına kadar Kur'an'la eski şairlerin ifadeleri iç içedir.[241]

* Kur'an'da cennet hurilerinden sıkça söz edilir. Bunlar bakireler, daha önce kimseyle aşk yaşamamışlardır şeklinde anlatılırlar. Aynı durum Ümeyye şiirlerinde de vardır. Kur'an'da Rahman suresinde huriler hakkında kullanılan ifadelerin benzerleri Ümeyye şiirlerinde de geçiyor. Hatta Kur'an'da cennetliklerin giyecekleri ve oturacakları yerler anlatılırken **sündüs**, **istabrak** ve **eraik** terimleri kullanılmıştır ki, bu kelimeler de az önce geçen zencefil ve selsebil gibi Arapça değil; Farsçadır. Sündüs, ince, halis ipek; istabrak, kalın ipek/atlas, eraik de tahtlar, koltuklar demek. İşte bu kelimeler de Ümeyye şiirlerinde cennet hakkında kullanılmıştır.[242]

* Kur'an'da Lût kavmiyle ilgili birkaç yerde geçen olaylar, olduğu gibi Ümeyye şiirlerinde de geçiyor. Doğrusu, denilebilir ki Nuh'la ilgili Kur'an'da var olan bilgi, özetin özetidir. Hani Lût zamanında homoseksüellik meşhurmuş, Lût bununla mücadele etmiş; ancak kavmi bunu terk etmeyince Allah tarafından cezalandırılmışlar.[243]

* Kur'an'da anlatılan Yunus peygamberin kendini denize atması ve büyük bir balığın onu yutması, sonra Allah'ın onu kurtarıp sahile atması ve sudan yeni çıkmış canı bozulmasın diye ona şemsiye gibi bir kabak fidanını yaratması hikâyesi de yine Ümeyye'nin şiirlerinde geçer. Hatta Suyuti, Taberi, İbni Kesir, İbni'l

---

241 Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.119.

242 Kehf suresi 31, Hac suresi 23, Fatır suresi 33, Mutaffifin suresi 23,35, Duhan suresi 53, İnsan suresi 21. Ümeyye Divanı, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, s.122. Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an, s.278.

243 a-Makdisi, el-bed'ü ve tarih, c.3/24.

b-Yakut Hemevi, Mecmeu'l Büldan, c.3/201.

Cevzi ve İbni Atiyye gibi müfessirler (Kur'an yorumcuları) bu konuda ilgili ayetler kısmında Ümeyye'nin aynı şeyleri şiirlerinde anlattığını belirtiyorlar. **İmam Suyuti** şunu da ekliyor: Ümeyye bunu anlattığı zaman, henüz İslamiyet ortalıkta yoktu. Burada dikkatleri çeken bir detay daha var: Ümeyye, Yunus'un kaç gün veya saat balığın içinde kaldığını belirtmemiş. Sadece birkaç gece diyor; kesin rakam belirtmiyor. Bakıyoruz Kur'an ayetlerinde de onun balık içinde ne kadar kaldığından (işin mitolojik tarafı bir yana) söz edilmemiştir. Demek ki Ümeyye şiirlerinde bu süreden bahsedilseydi ayetlerde bunu da görmüş olacaktık.[244]

Yine Kur'an'da deniliyor ki Hz. İbrahim, gördüğü bir rüya üzerine Allah için oğlunu kesmeye karar veriyor. Bu olay da aynen Ümeyye şiirlerinde geçiyor. Yalnız burada ilginç bir detay var. Ümeyye kendi şiirlerinde İbrahim'in hangi oğlu olduğunu belirtmediği gibi Kur'an da bunu belirtmemiştir. Ümeyye'nin şiirlerinde, Hz. İbrahim "Ey oğlum!" diye hitap etmiş; ancak hangisi belirsiz. Bakıyoruz Kur'an'da da Hz. İbrahim'in hitabı, "Ey oğlum!" şeklindedir.[245]

* Kur'an'da Hz. İbrahim'in oğlunu kurban olarak kesme olayı meşhurdur. İbrahim rüyasında görüyor ki Allah için oğlunu kesmesi gerekiyor. Bunu oğluna bildirince o da Allah'ın emridir, gereken ne ise yapacaksın diyor. İbrahim bıçağı alıp onu yere yatırarak kesmek üzereyken Cebrail bir koç getiriyor, helal olsun sen sınavı kazandın kesmene gerek yok diyor ve onun yerine al bu koçu kes di-

---

244 a-Ümeyye Divanı, tahkik Dr. Şücey' Cemil Cübeyli s.108,117.

b- Suyuti, Dürrü'l Mensur, c.12/479, Saffat suresi 146. ayet açıklamasında.

c-İmam Taberi ve İbni Kesir, Saffat suresi 139-146. ayetler kısmında Ümeyye'nin ilgili şiirlerini işlemişlerdir. Yine İbni Atiyye el-Muharrerü-l Veciz ve İbni Cevziye de Zadü-l Mesir adlı tefsirinde konuya ilişkin Ümeyye şiirlerini yazmışlardır.

d-Makdisi, el-Bed-ü ve Tarih, c.3/41, 3/62 ve ve 65, Peygamberler başlığı altında.

e-Yakut Hamevi, Mucemü-l Büldan, c.3/201.

245 Saffat suresi ayetler 102-107.

a-Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.3/69.

b-Bağdadi, Hazanetü-l edep, c.6/113. 437. Şahit başlığı altında.

yor. Aslında uzun hikâye; ancak bu kısa özetle olayı hatırlatmak istedim. İşte bu konu, Ümeyye'nin yazdığı **79** beyitlik şiir divanında geçiyor. Burada denilebilir ki konuya ilişkin Kur'an'daki bilginin kaynağı ya Ümeyye'dir ya da Tevrat'tan alınmıştır.[246]

* Kur'an'da, "Güneş, kendisi için belirlenen yerde hareket eder. Güneş ve ayın hareketi bir hesap iledir" diye geçiyor. Ben çok hoca dinledim ki yazılarında, konferanslarında bu cümlelerden olağanüstü mucizeler çıkarmaya çalışıyorlardı. Bunda bir keramet yok. Çünkü çıplak gözle bu cisimlere bakan kişi bilir ki bunlar belli yörüngelerde hareket eder. Her ne ise; gece ile gündüzün oluşması olsun, güneşle ayın doğup batması olsun bunları eski şairler de Kur'an'da geçtiği gibi yaratıcının varlığı noktasında kullanmışlardır. O şairlerden biri yine konumuz olan **Ümeyye b. Ebi Salt**'tır: "Tüm bunlar bir hesap ve nizam intizamla hareket eder" demiştir.[247]

* Kur'an'da anlatılıyor ki Hz. Musa peygamber olunca, ben tek başıma yapamam; ağabeyim Harun'u da görevlendir, birlikte işi yürütelim diye Allah'a ricada bulunuyor ve Allah duasını kabul ediyor. Ümeyye uzunca bir şiirinde bunu da işlemiştir. Bir de Kur'an'da deniliyor ki, Allah gökleri direksiz yaratmış. Bu, onun büyüklüğünün işaretidir. Ümeyye de şiirlerinde, Allah Musa ve Harun'u Firavun'a gönderdiği zaman onlara, "Gidin ona söyleyin gökleri direksiz olarak yaratan kimdir?" diyor. Üstelik bu direksiz yaratma konusu Kur'an'da iki sefer tekrar edililiyor.[248]

* Ümeyye, Hz. İsa ve Meryem hadisesini uzunca anlatıyor şiirlerinde. Hz. Meryem'in kocası olmadan Allah'ın bir mucizesi olarak İsa'yı doğurmasında ve Hz. İsa'da sizler için ibretler vardır diye başlıyor ve anlatmaya devam ediyor. Ümeyye detayına kadar olayı anlatıyor, hatta farklı detaylar da var. Kur'an'da na-

---

[246] Abdulkadir Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, c.6/112, şahit 437. Saffat suresi ayetler 102-107: İbrahim-oğlu ve kurban hakkındaki ayetler.

[247] Yasin suresi ayet 38 ve Rahman suresi ayet 5. İbni Hişam, Sire, 1/74.

[248] a-İbni Kesir tefsiri, Taha suresi 40 ayet açıklamasında. Rad suresi 2 ve Lokman suresi 10.

b-Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, 36. şahit, c.1/246.

sıl Meryem feryat edip aman ne eşim vardı, ne kimseyle zina yaptım, bu da nerden geldi demişse, nasıl İsa ile hamile kalsın diye tanrı tarafından Meryem'e üfürülmüşse ve elbette bu arada Hz. İsa'nın da mucizeleri nasıl anlatılmışsa, Ümeyye de bunları teker teker şiirlerinde işlemiştir.[249]

* Semüd kavmiyle ilgili deve hikâyesini de güzel anlatır Ümeyye. Su sırasını, zaman içinde birinin gelip o deveyi kesmesini, tüm bunları anlatır.[250]

* Yine Kur'an'da Zülkarneyn mitolojisi anlatılırken (hani dünyayı çok gezmiş de) bir yerde, "Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu" deniliyor. Konu nedir, inandırıcı mıdır bunun üzerinde durmuyorum. Ama şu var ki Kur'an'a göre güneş batarken balçıklı bir pınarda batıyormuş. Yani milyonlarca kat dünyadan büyük olan güneş akşamları batınca bir pınarda kaybolup gidiyormuş. Bu ayete benzer bir açıklama da başta Buhari'de birkaç yerde, Müslim'de ve diğer hadis kaynaklarında geçiyor. **Ebu Zer-i Gıfari**, "Hz. Muhammed bana, 'Güneş akşamleyin batarken nereye gittiğini biliyor musun?' diye sordu. Ben, hayır dedim. Kendisi yanıt verdi: 'Güneş her akşam batınca Allah'ın huzuruna ona secde etmeye gider ve Allah secde için ona izin verir. Daha sonra kendisine, doğru geldiğin yere git, tekrar görevine devam et der ve devri-i daim şeklinde her gün bu doğma ve batma iş sürer!' dedi." Demek ki Hz. Muhammed'e göre gidecek olan güneştir. Oysa dünya 24 saat kendi etrafında döner de kimi coğrafyalarda gece, kimilerinde gündüz olur. Neyse ben bu yararsız konular üzerinde durmayayım. Burada demek istediğim, Zülkarneyn'le ilgili bu söz, Hz. Muhammed'den önce yaşamış şairlerin şiirlerinde geçiyor; ilgili ayetin çoğu tefsirlerinde de belirtiliyor.[251]

---

249 Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.3/123.

250 a-Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.3/41.

b-Şenkiti, Edvau'l beyan, Kehf suresi c.4/26.

251 a-Kehf suresi 86. ayet, Lüveys Şeyho, Divan-ü Şuarai-n-Nasraniyet-i kablel İslam, 1/237.

b-Buhari, Bedü-l hakli, bab 4/3199. Tefsir, Yasin, bab 1/4802, 4803. Tevhid, bab 22/7424. Ebu Davud, Huruf, bab 34/4002. Müslim, İman, bab 72/159.

Kur'an'da anlatılan çoğu hikâyeleri o zaman birçok insan biliyor ve anlatıyordu zaten. Süveyd b. Samıt adında bir şahıs Hz. Muhammed'in yanına gelir. Süveyd Muhammed'e, sende olan (Kur'an ayetleri) bende de vardır diyor. Muhammed nerdedir diyor, Adam yanındaki belgeyi takdim ediyor. Muhammed o bilgileri görünce, "Güzeldir; ancak benimki Allah'tan gelmedir ve ben peygamberim" karşılığını veriyor. Hem beğeniyor, güzel şeylerdir diyor hem de sizinki normal yazılardır; benimki ise Allah'tan gelmedir ve ben peygamberim diyor.[252]

Vaazlarda hep söylenir, efendim Kur'an'da geçiyor ki, "Bilenlerle bilmeyenler bir mi olur?" diye. Yani, Kur'an ilme önem verir diyorlar. Bir kere ayet fizik, kimya, biyoloji gibi ilimlerden bahsetmiyor. Buradaki bilgiden neyin kastedildiğini anlamak için ayetten önceki bir-iki cümleye bakmak lazım. Hemen bir önceki ayeti de görelim: "Gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak Allah'a ibadet eden, ahiretten korkan ve rabbinin rahmetini umanla bunun tersi (bir önceki ayette geçen) bir olur mu? De ki: 'Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?' Doğrusu ancak sağduyu sahipleri öğüt alır!" deniliyor. Demek ki burada bilgiden kasıt, gece secde edip namaz kılmak, ibadet etmek demektir. Yani Allah burada insanı kendine ibadet etmeye teşvikten bahsediyor ve bilgi dediği şey insanın kendisine kul-köle olması, bol bol namaz, secde etmesidir. Ayet gayet açıktır; yoksa ilme teşvik varmış gibi, sanki ilim tahsiliyle ilgili bir devrim önerilmiş gibi anlam çıkaramayız. Başka bir ayette gözü olanla kör olan aynı mı deniliyor. Bunlar faydalı mı değil mi tartışmalarından ziyade; ben burada konumuzla ilgili farklı bir şey söylemek isterim. İşte bütün bunlar da Ümeyye'nin şiirlerinde var. Evet; Ümeyye'nin şiirlerinde, gözü olanla kör olan aynı olur mu ifadesi de vardır. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.[253]

Ümeyye'nin şiirleri arasına çarpıcı bazı ifadeler de eklenmiştir. Mesela Hz. Muhammed'i peygamber olarak kabul etmiş, onun hakkında methiyeler yazmış türünden sözler. Peki niye böy-

---

252 İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, 4/366.

253 Dr. Abdulhafiz Satli, Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt, s.387. Rad suresi 19 ve Zümer 9, En'am 50.

le bir yola başvurmuşlar? Çünkü yukarıdan beri sunduğum bilgilere bakılınca anlaşılacaktır ki Kur'an'daki ayetlerle Ümeyye'nin fikirleri neredeyse aynı. Bu durumda Ümeyye Müslüman sayılmak zorundadır. Zaman içinde bilerek onun şiirleri arasına Muhammed hakkında bazı methiyeler sığdırılmıştır. Hâlbuki adam Muhammed'den önce yaşayıp düşüncelerini ortaya atmış ve ölünce de Müslüman olmamıştır. Bu konuda tüm İslam tarihçileri hemfikirdir. Burada Ümeyye ve benzeri şairlerin sözlerini geçersiz kılmak için açık bir şekilde onlara iftira edilmiştir. Hatta Bedir harbinde Hz. Muhammed ve taraftarlarınca katledilen Mekkeliler hakkında Ümeyye, "**Muhammed eğer peygamber olsaydı akrabası olan bu insanları öldürmezdi**" diyerek onu şiddetle eleştirmiştir. Bunu **Cevat Ali** 'el-Mufassal' adlı eserinde, 'Tarihü'l Hamis' ve Tabresi'den alıntı yaparak anlatıyor. Diyelim ki ömrünün son yıllarında İslamiyet'i kabul etmiş; yine değişen bir şey yok. Çünkü o yukarıdan beri anlatmaya çalıştığım düşünceleri Hz. Muhammed'den önce söylemiştir. Bu durumda ister Müslüman olsun, ister başka dine bağlı olsun fark etmez ki.[254]

Başta Buhari-Müslim ve diğer hadis külliyatında geçen bir hadiste Hz. Muhammed, "**Ümeyye az kalmış Müslüman sayılsın**" demiş. Yani onun fikirleriyle kendi düşünceleri o kadar iç içe ki Hz. Muhammed onun hakkında böyle bir açıklamada bulunuyor. Bu ifade Buhari'de üç yerde, Müslim'de birkaç rivayetle geçiyor.[255]

Dikkatleri çeken başka bir durum daha söz konusu. Ümeyye'nin düşünceleriyle örtüşen ayetler hep Mekke'de inen surelerde geçiyor. Ümeyye Mekke bölgesinde doğmuş, orada düşüncelerini ortaya atmıştır. Bu, diğer önemli şairler için de geçerlidir: Onların ifadelerine denk gelen ayetler de hep Mekke surelerinde geçiyor. Hz. Muhammed de bu tür fikirleri Mekke'de işliyor. İlginç bir durum!

---

254 Dr. Cevat Ali, el-Mufassal, c.6/486.

255 a-Buhari, Menakıb-ı Ensar, bab 25/3841, Edep, bab 90/6147 ve Rikak bab 29/6489.

b-Müslim, Şiir bölümü, no: 2256. Burada farklı birkaç rivayet geçiyor.

Ebu Süfyan anlatıyor: Benle Ümeyye ticaret için Şam taraflarına gitmiştik. Biz bir yerde iki ay kaldık. Kimi gecelerde Ümeyye tefekkürden dolayı sabaha kadar uyuyamıyordu. Gittiği her yerde illa ki yanında kitaplar vardı ve bilgi alıp veriyordu. Ordan başka bir Hıristiyan köyüne gittik. Benimle Ümeyye arasında yapılan konuşmada Ümeyye, "Allah'a yemin ederim ki biz kıyamet günü mahşerde toplanacağız ve yaptıklarımızdan sorguya çekileceğiz. Yine Allah'a yemin olsun ki o zaman bir kısım insanlar cennete, bir kısmı da cehenneme girecektir" dedi. Ebu Süfyan bunları anlatırken de, "O zaman Hz. Muhammed henüz peygamber olmamıştı" diyor.[256]

Kur'an'da ise bu içeriğin karşılığı şöyledir: "Yemin olsun ki siz kabirlerinizden kalkıp mahşere gideceksiniz ve dünyada yaptıklarınızdan sorulacaksınız."[257] ve "Kıyamet gününde bir kısım insanlar cennete, bir kısım da cehenneme girecektir."[258]

Bu örnekte dikkatleri çeken bir detay daha var. Ümeyye bunları anlatırken nasıl yeminle başlamışsa, Kur'an'da da bunlar anlatılırken ayetlerin başında tanrı yemin ediyor. Kur'an'da mahşerle ilgili bu tür ayetlerin sayısı hayli fazladır.

Kur'an'daki ayetlerle Ümeyye düşünceleri arasında ilginç bir benzerlik daha var. Tevrat ve İncil düz bir yazı ile yazılmışken, Kur'an kafiyelidir.

Ümeyye bir şiirinde, "Arşı/uzayın en uç noktasını dört şey (Aslan, öküz...) taşıyor" diyor. Bakıyoruz Kur'an'da, bu mitolojiye de yer verilmiş. **Hakka** suresi 17. ayette, "O gün rabbin Arş'ını sekiz tanesi taşır" deniliyor. Öküz, aslan mitolojisini bırakalım da; Kur'an'a göre sekiz melek onu taşıyacakmış. Peki, bu kadar bü-

---

256 a-İbni Kesir, Bidaye ve'n Nihaye, c.3/277.

b-Ebu Naim Esbehani, Marifet-ü Sahabe, Dahr b. Harb (Ebu Süfyan) başlığı altında, no: 1467.

c-Cevat Ali, el-müfassal fi tarihi-l Arap, c.6/487.

d-İbni'l Cevzi, el-Munazam fi tarih, c.3/143.

257 Teğabün suresi ayet 7.

258 Şura suresi ayet 7.

yük olan Arş cenaze midir ki sekiz kişi boyunlarına alıp taşısınlar; bir de hayrola onu taşıyıp da acaba nereye götürecekler?[259]

Hani Ümeyye dört demiş; ancak Kur'an'da artış var, Arş'ı taşıyanlar sekizdir diye geçiyor. Kur'an yorumcuları bu ayeti açıklarken bu dört rakamı konusuna da değinmişler. Şöyle ki, şu an dört kişi taşıyor; ancak kıyamet günü bu sayı sekiz olacak yorumunda bulunmuşlardır. Evet; bunu Taberi, Suyuti gibi Kur'an yorumcuları ilgili ayet bölümünde bu şekilde işlemişlerdir.[260]

Burada daha ilginç bir karşılaştırma yaparak bu bölüme son verelim. Ümeyye cenneti tasvir ederken neredeyse virgülüne kadar Kur'an'daki ayetlerle aynı şeyleri söylüyor ve şiirlerinde şunları işliyor:

* İnsanlar cennette karşılıklı koltuklar üzerindedirler diyor. Bu cümle aynı konuda Kur'an'da birkaç yerde tekrarlanıyor.[261]

* Cennette hurma, nar, incir, içki, bal, temiz ve tatlı su, süt vardır diyor. Kur'an'da ise bal, süt, içki ve su ırmaklar halindedir deniliyor ve ayrıca nar ve hurma ismen sayılıyor.[262]

* Orada güneş yüzü görmeyen huriler vardır diyor. Belli ki Arap yarımadası değil de soğuk bir coğrafyada olsaydı bunun tam tersi, orada huriler soğuk yüzü görmezler diyecekti. Bu huri olayı zaten Kur'an'ın en meşhur argümanıdır.[263]

* İnsanların cennet elbisesi **sündüs** denilen ince ve halis ipektendir diyor. Aynı terim (sündüs), aynı anlamda Kur'an'da üç yerde geçiyor.[264]

* Cennette **nemarık** denilen yastıklar var diyor. Kur'an'da ise aynı şey söyleniyor ve bu yastıklar sıra sıra dizilmiştir deniliyor.[265]

---

259 Hakka suresi ayet 17, Bağdadi, Hazanetü-l edep, c.1/247. Burada Askalani'nin İsabe adlı kitabından alıntı var.

260 a-Suyuti, Dürrü'l Mensur, c.14/672, Hakka suresi ayet 17.
b-Taberi tefsiri, Hakka suresi ayet 17, c.23/229.

261 Hicr suresi 47, Saffat 44, Tur 20, Vakıa 15, Gaşiye 13 ve Zuhruf 34. ayet.

262 Muhammed suresi ayet 15, Rahman 11 ve 68.

263 Rahman suresi birçok ayet, Nebe 32-34.

264 Kehf suresi 31, Duhan suresi 53 ve İnsan suresi 21.

265 Gaşiye suresi 15. ayet.

* Cennette ne saçmalama, ne de günaha girme vardır diyor ve bunu **'Leğv-Te'sim'** terimleriyle ifade ediyor. Kur'an'da da cennetle ilgili bu iki terim aynen işleniyor.[266]

Bu ortak noktalar dokuz mısralık bir şiirde mevcut. Gerisini varsın okuyucu düşünsün![267]

Şunu da hatırlatmalıyım ki, Hz. Muhammed tüm fikirlerini Ümeyye gibilerden almıştır demiyorum. Düşüncelerinin kaynaklarını getirip bir veya birkaç kişiye sığdırmak doğru değildir. Kökenleri çok çeşitlidir. Ben burada sadece bir şahsın Hz. Muhammed üzerinde bıraktığı iz üzerinde durdum ve sanırım bundan önemli mesajlar da ortaya çıktı. Kendisi birçok kişiden ve kaynaktan bilgi topladığı gibi Ümeyye'den de almıştır. Düşünceleriyle Kur'an ayetlerinin birbirlerine ne kadar yakın oldukları konusunda daha fazla bilgi için, Ümeyye'nin şiirlerini içeren divanlarına bakılabilir.[268]

Elbette daha önce de belirtildiği üzere Ümeyye de önceki inançlardan ve Tevrat ile İncil'den yararlanmış, kendisi de yeni bir şey ortaya koymamıştır. Eski İslam tarihçilerinden **İbni Düreyd** (h.321.ö) şunları yazıyor: "Muhammed olmasaydı Sakıf kabilesi Ümeyye'yi peygamber olarak kabul ederdi. Çünkü kendisi Hıristiyanlık eğitimi almış, birçok Hıristiyan hocadan din konusunda bilgi alıp kendini yetiştirmişti. Ayrıca Yahudilik hakkında eğitim almış ve genel olarak dinler konusunda birçok kitap okumuştu ve ölene kadar Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmamıştı."[269]

Bu bölümde buraya kadar anlattıklarımdan Ümeyye şiirleriyle ayetler arasındaki benzerliklerle ilgili somut bazı örnekler sundum. Daha kapsamlı bir karşılaştırma yapıldığında Kur'an'la

---

266 Tur suresi 23. ayet.

267 a- Dr. Cevad Ali, el-Mufassal fi tarihil Arap, c.6/496.
b-Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.1/203.

268 Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt, tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut/1998.

269 İbni Düreyd, İştikak, s.303.

onun şiirleri arasında çok zengin bir ortak tablo ile karşı karşıya kalınır. Bu konuda araştırma yapmak isteyen ilahiyatçılara şunu öneririm: Dr. **Sücey' Cemil**'in hazırlayıp tahkik ettiği Ümeyye'nin şiir divanına veya Dr. **Abdulhafiz Satli**'nin hazırladığı Ümeyye divanına, ya da **Seyfettin Kâtip** ve **Ahmet Ussam Katib**'in hazırlamış oldukları Ümeyye'nin şiir divanına bakabilirler. O zaman göreceklerdir ki Kur'an'daki ayetlerle Ümeyye fikirleri arasında daha başka konularda da olağanüstü bir benzerlik vardır. Dr. **Cevad Ali**, bu ortak yanları anlatırken bir yerde şu ifadeleri kullanıyor: "Ümeyye hicri ikinci yılında vefat ederken Müslüman olmamıştı. Hâlbuki nasıl olur da Müslüman olmayan biri kalkıp da İslam'daki konuları aynen şiirlerinde işlemiş olsun" diyor. Adam haklı. Çünkü gerçekten onun şiirleriyle Kur'an ayetleri arasında büyük bir benzerlik söz konusu. Bunları zaten ben de anlatıp duruyorum.

Kur'an'da cennetteki suyla ilgili o kadar tekrarlar var ki insan hayret ediyor. Kur'an'ın toplam 114 suresinden 27'sinde defalarca "Sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım" diyor. Bir kere bunun hayali olması bir yana; bu kadar tekrar niye? İkide bir aynı cümleyi tekrar etmenin ne anlamı var? Demek ki Hz. Muhammed İsveç, Norveç gibi kuzey ülkelerde peygamberlik yapsaydı, orada su sıkıntısı olmadığı için, o bölgelerde en çok ihtiyaç duyulan ne ise bu sefer o sıkça işlenmiş olunurdu.[270]

Şu da var ki, Muhammed'in zamanında şiire çok önem verilirdi. Güzel ve etkileyici bir şiir için kimi fanatikler namazda

---

[270] Altlarından ırmaklar akan cennetler cümlesinin Kur'an'da geçtiği yerlerden bazıları: Bakara suresi ayetler 25, 266./ Âl-i İmran suresi ayetler: 15,136, 195 ve 198./ Nisa suresi ayetler 13,57 ve 122./ Maide suresi ayetler 12, 85 ve 119./ A'raf suresi ayet 43./ Tevbe suresi ayetler 72,89 ve 100./ Yunus suresi ayet 9./ Ra'd suresi ayet 35./İ brahim suresi ayet 23./ Nahl suresi ayet 31./ Kehf suresi ayet 31./ Taha suresi ayet 76./ Hac suresi ayet 14 ve 23./ Furkan suresi ayet 10./ Ankebut suresi ayet 58./ Zümer suresi ayet 20./ Muhammed suresi ayet 12./ Fetih suresi ayet 5 ve 17./ Hadid suresi ayet 12./ Mucadele suresi ayet 22./ Saff suresi ayet 12./ Teğabün suresi ayet 9./ Talak suresi ayet 11./ Tahrim suresi ayet 8./ Buruc suresi ayet 11 ve Beyyine suresi ayet 8.

secde eder gibi şiir için secde ederlerdi. Nitekim Lebid b. Rabia beğendiği bir şiiri okuyunca katırından inip secdeye geçiyor, nedenini soranlara da şu yanıtı veriyor: Siz nasıl namazda secde ediyorsanız benim yanımda da şiirin secdesi vardır diyor. İşte Muhammed zamanında şiirin vardığı aşama. Şiirin değeri bu iken Hz. Muhammed'in bundan habersiz olduğu, bigâne kaldığı söylenebilir mi?

Hz. Muhammed'in şiirden kolay anladığını belirten açıklaması vardır. Kendisi, "Hicaz bölgesinde benim gibi mükemmel Arapça bilen yoktur" deyip nedenini şöyle açıklıyordu: Ben küçüklüğümde en güzel Arapçanın konuşulduğu Sad'oğulları bölgesinde büyüdüm. Bu, dil için önemli bir etken. Ayrıca bürokrat, Mekke site devletini yöneten bir ailenin çocuğuyum diyordu. Durum böyle olunca onun şiirden anlaması kolay olur. Kaldı ki çözülemeyen yerler varsa ona yardımcı olan ekip vardı, bu konuda zorluk çekmiyordu. Yalnız kendisi lehte olan şiiri övmüş, aleyhte olanı da yermiştir. Kısacası, sistemini eleştiren şiire şiddetle karşıydı. Bu gibi şiirler için, "İnsanın içi irinle doluysa, kendisinin şiir bilmesinden bilmemesi daha hayırlıdır" diyordu. Bu hadis **Müslim**'de geçiyor.[271]

Kimi şairler üzerinde fazla durdum. Bir fikir oluşsun diye başka birkaç şairden de kısa bazı bilgiler eklemek isterim.

Düşünceleri İslam'a kaynaklık eden şairler hakkında şöyle bir fikir ileri sürülmüştür: Hz. Muhammed zamanında Hz. İbrahim dini (Hanif diye geçiyor Kur'an'da) üzerine olanlar vardı. Bu şairler de onlardandı. Dolayısıyla burada eleştirilecek bir durum yok, gibi bir yakıştırma. Bir kere İslami kaynaklara göre de **hanif** diye bir din yok. Hanif kelimesi ve türevleri Kur'an'da birkaç kez tekrar edilerek geçiyor. Kimilerine göre Hz. İbrahim'den kalma hac ibadetini yerine getiren ve sünnet olana hanif denirdi. İbni Abbas'a göre sadece hac edenlere hanif denirdi. Ebu'l Aliye'ye göre Hz. Muhammed'den önce namazda Kâbe'yi kıble olarak kabul edenlere hanif denirdi. Bu kelime hakkında Bakara suresi

---

271 Arif Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s.21, Müslim, Şiir bölümü, no: 2257.

135. ayetiyle ilgili tüm uzun tefsirlere bakılabilir.[272] Kimilerine göre ise hac yapan, akraba ile evlenmeyen kişiye hanif denirdi. Mes'udi'ye göre hanif kelimesi aslen Süryaniceden gelir ve Sabilik dini üzerine olmak demektir. Tarihçi Yakubi'ye göre ise Hz. Davud'un savaştığı Filistinliler için bu kelime kullanılmıştır. Yani ancak bir-iki anlam içeren bir terimdir.[273]

Ümeyye, Medine'ye geldiğinde Hz. Muhammed'den soruyor: "Bu da ne, sen hangi dini ortaya koydun/hangi dinle geldin?" diyor. Muhammed, "Ben hanif din üzere geldim" deyince; o, "Biz de hanif din üzerindeyiz" diyor. Muhammed, "Sen hanif din üzerinde değilsin, benimki doğrudur" deyince; Ümeyye de, "Allah yalancının belasını versin!" diyor ve sert tepki gösteriyor.[274]

Bu kadar örneği erkeklerden verirken herhalde bir kadından da örnek vermek şık olur diye düşünüyorum. O zamanlar sadece Hatice popüler değildi; onun gibi kendini yetiştiren başkaları da vardı. Nitekim yukarıda geçtiği gibi Ümeyye'nin kız kardeşi onlardan biriydi. Bir de Hz. Muhammed'in kendisinden yararlandığı önemli bir kadın daha vardı: Kâhine Zebra adında biri. Bundan da birkaç somut örnek vermek isterim.

8. Kâhine Zebra (Hz. Muhammed'in Muasırı)

Zebra Hz. Muhammed'le yaptığı bir sohbette, gece hakkında, and olsun o örtüp kendi içinde barındıran geceye anlamına gelen **'Ve'l-leyli-l ğasık'** ifadesini kullanır. Bakıyoruz bu terim Kur'an'da da geçiyor. Anlamı aynı; ancak **Zebra** kelimenin sıfatını kullanmış (ğasık demiş), Kur'an'da ise bu kelimenin fiil kalıbı (ğeseke) kullanılmıştır; ikisi arasındaki fark bu.

---

272 a-İbni Kesir tefsiri, Bakara suresi 135. ayet c.2/488.
b-Suyuti, Dürrü'l Mensur, Bakara 135, c.1/723. Ayrıca Zamahşeri, Fahrettin Razi, Taberi ve Kurtubi gibi önemli tefsirlere de bu ayetin açıklama kısmında geniş bilgi var; bakılabilir.

273 Dr. Cevad Ali, el-Mufassal, c.6/480.

274 Dr. Cevad Ali, el-Mufassal,c.6/484.

Aynı kadın bir sözünde, and olsun o pırıl pırıl parlayan/ ışığıyla karanlığı delen yıldız anlamına gelen **'Ve-n-Necmi-t-tariki'** ifadesini kullanmıştır. Aynı ifade olduğu gibi Kur'an'da ve aynı konuda yer almaktadır.

Yine bu kadın yağmur hakkında Hz. Muhammed'le konuşurken, **'el-müzni-l vadık'** ifadesini kullanmıştır. Yani and olsun o yağmur getiren buluta demek. Elbette bunu söylerken Araplarda pek yaygın olmayan iki terim kullanmıştır. Tıpkı yukarıda Zeyd'in kullandığı gibi Kur'an'da da bulut anlamına gelen **'müzn'** ve yağmur anlamına gelen **'vadk'** kelimeleri kullanılmıştır. Hâlbuki yağmurun Araplarda yaygın ismi **'matar'**dır. Bulutun da az önce geçtiği gibi Araplarda yaygın ismi **'sahab'**dır. Ne ilginçtir ki ayette kullanılan ifadeler, hem bu kadının, hem de yukarıda Zeyd kısmında geçtiği gibi Zeyd'in de kullandıkları terimlerin aynısıdır ve konu da aynı.[275]

Şair kadınlardan **Hansa binti Amr b. Şerid** (Temadur) o zamanlar çok meşhurdu. Hz. Muhammed onun hakkında, bu kadar meşhur olan bir şair yoktur ve şairlerin kraliçesidir diyor. Ayrıca, kadına, "Ey Hansa! Anlat bildiklerini, şiirlerini!" diyor. **Bağdadi** ve **İbni Abdilberr** gibi iki İslam âlimi onun hakkında şu ifadeyi kullanmışlardır: Bunun gibi ne ondan önce ne de ondan sonra büyük bir kadın şair yetişmemiştir ve bu ittifakla kabul edilen bir görüştür diyorlar. Burada benim vurgulamak istediğim şu: Hz. Muhammed nerede düşüncesine uygun bir şey bulmuşsa onu almaya gayret göstermiştir.[276]

Süveyd b. Samıt'ın Hz. Muhammed'e sunduğu bilgi-belge de önemli. Hz. Muhammed'den önce de malum o bölgedeki insanlar gelip hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederlerdi. Bir gün henüz Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye göç etmediği bir sırada **Süveyd b. Samıt** adında biri Kâbe ziyaretine gelir ve Hz.

---

275 Nur suresi ayet 43 ve Vakıa suresi ayet 69. Tarık suresi ayet 1-3 ve İnşikak suresi ayet 17. Alusi, Büluğü'l Ereb fi Marifet-i Ahvali-l Arab, c.3/288.

276 a-Bağdadi, Hazanet-ul Edep, c.1/434, 70. Sait başlığı altında.
b-İbni Abdilberr, İstiab, no: 3317: Hansa binti Amr başlığı altında.
c-İbni Esir, Üsdü-l Gabe, c.7/90, no: 6683.

Muhammed'le görüşür. Hz. Muhammed onu İslam'a davet edince adam ona, "Senin anlattıkların bende de var, ben de onları bilirim" diyor. Hz. Muhammed, Nasıl bilirsin?" diye soruyor. Adam, "Benim yanımda Lokman'ın bilgi ve belgeleri var" diye yanıtlıyor. Hz. Muhammed ona, "Peki gösterebilir misin?" deyince adam çıkarıp gösteriyor. Muhammed onları görünce, "Bunlar güzel şeylerdir; ancak ben Allah'tan gelen peygamberim" diyor. Adam elbette inanmıyor ve haccını yapıp memleketine geri dönüyor. Bu arada adam da Muhammed'e, "Senin de söylediklerin güzeldir; ancak benimki daha güzeldir" diyor.

Adamla Muhammed arasında geçen bu diyalogu birçok İslam tarihçisi yazmıştır. Bunlar arasında İbni Kesir, Taberi, İbni Hişam, İbni Esir gibi tarihçiler vardır. Bu kısa örnekten çıkan mesaj şu: Hz. Muhammed her taraftan bilgi alıyordu. Nerde bir umut bulsa hemen gider ondan bilgi alırdı. Kur'an'da anlatılan hikâyeleri ise zaten o bölgede nerdeyse herkes biliyordu.[277]

---

[277] a-Taberi Tarihi, c.2/352.
b-Siyer-i İbni Hişam, c.2/75.
c-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.4/366.

XI. BÖLÜM

BAZI ŞAİR VE EDİPLERLE İLGİLİ ÖZET BİLGİ

Amir b. Ceşm b. Habib: Hz. Muhammed'den önce verasetten kız çocuğa bir pay, erkek çocuğa da iki pay verilirdi. Bu fikri savunanlar arasında Amır b. Ceşm b. Habib de vardı. Zaman içinde Hz. Muhammed peygamber olunca bir gün Evs b. Sabit'in eşi onun yanına gelip şunları söyler: "Eşim vefat etti. Arkasından da dört kız bıraktı. Eşimin amcaoğlu gelip tüm malı götürdü, kızlarıma bir şey vermedi. O maldan olmazsa bizim bir şeyimiz yok, aç kalırız." Hz. Muhammed ona, bekle vahiy gelirse sana gerekli yanıtı veririm der. Daha sonra da, **Nisa** suresinden "Anne-babanın bıraktıklarından erkek çocuklara da kız çocuklara da pay vardır" ayetinin indiğini söyler. Elbette bu ayette kime ne kadar pay verilir bilgisi yok. Ondan sonra aynı surede şu ayetin indiğini söyler: "Anne-babanın bıraktıklarından erkek çocuk kız çocuğun iki katı pay alır" der. Burada önemli olan şu: Daha önce kız çocuklara verasetten bir pay, erkeğe de iki pay geleneği vardı. Ayet bunu değiştirmiyor. Ancak yöntem ilginç. Demek ki kadın gelip durumunu anlatmasaydı tanrı da ayeti göndermezdi, diyorum.[278]

Cüreybe b. Eşim el-Fak'asi/el-Esedi: Cahiliye dönemi denilen zamanın şairlerindendir. Ölüm döşeğinde iken oğluna şunu vasiyet ediyor: "Şayet ölürsem benimle birlikte uysal bir deveyi

---

[278] Nisa suresi 7 ve 11. ayetler. Bu açıklama İbni Habib'in, Muhabber adlı kitabı s.325'te geçiyor.

de kabrime gömün ki, mahşer günü ben yaya olarak yürümeyeyim" diyor. Aynı niyet ve inanç bugün İslam'da var olan Kurban kesme olayında da vardır. Başka bir ifadeyle, İslam'daki bu inanç da eski cahiliye dönemi ve hatta daha öncesinde var olan bir gelenekten gelmektedir.[279] En azından sahih hadisler var ki Hz. Muhammed, "Kurban bayramında hiçbir sevap kurban kesmek kadar insanı Allah'a yaklaştırmaz. Kesilen hayvan kıyamet günü kıllarıyla, boynuzlarıyla her şeyiyle gelir" diyor. Görüldüğü gibi hadisteki mesaj Cüreyme'nin inancıyla çok yakından alakalıdır. Hadis birçok kaynakta geçiyor.[280]

Abd'ü Tabiğe b. Sa'leb: Bu adam Allah'a ve Âdem'in topraktan yaratıldığına inanırdı. Bir şiirinde şunları dile getiriyor. "Ya rab, sana hak ettiğin şekilde dua ederim. Çünkü sen hamde layık ve insanlar tarafından işlenen bir suç/bir günaha karşı ceza vermekte aceleci değilsin (sabırlısın). Senin gibi biri asla yoktur. Sen hep vardın/varsın ve sen bizi yoktan var ettin. Sen ki beni karanlıklarda (anne rahmini kastediyor) ve Âdem'in soyundan yarattın" diyor. Bütün bu açıklamaların benzerleri Kur'an'da da geçiyor. Özellikle bu adamın kullandığı bir cümle dikkat çekicidir. "Ey Allah'ım! Sen beni karanlıklarda var ettin" diyor ve bunu üç karanlık şeklinde ifade ediyor. Bakıyoruz insanın yaradılışıyla ilgili Kur'an da "Ben sizi üç karanlıkta yarattım" deniliyor. Her ne üç karanlıksa! Ben buna girmiyorum. Ancak aynı konuda Kur'an'daki ayetle şairin kullandığı ifadelerin sayısının bile aynı olması, ister istemez dikkatimizi çekiyor.[281]

Allaf b. Şihap Temimi: Bu adam da Muhammed'den önce cahiliye dönemi denilen çağda yaşamış. Kendisi Allah'ın birliğine, kıyamete, cennet ve cehenneme inanan biriydi. Yazdığı şii-

---

279 a-Şehristani, Milel ve'n Nihal, c.2/593.
b-İbni Habib, Muhammed, s.323.

280 a-İbni Mace, Sünen, Üdhiyye bölümü, bab 3/3136.
b-Hakim, Müstedrek, Üdhiyye bölmü, bab 7/7523, c.4/246.
c-Tirmizi, Üdhiyye, bab 1/1493.
d-Beyhakı, Şuabu'l İman, no: 6951, 48. Bölüm, c.9/449.

281 Kur'an'da Zümer suresi ayet 6. Alusi, Büluğu'l Ereb, c.2/276.

rinde ahiret inancıyla ilgili, "Ben bilirim ki Allah hesap günü kuluna en güzel bir şekilde muamele edecektir" diyor.[282]

El-Mültemis b. Ümeyye el-Kenani: Bu şahıs da Muhammed'den önce yaşayanlardan biri. Zamanında Arapları Kâbe'de toplayıp onlara vaaz verirken şunları anlatıyordu: "Beni dinleyin ki hak yolu bulasınız. Sizin birçok tanrı ve putlara tapmanız Allah'ın hoşuna gitmiyor. Allah, sizin taptığınız ilahların da yaratıcısıdır ve istiyor ki insanlar sadece ona kulluk etsinler." Onun bu sözleri kimi Arapların hoşuna gitmiyordu. Ama malum Kur'an da bu düşünceleri içeriyor! Ayrıca o kıyamete inanan biriydi. Yazdığı bir şiirde ahiret inancıyla ilgili, "Ben bilirim ki Allah hesap günü kuluna layık olduğu ceza ve mükâfatı en güzel bir şekilde verecektir" diyordu. Tıpkı az önce Allaf b. Şihab'ın dediği gibi.[283]

Züheyr b. Ebi Sülma: Züheyr (m.609.ö) ve yukarıda uzunca kendisinden bahsettiğim **İmr'ül Kays** ile **Nabiğa Zebyani**, Hz. Muhammed'den önce Arapların en meşhur şairleriydi. Yedi ünlü şairden bu üçü en meşhur olanları ve elbette bunlar muasırdı. Züheyr'in de diğerleri gibi özel olarak şiir divanı vardır. Bu adam yaprağı dökülen bir ağacın yanından geçerken, "Arapların korkusundan olmasaydı ben sizi yaş iken bu hale getiren yaratıcıya inanırdım" diyor. Akrabasına, dostlarına şunları öneriyordu: "Sakın kalbiniz temiz olsun. Çünkü Allah içinizdekini de bilir. Biriyle yaptığınız bir antlaşmayı, sözleşmeyi, verdiğiniz bir sözü yerine getirin. Bir günah işlendiğinde Allah'ın emriyle bir kitapta not edilir ve hesap günü ortaya çıkar. O günde kişinin yaptıklarına göre ceza veya mükâfat verilecek!" diyordu. Şiirlerinde onun kıyamet, haşir günü ve ahiretteki ceza ve mükâfata inandığı net olarak belli oluyor. Ayrıca onun Allah hakkında her şeyi bilen, canlılara hayat veren, kudret sahibi biri olduğu inancı da açık bir şekilde şiirlerinden anlaşılıyor.[284]

---

[282] Alusi, Buluğu'l Ereb, c.2/277.

[283] Alusi, Buluğu'l Ereb, c.2/277.

[284] a-Alusi, Buluğu'l Ereb, c.2/277.
b-Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, c.2/334.
c-Zirikli, el-A'lam, c.3/52.

Züheyr Kâbe hakkındaki bir şiirinde, "Etrafında tavaf edilen Kâbe'ye ant olsun ki onu eskilerde Kureyş ve Cürhumiler inşa etmişlerdir" diyor.[285] Kur'an'da kıyametin yaklaşmasından söz edilirken, "Denizler kaynatıldığı zaman" diye bir ifade kullanılıyor. Aynı cümle daha önce adı geçen Zübeyr tarafından da kullanılmıştır. İlginçtir ki Züheyr şiirinde kaynatılma anlamına gelen **'sücciret'** fiilini kullanmış; Kur'an'da da aynı terim seçilmiştir. Yani hem tercih edilen terim, hem de Kur'an'la şiirin içeriği aynıdır.[286]

Hansa binti Ebi Sülma: Züheyr'in kız kardeşi idi. Babasının asıl adı Rebia b. Reyah idi. Bu kadın da şaire idi. Bunlar ailece şairdi.[287]

Hansa (Temadür) **binti Amr:** Bu da bir heyetle birlikte Hz. Muhammed'in yanına gelir. Muhammed ondan şiir okumasını talep eder. Kadın ona birkaç şiir okuyunca Muhammed'in hoşuna gider ve kadına, 'Devam et' der, ona hayran kalır. Bu ifadeler İslami kaynaklarda geçiyor.[288] Hatta Hz. Muhammed bu kadın hakkında "Şairlerin en büyüğüdür" ifadesini kullanmıştır.[289]

Halit b. Sinan b. Gays el-Absi: Bu şahıs İslam'dan önce yaşamış önemli bir isim. D. bekiri bu adam için Hz. İsa'dan üç asır sonra yaşamıştır diyor. Bu durumda onunla Hz. Muhammed arasında yaklaşık üç asırlık bir zaman dilimi söz konusudur. İster aralarındaki süre üç asır olsun, ister az olsun fark etmez. Sonuçta bu adam Hz. Muhammed'den önce yaşayıp vefat etmiştir.[290] Dönemindeki insanların bir kısmı ona peygamber olarak inanıyordu. Kimi İslam tarihçileri de konuya ilişkin Hz. Muhammed'in bazı açıklamalarını kanıt göstererek onun peygamber olduğunu öne sürmüşlerdir. Ama Buhari ve Müslim'in ortak olarak işledikleri bir hadise göre Hz. Muhammed'le İsa arasında pey-

---

285 Halil Abdulkerim, el-Cüzur'ü Tarihiye, s.17.

286 Suyuti, Dürrü'l Mensur, Tekvir suresi ayet 6, c.15/263.

287 Abd Avn Ravdan, Mevsuat'ü Şuarai'l Cahiliye, s.109.

288 İbni Esir, Üsdü-l Gabe, c.7/90, no: 6883.

289 Ömer Rıda Kehhale, A'lam-i Nisa, c.1/360, Hansa bölümünde.

290 D. bekiri, Tarihü'l Hamis, c.1/199.

gamber gelmemiştir (din mantığına göre peygamber diyorum ve buna hep vurgu yapıyorum).[291]

Halit b. Sinan b. Gays el-Absi, Allah'ın varlığına ve birliğine inanıyordu. Onun kızı bir gün Hz. Muhammed'in yanına gelince, bakıyor ki Hz. Muhammed İhlâs suresini okuyor. Kadıncağız orada, "Bunu babam da okuyordu" diyor. Kızın bu açıklaması üzerine Hz. Muhammed, "Bu kadın bir peygamberin kızıdır; ancak onun toplumu kendisini ihmal etmiştir" diyor. Hz. Muhammed'in bu açıklamasını sahabi İbni Abbas aktarıyor ve Taberani, Bezzar, İbni Kesir, Heysemi gibi hadis âlimlerinin kaynaklarında geçiyor. Ancak Hz. Muhammed'in az önceki hadisle çelişen bir açıklaması daha var: "Benimle Hz. İsa arasında peygamber gelmemiştir" diye. Bu hadis **Buhari**'de geçiyor. Rivayet eden de meşhur **Ebu Hüreyre**. Zaten bir hadisin arkasında Ebu Hüreyre oldu mu bin sefer düşünmek lazım.

Kimileri, bu adam çok eskilerde yaşadığı için Hz. Muhammed'in yanına gelen kızın onun olmadığını; olsa olsa ancak onun torunlarından olabileceğini söylemişlerdir. Kimileri de adamın Hz. İsa'dan önce yaşadığını yazmışlardır. Ne olursa olsun Hz. Muhammed'den önce yaşamıştır ve onun söylediklerini içeren birçok ayet şu an Kur'an'da yer almaktadır. Şunu da hatırlatalım ki, onun kızı Hz. Muhammed'e, "İhlas suresini babam da söylüyor ve okuyordu" diyor. **Makdisi** de kadının tüm İhlas suresini Hz. Muhammed'in huzurunda okuduğunu olduğu gibi yazmıştır.[292]

Hz. Muhammed söz konusu olan İhlas suresi için, "Cebrail bana bunu vahiy yoluyla getirmiş, Allah kelamıdır" demiştir. İki sefer Buhari'de ve Sahih-i Müslim'de sahabeler Ebu Sait el-

---

291 a-Buhari, Ahadisi Enbiya, bab 48/3442.
b- Müslim, Fedail, bab 40/2365.

292 a-Buhari, Ehadis-i Enbiya, bab 48, no: 3442.
b-İbni Kesir, El-Bidaye ve'l Nihaye, c.3/248.
c-Heysemi, Keşfü'l Estar, no: 2361, c.3/109.
d-Taberani, Mucem-i Kebir, c.11/442, n0: 12250.
e-İbni Esir, Üsd, c.2/126, no: 1367.
f-Makdisi, el-Bed'ü ve Tarih, c.3/135. 10. Halit b. Sina bahsinde.
g-Bağdadi, Büluğü'l Ereb, c.2/278.

Hudri ve Ebu Derda'nın Hz. Muhammed'den aktardıkları şöyle bir hadis vardır: "Hz Muhammed, 'Kim bu İhlas suresini okuyorsa sanki Kur'an'ın üçte birini okumuş gibi sevap kazanır' demiştir." Sözün aslı, Halit b. Sina Absi'ye ait; ancak Hz. Muhammed zamanında tanrıdan onay alınınca bu kadar öne çıkmış.[293]

Rabi' b. Rabia (miladi 572 ö): Bu adam hakkında kitaplarda uzun bir hikâye anlatılıyor. Döneminde Yemen kralı Rabia b. Nase bir rüya görüyor. Kimse onun rüyasına açıklık getiremeyince Kral Rabi'yi çağırıyor. Rüya ile ilgili o uzun masalı anlatmaya değmez. Burada amacım, onun Kur'an'a kaynaklık eden açıklamaları var; onları işlemek isterim. O sırada yöneticiyle kendisi arasında sohbetler oluyor. Adam Rabi'den soruyor: "Sence zamanın sonu var mı, bu dünya nereye kadar gidecek?"Rabi' yanıt veriyor: "Evet; bu dünyanın/zamanın bir sonu olacaktır ve öyle bir gün gelecektir ki, orada ilk insandan son insana kadar yaşayan herkes toplanacaktır. İyiler mükâfatını, kötüler de cezasını çekeceklerdir." Adam yine soruyor: "Bu söylediklerin hak mı, doğru mu?" Rabi', "Şafak vaktiyle gecenin karanlığına yemin olsun ki bu söylediklerim olacaktır" diye yanıtlıyor.

Görüldüğü gibi adam hem öbür dünyaya inanmış, hem de Kur'an'da sıkça uygulanan tanrının zaman ve eşya ile yemini konusunda aynı şeyleri yapmış; "Seher vakti ve geceye yemin olsun!" demiştir. Kur'an'da tanrı bunlara yemin etmek şöyle dursun; gece ile kuşluk vakti Kur'an'da birer sureye isim bile olmuştur: Leyl (gece) ve Duha (kuşluk) sureleri diye. Ayrıca Şems (güneş) suresi de var Kur'an'da. Elbette bu cisimlerle yemin edilerek bu şekilde Kur'an'da geçiyor olması; beraberinde farklı soru işaretleri getirir: Acaba ta Sümerlerden beri bunlara tanrı niyetiyle inanıldığı için mi Kur'an'da bunlara bu kadar önem verilmiş diye.

Kısacası, adam hem kıyamete ve öbür âleme inanıyordu, hem bir kısım insanın cennete, bir kısmının da cehenneme gireceğine inanıyordu. Ayrıca onun kullandığı ve onlarla yemin ettiği şafak,

---

293 a-Buhari: Fedail-I Kur'an, bab 13/5013 ve Eyman bölümü, bab 3/6643. b-Sahih-i Müslim, Misafir namazı bölümü, bab 45/811.

gasak ve falak isimleri hem Kur'an'da geçiyor, hem de aynı zamanda Kur'an tanrısı bunlarla yemin ediyor. Peki, bu bir tesadüf mü? Bu adam öyle bir itibara sahipti ki, Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalip ile Kays kabilesinden birkaç kişi arasında bir mal konusunda ihtilaf olunca, Abdulmuttalip "Bu konuda hakemimiz Rebi' b. Rabia olsun" demiştir.[294]

Hz. Muhammed'den önceki Arap toplumunda eşya ile-nesnelerle yemin yaygındı. Mesela kâhin Hudai "And olsun aya, güneşe, yağmur getiren buluta, yıldıza" diyor ve ondan sonra asıl konuya geçiyordu. Bu adam Hz. Muhammed'den çok önce yaşamıştır. Görüldüğü gibi aynı şeylere yemin Kur'an'da da vardır.[295]

Abit b. Ebras Esedi (m.600.ö):[296] Bu şahıs henüz Muhammed peygamber olmadan yaklaşık 4 yıl önce vefat ediyor. Rivayetlere göre bu adam çok yaşamış. Dünyayı çok gördüğü ve eninde sonunda ölümden kurtulamayacağını bildiği için bir şiirinde Zülkarneyn ve Davut peygamberden söz ediyor. "İnsan ne kadar bu dünyada kalmak istese de sonunda bir gün gelir bu dünyadan göçer gider; Zülkarneyn de Davut peygamber de gittiler, her şey fanidir; baki olan ancak Allah'tır!" diyor. Evet, Muhammed'den yıllar önce yaşayan şair **Abit** Kur'an'da anlatılan birçok efsaneyi çok önce kendisi işlemiştir.[297]

Adiy b. Zeyd Ubadi (miladi 587.ö): Yine eski şairlerdendir. "Hiçbir şey baki değildir/her şey yok olur; ancak şanı yüce yaradan hariç" der. İşte bu **Adiy** Hz. Muhammed henüz 15-16 yaşlarında iken vefat ediyor. Hatta bir gün **Atab b. Verka** minberde

---

294 a-İbni Hişam, Sire, c.1/33.
b-İbni Kesir, el-Bidaye ve Nihaye, c.3/119.
c-Zerikli, A'lam, c.3/14.

295 İbni Esir, el-Kamil, Hz. Muhammed'in soyu başlığı altında, c.1/554.

296 Zirikli, A'lam, c.4/188: Ubeyd b. Ebras başlığı altında.

297 Ayetler: Rahman 26-27.
a-Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, 2/216.
b-Alusi, Büluğu'l Ereb, c.2/281.
c- Kurtubi tefsiri c.10/49, Kehf suresi ayetler 83-89. Ayrıca İbni Şeybe, Musannaf, c.10/45, no: 32520.

hutbe okurken "Allah'ın dediği gibi" diyor ve onun ayet olarak anlattığı cümle, bu adamın az önceki şiiri. O sırada cemaatten biri onu uyarıyor, "Sen Allah'ın dediği gibi diyorsun; ancak okuduğun Adiy'in şiiridir" diyor. **Atab** buna karşılık, "Kimin sözü olursa olsun güzeldir ya!" karşılığını veriyor. Zaten Adiy'in sözüne uygun, aynı içerik Kur'an'da Rahman suresinde, "Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Ancak yüce ve cömert olan Allah bakidir" diye geçiyor. İşte Hz. Muhammed'in sözleriyle şairlerin söylemleri o kadar iç içe ki hutbe okuyan kişi bile bunu ayırt edemiyor. Önemli bir örnek.[298]

Süveyd b. Amır Mustalıki: Bir gün Hz. Muhammed'e ondan bir şiir okuyorlar. Adam kaderle ilgili fikrini bu şiirinde işlemiş. Hz. Muhammed şiiri dinledikten sonra, "Bu adam hayatta olsaydı Müslüman olurdu" diyor.[299]

Veki' b. Seleme el-İyadi: Hz. Muhammed'den çok önceleri yaşayan şair bir şiirinde şunları dile getiriyor: "Yeryüzünde ne varsa göktekinin (Allah'ın) yarattıklarıdır. İyilik yapanlar mükâfat, kötülük yapanlar da cezalarını göreceklerdir. Her koyun kendi bacağından asılacaktır." Demek ki günümüzde halk arasında meşhur olan bu söz ta buraya kadar gider.[300]

Tarafa b. Abd (miladi 564.ö): Bu zat Muhammed henüz dünyaya gelmeden vefat ediyor. Döneminin önemli şairlerinden. Şiirlerinde, ölümde herkes için dersler var ve nerede olursa olsun herkes ölümü tadacaktır diyor. Aynı tema ve içerik Kur'an'da Cuma suresinde, "O kaçmakta olduğunuz ölüm, size mutlaka ulaşacaktır" diye geçiyor. Aynı içerik başka ayetlerde de var.[301]

---

298 Ebu'l Ferec Ceriri, El-Celis'ü Salih, c.3/365, İbni Verka başlığı altında.

299 a-El-Bağdadi, Hazanetü-l edeb, c.4/113.

b-İbni Asakir, Tarih'ü Medinet-i Dımaşk, c.34/62.

c-Alusi, Büluğü-l Ereb, c.2/259. Aynı bilgi İbni Esir'in "Üsdü'l gabe' adlı eserinin Müslim b. Haris el-Huzai kısmında da geçiyor. Taberani de bunu Mucem-i Kebir Müslim kısmında işlemiştir.

300 a-İbni Habib, el-Muhabber, s.136.

b- Alusi, Büluğü-l Ereb, c.2/261.

301 Kurtubi tefsiri, Cuma suresi 8. ayet, c.18/97. Zerikli, A'lam, c.3/225, Nisa 78.

Nabiğa Zübyani (m.605.ö): Kur'an'da, "Anne rahminde sizi dilediği gibi şekillendiren odur" diye bir ayet var.[302] Bu cümle, henüz Hz. Muhammed peygamberliğini ilan etmemişken vefat eden bu şair tarafından da söylenmiştir. Bunu söyleyenler arasında Kur'an yorumcusu **Kurtubi** de vardır. Buna, bir vesileyle daha önce de değindim.[303] Nabiğa, **'Muallakat-i Seb'a'** denilen ve Kâbe'ye asılan yedi meşhur şiirden birinin de sahibidir. Nabiğa, Numan adında sevdiği biri hakkında şiir söylerken, orada Süleyman peygamberi de işliyor.

Süleyman zaten halk arasında darb-ı mesel olmuştu o zamanlar. Hani Hz. Muhammed'in eşlerinden Hz. Ayşe bir gün çocuklarla birlikte ağaçtan bir at yapıyor. Muhammed gelip bu nedir diye sorunca, Ayşe, "Bu Süleyman peygamberin atıdır" diyor. Yani o zamanlar nerdeyse Süleyman hikâyelerini bilmeyen yoktu. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in onun hakkında bir şeyler işlemesi yeni değildir. Bu eski mitolojileri/efsaneleri her gelen işlemiştir. Tübeu'l Himyeri -ki Muhammed'den asırlarca önce Yemen'de yöneticilik yapmış-, Varaka, A'şa, Kuss b. Saide, Rabi' b. Dabi' gibi birçok insan, Süleyman-Belkıs ve Hüdhüd kuşu hikâyesini işlemişlerdir.[304]

Samuel b. Adiya (miladi 560.ö): Kur'an'da insanın bir erkek ve kadından dünyaya gelişi anlatılırken "O Allah ki, insanı meni halinde atıldığı zaman bir damladan yarattı. İnsan dökülen meniden bir damla değil miydi?" gibi cümleler ve terimler kullanılır. Aynı içerik ve kullanılan terimleri daha önce Yahudi Samuel b. Adiya da şiirlerinde işlemiştir (Bu adam miladi 560'ta vefat ederken henüz Muhammed doğmamıştı).[305]

Kur'an'da, insan bir damladan yaratılmıştır denilirken, **'nutfe'** kelimesi kullanılmıştır. Yine **meni şeklinde akarken** denili-

---

302 Âl-i İmran, 6. ayet.

303 Tefsiri-ü Kurtubi, Haşir suresi ayet 24, c.18/48.

304 a-Abdulkadir Bağdadi, Hazanetü-l Edeb c.3/405, Şahit 236. b-Alusi, Büluğü-l Ereb, c.3/211-212.

305 a-Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, c.10/331,858. Şahit başlığı altında. b-M. Sait Aşmavi, el-halafetü-l İslamiyye, s.37.

yor. Kur'an'da insanın üç karanlıkta yaratıldığı söyleniyor. Hem gizli yerde yaratılmayı, hem de meni ve nutfa terimlerini **Samuel** de şiirlerinde işlemiştir. Zaten bu zor bir konu değil: Görünen bir şey. İnsan olsun, hayvan olsun üreme/çiftleşmeden meydana gelir. Bunu kim bilmiyor ki! Kaldı ki daha önce yaratıcı varlığının bir kanıtı olarak başka insanlar da bu argümanları kullanmıştır. Hele Kur'an'da geçen kelimelerle Samuel'in kullandığı kelimelerin aynı olmasının izahı, doğrusu bana çok açık geliyor.[306]

Samuel b. Adiya bir şiirinde şunu söylüyor: "Bir konuda bilgin yoksa başkalarından sor. Çünkü bilenle bilmeyen bir olmaz."[307] Bu ifade Kur'an'da "De ki, hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür" şeklinde formüle edilmiştir. Bir diğer ayette, "Bilmediklerinizi bilenlerden sorun" diye geçiyor. Diyanet'te çalıştığım için biliyorum: Bu iki ayeti o kadar aheste bir şekilde, adeta olağanüstü bir olaymış gibi vaaz ve hutbelerde anlatıyorlardı. Hâlbuki bilgiyle cehaletin aynı olmadığını binlerce yıl önce yaşayanlar da söylüyordu, bunda olağanüstü bir durum söz konusu değil ki. Ama her şeye rağmen bunun gibi ayetler eskilerin devamıdır; ortalıkta yeni bir şey yok.[308]

Tübbeu'l Himyeri: Yemen kraliçesi Belkıs zamanına yakın bir dönemde yaşayan biri. Kur'an'da Tubbe' ismi iki yerde geçiyor.[309]

Hz. Süleyman'ın hükümranlığı Kur'an'da değişik surelerde uzun uzadıya anlatılır. Ben konumuzla ilgili farklı bir şey hatırlatmak isterim. Bir gün Hz. Süleyman, maiyetindeki kuşları teftiş ederken bakıyor ki kuşlar arasında Hüdhüd kuşu yok/eksiktir:

---

306 a-Kur'an'dan Necm suresi ayet 46, Kıyame suresi ayet 37. İnsan suresi ayetler 1-2.

b-Divan'ü Urve b. Verd ve Samuel, s.81, Dar'ü Beyrut matbaası, 1982/Beyrut, Tahkik Kerem Bestani.

307 a-Bağdadi, Hazanetü-l Edeb, c.10/331, 858. Şahit başlığı altında.

b-M. Sait Aşmavi, el-halafetü-l İslamiyye, s.37.

308 Zümer suresi ayet 9, Nahl 42, Daremi, er-Reddü ala'l Cehmiyye, s.182, no: 389.

309 Duhan suresi 37 ve Kaf suresi 14.

Soruyor: Acaba kayıp mı olmuş yoksa kaçmış mı? Şayet kaçmışsa, bir mazeret bildirmediği için ya ben ona ağır bir ceza vereceğim, ya da onu keseceğim diyor. Aradan fazla zaman geçmeden Hüdhüd kuşu geliyor ve Hz. Süleyman'a müjdeli bir haber veriyor: Sana bilmediğin güzel bir haberim var. Yemen'de güzel bir kadın var (Belkıs), saltanat sahibi; ancak bunlar batıl bir inanca sahipler diyor. Hz. Süleyman hemen harekete geçiyor, olayı araştırıyor ve sonuçta Belkıs'ı alıp onunla evleniyor.[310]

İşte Hz. Muhammed'den asırlar önce yaşamış olan Tübbeu-l Himyeri Hüdhüd kuşuna kadar tüm bu olayları detayına kadar işlemiştir. Bir sözünde, daha önce padişah Zülkarneyn vardı. O Allah'a teslim olmuştu ve hükümranlık onundu. Daha sonra Belkıs başa geçti (Kur'an'da Hz. Süleyman'la evlendiği söylenen kadın). Bu, aynı zamanda benim halamdı diyor ve burada Hüdhüd kuşu olayını da anlatıyor.[311]

Zülkarneyn konusu üzerinde biraz durmak isterim. Mitolojiden ziyade Kur'an'da işlenmesinde ilginç bazı bilgiler var da ondan paylaşmak isterim. Bu konu birçok İslami kaynakta anlatılır. Kur'an da kabul eder ki, inanmayanlar Hz. Muhammed'den Zülkarneyn hakkında bilgi istiyorlar. Konuya ilişkin ayetler onların soruları üzerine iniyor (oluşturuluyor). Demek ki daha önce bu mitolojiyi bilenler çokmuş, bu hadise halk arasında yaygınmış ki bunu sormuşlar.

Konu hakkında **İbni Kesir**'den bir özet sunacağım. Az sonra anlamlarını vereceğim ayetlerde de ifade edildiği gibi Zülkarneyn'le ilgili bu bilgiler durup dururken Kur'an'da yer almamıştır. Zaten İslami kaynaklarda bu konunun daha önce birçok şair tarafından işlendiği ifade ediliyor. Daha önce de bu konuda bilgi sundum. Hz. Muhammed'den yıllar önce yaşayan Tübbeu'l Himyeri Zülkarneyn'i anlatırken "Zülkarneyn kendisi Müslüman'dı/Allah'a teslim olmuştu" diyor. Demek ki Kur'an'da geçen, "Muhammed'in getirmiş olduğu dinin adı İslam'dır" sözü

---

310 Neml suresi ayetler 20-45.

311 Bağdadi, Büluğü-l Ereb, c.3/212.

de yeni değildir: Çok eski zamanlarda kullanılan bir isimdir ve Hz. Muhammed de bunu tercih etmiştir. İslam kelimesinin az önceki şahıs tarafından kullanıldığını işleyenler arasında Askalani, Kur'an yorumcularından İbni Kesir, Kurtubi, Sa'lebi ve Maverdi gibi isimler var. Ayrıca şair İmr'ül Kays, Evs b. Hücr, Tarafa b. Abd, Rebi' b. Dabi', Kuss b. Saide, A'şa ve Ümeyye b. Ebi Salt gibi ünlü şairler de Kur'an'da anlatıldığı gibi Zülkarneyn mitolojisini anlatmışlardır; bu, Hz. Muhammed'le gelen yeni bir şey değildir.[312]

İlkin, ilgili ayetlerden bir kısmını sunmakla başlayalım:

Senden Zülkarneyn'i (kimdir, necidir diye) sorarlar. De ki onu size anlatacağım. Biz, Zülkarneyn'i yeryüzünde iktidar sahibi yaptık ve ona (gayesine ulaşmak için) istediği her şeyden bir sebep verdik. O da bir bir yol izledi. Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar gibi buldu. Onun yanında da bir topluluk bulduk. Zülkarneyn'e dedik ki (bunu Allah diyor), ister onlara azap ver, ister bağışla sen serbestsin. Nasıl istersen öyle yap. Zülkarneyn de dedi ki, kim haksızlık ederse ona azap edeceğiz, sonra o, rabbine döndürülecek ve rab da ona görülmemiş bir azap edecektir. Yalnız inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel mükâfat vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz (ona zorluk çıkarmayacağız). Sonra Zülkarneyn yine bir yol tuttu. Ta ki güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu. İşte böyle. Onun her bulduğunu aynen biliyorduk. Sonra yine Zülkarneyn bir yol tuttu. Sonra iki set arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir topluluk buldu... şeklinde Kur'an'da uzun uzadıya anlatılır.[313]

---

312 a-Kurtubi tefsiri, Kehf suresi 83-84. ayetlerin tefsirinde.

b-Sa'lebi 'el-Keşf'ü ve'l Beyan, aynı ayet açıklamasında.

c-Maverdi, en-Nüket'ü ve'l Uyun, Kehf suresi 85-88. ayetlerin açıklamasında.

d-İbni Kesir, Bidaye-Nihaye, c.2/540-550, Zülkarneyn bölümünde.

e-İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari, Ehadisi enbiya, bab 8/3348, c.7/637.

313 Kehf suresi ayetler 83-94.

Burada hemen sıcağı sıcağına soralım: Peki bu anlatılanlardan ne anladık, ne faydası var? Ne olursa olsun hemen körü körüne inanalım mı?

Ayetler böyle anlatıyor. Kaynaklarda onun hakkında nasıl bir bilgi işlenmiş, kimmiş, ne yapmış buna bakalım. İslami eserlerde onun hakkında kesin bir bilgi yok. Kimisi adil bir padişah veya peygamberdir demiş. Kimisi melek asıllı bir idarecidir demiş. Bunun kanıtı da, iki kişi Hz. Ömer'in yanında konuşurken biri diğerine Zülkarneyn'sin diye hitap edince; Ömer, "Ne oluyor da siz peygamber isimlerini, melek isimlerini kullanıyorsunuz?" demiş. Demek ki adam melek asıllıymış ki Ömer böyle demiş diye böyle bir sonuç ortaya çıkarmışlar. Sahabeden Abdullah b. Amr, "Zülkarneyn peygamber mi değil mi bilemiyorum" demiş. Yine sahabeden İbni Abbas, "Zülkarneyn salih ve adil bir kişiymiş ve tarihte meşhur Hz. Hızır da onun veziriymiş ve askeriyeyi yönetiyormuş" diyor. Bu durumda demek ki Zülkarneyn ta Hz. Musa zamanında yaşıyormuş. Çünkü Kur'an'da Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın arkadaşlığı hakkında bilgi vardır. Ezraki, "Bu adam Hz. İbrahim zamanında yaşamıştır ve İbrahim'i peygamber olarak kabul eden salih bir kişidir" demiştir. Bazıları, Fars ve Rum imparatoruymuş şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

Onun ismi konusunda da görüş birliği yoktur. Kimisi onun adı Abdullah b. Dahhak, kimisi Mus'ab b. Abdullah, kimisi Sa'b b. zil Merasıd, kimisi Efridun b. Esfeyan, kimisi Hürmüz, bazıları aslen Himyerlidir ve annesi Rum'dur ve ona İbnü'l filozof (Filozof oğlu) deniliyordu, kimisi onun ismi Merzebi'dir şeklinde çok farklı bilgiler verilmiştir. Zülkarneyn ise onun takma adıymış. Nedeni de, saçını kadınlar gibi iki yerden örmüş de ondan bu lakabı almıştır. Kimisi, miğferinde veya omuzlarında iki boynuz şeklinde cisimler olduğu için bu ismi almıştır der. Kimisi, doğu-batı hâkimiyetine sahip olduğundan, kimisi Fars ve Rum imparatoru olduğundan bu lakabı almıştır demiştir. Hz. Ali farklı bir yorum yapmış. Kimisi de, bu adam aslında büyük İskender'dir demiş. Kısacası, İslami kaynaklarda bunun kimliği hakkında tatminkâr bir bilgi bulunmamaktadır. Hatta öyle çeliş-

kiler var ki, yaşı hakkında bazıları otuz küsur sene yaşamış demiş, kimileri 1600 yıl yaşamıştır demiştir.

İlgili ayetlerle şairlerin şiirlerinde kullanılan o garip terimlerin aynı olması dikkat çekicidir. Onlardan birkaçını sunmak isterim. Mesela "Belkıs ile Süleyman arasında posta görevini yapan Hüdhüd kuşudur" diyor. Şiirde bazı terimler var. Bunlar olduğu gibi Kur'an'a da geçiyor. Mesela şair şunları söylüyor: "Her şey Zülkarneyn'e itaat ediyordu/onun emrindeydi."; "İns-cin onun emrindeydi."; "Zülkarneyn sonunda güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar gibi buldu." Bu terimler olduğu gibi Kur'an'da da geçiyor.[314]

Ayetlerde dikkatimi çeken bazı noktalar daha var. Mesela tanrı, "Zülkarneyn bir toplulukla karşılaştı. Ben ona, sen onlara ceza mı vereceksin, bağışlayacak mısın sen bilirsin dedim, onu bu konuda serbest bıraktım" diyor. Peki niye onlar hakkında Zülkarneyn'e yol göstermiyor da onu özgür bırakıyor! Bir de ayetin bir yerinde, "Zülkarneyn'in gördüğü bu yerlerden haberim var" diyor. Cümlenin orijinali şöyledir: "Onun (Zülkarneyn'in) her bulduğunu aynen biliyorduk." Nedir bu kuşku, haberim vardı, biliyordum ne demek? Bunlar garip açıklamalar. Diğer yandan İslami kaynaklarda deniliyor ki bu adam ta Hz. İbrahim veya Hz. Musa zamanında varmış. Yine bilgi var ki bugüne kadar yeryüzünde dört kişi şöhret sahibi olmuş. Bunlar Hz. Süleyman, Zülkarneyn, Nemrut ve Buhtu Nassara adındaki şahıslar. Peki madem bu kadar meşhur biri, neden Tevrat'ta onun ismi yok ve neden onun başından geçenler orda anlatılmıyor? Bir de madem bugüne kadar dünyayı yöneten dört meşhur kişiden biriyse ve Hz. İbrahim ya da Hz. Musa zamanında yaşamışsa ve üstelik tanrının kabul ettiği iyi biriyse o zaman neden Firavun ve Nemrud'a karşı mücadelesinden söz edilmiyor? Peki ne yapıyordu o olaylara karşı diye sormak lazım. Kısacası, ortada kesin bir bilgi yok: Muhalifler Hz. Muhammed'den bu konuda bilgi isteyince, o da halk arasında meşhur olan bu efsaneyi onlara anlatmıştır. Bunun başka yorumu yok.

---

314 İbni Kesir, el-Bidaye-Nihaye, c.2/537-550.

Zülkarneyn konusu Tevrat'ta yok. Bu gibi hikâyeler halk arasındaki söylentilerden derlenmiştir. Bunların çoğu zaten Tevrat'ın şerhi durumundaki Babil Talmud'unda anlatılıyor; Hz. Muhammed efsaneler, hikâyeler konusunda ondan epeyce yararlanmıştır. İşte bunun gibi ne Tevrat'ta, ne de İncil'de geçmeyen; ancak halk arasında söylentiler şeklinde geçen konuları dinleyen insanlar, "Muhammed'in çoğu anlattıkları eski masallardan başkası değildir" diyorlardı. Bu da zaten Kur'an'da defalarca anlatılıyor. Konu, "Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman 'İşittik' dediler. İstesek, biz de onun gibisini söyleriz. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!" diye geçiyor Kur'an'da. Bu ayetin defalarca Kur'an'da tekrarlanması, zaten gösteriyor ki muhalif olanlar o zamanlar bunu çok gündemde tutmuşlar. Bir sefer söylemiş olsalardı bir ayet yeterliydi. Demek ki hep gündemdeymiş.[315]

A'şa Meymun b. Kas (miladi, 629.ö): Bu adam, Hz. Muhammed'den önce cahiliyye devri denilen dönemde şiirleri ödül alıp da Kâbe kapısına asılan yedi meşhur şairden biridir. Şiirlerinde en çok İran padişahlarını işlediği için sıkça Farsça kelimeler kullanmıştır. Tıpkı Hz. Muhammed'in de sıkça Farsça kelimeler kullandığı gibi. Selsebil, sünsüs, istabrek, zencefil Kur'an'da da geçen kelimeler. Bu son kelime Kur'an'da biraz değişime uğramış zencebil olarak yazılmış. Ama tüm bunlar Farsçadır.[316]

Kendisi bir şiirinde uzun uzadıya Hz. Süleyman'ın zenginliğini, saltanatını anlatır ve son olarak da "Bunlardan hiçbiri Süleyman'ı ölümden kurtaramadı" der. Bu şiirindeki asıl tema, ölümün her canlı için geçerli olduğu, hiçbir canlının bundan kurtulamayacağı hakkındadır. Şair Nabiğa, yine Varaka b. Nevfel ve

---

315 Enfal suresi ayet 31, Nahl suresi ayet 24, Mü'minun suresi ayet 83, Furkan ayet 5, Neml ayet 68, Kalem 15 ve Mutaffifin suresi ayet 13. Tüm bunlarda "Muhalifler, 'Kur'an eski batıl inançlardan bir alıntıdır' dediler" ifadesi var.

316 Kur'an'daki bu Farsça kelimeler hakkında daha önce yayınlanan "Bilinmeyen yönleriyle Kur'an" adlı kitabımda detaylı bilgi var.

başkaları da Hz. Süleyman'ın saltanatı hakkında şiirler yazmışlardır. Bunları daha önce belirttim.[317]

Kur'an'da Hz. Süleyman hakkında, "Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplandı" deniliyor.[318] **A'şa** da daha önce bunları işlediği gibi, üstelik cinlerden Hz. Süleyman'ın hizmetine verilenlerin sayısını bile belirtmiştir: "Cinlerden dokuz kişi meccanen Hz. Süleyman'ın emrindeydi" diyor. Yani bu efsaneler o zaman halk arasında o kadar meşhur ve yaygındı ki nerdeyse bilmeyen yoktu. A'şa'nın Süleyman'la ilgili söylediği şiir birçok Kur'an tefsirinde örnek olarak gösterilmiştir. Bunlar arasında **Kurtubi**, **Alusi**, **Şenqiti** gibi müfessirler var.[319]

Hz. Muhammed'in düşüncelerinden yararlandığı o dönemdeki duyarlı insanlardan birkaçı hakkında detaylı, bazıları hakkında da kısa bazı bilgiler sundum. Benzer isimlerin listesi çoğaltılabilir. Mesela İslami kaynaklarda Hz. Muhammed'den önceki dönemde yaşayıp kendilerini düşünce konusunda yetiştirmiş kişiler anlatılırken, bunlardan Sarme b. Ebi Enes (Ebu Kays), Erbab b. Riab, Hanzala b. Safvan, Esat Ebu Kern Himyeri, Riab Şeni, Ebu Amr Evsi, Süveyd b. Amr Mustalıki, Veki' b. Züheyr Eyadi, Umeyr b. Cündüb Cüheni, Seyf. B. Zi Yezn gibi isimler öne çıkanlar arasındadır.[320]

Sanırım kişilerle ilgili verdiğim bilgi yeterli/bir şeyler ifade ediyor. Çünkü sunduğum örneklerle nerdeyse Kur'an'da geçen tüm konular için bir köken ortaya çıkmış oluyor.

---

[317] a-İbni Manzur, Lisanü-l Arap, DSK maddesinde işlemiştir.
b-Zerikli, el-A'lam, c.7/341.

[318] Neml suresi ayet 17.

[319] Kurtubi, Şenqiti (Edvau'l Beyan) ve Alusi (Ruhu'l Maani), Bakara suresi 34. ayet açıklamasında.

[320] Dr. Cevat Ali, el-Mufassal, c.6/460-63.

X. BÖLÜM

PEYGAMBER ADAYLARI VE MÜSEYLEME

Hz. Muhammed zamanında yalnız kendisi peygamberlik iddiasında bulunmuyordu; onunla birlikte o coğrafyada birçok kişi peygamberliğini ilan etmişti. Peygamberlik inancı o coğrafyada bir nevi kültür olmuştu. Niye ABD'de, Japonya'da ve diğer uzak ülkelerde bu inanç yok! Yaratıcı yeryüzünde yönetime el koymak istiyorsa oralara da görevliler göndermeliydi değil mi?

Demek ki ilk zamanlarda Ortadoğu'da kimileri tanrıdan görev alma noktasında bir fikir ortaya atmışlar; onlardan sonra gelenler de bunlar üzerine bazı ilaveler yaparak bu inancı sürdürmüşlerdir. Tanrı görevlendirmesini Sumer inançlarında da görüyoruz. Hammurabi kanununu açıklarken hemen başta, "Sözlerim şu şu tanrıların buyruklarıdır, siz kabul etmek zorundasınız" diyordu ve onun kanunu şu an piyasada var, bu açıklamaları da içeriyor ve Hammurabi İslam inancına göre peygamber de değildir, olamaz da. Çünkü her şeyden önce çok tanrılı inanca sahip. Dolayısıyla o İslam'a göre müşriktir.

Demek istediğim, Ortadoğu'da bu tanrı görevlendirmesi öteden beri vardı. Hatta Hz. Muhammed'den önce **Ümeyye b. Ebi Salt** kendini buna hazırlıyordu, bilgi toplayıp konsantre oluyordu. Bunu zaten onun bölümünde izah ettim. Halkın beklentisi de bu yöndeydi. Çünkü o coğrafya insanları buna alışıktı, Musa-Firavun, İbrahim-Nemrut gibi insanların hikâyelerini iyi biliyorlar-

dı. Onlar böyle bir kurtarıcı bekliyorlardı. Kısacası, Muhammed'in peygamber olarak ortaya çıkması beklenmedik bir şey değildi. **Şehristani**, "Hz. Muhammed'den önce kimi Araplar Allah'a ve ahiret gününe inanırdı; ayrıca bir peygamber gelmesini beklerlerdi" diyor. Görüldüğü gibi zaten toplumun bu konuda bir beklentisi vardı. Hz. Muhammed'in de şartları buna uygun olunca, adaylığını ilan etti.[321]

Hz. Muhammed zamanında kendini peygamber ilan edenlerden biri de **Müseyleme** idi. Kur'an'da **Adiyat** suresi var. Orada: "Harıl harıl koşanlara, çakarak kıvılcım saçanlara, sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken orada bir topluluğun ta ortasına dalanlara yemin ederim ki insan, rabbine karşı pek nankördür!" deniliyor. İşte Müseyleme'nin kavmi kendisine, "Muhammed, buna ayet diyor, yukarıdan Allah'tan gelir diyor. O halde sana da yukarıdan bir şeyler gelsin bize anlat" deyince; Müseyleme alay edercesine aynen ayetler gibi kafiye şeklinde şunları söylüyor: "Ziraat ekenlere, hasat vakti gelince ekin kaldıranlara, ekinin yeşermesini sağlayan rüzgârlara, ekinden un çıkaranlara, undan hamur yapanlara, hamurdan ekmek çıkaranlara, ekmekten yemek çıkaranlara ve lokma lokma yiyenlere yemin olsun!" diyor. Yani eğer kâinattaki eşyayı topluma karşı kafiyeli bir şekilde anlatmak bir kerametse, buyurun ben de size bazı şeyler sunarım demek istiyor.

Bir kere az önceki **Adiyat** suresinde nelerden söz edildiği belirsiz. En güçlü yorum, "Allah burada koşan develerden söz etmiştir" şeklindedir. Ama boş da olsa, hiç olmazsa Müseyleme neden bahsetmişse bellidir. Kendisi ekini konu almıştır.

Müseyleme, "Ey iki kurbağadan dünyaya gelen kurbağa! Sen öyle bir yapıda yaratılmışsın ki üst kısmın suda, bacakların çamurda. Buna rağmen sen sudan içenlere engel değilsin, suyu da kirletmiyorsun!" diyor. **Müseyleme** burada Allah'ın varlık ve büyüklüğünü kurbağanın yapısında ispatlamaya çalışıyor. Müseyleme keçiyi bile işlemiştir. Mesela; "And olsun keçiye ve onun sütüne. Keçi siyah; ancak sütü beyazdır. Bu ibret verici bir

---

321 Şehristani, Milel ve'n Nihal, c.2/590.

durumdur" diyor. Kur'an'da **Karia** suresi vardır. Hemen ilk başta şunlar var: "Karia, nedir karia? Karia'nın ne olduğunu sana bildiren var mı?" Müseyleme ise şunları söylüyor: "Fil, fil nedir? Fi bir kuyruğu ve bir de hortumu olan bir hayvandır" diyor. Bunları anlatırken de hepsini ayetler gibi kafiyeli bir dille söylüyor. Benzer pek çok söz Müseyleme'ye mal ediliyor. Müseyleme'nin bu sözlerini tarihçi ve Kur'an yorumcusu **Taberi** ve **İbni Kesir** anlatıyorlar.[322]

Aslına bakılırsa **Müseyleme** de Muhammed gibi yönetime talip, iktidar peşinde. Ancak Hz. Muhammed hünerini mitolojilerden, ganimet ve cariye sistemini kullanmaktan almış, cahil insanları bu yöntemle etkilemek istemiştir; Müseyleme ise inandırıcılığı olmayan bu masalımsı şeyleri ondan duyunca kendisine mal edilen ayetleri alay olsun diye söylemiştir. Ne yazık ki Müslümanlar onun sözlerine farklı pencereden bakıyorlar, sözleri kalitesizdir diyorlar. Oluşturduğu bu surelerden birinin adı Keçi (keçiyi işlediği için), birinin adı Fil (Fil vakasını farklı bir şekilde anlattığı için), biri Cemahir (Kevser suresine karşı söylediği sure), biri de Kurbağa suresidir (bunda da kurbağadan söz ettiği için bu adı almıştır).

Muhammed henüz peygamber olmadan önce o coğrafyada yaşayan insanların önemli bir kısmı içki-şarap ve fal oklarıyla oynamayı yasaklamış, haram kılmışlardı. Bu kişilerle ilgili uzun bir listeyi, nerdeyse ilk İslam tarihçilerinden olan **İbni Habib**'in (h.245.ö) kaynağından sunmuştuk. Kendisi bunları yasaklayanlardan 28 kişilik bir liste sunuyor ve onlardan örneklerle bilgi veriyor.[323]

---

322 Taberi Tarihi, c.3/284. İbni Kesir tefsiri, Yunus suresi ayet 17, c.4/255.

323 İbni Habib, Muhabber. S.237-243. İsmi geçenler: Hz. Muhammed'in dedesi A. Muttalip, Şeybe b. Muğire, halife Osman, Varaka b. Nevfel, Velit b. Muğire, Abbas b. Mirdas, Keys b. Asım, Abdullah b. Ced'an, Mikyes b. Kays, Amr b. Zarb Udvani, Safvan b. Ümeyye, Afif b. Madi Kerib, Üslum Yani, Ebu Ümeyye b. Muğire, Haris b. Umeyd, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Amr b. Hizyem, Ebu Zeri Gıfari, Yezit b. Ceune, Haris b. Amr, Amr b. Abese, Kus b. Saide, Abid b. Abres, Züheyir b. Ebi Selma, Nabiğe Zebyani, Nabiğe Ca'di, rahip Hanzele ve Kabisa b. İyas.

Hz. Muhammed henüz peygamber olmadan, kadınlardan da bu gibi lahuti konuları işleyenler vardı. Mesela **Zebra** adındaki bir rahibe, toplumunu bir konuda uyarmak istediğinde "Levhü-n mahfuz, gece, sabah, yıldız ve buluta yemin olsun" diye başlardı. Bu kadın aynı zamanda konuşurken kafiyeli konuşurdu. Kur'an'da ayetlerin sonlarında nasıl kafiye varsa, kadının da konuşmaları hep kafiyeliydi.

Müseyleme dışında Hz. Muhammed zamanında o bölgede ben peygamberim diyen birçok insan daha vardı. Ben bunlardan birkaçı hakkında önceki kitaplarımda bilgi verdim. Mesela **Haris kızı Secah** Yemen bölgesinde, **Yakıd** adında bir kadın Suriye taraflarında, **Lakıd b. Malik Ezdi** ve daha sayamadığım başka insanlar da dört bir yanda biz peygamberiz diyenler arasındaydı.

Kısacası, bu peygamberlik inancı o zamanlar yaygındı ve bilgisiyle, becerisiyle, çevresiyle güçlü olanlar kendilerini ortaya atarlardı. Bu, adeta 1980 darbesinden sonra var olan örgütlere benzer. Büyük bir kısmı dağılıp yok oldu, tarihe gömüldü; bir kısmı ise giderek büyüdü ve Ortadoğu'nun nerdeyse en büyük organizasyonu haline geldi. Hz. Muhammed'le diğer peygamber adaylarının durumu da aynen buna benzer. Ama sonuçta şu çok önemli ki, bu peygamberlik inancı bir kere o coğrafyadaki halklarda vardı. Gelen açıkgözler zaman zaman ortaya çıkar biz peygamberiz derlerdi. Hz. Muhammed'in ortaya çıkmasını sağlayan, tetikleyen nedenlerden biri de eskiden beri o coğrafyada var olan bu inançtı.[324]

---

[324] a-Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi tarihi-l Arap, c.8/739.
b-Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü, s.129.

XI. BÖLÜM

AYETLERDE GEÇEN ESKİLERE AİT ANLAMLI SÖZLEŞMELER

Bilindiği gibi Kur'an'ın 114 suresinden birinin adı Kureyş suresidir. Hz. Muhammed'in soyu olan Kureyş'le ilgili bir konudan söz ettiği için bu ismi almıştır. İlkin tarihi olayı anlatıp sonra ilgili ayetleri sunalım.

Hz. Muhammed'in dedelerinden **Haşim b. Abdulmenaf** zamanında Kureyş'in ekonomik durumu çok kötüye gider. Hatta bazı fakir aileler çadırlarını kurup içinde kalarak açlıktan ölmeyi bekliyorlardı. Yaygın olan görüşe göre Haşim az sonra sunacağım formülü bulur ve toplumunu açlık tehlikesinden kurtarır. Kimi kaynaklarda **Haşim**'le birlikte kardeşleri **Abdüşems**, **Muttalip** ve **Menaf**'ın da ilgili projede oldukları söylenir. Bu dört kişi, Kureyşlileri bu açlık felaketinden kurtarmak için ilk önce acil müdahale olarak şu çözümü getirirler: Her zengin aile, yanına ölüme terk edilmiş bir aileyi alsın derler ve buna göre gereken yapılır. Elbette bu geçici bir çözüm. Daha sonra komşu ülkelerle ilişki kurup daimi çözüm yollarını aramaya başlarlar. Sonunda Habeşistan, Yemen, İran (Fars) ve Şam (Rum) devletleriyle temasa geçerek bunlara cüz'i bir vergi vermek suretiyle ticaret anlaşmaları yaparlar. Bunun sonucu olarak Kureyşiler kendilerini toparlayarak ekonomilerini düzlüğe çıkarırlar. Bunlar kışın Habeşistan, Yemen (Himyer'e kadar) ile ticaret yapmaya başlar-

lar; yazın da Şam (Rum bölgesi), Basra ve İran taraflarına gidip oralarda ticaret yaparlar.

Bu dört kişiden **Haşim**, Şam/Rum imparatorluğuyla **Muttalip** Yemen'le, **Nevfel** doğu cephesindeki İran'la ve **Abdüşems** de Habeşistan'la anlaşma yapıyorlar.

Burada iki nokta takdire şayandır. Biri, Haşim'in ortaya koyduğu insani düşünce: Her zengin yanına yoksul bir aile alsın fikri. İkincisi, komşu devletlerle anlaşıp ticareti geliştirmek ve halkını yoksulluktan kurtarmak isteği. Bence Haşim bu haliyle ben peygamberim deseydi daha mantıklı ve inandırıcı olurdu.[325]

Kısacası, bu ülkelerle yapılan ticari anlaşmalar Kureyşileri kurtardığı gibi, onların hem refah seviyelerini yükseltti, hem de komşu ülkeler nezdinde itibarlarını artırdı. Evet; Kureyşileri akıllı ve insani bir formülle bu dört kişi hem tehlikeden kurtarırlar, hem de onlara zenginlik yolunu açıp ayrıca uluslararası itibar kazandırırlar. Kur'an yorumcularından Fahrettin Razi, Kurtubi, Suyuti, İbni Aşur kendi tefsirlerinde, İbni Mansur da kitabında az önceki o ekonomik formülü anlatmaktadırlar.[326]

Hz. Muhammed daha sonra peygamber olunca bu olayı bir tanrı müdahalesi olarak ele alır. Kur'an'da da geçer. İlgili ayetlerin anlamını da verelim: "Kureyş'e kış ve yaz seyahatleri kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin (Kâbe'nin) rabbine kulluk etsinler" deniliyor. Fazla uzatmadan kısa bir cümleyle sormak lazım: Adam diplomasi yapıyor, kafasını kullanıp toplumunu açlıktan kurtarıyor; peki bunun Allah'la ne alakası var? Adam/adamlar kendi toplumuna ekonomik çözüm bulmuş, onları açlıktan kurtarmış. Yıllar sonra Muhammed bu olumlu formülü, tanrı Kureyşilere ikram etmiş şeklinde değerlendiriyor ve tanrı bu iyiliğine

---

[325] Kurtubi tefsiri, c.20/204, Kureyş suresi açıklamasında.

[326] a-Suyuti, Dürü-l menşur, Kureyş suresi c.15/674.
b-İbni Aşur tefsiri Tehrir ve Tenvir, Kureyş suresi c.30/558-559.
c-Fahrettin Razi, Tefsir-i Kebir, Kureyş suresi c.32/107.
d-İbni Manzur, Lisanu'l Arap, c.9/9, "ELF" maddesi.

karşı da, bana dua edin diyor, millete bu şekilde anlatıyor. Bu olayın işlendiği iki satırlık surenin adı Kureyş suresidir. Peki, Muhammed'den yıllar önce bir veya birkaç kişi kafalarını kullanıp böyle bir formül bulmuşlarsa bunu tanrıya havale etmenin ne anlamı var? Veya şöyle diyelim: Acaba bunu bu çağda saf bir Müslüman dışında kime anlatabiliriz, kim buna inanır? İşte Kureyş suresinin hikâyesi de böyle: Bu eski olumlu anlaşmaları Hz. Muhammed ele almış, Allah sizi sevdiği için böyle bir çözüm size nasip etmiştir, diyor. Haşim açlık için toplumuna çözüm bulsun; yıllar sonra biri gelsin onun yaptıklarını tanrıya havale etsin! Olur şey mi?[327]

---

[327] Kureyş suresi ayetler 1-4.

XII. BÖLÜM

HİLFÜ'L FÜDUL TEŞKİLATI

Curhumilerden çeşitli kabilelerin ileri gelenleri bir araya gelip bölgelerinde haksızlığı önlemek amacıyla bu teşkilatı kurmuşlardır. Bugünkü tabirle bir nevi insan hakları teşkilatı gibi bir anlam taşıyordu. Elbette her sistem için geçerli olduğu gibi bu da zaman içinde meydana gelen kavgalar-savaşlar yüzünden uygulamadan kaldırıldı. Tarihçilere göre Arapların tarihinde en insani ve en çok beğenilen teşkilat budur. Muhammed'in peygamberliğinden önce Mekke'de bunu tekrar canlandırmanın nedeni şöyle açıklanır: Mekke dışından Zübeyd kabilesine bağlı bir tüccar, mal getirip Mekke'de satmak ister. Bunu As b. Vail adında bir Mekkeli satın alır; ancak parasını ödemez. Hâlbuki As Mekke'de önemli biri olarak biliniyordu. Adam durumu Mekke'deki çeşitli ailelere bildirir; ancak onlar yardımcı olmazlar. Bu sefer adam sabaha doğru Ebu Kubeys dağına çıkıp şöyle seslenir. Ki o sırada herkes Kâbe'de ibadet halindedir ve adamın sesini rahatlıkla duyarlar.

"Ey Fihroğulları! Bir mazluma yetişin. Mekke'nin ortasında malım elimden gitti. Ey toplananlar! Kâbe'de umresini yapamayan perişan bir ziyaretçi var. Ey Hicr ile Haceru'l-Esved arasında toplananlar! Bu mukaddes yer, keremini tamamlayanlarındır. Günahkâr ve zalim kişinin elbisesi, ona saygı ve asalet vermez!"

Bunu duyan **Zübeyr b. Abdulmuttalip** hemen harekete geçer; başta Haşim, Zühre ve Teymoğulları olmak üzere kabile liderleri **Abdullah b. Cüd'an**'ın evinde toplanırlar. Adam onlara

yemek verir. Ondan sonra ortaya attıkları ortak görüş üzerine yemin içerler/Allah'a söz verirler. Hepsi, "Tümümüz bir ses olup Mekke şehrinde ve çevresinde mazlumu zalime karşı koruyacağız; ta ki hakkına kavuşana kadar. Bu mazlum ister yerli, ister yabancı olsun mutlaka korunacaktır!" ilkesi üzerine anlaşıp yemin içerler. İlk pratik örnek hemen kalkıp As'ın evine giderler ve o yabancının parasını ondan alıp sahibine verirler.[328]

Daha sonra Müslümanlar arasında meydana gelen iktidar kavgaları sonucu kimse artık bu teşkilatı dinlemez olur ve maalesef İslam gelince bu teşkilat tarihe karışır. Hz. Muhammed henüz 20 yaşlarında iken kendisi de sık sık adı geçen teşkilata uğrayıp olup bitenleri izler. Yani orası onun için bir hayat okulu gibiydi demek yerinde bir tabir olur.

Çok sonraları Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ile o zamanlar Medine emiri olan Velit b. Utbe arasında bir mal konusunda anlaşmazlık çıkar. Velit makam yetkisini de kullanıp Hz. Hüseyin'e karşı dik gidince; Hüseyin ona, "Ben durumu Hilfü'l Fudul teşkilatının yetkililerine aktaracağım" der. Burada gayem bu iki şahıs arasında geçen olayı anlatmak değil. Maksat, ta Hz. Hüseyin'e kadar bu teşkilatın ne kadar da olumlu anlamda etkili olduğunu belirtmek. Hüseyin burada bir İslami merciden, İslami mahkemeden söz etmiyor; sonuç getirici olarak bu teşkilatı adres gösteriyor. Bu olay, teşkilatın ne kadar da önemli olduğunun bariz bir kanıtıdır.[329]

Hz. Muhammed bu teşkilatın önemini şu sözleriyle dile getirir: "Abdullah b. Cüd'an'ın evinde ben de bu teşkilatı gördüm. Bu teşkilat benim için kızıl develere sahip olmaktan daha kıymetlidir. Şayet beni oraya çağırırlarsa İslam geldiği halde ben yi-

---

328 a-İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye c.3/457.
b-İbni Hişam, Sire, c.1/154.
c-Taberi, Tehzib-i Asar, Cüz'ül mefkud, s.17.

329 a-İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye c.3/460.
b-İbni Esir, el-Kamil, c.1/570.
c-İbni Hişam, Sire, c.1/155.
d-Taberi, Tehzibü-l asar, Cüz'ül mefkud, s.21.

ne giderim" diyor. Bu hadis onlarca İslami kaynakta geçiyor. Ulaşmak isteyen varsa internetten bir liste ekliyorum. Bu olayda önemli olan şudur. Hz. Muhammed yirmi yaşlarından itibaren (**590.m**) bu teşkilatla tanışıyor, burada bir pratik görüyor. Burası kendisi için adeta bir bilgi merkezi durumunda. Bir diğer nokta, peygamber olduğu halde, "Ben oraya çağırılsam yine seve seve giderim ve bunu kızıl develere sahip olmaya da tercih ederim" demiş olması. Bununla aslında oradan çok etkilendiğini dile getirmiş oluyor. Bu açıklamalar, aynı zamanda ilgili teşkilatın ne kadar önemli olduğunu da gösteriyor. Ne yazık ki Hz. Muhammed oraya gidip olup bitenleri gördüğü ve az önce geçtiği gibi onun hakkında olumlu beyanda bulunduğu halde bu teşkilatın özüne uygun bir ayeti Kur'an'da bulmak imkânsız. Diyelim varsa da, onlar da bu gibi teşkilatların yansımalarıdır. Ama kesinlikle Kur'an'da bu teşkilat gibi her ezileni koruyan, dini inancı ne olursa olsun haksızlığa uğradığında korunacaktır anlamında küçük bir işaret bile Kur'an'a bulunmamaktadır. Hılfü'l Füdul ile ilgili verdiğim bilgiler birçok kaynakta anlatılır. Bunların başında **İmam Buhari** gelir.[330]

---

[330] a) İbni Hişam, Sire, c.1/154.

b) Beyhaki, Sünen-i Kübra, Fey' ve ganimet bölümü, bab 62, c.6/596, no: 13080.

c) Buhari, Edebü-l müfred, no: 567.

d) Ahmet b. Hanbel, Müsned, Abdurrahman b. Avf hadisleri, no: 1655 ve 1676.

e) İbni Hiban, 10/214, no: 4374.

f) Hakim, Müstedrek, Mekatib, c.2/239, bab 12/2870.

g) Taberi, Tehzibü-l asar, Cüz'ül mefkud, s.21.

h)http://library.İslamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=2&cid=1477&sid=4461 Bu adreste 67 yerde geçtiği belirtiliyor.

XIII. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İ PEYGAMBERLİĞE HAZIRLAYANLAR

Şimdiye kadar Kur'an'ın ortaya çıkması için o dönemde şartların ne durumda olduğu konusunda genel bir tespitte bulundum, geniş bir bilgi sundum. Bu başlıkta ise eski inançlardan Tevrat'a, İncil'den diğer Ortadoğu dinlerine ve o gün var olan önemli şahısların şiirlerine, düşüncelerine kadar bunları tarayıp Hz. Muhammed için hazır hale getiren ve sonuçta İslam'ın ortaya çıkmasına katkıları olan şahıslar üzerinde duracağım. Başka bir ifadeyle, Tevrat ve İncil'deki bilgileri ve o dönem var olan ilgili diğer bilgileri Muhammed nasıl tek başına toplayıp bir araya getirdi ve onlardan İslam ideolojisini ortaya koydu, bu sorunun cevabını vermeye çalışacağım.

Elbette bu ideolojide bazı yararsız ve genelde mitolojik bilgiler (Musa-Firavun olayları, Yusuf-kardeşleri ve Züleyha olayları, Hz. Eyub'un rahatsızlığı, Salih peygamber devesi gibi) de var. İşte mitolojik de olsa bunlar bir birikim ister, Tevrat ve İncil'i bilmek gerekir. Peki Hz. Muhammed'de bu güç var mıydı; yoksa ona yardımcı olan insanlar mı vardı? İşte bu başlıkta bunun üzerinde duracağım. Şu da var ki birilerini dinlemekle de bu hikâyeleri öğrenmek mümkün; bu zor olan bir şey değildir. Şunu demek istiyorum: Eğer Muhammed o devirde birilerinden Yusuf-Züleyha, Musa-Firavun, Nuh tufanı, Süleyman-Belkıs hikâ-

yeleri gibi Kur'an'da da anlatılan bu mitolojileri dinlemişse, pekâlâ kendisi de bunlara aşina olabilir. Ama görüleceği gibi şu kesin ki, peygamberliğe hazırlanma konusunda ona yardımcı olan pek çok kişi vardı.

1. Kureyşilerin En Saygını Hz. Hatice

Hatice Muhammed'le evlenmeden önce de Mekke'nin en zenginlerinden biriydi. Onun mal varlığı, tüm Mekkelilerin mal varlığı kadardı. O zamanlar çevre insanları Hatice'ye temiz, mümtaz şahsiyetli kadın anlamına gelen **'Tahire'** diyorlardı. Sadece servetiyle değil; aynı zamanda ahlak ve bilgisiyle de şöhret sahibiydi. O zamanlar halk Hatice'ye, "Kureyşi kadınların ve bir bütün olarak tüm Kureyşilerin büyüğü, en saygını" diyordu. Fikir olsun diye onun mal varlığıyla ilgili kısa bir örnek vermek isterim. Hatice, kızı Zeyneb'i Ebu'l As ile evlendirirken, ona **80 bin dinar** (altın para) değerinde bir ev hediye eder. Ticaret için başka yere gitmek üzere Mekke'den yola çıkan kervanda bin deve olsaydı bunun beş yüzü (yarısı) Hatice'nindi. Hz. Muhammed'in idealleri için elbette ki maddiyat da önemliydi. O zaman var olan başka peygamber adayları geçimlerini sağlamak için aylarca dışarıda kalırken (Ümeyye b. Ebi Salt gibi), Muhammed bu konuda gayet rahattı.[331]

Burada farklı bir şey daha var. Hatice Muhammed'le evlendikten sonra zaman içinde, "Şam'da yaşayan rahip Bahira benim seninle evlenmemi öneriyordu" diyor. Ben bunu da anlamlı buluyorum; bunları da anlatacağım. Halil Abdülkerim Hatice'nin bu açıklamasını Kur'an yorumcusu ve tarihçi **İbni Kesir**'den aktarıyor. Ayrıca kaynaklarda Bahira'nın Hatice hakkında Muhammed'le evlensin tavsiyesini Hatice'ye aktaran kişinin ismi de geçiyor. Bu, Hatice'nin kervanından sorumlu işçisi Meysere'dir.

---

[331] a-Heddadi, el-Kur'an'ü da'vetün Nasraniyye, s.97. A. Razzak Nevfel'den naklen.
b-Halil Abdulkerim, Fetret'ü Tekvin, s.108-110.

Hatice ve Muhammed'in sıkça Hıristiyan din âlimleriyle istişare etmeleri bir şeyi daha gösteriyor. Başta Bahira olmak üzere tüm bu papazlar, Muhammed Mekke'de ve hatta bölgede Hıristiyanlığı yaysın diye ona önem verip dini konularda bilgi aktarıyorlardı. Bahira adeta başpiskopos gibiydi. Ta Mekke'ye kadar tüm Hıristiyan din âlimleri ona bağlıydı. Bir de Muhammed hem zeki, bu işi başarabilecek durumdaydı, hem de ailesi Mekke'nin yöneticileriydi. Dolayısıyla onun bölgede Mesih dinini temsil etmesi durumunda, başta Bahira olmak üzere tüm rahip ve papazlar mutlu olacaklardı. Yoksa niye dinlerine rakip çıkan birini destekleyip ona yol göstersinler ki? Ama evdeki hesap çarşıda uymadı; zaman içinde Muhammed farklı bir dinle ortaya çıktı ve işi daha da büyüterek benim getirmiş olduğum din evrenseldir, öncekiler ise bölgesel ve dönemseldir dedi.[332]

Hz. Hatice peygamberlik yolunda Hz. Muhammed'in en büyük destekçisidir. Hatice, Muhammed'i lider yapmak istiyordu. Bilge kişi Varaka b. Nevfel ve onun rahibe olan kız kardeşi Küteyle/Ümmü Kıtal ve patrik Osman b. Huveyris Hatice'nin amca çocuklarıydı. Hatice ilk etapta bunları evine davet etti. Kendisi ve Muhammed onlarla baş başa kalıp dini konularda sürekli istişare ettiler. Bunlardan Osman b. Hüveyris Mekke yönetimi için çok uğraşmıştı. Adam bu konuda Rum yönetiminden bile yardım istemiş ve onay da almıştı; ancak Mekke'ye gelince halk ona, "Biz kendi başımıza buyruğuz, kimseden talimatla yönetilmek istemeyiz!" demiş ve onu kabul etmemişti. Bu adam en son Şam taraflarına gider ve orada Amr b. Cefne tarafından zehirlenerek katledilir. Kendisi dini konularda bilgi sahibi olduğu gibi aynı zamanda zeki ve dünyadan haberi olan politik bir insandı.[333]

---

332 Halil Abdülkerim, "Fetret'ü Tekvin", s.105.

333 İbni Asakir, Tarih-ü Medinet-i Dımaşk, c.38/332-338.

2. Bilge Kişi Varaka

Varaka dini bilgileri edinmek için Şam taraflarına gidip birçok Hıristiyan ve Yahudi din âliminden dersler almıştı. Onun yaptığı en yararlı iş, Tevrat ve İncil'i İbraniceden Arapçaya çevirmek oldu. Bu tercüme işi, Tevrat ve İncil'i anlamak için Hatice ve Muhammed'e kolaylık sağlıyordu. Diğer yandan kendisi Hatice'nin evinde oturup Muhammed'i eğitiyordu. Tevrat'ın Arapçaya çevrildiği gerçeği, en başta **Buhari**'de anlatılan şu hadisle de teyit ediliyor. Ebu Hüreyre anlatıyor: Kitap ehli (Yahudiler) Tevrat'ı İbranice okuyup insanlara Arapça anlatırlardı. Buna karşı Muhammed, siz onların bu anlattıklarını ne doğrulayın, ne de yalanlayın; siz, "Biz Allah'a ve onun indirdiklerine inanırız deyin" diyordu.[334]

Varaka'nın Muhammed için ne kadar önemli olduğunu anlamak için daha sonra Varaka kısmında sunacağım bilgileri gözden geçirmek lazım. Önceki çalışmalarımdan birinde geçer. Hz. Muhammed henüz peygamber olmadan 35 yaşlarında iken Kâbe tamir edilir ve o da diğer insanlar gibi Kâbe'de çalışır. O sırada, biri Kâbe temelinden, diğeri de Makam-ı İbrahim'den olmak üzere iki kitap ortaya çıkar. Kâbe temelinden çıkan Süryanice diliyle yazılmıştır. Ayrıca çıkan taşlar üzerinde yazılar bulunur. Elbette bundan birkaç şey anlaşılır. Demek ki Kâbe birçok din-inanç değiştirmiş; yoksa Süryanice yazılan belgeleri kim götürüp oraya yerleştirmişti diye sormak lazım. Bir de demek ki bilgi kaynakları o kadar çoktu ki artık yerin dibinden, her yerden fışkırıyordu. Yani kaynak konusunda Hz. Muhammed sorun yaşamıyordu.[335] Şu da önemli ki, Hz. Muhammed 25 yaşında iken Hatice ile evlenir; ancak 40 yaşında peygamberliğini ilan eder. Muhammed'e, bilgi toplamak için bu kadar zaman yeterlidir. Malum 15 yıl içinde insan ilkokuldan başlamak üzere üniversiteyi

---

[334] Buhari: Tefsir bölümü, Bakara suresi kısmı, bab 11/4485 ve Tevhid, bab 51/7542.

[335] İbni Hişam, Sire, c.1/222. Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an adlı kitabımda bunlar detaylıca anlatıldı.

bitirir. Yani bu on beş yıllık zaman peygamberliğe hazırlık için fevkalâde yeterlidir.

Mekke'de **Serciyus** adında başka bir din bilgini vardı. Hatice Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili onu da bilgilendiriyor. Ayrıca Hatice'nin köleleri **Meysere** ve **Nasih** Hıristiyan'dı ve aynı zamanda bunlar okur-yazardı, bilgili insanlardı. Meysere o kadar becerikli ve bilgili ki, Hatice'nin ticaret kervanını tek başına yönetiyordu, baş sorumlu kendisiydi. Kısacası, yeni bir şeyler ortaya koymak için koalisyon kadrosu tamamdı. Kimi yazarlar zaten açık bir şekilde, "Hatice olmasaydı Hz. Muhammed bu deneyimi kazanamazdı" diye belirtmişlerdir. Hatice, Varaka'nın Arapçaya çevirdiği kaynakları Muhammed'e okur, anlatırdı. Elbette Muhammed de boş biri değildi, başta Varaka olmak üzere o insanları dikkatle dinlerdi.[336]

Varaka onlara uzun gecelerde Tevrat'ta anlatılan Musa-Firavun, Hz. İbrahim, Yakup-Yusuf, Nuh Tufanı, Süleyman peygamber gibilerin hikâyelerini hep anlatırdı. Bu işin Hatice-Varaka ortakkatkısıyla yapıldığına ilişkin önemli bir kanıt da şu: Hz. Muhammed kendini peygamber ilan edince ilkin Hatice ve Varaka ona sen peygambersin diyorlar. Bir de Varaka'nın ölümüyle Muhammed'de meydana gelen boşluk, sıkça dağa çıkıp intihara kalkışması, aslında Varaka'nın Hz. Muhammed için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bunu daha sonra anlatacağım. Şimdilik bu konularla ilgili **Halil Abdülkerim**'in değişik İslami kaynaklardan derleyip kitap haline getirdiği bilgilerden bazılarını özetlemek isterim.

Özellikle İbni Nevfel ile Muhammed arasında meydana gelen ders alma, müzakere ve tartışma imkânlarını sağlayan Hatice'dir. Muhammed'le Bahira ve Addas arasındaki iletişimi gerçekleştiren de yine odur.[337]

Kimi rivayetlerde Hatice'nin Bahira'ya mektup gönderdiği, Muhammed'in başına gelenleri (mağarada ilk gördükleri) ona anlattığı ve bunun ne olabileceği konusunda bilgi edinmek iste-

---

[336] Halil A. Kerim. Fetret-ü Tekvin fi Hayat-ü Sadıki-l Emin, s.84.

[337] Halil A.Kerim. Fetret-ü Tekvin fi Hayat-ü Sadıki-l Emin, s.9 ve 84-85.

ği ifade ediliyor. Kimilerinde ise Hatice'nin şahsen Şam tarafına Bahira'nın yanına gidip bu konuda bilgi edinmek istediği anlatılıyor. Burada şu da gözden kaçmamalı ki, Hatice, Muhammed'le evlenirken kendisi kırk yaşlarındaymış. Muhammed bundan on beş yıl sonra peygamber olduğu zaman Hatice en az 55-56 yaşlarında. Demek ki bu yaşta bile kulis yapıyor, şahsen Bahira'ya gidip Muhammed'in peygamberlik davası için bilgi topluyor.[338]

Kaynaklarda geçiyor ki, **Bahira** Hıristiyan olduğu halde Hatice'ye, "Sana müjdeler olsun! Belirttiğine göre kendisi peygamberdir. Ey Hatice! ne kadar da şanslısın ki senin eşin peygamber olacak!" demiş. Belli ki bu gibi bilgiler sonradan bilerek uydurulmuştur. Çünkü Hıristiyan bir âlim bunu demez ve zaten rakip de tanımaz. Sonuçta Hatice'nin bu vahiy konusunu rahip ve papazlardan sorması sonucu hepsinin adeta ağız birliği yapmışçasına, "Sana müjdeler olsun o peygamberdir" demeleri, bence hayalidir. İslami kaynaklar şunu kesin belirtiyor ki, Bahira, Varaka, Addas ve Muhammed-Hatice'yle ilişkili olan diğer Hıristiyan âlimlerin hiçbiri Müslüman olmamıştır; bunlar kendi dinleri üzerine ölmüşlerdir. O zaman madem Muhammed peygamberdir diye müjde veriyorsunuz, siz niye ona inanmıyorsunuz, niye Hıristiyan olarak ölüyorsunuz? Açık ki İslamiyet'i iyi göstermek için bunlar sonradan ortaya atılan boş şeylerdir. Yukarıda da belirtildiği gibi başta başrahip Bahira olmak üzere Hıristiyan âlimlerin amacı, Muhammed ve Hatice aracılığıyla Hicaz bölgesinde güçlü bir Hıristiyanlık kadrosunu oluşturmaktı. Bunun da en sağlam adresi olarak Hatice ve Muhammed'i göstermişler. Ama daha sonra iş tersine dönmüş; bu ayrı bir şey.[339]

Hatice'nin rolü konusunda bazı İslami kaynaklarda (Siret-i Halebi gibi) mağarada Hz. Muhammed'e vahiy ilk başladığında Hatice de ordaymış diye bilgi var. O zaman bu şu demek oluyor ki, bunlar her an ve her halükârda birlikte bu projeyi yürütmüş-

---

338 a-Halil Abdulkerim, Fetret-ü Tekvin, s.111.
b-Halebi, İnsanü-l Uyun, c.1/279.

339 Halil Abdulkerim, Fetret-ü Tekvin, s.111.

lerdir. Elbette farklı rivayetlerde ilk vahiy sırasında Hatice'nin evde olduğu da söyleniyor.[340]

Hz. Muhammed gündüzleri çarşıda, sokakta değişik milletlerden panayırlara katılmak için gelenlerle de irtibat halindeydi. Mecusilik, Yahudilik, Hıristiyanlık, Sabilik, Mezopotamya dinleri konusunda onlardan bilgi ediniyordu. Ayrıca Ukaz, Mecenne gibi ünlü panayırlarda konuşmalar yapan önemli kişileri dinliyordu. Kuss b. Saide gibi. Bu zaten onun bölümünde anlatıldı. Geceleyin ise Hatice ve Varaka ile bazen sabaha kadar dini konuları konuşur, değerlendirmelerde bulunurlardı.[341]

O sıralarda Mekke yabancılarla doluydu. Çünkü ticaret için önemli bir merkezdi. Yunanlı aileler oraya gelip yerleşmişti. Arap çölünde bir şey üretilmediği için oraya yerleşip mallarına, sanatlarına, mesleklerine pazar bulmaya çalışırlardı. Ayrıca daha önce Mısır, Musul, Şam gibi merkezlerden Hıristiyanlar gelip Mekke'ye yerleşmişlerdi. Hıristiyanlığın kolay anlaşılıp yayılabilmesi için bunların rolü de önemliydi.[342]

Özellikle çeşitli meslek erbapları oraya gelip para kazanmak istiyorlardı. Bölgede doktor sıkıntısı olduğu için değişik yerlerden farklı dallarda uzman olan doktorlar buraya gelip mesleklerini icra ediyorlardı. Örneğin; Hz. Muhammed henüz yedi yaşında iken rahatsızlanır. Doktor olmadığı için onu Ukaz bölgesine bir doktora götürürler. Bu doktor ve benzeri önemli meslek sahiplerinin bu bölgeye gelme nedenlerinden biri de bu hayati hizmetler sayesinde Hıristiyanlığı oralarda yaymaktır.

Şu not da önemli: Hz. Muhammed Mekke'yi fethedince, o sırada Kâbe içinde bulunan Hz. İbrahim, Hz. İsa-annesi Meryem ve daha birçok peygamberin resimlerini imha ediyor. Yalnız Hz. Meryem'le oğlu İsa'nın resimleri üzerine elini bırakıyor, "Sakın bunlara karışmayın!" diyor. Bu resimler böylece kalıyorlar. Dört halife zamanında da bunlar Kâbe içinde kalıyor. Ancak halife Abdullah b. Zübeyr zamanında bunlar yok oluyor. Hatta Hz. Mu-

---

340 Halebi, İnsanü-l Uyun, c.1/274.

341 Halil Abdulkerim, Fetret-ü Tekvin, s.99-119.

342 Halil Abdulkerim, Fetret-ü Tekvin, s.99-107.

hammed Hz. İbrahim'in resmini imha ederken, "İbrahim'in suretini sanki puta tapar gibi yapmışlar. O yüzden imha ediyorum" diyor. Burada demek istediğim şu: Yukarıdan beri anlatıldığı gibi Muhammed ve Hatice en çok Hıristiyan rahip ve papazlardan yararlanmışlar. Tam da burada acaba İsa ve Meryem'in resimlerine karışmamasının nedeni, madem ben bu dinin âlimlerinden yararlandım, o halde onların liderlerine saygı göstereyim niyetinden ileri geliyor olmasın? Ben bunun dışında başka ihtimal vermiyorum. **Zehebi** gibi yüzlerce eser bırakan bir İslam âlimi, Muhammed'in İsa ve Meryem resimlerine dokunmadığı; üstelik onlarınkini koruduğu konusunda birçok rivayet aktarıyor.[343]

İslam'da var olan çoğu kurallar daha önce o toplumda zaten icra ediliyordu. Mesela hırsızlık yapanın eli kesilirdi. Örneğin; Vabisa b. Halit, Avf b. Übeyd, Mirar, Hıyar b. Adiy, Ubeydullah b. Osman, Müdrik b. Avf, Melih b. Şüreyh, Mükis b. Kays'ın sağ elleri, hırsızlık yüzünden kesilmişti. Bunlardan üçü aynı aileden-di. İkisi ise baba-oğul idi. Muhammed bu geleneği de resmileştirdi. Yani Hıristiyan âlimlerden yararlandığı gibi farklı geleneklerden, örf-âdetlerden de yararlanmıştır. Bunu baştan beri zaten değişik başlıklar altında anlatıyorum. Kur'an'da da "Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin!" anlamında bir ayet vardır. [344]

Şu da meşhurdur ki, Hz. Hatice'nin vefat ettiği yıla **'Senetü-l Hazen'** (üzüntü yılı) denir. Demek ki Hatice'nin gitmesi, tıpkı Varaka'nın ölmesi gibi Hz. Muhammed'in üzerinde ciddi anlamda olumsuz etki bırakmıştır. Kimileri, efendim onun eşiydi, vefat edince elbette üzülür. Dolayısıyla üzüntü nedeni onun yaptığı katkı değil de; hayat arkadaşını kaybettiği için üzülmüştür diyebilirler. Olay bu değildir. Hatice'den daha genç yaşta ölen Muhammed'in başka eşleri de vardı ve onlar için bir şey söylemesi söz konusu bile olmadı. Hatice'nin yeri ayrı, onun ne denli önemli olduğunu zaten baştan beri hep anlatıyorum.

---

343 a-Zehebi, Siret'i Nebi, s.36.
b- Halil A. Kerim, Fetret'ü Tekvin, s.131.

344 Cevad Ali, el-Mufassal, c.5/604, Maide suresi ayet 38.

Bu konuda ilginç bir hadis var paylaşmak isterim. Hatice bir ara Hz. Muhammed'e, "Ara sıra sana gelen, bir şeylerden söz eden kişi (yani Cebrail) bir ara yine gelince bana haber ver" diyor. Bir gün Muhammed ona, "İşte Cebrail geldi, burada" diyor. Bunun üzerine Hatice Muhammed'e, sol dizim üzerinde otur, diyor ve Muhammed oturuyor. Hatice soruyor: "Peki Cebrail hâlâ burada mı?" Muhammed, "Evet; hâlâ burada" yanıtını veriyor. Hatice Muhammed'e, "Bu sefer sağ dizim üzerinde otur" diyor ve Muhammed oturuyor. Hatice bir daha soruyor: "Cebrail hâlâ var mı?" Muhammed "Evet" diyor. Hatice bu sefer Muhammed'e, "Kucağımda otur" diyor ve Muhammed oturuyor. Bir daha soruyor: "Cebrail yine burada mı?" Muhammed "Evet" diyor. Hatice bu sefer üzerindeki başörtüsünü çıkarıp atıyor ve Muhammed'den soruyor: "Hâlâ burada mı?" Muhammed, "Hayır bu sefer çıkıp gitti" diyor. Bunun üzerine Hatice, "Şunu bil ki o gelen Cebrail'dir. Çünkü kendisi başı açık olan bir yere girmez!" diyor. Evet; Hatice bu şekilde Hz. Muhammed'in peygamberliğini test etmiş oluyor. Bu hadisi ilk İslam tarihçisi İbni İshak **(h.153.ö)** anlatıyor. İbni Hişam **(h.213.ö)** da bunu işlemiştir. İlk İslam tarihçilerinden ve aynı zamanda müfessir olan Taberi **(h.310.ö)** de bunu işlemiştir. İlk hadis âlimlerinden Taberani **(h.360.ö)**, daha sonra Niveyri **(h.733.ö)** ve sayamadığım birçok İslam tarihçisi Hatice'nin az önceki hikâyesini işlemiştir. Aslında benzer akıl dışı konuları işlemek istemem; ancak Hatice-Muhammed-vahiy derken böyle bir olay da kaynaklarda geçtiği için paylaşmak istedim.[345]

Her ne kadar İslami kesimden bazıları inkâr edip gizliyorsa da Hz. Muhammed'in okur-yazar olduğu konusunda kaynaklarda kanıtlar çok. Kur'an'da, "Muhammed ümmidir" diye geçiyor. Ümmi kelimesinden okur-yazar olmayan anlamını çıkarmışlar. Hâlbuki bunun anlamı sadece bu değildir. Hele Kur'an'da kastedilen hiç de bu değildir. Cuma suresi ikinci ayet açıklamasında

---

345 a-İbni Hişam, Siret, c.1/271.
b-Taberi Tarihi, c.2/302.
c-Nüveyri, Nihayetü'l Ereb, c.16/124.
d-Taberani, Mucem-i Evsat, c.6/287, no: 6435.

hem Taberi hem de Kurtubi, **İbni Abbas**'a dayandırarak şu bilgiyi yazmışlardır: "Muhammed'in ümmeti ümmi demek, daha önce kendilerine tanrıdan kitap gelmemiştir, demektir." Hatta **Kurtubi**, "İster bunlar yazıyı bilmiş olsunlar ister bilmesinler fark etmez: Kendilerine Allah'tan kitap gelmediği için tüm Kureyş ve Mekke halkına ümmi deniliyordu" diyor.[346]

Şu halde, **"Ümmi sadece okuma yazma bilmeyen demektir"** iddiası yanlıştır. Hele bundan Hz. Muhammed'in okur-yazar olmadığı anlamını çıkarmak daha da yanlıştır, tarihi gerçeklere terstir. Son yıllarda piyasaya sürülen "Dairetü'l Mearifi-l İslami" adlı eserde, **"Hz. Muhammed'in, zaman zaman ayetleri kendi eliyle yazdığı muhtemeldir"** diye ciddi açıklamalar var.[347]

Buhari'de şu bilgi geçiyor: "Malum Hüdeybiye antlaşmasının kâtibi Hz. Ali'ydi. Yazılırken taraflardan biri İslam lideri Hz. Muhammed, diğeri de Mekkelilerden biriydi. Sonunda Hz. Ali, bu anlaşma Allah'ın resulü Muhammed ile falanca tarafından kabul onaylanmıştır cümlesini yazınca, karşı taraf itiraz ediyor: 'Muhammed'in Allah'ın resulü olarak yazılmasını kabul etmiyoruz. Onun yerine Abdullah oğlu Muhammed yazın' diyorlar. Hz. Muhammed Hz. Ali'ye, 'O zaman Allah'ın resulü ifadesini sil; sadece Abdullah oğlu Muhammed kalsın' diyor. Ali bunu kabul etmiyor, bunu yapamam diyor. İşte o sırada Muhammed kalemi eline alıyor, o ibareyi eliyle siliyor, cümleyi karşı tarafın istediği şekle getiriyor." Ancak **Buhari** bunu anlatırken, "Muhammed bunu yaptı; ancak yazması iyi değildi" ifadesini de kullanıyor. Bu açıklama Buhari'nin birkaç yerinde geçiyor.[348]

Ben **Buhari**'nin, "Onun yazması iyi değildi" ifadesini gerçekçi bulmuyorum; uydurulmuş bir ifadedir. Bunlar gezip dolaşıp sözü aynı noktaya getirmek istiyorlar: Okur-yazar olmayan biri nasıl böyle bir kitap ortaya çıkarabilir sonucunu çıkarmak için başvurdukları bir yöntemdir/taktiktir. Onun okur-yazar olduğu konusunda daha önce yazdığım bir çalışmamda yeterince

---

346 Kurtubi Tefsiri, Cuma suresi ayet 2, c18/91.

347 Dairetü-l Mearifi'l İslami, c.26/8166.

348 Buhari: Sulh bölümü, bab 6/2698-99. Megazi bölümü, bab 42/4251. Cizye kısmı, bab 19/3184.

bilgi ve belge sundum. Konunun bütünlüğü açısından burada kısa bir şekilde onun okuryazarlığını gündeme getirdim. Şimdi asıl meseleye devam edelim.[349]

Yukarıda Hz. Muhammed'in dönemiyle ilgili Kur'an hakkında öne sürülen görüşleri ayetler ışığında sınıflandırırken, muhaliflerinden kimilerinin falanca kişi Muhammed'e bilgi veriyor, o da ayetlerini bu şekilde oluşturup tanrıya mal ediyor dediklerine, kimilerinin de bir grup Muhammed'le müzakere ediyor, sabah-akşam bilgi alışverişi yapıyorlar ve bu yolla Muhammed Kur'an ayetlerini oluşturuyor dediklerine vurgu yaptım. Bu başlıkta her iki görüşe de açıklık getirmeye çalışacağım. Gruptan kasıt, zaten ifade edildiği gibi başta **Hatice-Varaka** ve diğer ekiptir. **Nahl** suresinde ise özellikle tek kişiden söz ediliyor. İşte o şahıs kim, buna biraz kafa yormak lazım.

İlkin ayetin mealini sunalım: **"And olsun ki biz onların, Kur'an'ı ona (Muhammed'e) bir insan öğretiyor dediklerini biliyoruz. Bahsettikleri kişinin dili yabancıdır. Bu Kur'an ise gayet açık bir Arapçadır."**[350]

Bu ayette kimileri isim hakkında **Selman-ı Farisi**'yi adres göstermişler. Kimi muhalifleri, "Muhammed sıkça Rum asıllı Cebr adındaki köleye gidip bilgilerini ondan almıştır" derken; kimileri de "Muhammed Mekke'de Bel'am adında demirci bir köle ve aynı zamanda dinler konusunda bilgi sahibi olan kişiden bilgi alıp ayetlere çevirmek üzere Kur'an'ını bu yolla ortaya koymuştur" diyorlardı. Bir kısmı ise, "Beni Muğire, Beni Hadremi kabilesinden kitapları olan ve aynı zamanda okur-yazar olan bir köle varmış, Muhammed onunla buluşup ondan bilgiler toplayıp Kur'an'ı bu yolla temin ediyormuş" diyorlardı. Bir başka görüş de, "Yesar ve Cebr adlarında iki bilgili köle varmış. Muhammed ayetlerini onlardan almıştır" şeklindedir. Birileri de, "Safa veya Merve tepesinde yabancı biri kendine bir yer edinip bir şeyler satıyormuş. Muhammed onun yanına gidip bilgisini ondan almış ve ayetleri ondan sağlamıştır" diyorlardı. Görüldüğü gibi rivayet muhtelif. Elbette bütün bunlar okur-yazar ve Tev-

349 Arif Tekin, Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an.

350 Nahl suresi ayet 103.

rat ile İncil'i bilen bilgili kişiler. Ayrıca ayette de vurgulandığı gibi bunlar Arap değil; hepsi yabancı.[351]

Bu konuyu **Nisaburi** kendi tefsirinde şöyle özetliyor: "Mekke'de Huveytib b. Abdiluzza adındaki kişinin Aiş/Yeiş adında bir kölesi varmış. Kölenin de kitapları varmış. Muhammed ona gidip bilgi toplamış ve ayetleri bundan sağlamış. Bazıları, Cabr adında Rum asıllı Amır b. Hadremi'nin bir kölesi varmış; Muhammed Kur'an bilgisini ondan almıştır; kimileri, Mekke'de kılıç ustası olan iki zanaatkâr varmış. İsimleri Cebr ve Yesar. Bunlar Tevrat ve İncil'i iyi biliyorlarmış. Muhammed onlardan aldığı bilgiyle Kur'an'ı ortaya koymuştur, demişlerdir. Kimileri ayette sözü edilen kişi Arap değildir sözünden kasıt Selman-ı Farisi'dir, Muhammed ondan bilgisini alıp Kur'an'ı oluşturmuştur iddiasında bulunmuşlar" şeklinde bilgi sunuyor.[352]

Nesefi, "Hz. Muhammed'in yararlandığı kişiler arasında Yahudi olan Addas, Yesar ve Rum asıllı Ebu Fükeyhe vardı" diyor. Evet; bu ayetlere göre Muhammed'in o zaman yararlandığı hocalar bir değil; birçok kişiymiş. Durum bu olunca acaba onlar fırsat bulup Muhammed'le buluşabilirler miydi, bu mümkün müydü gibi sorular akla gelir. Bir kere kimse köleyi 24 saat çalıştırmıyordu. Kaldı ki sözü edilen köleler kalifiye/önemli mesleklere sahip insanlardı. Mesela demirciler, silah ustaları gibi. Mesaileri bitince boş zamanları vardı. Bir de Hatice zengin olduğuna göre kim bilir belki sahiplerini de memnun etmiştir. Dolayısıyla bu diyalogun gerçekleşmesi için bir engel söz konusu değildi. Kaldı ki Muhammed tüm bilgisini o kölelerden almıştır diye bir iddia da yoktur. Onun bilgi kaynağından bir parçası bu yabancı kölelere dayanır demektir. Bir de buluşmak mümkün olmasaydı bir kere muhalif olanlar böyle bir iddiayı ortaya atmazlardı. Demek ki olan bir şeymiş.

Nahl suresinde geçen kişiyle ilgili az önce yapılan yorumlar özetle böyle. Sözün özü, tüm bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Mu-

---

351 a-Taberi tefsiri, Nahl suresi ayet 103, c.14/364-369.
b-Suyuti, Dürrü'l Mensur, Nahl suresi ayet 103, c.9/115-118.
c-İbni Kesir tefsiri, Nahl 103, c.4/406.

352 Nisaburi, Garibü-l Kur'an, Nahl suresi ayet 103, c.4/307.

hammed döneminde değişik coğrafyalardan köle adı altında Mekke'de yaşayan birçok bilgili insan vardı. O dönemin muhalifleri de "Muhammed bilgisini bunlardan alıyor; ancak ayet diye millete sunuyor" demişlerdi.

Bir kere bu bilgileri daha önce o toplumun da bildiği zaten Kur'an'da da kabul ediliyor. Yani bunlar yeni olan şeyler değildi. Ayette (Diyanet'in Kur'an mealinden) aynen şöyle deniliyor: **"Sana indirdiğimizden şüphede isen, senden önce indirdiğimiz kitapları okuyanlara sor. And olsun ki, sana Rabbinden gerçek gelmiştir, sakın şüphelilerden olma!"** Ben de burada soruyorum; kimmiş bu danışma heyeti ki, Hz. Muhammed bile şüphede iken gidip onlardan sormuş olsun? Evet; burada her şey açığa çıkıyor: Hz. Muhammed'den daha bilgili insanların o dönemde var olduğunu tescil ediliyor ki, onlar da baştan beri belirttiğim bu kişiler ve daha niceleriydi.[353]

Ebu Musa el-Hariri'nin anlattığı gibi ben de bu konudaki bilgileri bir araya getirince şu kanıya vardım: Aslında Varaka kendini iyi yetiştirmiş bir Hıristiyan; ancak zamanı geçmiş çok yaşlanmıştı (Muhammed zamanında yaşı 80'i geçmişti) ve yaşlılıktan gözlerini kaybetmişti. Muhammed'i kendine evlat bile edinmişti. Muhammed hakkında şunu düşünmüştür. Ben nasıl olsa yaşlılıktan giderim. En iyisi bu insanın şartları da uygun (Hatice zengin. Ayrıca Muhammed'in baba tarafı da Mekke'nin yöneticilerinden ve zeki biri), onu iyi yetiştireyim de papaz olarak yerimi tutsun demiştir. Bu amaçla ona Tevrat'ı, İncil'i öğretmiş, Hira mağarasında onu oruç ve namazla olgunlaştırmaya çalışmıştır. Görüldüğü gibi tüm adresler, az önceki ayette de geçtiği şekliyle Hz. Muhammed döneminde üstün bilgiye sahip kişilerin var olduğu noktasında birleşiyor.[354]

Hz. Muhammed Medine'ye geçince nasıl on yaşındaki zeki çocuk Zeyd b. Sabit'i kendine seçip sağ kol yaptıysa ve öyle ki daha sonra kitap haline getirilen Kur'an'ın komisyon başkanlığını yapma aşamasına gelmişse, Varaka da "Nasıl olsa bu çocuk zekidir ve ailesi de ünlüdür, dolayısıyla becerebilir" demiş ve Muhammed'i

---

353 Yunus suresi ayet 94.

354 Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi Neş'eti-l İslam, s.51-52.

geleceğin papazı olarak yetiştirmiştir. Zaten Hatice de Varaka'nın akrabası. O yüzden bir araya gelmeleri de çok kolay olmuştur. Ben burada farklı bir şey daha görüyorum. Gerek Sünni kaynaklarda ve gerekse batılı kaynaklarda en çok Muhammed'in Şam tarafında bir iki sefer görüştüğü papaz Bahira ve Nastura öne çıkmışlardır. Ben burada Varaka'nın hakkının yendiğini görüyorum. Çünkü diyelim Muhammed onlarla bir ay bilgi alışverişi yapmış; peki bu kadar yeterli mi? Elbette ki hayır. Burada şu ortaya çıkıyor: Muhakkak Bahira Muhammed'e, mektup gibi bir şeyler vermiş. Sen bunu bizim Mekke'deki temsilcimiz Varaka'ya ver, seninle ilgilensin demiş ve o mektupta Varaka'ya, bu çocuğa sahip çık, yetiştir, gelecekte bizim yerimize geçsin demiştir. Bahira yapmışsa ancak bunu yapmıştır. Zaten mantıklı olanı da budur.

Burada önemli bir ayeti daha paylaşmak isterim. Tevbe suresinde, **"İçlerinden peygamberi incitenler ve o Muhammed her söyleneni dinler bir kulaktır diyenler vardır. De ki, o, sizin için bir hayır kulağıdır, Allah'a inanır, mü'minlere inanır ve iman edenleriniz için bir rahmettir."** Her ne kadar zoraki bir şekilde ayeti başka yönlere çekmişlerse de, anlamı gayet açıktır. O zaman insanlar, Muhammed her şeye göz-kulaktır, sağdan soldan bilgi topluyor ve ayettir diye millete sunuyor diyorlardı. Yanıt anlamında gelen ayette de, "Eğer her şeye göz-kulaksa bu sizin hayrınızadır" deniliyor. Yani bunu yapıyorsa da bunu yararınız için yapıyor deniliyor. Bu konuda başka bir kitabımda bazı örnekler verdim. Kur'an henüz kitap haline getirilmediği bir sırada Muhammed bir yerden geçiyor, bakıyor ki biri hoşuna giden şeyler okuyor. Hemen eve gelince eşi Ayşe'ye şunu söylüyor: "Ben falanca ayet/ayetleri nerdeyse Kur'an'dan atmış veya unutmuştum; sağ olsun falan adam okudu, ben hatırladım" diyor. Bu açıklama **Buhari**'de defalarca geçiyor; ayrıca **Müslim**'de de var. Bu, Hz. Muhammed'in ayetleri nasıl topladığı noktasında önemli bir bilgidir aslında.[355]

---

[355] Tevbe suresi ayet 61.

a-Buhari: Şehadat, bab 11/2655. Fedail-i Kur'an, bab 26/5037-38, bab 27/5042. Deavat, bab 19/6335.

b-Müslim, Misafir namazı, bab 32/788.

Varaka hakkında biraz daha bilgi verelim: Bu adam hem Tevrat, hem İncil ve hem de o dönemde var olan diğer dinler konusunda bilgi sahibiydi. Yukarıda da belirtildiği üzere, kendisi de Zeyd b. Amr gibi din konusunda arayışlar içindeydi. Bu konuda bilgi toplamak için henüz genç iken bölgede birçok yer gezmişti. Hem Hz. Muhammed'in eşi Hatice'nin amcaoğlu, hem de Hz. Muhammed'in soyundandı. Onun seçtiği din Hıristiyanlıktı ve bu din üzerinde iken vefat etti. Yukarıda kaç kez belirtildiği ve en başta **Buhari**'de defalarca geçtiği gibi kendisi İncil ve Tevrat'ı Arapçaya çeviriyordu. Hıristiyanlık o coğrafyada kolay yayılsın diye bu ondan bir hizmetti.[356]

Varaka'nın Ketile veya Ümmü Kıtal adında bir kız kardeşi vardı. Bu kadın rahibeydi: Hıristiyanlık dinini iyi biliyordu. Ayrıca patrik **Osman b. Huveyris** vardı. Bu da dini konularda bilgi sahibiydi. İşte bu üç şahıs aynı zamanda Hatice'nin amca çocuklarıydı.[357] Bunlar iyiliksever, yetim ve mazlumdan yana, cennet ve cehenneme, tek tanrıya inanan, putlara karşı olan kişilerdi. Ayrıca Zeyd gibi Varaka da putlar adına kesilen hayvanların etinden yemezdi.[358]

Varaka, Kur'an'da anlatılan 24 peygamberin hikâyelerini çok iyi bilirdi. Hz. Muhammed tüm bunları evlendikten sonra peygamber olana kadarki 15 yıllık o süre zarfında kendi aralarında konuşa konuşa ezberliyor ve Arapça cümleler oluşturup insanlara sunuyor. Bunun başka yorumu yoktur.

İşte Hatice bu gibi bilgi sahibi akrabalarını eve alıp Muhammed'in onların bilgilerinden yararlanmasını sağladığı için kimileri, "Muhammed'in ayetleri, onun uydurma ve düzmeceleridir. Ayrıca bu konuda ona başkaları da yardım ediyorlar..." diyorlardı. Buna karşılık şu ayetler iniyor: "İnkâr edenler: **'Bu Kuran uydurmadır, ona (Muhammed'e) başka bir topluluk yardım etmiştir'** diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular. **'Kur'an**

---

356 Buhari: B. Vahiy, bab 3/3, Ehadis-i Enbiya bab 22/3392 ve Tabir bab 1/6982.

357 Halil Abdülkerim, Fetret-ü Tekvin fi hayat-i sadıki-l emin, s.10.

358 Abd Avn er-Revdan, Mevsuat-ü Şuarai-l asri-l cahili, 1/326.

öncekilerin masallarıdır; başkalarına yazdırıp sabah akşam kendisine okunmaktadır' dediler. De ki: Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir."[359]

Ayet tam da az önceki kişilere uyuyor. Çünkü ancak bunların Hatice-Muhammed evinde sabah akşam kalmaları mümkündü. Çünkü bunlar akraba. Elbette Hz. Muhammed başka kişilerle de istişare etmiştir. Yukarıda onlardan da bahsettim. Bunlar akraba oldukları için fazla göze batmamışlar, hep yanında kalmışlar. İlginçtir ki az önceki ayetlerde "Muhammed'e bilgi verenler" şeklinde çoğul ifade söz konusu. Bunlar da çoğul, birkaç kişiydi: Varaka, kız kardeşi, Osman b. Hüveyris ve elbette Hz. Hatice. Tek kişiden söz eden ayetler de var. Az önce bahsettiğim **Nahl** suresi 103. ayeti gibi. Bu ayet, "Derler ki Kur'an'ı Muhammed'e bir beşer öğretiyor" diyedir. Elbette Muhammed'in bilgi kaynağı farklı olduğu için itirazlar da farklı olmuştur.

Varaka öyle etkili biri ki İslami kaynaklarda bile kendisinden mümtaz bir şahsiyet olarak söz edilmiştir. İlk defa Hz. Muhammed kendi başına gelenleri ona ve Hatice'ye anlatınca (vahiy konusunu) Varaka kendisine, "Sen peygambersin diyor ve kavmin sana inanmayıp sonunda seni Mekke'den çıkartacaktır; o zaman ben hayatta olsaydım sana yardımcı olurdum" diyor. İslamiyet'i iyi göstermek için bunlar uydurulmuş olmalı. Çünkü Muhammed'in peygamber olduğuna inansaydı o zaman Hıristiyanlıktan vazgeçer, Müslüman olurdu, niye Hıristiyan olarak ölsün ki!

Kaynaklarda onun ölümünden sonra Hz. Muhammed'in kendisi hakkında şu rüyayı gördüğü anlatılıyor: "Ben rüyamda Varaka'yı gördüm, onun üzerinde beyaz bir elbise vardı. Bu da gösteriyor ki kendisi cennet ehlinden. Çünkü cehennemlik olanlar beyaz elbise giymezler" diyor.[360]

---

359 Furkan suresi 4-6. ayetler.

360 a-Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi tarihi'l Arap kable'l İslam, c.6/500-503.
b-Tirmizi, Rüya bölümü, bab 10, no: 2288.
c-Alusi, Buluğü'l Ereb, c.2/269.

XIV. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İ DEFALARCA İNTİHARA ZORLAYAN NEDENLER

Bu başlık altında net ve ilginç bilgiler var. Burada, Hz. Muhammed'in popüler eşi, Ebubekir kızı Ayşe'den önemli bir hadis paylaşmak isterim. Uzunca bir hadis; ancak ben yalnız ilgili bölümü aktaracağım. Hadisi en başta **Buhari** birkaç yerde, mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel**, Kur'an yorumcularından **Taberi** ve **İbni Kesir**'in kendi tefsirlerinde ve **İkra** suresinde işlemişlerdir. Bu hadisi Zühri (h.51-124) Urve'den (h.22-94) o da Hz. Ayşe'den aktarmıştır.

Hadisin içeriği şöyle: Varaka'nın vefatından sonra vahiy uzun süre kesilir ve Cebrail gelmez olur. Elbette vahiy kesilince Hz. Muhammed de sıkıntı çeker, morali bozulur, millet onunla alay eder: "Cebrail'i de, şeytanı da gelmez oldu!" derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed defalarca dağa çıkıp intihar etmek ister. Kendini tam dağdan atmak üzereyken Cebrail onu uyarır, aman yapma, ne yapmak istiyorsun der ve onu vaz geçirir. Hz. Muhammed'in bu intihar teşebbüsü defalarca devam eder. Cebrail de her seferinde onu uyarır, intihardan vaz geçirir.

Yineliyorum: Hadiste, "Vahiy, Varaka'nın ölümünden hemen sonra kesildi" şeklinde net bilgi var. Bu vahiy kesme süresi de pek az değildi. Mezhep lideri **Ahmet b. Hanbel**'in aktardığına göre bu kesim işi üç yıl devam etmiş. Bunu aynı zamanda tarih-

çi **İbni İshak** da kaydetmiştir. Kimilerine göre bu sürenin iki yıl olduğu belirtilmiş, kimileri daha az demiştir.[361]

Haddadi bu konuda şunları yazıyor: "Muhammed 25 yaşında Hatice ile evleniyor ve 40 yaşında peygamberliğini ilan ediyor. Varaka'nın onu 15 yıl yetiştirmesi peygamberliği için önemli bir süredir" diyor. Haklı, bugün bile 15 yıllık tahsil bir üniversiteyi bitirmeye tekabül ediyor. Hatta **Hariri**, "Varaka Muhammed'i kendine evlat edinmişti ve Hıristiyanlık dininde yetiştiriyordu ki gelecekte ondan sonra Muhammed Hıristiyanlığı sürdürsün..." diye yazıyor. Evet; "Varaka Muhammed'i evlat edinmişti" diyor.[362]

Hz. Ayşe şu hadisi aktarıyor: "Hz. Muhammed, Varaka hakkında kötü şeyler söylemeyin. Çünkü ben onun hakkında bir iki cennet gördüm."[363]

Yine kaynaklarda onun ölümünden sonra Hz. Muhammed'in kendisi hakkında şu rüyayı gördüğü anlatılır: "Ben rüyamda Varaka'yı gördüm, onun üzerinde beyaz bir elbise vardı. Bu da gösteriyor ki kendisi cennet ehlinden. Çünkü cehennemlik olanlar beyaz elbise giymezler" diyor.[364]

İşte en önemli sözün zamanı geldi: Demek ki Hatice ile Muhammed kendi aralarında o bilge ancak âmâ olan Varaka'yı bir nevi öğretmen olarak evlerinde Muhammed için tutmuşlar. Kendisi vefat edince Hz. Muhammed hocasız kalmış ve sıkıntıya girince de zaman zaman dağa gidip intihara bile kalkışmıştır. Ha-

---

361 a-Buhari, B.Vahiy, bab 3/3, Tefsir bölümü, İkra suresi no: 4953 ve Tabir bölümü, bab 1/6982.

b-Ahmet b. Hanbel, Müsned, Ayşe hadisleri, no: 26486.

c-İbni Hacer Askalani, Fethu'l Bari Şerh-ü Sahihi-l Buhari, c.1/62 Bedü-l vahiy bölümü.

362 a-Ali b. Nayif eş-Şühud, el-Müfassal fi-r-Reddi ala şebehati A'dail İslam, c.10/148.

b-Ebu Musa el-Hariri, Bahsü'n fi neş'eti-l İslam, s.52.

363 Hakim, Müstedrek, c.2/666, hadis no: 4211.

364 a-Dr. Cevat Ali, el-Mufassal fi tarihi'l Arap kable'l İslam, c.6, s.500-503.

b-Tirmizi, Rüya bölümü, bab 10, no: 2288.

c-Alusi, Buluğü'l Ereb, c.2/269.

diste geçen, Cebrail geldi, aman Muhammed ne yapmak istiyorsun dedi sözü bence bir yakıştırma. Ancak şurası bir gerçek ki Hz. Muhammed Varaka'nın ölümünden sonra ciddi bir sarsıntı ve boşluk geçiriyor. Meşhur bir söz vardır. Sanırım burada onun tam da zamanıdır; yazmak isterim. Lebid adında biri, Abid adında bir kişiyi ayarlıyor. Abid onun Cebrail'i oluyor ve Lebid ondan bilgiler alıp halka, "Cebrail bunları Allah'tan getiriyor" diyor. Bu çok eskilerde olan bir hikâye. Bunu fark edenler, adamın foyasını ortaya çıkaranlar; "Abid olmasaydı Lebid olmazdı/Lebid olmazdı" derken, "Varaka gibiler olmasaydı belki de Muhammed'in peygamberliği de olmazdı" demek istiyorlar.

Varaka'nın ölümünden sonra vahyin kesildiği süre içinde Hz. Hatice yine üstüne düşeni yapmış, o süre zarfında Hz. Muhammed için yeni hocalar bulmuş (Bel'am, Cebr-i Rumi, Yesar vs). Bir süre sonra tekrar vahiy gelmeğe başlamış ve kaldığı yerden devam etmiştir. Vahyin kesilmesiyle ilgili zaten Kur'an'da ayetler var. **Duha** suresi bununla ilgilidir. Hatice'nin de desteğiyle Hz. Muhammed kendini hızla toparlar. Duha suresi iner, tanrı tarafından unutulmadığı belirtilir. Tanrı burada "Kuşluk vaktine ve karanlığı iyice çöktüğü zaman geceye and olsun ki, rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı da!" şeklinde yeminle başlayıp Muhammed'i terk etmediğini, ona darılmadığını belirtir. Burada sormak lazım: Acaba tanrı neden vahye ara verip Muhammed'i sıkıntıya sokup intihara kadar götürdü de sonra da "Kuşluk vaktiyle, geceyle yemin ederim ki asla ben seni terk etmedim" demiş olsun. Kuşluk vaktiyle, geceyle, gündüzle yemin bir kere eski Arapların âdeti. Burada iki çelişki var: Neden uzun süre Hz. Muhammed'i sahipsiz bıraktı ve neden bu putperestlerin yeminini tanrı kendine layık gördü? Aslında zaman zaman hocalarını kaybedince, Cebraillerinde de sıkıntı yaşamıştır.[365]

Varaka o dönem için başta Yahudilik, Hıristiyanlık olmak üzere var olan inançlar konusunda uzmandı. Aslında o her iki gözünü de kaybetmiş, yardıma muhtaç biriydi. Hatice bu bilge adamın bütün ihtiyaçlarını karşılamıştır. Varaka da baş başa kaldık-

---

365 Duha suresi 1-3.

ça Muhammed'e dinler konusunda bilgiler aktarmıştır. Yani Muhammed'in ilk öğretmenidir demek yerinde olur. Vefat edince Hz. Muhammed hocasız kalır. Ben burada Varaka'nın bu boşluğunu yine Hatice'nin doldurduğuna, yeni hoca-hocalar bulduğuna inanıyorum. Çünkü Hatice hem zengin, hem de bilgili biri; bunu yapabilecek durumdaydı. Konuyla ilgili İslam âlimleri de Hatice'nin oynadığı rolü net yazmışlardır. Örneğin Şeyh **Halil A. Kerim** konuya ilişkin özel bir kitap bile yazmıştır.[366]

Nahl suresinde anlatılan, "Muhammed'e biri yardımcı oluyor; ancak onun dili Arapça değil" sözünden en çok **Selman-ı Farisi** akla gelir. Elbette diğer isimler de önemli. Ancak bu adam Zerdüştilik, Yahudilik, Hıristiyanlık ve diğer Ortadoğu dinlerini çok iyi biliyordu. Ben ilgili ayette sözü edilen kişinin en çok Selman olduğunu savunanlardanım. Çünkü gerçekten bilgi bakımından çok donanımlı biriydi. Hz. Muhammed'le buluştuğu tarih konusunda kesin bir bilgi yok; ancak bakıyoruz hicretten sonra meydana gelen Hendek savaşında kendisi ortaya çıkıyor. Ancak köle olarak oralarda daha önce de vardı. Yani Hz. Muhammed diğer kölelerden nasıl yararlanabilmişse ondan da yararlanmıştır. Bu konuda engel yok. Çünkü bilgi var ki bu adam hicri ikinci yılındaki Bedir ve bir yıl sonraki Uhud savaşlarına da katılmıştır. Medine etrafında hendekler kazıyıp meydan muharebesi yerine şehri savunalım deyince, Hz. Muhammed onun bu teklifini kabul ediyor ve bu şekilde tehlikeyi atlatmış oluyorlar. Bu formül Selman'ındır. Yine Taif seferinde mancınık kullanalım diyor. Burada da Hz. Muhammed onu dinliyor ve kazanıyorlar. Yani **Selman** teolojiden başka askeri taktikleri de biliyordu.

Hz. Muhammed onun hakkında, "Din Süreyya yıldızında da (Merih'te de) olsa Selman gidip onu alacak" diyor. Bu, onun ne

---

366 a-Buhari: Tabir bölümü, bab 1/6982.
b-A. Razzak, Musannaf, c.5/321, hadis no: 9719.
c-İmam Ahmet b. Hanbel, Müsned, Hz. Ayşe hadisleri bölümü, no: 26486.
d-Taberi ve İbni Kesir tefsirleri İk'ra suresinde.
e-Halil A. Kerim, "Fetret-ü Tekvin fi Hayat-i Sadıki'l Emin" adlı kitabı bu konularla ilgilidir.

kadar bilgili ve cesur olduğunu gösteriyor.[367] Hz. Muhammed'in, "Selman bizim aile bireylerindendir" demesi, onu yanına alıp evinde ondan bilgi alması da çok önemlidir. Hele Hz. Ayşe'nin şu sözü çok anlamlıdır: "Hz. Muhammed'le Selman geceleyin tek başına toplantı yaparlardı. Öylesine konuşmaya dalarlardı ki nerdeyse Muhammed bizi unutmuş olurdu." Peki sormazlar mı ki bunlar bu özel toplantılarda neler konuşuyorlardı diye![368]

Hz. Muhammed Selman'la baş başa kaldığında yanına kimseyi almıyordu. Bu çok önemli bir işaret. Demek ki kimse ne konuştuklarını bilmesin diye hep yalnız kalmışlardır. Hz. Ayşe'nin az önceki rivayeti de anlamlıdır. Hz. Muhammed onunla istişare ederken bazen o kadar konsantre olurmuş ki ailesini bile unuturmuş. Ayşe açık belirtiyor; "Selman'la olan sohbeti onun için daha önemli olmalı ki bizi unutmuş olurdu" diyor. Bundan daha açık bir bilgi olur mu? Selman hakkında ayrıca, o geçmiş ve gelecek tüm bilgilere sahipti şeklinde bir görüş var İslami kaynaklarda.

Kısacası, Hz. Muhammed'in onu evine alması, bunu yaparken de benim ailemin bir ferdidir demesi, din Merih'te olsa Selman gidip alır demesi, Hz. Ayşe'nin az önceki anlamlı açıklamaları, Muhammed'in onunla tek başına kaldığında başka kimseyi içeri almaması gibi notlar gösteriyor ki Hz. Muhammed için Selman'ın bilgileri çok önemliymiş. Zaten Kur'an'da Farsça olarak geçen kelimelerin daha önce Selman tarafından kullanıldığı; Muhammed'in de hadislerinde bunları tercih ettiği akıldan uzak tutulmamalıdır.[369]

---

367 İbni Abdilberr, İstiab, Selma başlığı altında, no: 1014.

368 İbni Abdilberr, İstiab, Selma başlığı altında, no: 1014.

369 a-Hakim, Müstedrek, c.3/691, no: 6539 ve 6541.
b-Zehebi, Siyer-i A'lam, c.2/549, Selam başlığı altında.
c-İbni Abdilberr, İstiab, Selam bölümünde. no: 1014.
d-Taberani, Mucem-i Kebir, c.6/213, no: 6040-41.

XV. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED MUCİZE GÖSTERMİŞ Mİ?

Kur'an'ın mucize olduğuna dair âlimler şöyle bir ortak tanım yapmışlardır.

Suphi Salih, "Kur'an, Hz. Muhammed'e gelen mucize, yazılı bir kaynak, tevatür yoluyla o günden bugüne bize gelen ve okunmasıyla da sevap kazanılan bir ilahi kitaptır" diyor.[370] Bu aynı zamanda tefsir usulü âlimlerin Kur'an'la ilgili yapmış oldukları genel bir tanımdır. **Muhammed Reşit Rıda** Kur'an'ın icazı hakkında şunları yazıyor: "Kur'an, yazılışı, belagati ve gaipten haber vermesi mucize olan, kendi içinde çelişkileri olmayan, din ve dünya işlerini konu alan ve tüm zamanlar için geçerli olan bir ilahi kitaptır..." şeklinde özetliyor. Elbette boş lafla şişirmenin bir anlamı yok. Burada Kur'an'ın içeriği belirleyicidir; yoksa ey ahali; Kur'an çok iyidir, onun eşi-benzeri asla yoktur gibi sözlerin hiçbir değeri olmaz.[371]

Şu bilinmelidir ki, Kur'an ilk başta ne ise günümüze kadar o orijinal haliyle gelmiştir sözü doğru değildir, ancak bir abartıdır, gerçekle ilgisi yoktur. Daha önce yazdığım bir kitabımda bunun üzerinde epey durdum.[372]

---

370 Mebahis-ü fi Ulumi-l Kur'an adlı eserinde.

371 Tefsir'ü Menar, Bakara suresi ayetler 23-24.

372 Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Hayatı adlı kitabım.

Halife Osman'a kadar Kur'an diye bir şey ortalıkta yoktu. Birçok sahabi Hz. Muhammed'den bir şeyler duymuş, farklı algılar ve bunun sonucu olarak her kafadan farklı sesler çıkmış. Yani birçoğunun yanında biri diğerininkine uymayan farklı Kur'an nüshaları vardı. Kur'an henüz Osman tarafından kitap haline getirilmeden önce var olan bu farklı Kur'an nüshalarının sayısı 26 civarındaydı. Halife Osman bunları toplayıp hepsini yakıyor ve Kur'an adıyla yeni bir kitap ortaya çıkarıp Hz. Muhammed'e inen kitap budur diyor. Zaten Müslümanların Osman'ı katletmesinin en büyük nedeni, onun Kur'an yakması ve yeni bir darbe Kur'an'ı ortaya koymuş olması.

Söz konusu Kur'an nüshalarının birbirlerini tutmadıklarına ilişkin basit bir iki örnek vereyim. Mesela Hz. Muhammed, Kur'an'ı Übey b. Ka'b ve Abdullah b. Mes'ut'tan öğrenin diyordu. Ona göre bu ikili Kur'an konusunda en uzman kişiler. Gelgelelim her ikisinin Kur'an nüshaları birçok bakımdan Osman'ın kitap haline getirdiği bugünkü Kur'an nüshasından farklıydı. Mesela İbni Mes'ut, şu an Kur'an'da birer bağımsız sure olarak duran Nas ve Felak surelerini Kur'an'dan saymıyordu, bunları Hz. Muhammed'in ancak bir nevi dua olarak okuduklarını söylüyordu. Yine Übey b. Kab, bugünkü Kur'an nüshalarında yazılı olmayan iki sure daha iddia ediyordu. Hz. Ali'nin keza farklı bir Kur'an'ı vardı. Bu konuda ihtilaflar çok. Hatta **İzzet Derveze**, şu an Kur'an'da olmayan; ancak Kur'an suresi olan ve 13 ayetten oluşan **'Nureyn'** adında bir başka sureden bahsediyor ve bunun Hz. Ali nüshasında var olduğunu vurguluyordu.[373]

Bu konuları daha önce yeterince işlediğim için bir daha tekrar etmek istemiyorum. Yalnız az önce Kur'an tanımıyla ilgili, "Kur'an baştan itibaren günümüze kadar sağlam gelmiştir" diyenler için kısa bir hatırlatmada bulundum: Böyle bir şey asla söz konusu değildir. Şunu da eklemek isterim ki, benim olaylardan anladığım, Hz. Muhammed yalnız sözlü olarak insanlara bir şeyler anlatmış, söylediklerini yazıya dökmemiştir. Elbette ortalıkta yazı olmayınca onu aynı konuda dinleyenler sözleri not

---

373 el-Kur'an'ü'l Mecit, s.60, no: 17. Muhammed Subeyh'ten aktarma.

edince farklı algılardan dolayı farklı cümleler şeklinde yazmışlar. Hal böyle olunca da yazdıkları birbirlerini tutmuyordu. Hz. Muhammed yazılı bir belgeyle ortaya çıkmış olsaydı bu karmaşa olmazdı. Madem bu olmadı, ölmeden önce bu konuda tedbir almalıydı. Nitekim ilk defa Hz. Ömer Ebubekir'e, "Kur'an'ı kitap haline getirelim" önerisini götürdüğü zaman Ebubekir karşı çıkıyor ve "Hz. Muhammed'in yapmadığı (Kur'an'ı kitap haline getirmediği) ve yapın da demediği bir işi ben nasıl yaparım?" diyor. O yüzden, Hz. Muhammed sadece sözlü olarak bir şeyler anlatıyordu, elinde yazılı bir şey yoktu diyorum.

İslami kesim hep şunu öne sürüyor: Tahsil görmeyen bir Muhammed nasıl olur da böyle bir kitap ortaya çıkarabilsin? Dolayısıyla bu ancak Allah kelamıdır diyorlar. Bir kere bu iddianın zerre kadar gerçekle ilgisi yoktur. Bu konuda Kur'an'ın içeriğine bakacağız, önemli bilgiler sunacağız. Ancak burada şunu hatırlatayım ki, milattan (Hz. Muhammed'den yaklaşık 13-14 asır) önce yaşamış olan Yunan filozof Homeros kör olduğu halde yaradılışla ilgili kafa yormuş, önemli iki destanı olan **Odesa** ve **İlyada**'yı ortaya koymuştur. Homeros malum Yunan tarihinde çok önemli bir isim. Kör olmakla birlikte olağanüstü şeyler yapan Homeros, "Ey ahali! Ben tanrıdan geliyorum!" demiyordu. Keza Alman matematik ustası C.F. Gauss (1855.ö) çok küçük yaşta (7 yaşından itibaren) başlamak üzere ortaya koyduğu o önemli matematik kurallarına karşı ben tanrıdan geliyorum, bunları tanrı bana gösteriyor demiyordu. Bunun gibi fizik, bilgisayar, internet, kimya, tıp, astronomi ve birçok dalda harikalar var eden binlerce bilim adamı var. Böyle icatlar yapıyorlar diye kalkıp bunları peygamber ilan edecek halimiz yok. Kaldı ki, bunların yaptıkları hem toplum için faydalı, hem de yaptıkları insanlar nezdinde olağanüstü şeylerdir.

Kimileri gibi ben öyle kenardan bilgilerle ortaya çıkmıyorum. Yazdıklarım Sünni İslam'ın sağlam kaynaklarında var. Hatta ben yazarken çok da toleranslı davranıyorum, mümkün derecede toplumda ayıp sayılan ve yararı olmayan konulara girmek istemiyorum. Bir örnek vereyim. Malum, İmam Gazali İslam'da önemli bir aktör! Meşhur kitabı **'İhyau'l ulum'**da şu bilgiyi ve-

riyor. Kur'an'da Felak suresinde geçen **"Min şerri gasıkin iza vekebe"** cümlesini açıklarken, sahabi İbni Abbas'ın aktardığı bir hadise göre, "Penisin başkaldırıp başkasının içine girmesinden Allah'a sığınırım" demek istendiğini belirtiyor. **Gazali** bunu söylerken de "Ayıptır, böyle bir hadis olur mu?" demiyor. Aynı bilgiyi Kur'an yorumcuları **Suyuti** ve **İbni Atiyye** de tefsirlerinde işlemişlerdir. İbni Abbas'ın hadisini güçlendirmek için de Hz. Muhammed'den "Allah'ım; kulak, kalp, göz, dil ve spermin başkasının rahmine girmesinden sana sığınırım" hadisini kanıt olarak göstermişlerdir. Ayeti genelde "Gecenin şerrinden Allah'a sığınırım de!" şeklinde yorumlamışlardır. Bu gibi anlamlar da İslami kaynaklarda geçiyor; ancak bunlar üzerinde durmuyorum. Kur'an'da, cennet hurileri hakkında "memeleri başkaldırmış" şeklinde ifadeler kullanılıyorsa, demek ki az önce **Felak** suresinde sözü edilen anlam da kastedilmiş olabilir.

Diyelim ki ayete "Gecenin şerrinden Allah'a sığınırım" anlamını verdik. Peki bu tatminkâr olur mu? Elbette hayır! Çünkü burada maksat gece karanlığıysa o zaman günümüzde artık karanlık yok. Çünkü her yer aydınlık, elektrik var. Bir de gece eğer şer ise Kur'an'da farklı ayetlerde gecenin faziletinden neden söz ediliyor?[374] Mesela; "Kitap ehli içinde, gece saatlerinde ayakta durup Allah'ın ayetlerini okuyarak secdeye kapanan bir topluluk da vardır" deniliyor ve bunu övülüyor.[375] Ayrıca, "Sana (Ey Muhammed) özgü olarak gecenin bir kısmında Kur'an oku(yup namaz kıl)mak üzere uyan"[376] ve "Gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve rabbinin rahmetini uman daha farklıdır, daha kazançlıdır" deniliyor.[377]

Bir taraftan "Gecenin şerrinden Allah'a sığınırım" diye öneride bulunan tanrı, diğer taraftan "Geceleyin ibadet edenle etmeyen bir olur mu?" şeklinde geceyi övüyor.

---

374 Gazali, İhya, c.3/96, Suyuti, İtkan, s.2323, 79. bölüm. İbni Atiyye, Muharrarü'l Veciz, c.5/538, Falak suresi 3. ayet.

375 Âl-i İmran, 113.

376 İsra suresi ayet 79.

377 Zümer suresi ayet 9.

Gelelim Mucize meselesine... Konuyu üç kısımda ele alacağım: Biri, sağlam hadislerde Hz. Muhammed'in mucizeleri. İkincisi, Kur'an bakışıyla Kur'an ve üçüncüsü de Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in mucizeleri. Hadislerden sadece Buhari ve Müslim'in ortak olarak aldıklarını seçeceğim. Aslında iş olsun diye hadislerden bazı örnekler sunacağım; yoksa mucize konusu Kur'an'dan anlaşılır ve sonuca bağlanır. Ama madem İslam âlemi Buhari ve Müslim'deki hadisleri baş tacı ediyor, o zaman onlardan da bazı örnekler vermek isterim.

Müslümanların ağzı açılınca hep Kur'an mucizelerle/olağanüstü olaylarla doludur diyorlar. Hal böyle olunca konuyu kapsamlı bir şekilde ele almak istedim. Bakalım sonuçta mucize var mı; varsa ne gibi olağanüstü hadiseler gösterilmiş; göreceğiz.

1. Hadislerde Mucizeler

a) Hz. Muhammed Az Olan Suyu Artırmış:

Enes b. Malik anlatıyor: Bir ara Hz. Muhammed, Medine'de Zevra denilen yerde iken kendisine bir su kabı getirildi; elini onun içine bırakınca parmakları arasından su fışkırmaya başladı. Orada bulunan cemaat, parmaklarından fışkıran sudan abdest aldı, diyor. Enes, o sudan abdest alanların sayısını da belirtiyor: Bunlar üç yüz kişi civarında bir kitleydi, diyor. Demin de belirttim; ben örneklerimi Buhari ve Müslim'in ittifakla kabul ettikleri hadislerden seçiyorum. Bu da onlardan biridir. Buhari bunu birkaç yerde tekraren işlemiştir.[378]

Enes bir başka örnek anlatıyor: İkindi namazının vakti yaklaşmıştı. Arkadaşlar abdest suyu aradılar; ancak bulamadılar. Bu arada Hz. Muhammed'e biraz abdest suyu getirildi. Kendisi elini onun içine koydu ve insanlara 'Buyrun abdest alın' dedi. Her-

---

378 a-Buhari: Vudu (abdest) bölümü, bab 32/169, 47/200, Menakıb, bab 25/3572-75

b-Müslim: Fedail, Muhammed'in Mucizeleri babı 3/2279.

kes ondan abdest aldı. O sırada su onun parmakları arasından fışkırıyordu, diyor. Bir kere olayın bir abartı olduğu bir yana. Ortalıkta belki de gözden kaçan bir nokta var. Müslim bu konuda 4-5 rivayet verirken; hepsinde de Hz. Muhammed'e bir kapta su getirildi diyor. Yani bir kere kapta su var. Ama herkese yetsin diye Muhammed mucize yoluyla onu artırıyor diyor. Peki, niye hiç su olmadan bunu yapmıyor veya kim bilir belki de su zaten varmış; ama adam uyduruyor, abartıyor. Buna benzer yemek artışı, su artışı gibi konularda hadisler çok.

Enes bir başka olayı şöyle anlatıyor: Hz. Muhammed, beraberinde bir grup insan olduğu halde, seferlerin birine çıkmıştı. Sonunda namaz vakti geldi. Abdest alacak su bulamadılar. Onlardan biri gidip içinde birazcık su bulunan bir kapla geldi. Hz. Muhammed onu tuttu ve abdest aldı. Sonra dört parmağını o kap üzerine uzattı ve cemaate, 'Kalkınız siz de bu sudan abdest alınız' dedi. Bunun üzerine tüm arkadaşlar o sudan abdest aldılar. Abdest alanların sayısı yetmiş civarındaydı, diyor. Burada az bir miktar sudan söz ediliyor ve Enes "Muhammed ellerini o suyun üzerinde gezdirince su çoğalıyor" şeklinde bir mucizeden bahsediyor.[379]

Enes'le devam edelim: Namaz vakti gelmişti. Evi mescide yakın olanlar kalkıp abdest almaya gittiler. Abdesti olmayan birtakım insanlar da kaldı. Hz. Muhammed'e, içinde biraz su bulunan bir taş tekne getirildi. Kendisi avucunu onun içine koydu. Fakat tekne, içinde avucunu açacak kadar geniş değildi; küçük geldi. Bunun için Hz. Muhammed parmaklarını yumdu da elini kabın içine koydu. Oradaki topluluğun hepsi o teknenin suyundan abdest aldı, diyor. **Enes**, "O sudan abdest alanların sayısı seksen kişi" idi diyor. Enes bir başka örnekte ise, "60 kişi az bir sudan abdest aldı" diyor. Bir başka yerde Hz. Muhammed'in mucize yoluyla suyu artırdığını, suyun parmakları arasından fışkırdığını ve o sudan 15 kişinin abdest aldığını, şayet sayı yüz bin kişi olsaydı yine de yeteceğini anlatıyor.[380]

---

379 Buhari: Menakıb, bab 25/3574.

380 Buhari: Menakıb, bab 25/3575.

Cabir'den de bir iki örnek verelim: Hudeybiye günü millet susamıştı. Hz. Muhammed, önünde bulunan bir deri tulumundaki sudan abdest aldı. O sırada insanlar ona doğru gittiler. Kendisi sebebini sordu, hayırdır dedi. Onlar, içecek ve abdest alacak suyumuz yok. Sende var, ondan geldik dediler. Hz. Muhammed hemen elini o deriden yapılmış su kabının içine koydu, akabinde parmaklarının arasından pınarlar gibi su akmaya başladı. Biz hem ondan içtik, hem de abdest aldık... diyor. Cabir'den soruyorlar: Bu insanların sayısı ne kadardı? Bin beş yüz kişiydik; ancak sayımız yüz bin olsaydı yine o su yetecekti, diyor.[381]

Cabir b. Abdullah farklı bir anlatışla şunları söylüyor: Ben kendim Hz. Muhammed'le beraberdim. İkindi namazı vakti gelmişti, yanımızda az bir sudan başkası yoktu. Bu az su bir kap içine konuldu da akabinde Muhammed'e getirildi. Kendisi o kabın içine elini soktu ve parmakları arasından su fışkırmaya başladı. Bundan sonra o, "Abdest suyu yanına gelin! Bereket Allah katındandır!" dedi. Yemin olsun ki suyu onun parmakları arasından fışkırırken gördüm, oradaki insanlar ondan abdest aldılar ve içtiler, diyor.[382]

Hudeybiye kuyusuyla ilgili Cabir gibi **Bera b. Azib** de bir şeyler anlatıyor: Biz Hudeybiye günü bin dört yüz kişiydik. Hudeybiye bir kuyudur. Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamamen çekmiştik de içinde bir damla su bırakmamıştık. Hz. Muhammed kuyunun kenarına oturdu ve daha sonra biraz su istedi. Getirilen su ile ağzını çalkaladı ve o çalkantı suyu kuyunun içine püskürttü. Bunun üzerine fazla zaman geçmeden biz biraz bekledik. Sonra bizler suya kanıncaya kadar su içtik, binek develerimiz de o sudan içtiler, diyor.[383]

Abdullah b. Mesut'tan bir örnek verelim: Biz bir yolculukta Hz. Muhammed ile beraberdik. Suyumuz azalmıştı. Bunun üzerine o, "Haydi bana bir miktar su artığı bulup getiriniz!" dedi.

---

381 Buhari: Menakıb, bab 25/ 3576, Megazi, bab 35/4152 ve Eşribe, bab 31/5639.

382 Buhari: Eşribe (İçecekler), bab 31, no: 5639.

383 Buhari: Menakıb, bab 25/3577.

Sahabeler, içinde az bir miktar su bulunan bir kap getirdiler. Hz. Muhammed bu kabın içine elini koydu. Sonra sahabelere, "Haydi temiz ve mübarek suya geliniz! Suyun artışı ise Allah'tandır" dedi. Abdullah, yemin olsun ki ben Hz. Muhammed'in parmakları arasından suyun aktığını gördüm. Yine yemin olsun ki, biz Hz. Muhammed'in yanında yemek yerken yemeğin 'Suphanallah' dediğini/konuştuğunu işitirdik diyor ve az önce **Cabir**'in anlattığı gibi yemin içerek Hz. Muhammed'den böyle bir mucize gördüğünü anlatıyor.[384]

İmran b. Husayn anlatıyor: Biz Hz. Muhammed'le beraber bir yolculukta iken şiddetli bir susuzluğa uğradık. Su aramak üzere önden yürüdüğümüz sırada devesi üstünde iki büyük su kırbasının ortasına oturup ayaklarını sarkıtmış bir kadınla karşılaştık. Kadına, 'Su nerede?' diye sorduk. Kadın, burada su yoktur dedi. Biz kadına, senin ehlinle su arasında ne kadar mesafe var, dedik. Kadın, 24 saat vardır dedi. Biz, öyle ise Hz. Muhammed'in yanına gidelim dedik. Sonunda kadını onun yanına götürdük. Kadın, Hz. Muhammed'e de aynı şeyleri söyledi. Şu var ki, Muhammed'e yetim çocukların sahibesi olduğunu söyledi. Muhammed kadının su tulumlarının indirilmesini emretti. Kırbaların aşağı taraflarındaki iki ağzına eliyle dokundu. Biz çok susamıştık, kırk kişi doyuncaya kadar su içtik ve beraberimizde bulunan her su kırbasını ve su kabını da doldurduk. Şu kadar ki, hiçbir deveye su içirmedik. Su tulumu ise, doluluktan hâlâ su sızdırır vaziyette idi. Sonra Hz. Muhammed yanında bulunanlara, "Yanınızdaki yiyecekleri getirin!" dedi. Kadın için yiyecek parçaları ve hurmadan bir miktar toplandı (Bunlar bir bez içine konup kucağına verildi)... şeklinde anlatıyor. Bu örnekte de suyun arttığını vurgulamak istiyor ravi.[385]

Şu dikkatlerden uzak olmamalı ki, bütün bu su hadislerinde ille de kapta su varmış; ancak yetmezmiş. Hz. Muhammed ona dokununca, bazı rivayetlere göre de ondan biraz ağzına alıp tek-

---

384 Buhari: Menakıb, bab 25/3579.

385 Buhari: Abdest bölümü bab 32/169, 45/195, 46/200. Teyemmüm, bab 6/344, Menakıb, bab 25/3571.

rar kalan suya atınca su artıyormuş ve herkes o sudan ihtiyacını karşılıyormuş. Örneklerde nedense su hikâyeleri çok fazla. Hz. Muhammed hünerini hep su ile ispatlamış. Elbette böyle bir şey asla olmamıştır. Bunlar ancak masallarda geçer. Bir de tek başına bir kadın kendi kaldığı yerden 24 saat uzaklara hangi amaçla gitmiş, ne arıyor acaba? İşte akıl almaz senaryolar. Az sonra ayetleri anlatınca zaten belli olacak ki Hz. Muhammed olağanüstü bir mucize göstermemiştir.

b) Mucize Yoluyla Yemek Çoğaltmış:

Enes anlatıyor: Bir gün Ebu Talha, Ümmü Süleym'e şunu söyledi: "Yemin olsun ki ben bu defa Hz. Muhammed'in sesini zayıf olarak işittim. Kendisinde açlık olduğunu biliyorum. Senin yanında yiyecek bir şey var mı?" Ümmü Süleym, evet var, dedi ve arpadan yapılmış birkaç tane ekmek parçası çıkardı. Sonra bir başörtüsü getirdi de onun bir kısmı ile ekmekleri sarıp dürdü. Sonra bohçayı benim elimin altına gizledi, örtünün bir kısmını da benim üstüme dürüp sarmaladı. Sonra beni Hz. Muhammed'in yanına gönderdi. Onu mescidde buldum. Beraberinde insanlar vardı. Ben onların yanına varıp durdum. Hz. Muhammed bana, 'Seni Ebu Talha mı gönderdi?' diye sordu. Ben, 'Evet' dedim, 'Yemek için mi gönderdi?' dedi. Ben, 'Evet' dedim. Bunun üzerine beraberinde bulunanlara hitaben, 'Kalkınız' dedi ve yürüdü. Ben de onlarla birlikte yürüdüm. Sonunda Ebu Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebu Talha Ümmü Süleym'e, 'Ey Ümmü Süleym! Muhammed insanları getirmiş. Hâlbuki onları doyurabileceğimiz bir şey de yok' dedi. Ümmü Suleym, "Allah ve Rasûlü en iyi bilendir" dedi. Daha sonra Ebu Talha gidip Hz. Muhammed'e kavuştu. Kendisi Ebu Talha ile beraber geldi ve "Ey Ümmü Süleym! Yanında ne varsa getir!" dedi. Ümmü Süleym o ekmekleri getirdi. Hz. Muhammed emretti, o ekmekler parmakla küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bir yağ tulumundan bu bölünen ekmek parçalarının üzerine sürdü, onu katık yaptı. Sonra Hz. Muhammed Allah'ın söylemesini istediği şeyleri söyledi (duayı kastediyor) ve ondan yemesi için "On kişi

için izin ver!" dedi. Ebu Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yiyip dışarı çıktılar. Sonra "On kişiye daha izin ver!" dedi. Ebu Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyunca dışarı çıktılar. Sonra Hz. Muhammed tekrar, 'On kişiye daha izin ver!' dedi. Böylece cemaatin hepsi ondan yedi ve doydular. Bundan yiyenlerin sayısı yetmiş-seksen arasındaydı, diyor.

Bu su-yemek artırma hikâyeleri pek çok. Önemli olan konuyu anlamak; yoksa ha bir örnek, ha on örnek bence fark etmez.[386]

c) Ziraat Mühendisi Görevini Yapmış:

Bu sefer hadislerin şampiyonu **Ebu Hüreyre**'den bir mucize dinleyelim: Tebük seferinde Hz. Muhammed ve askerleri bir kadının bahçesinin yanından geçiyorlar. Muhammed soruyor: "Sizce bu bahçede ne kadar mahsul var?" Herkes bir tahminde bulunuyor. Muhammed ise bunun mahsulü on vasaktır (yaklaşık 150 teneke) diyor ve yoluna devam ediyorlar. Dönüşte Hz. Muhammed o bahçe sahibi kadından soruyor, kaldırdığınız mahsul ne kadardı? Kadın, "On vasaktı" diyor. Burada anlatılmak istenen, Hz. Muhammed'in mucize yoluyla mahsulün miktarını tahmin etmiş olması. Helal olsun; ne büyük bir mucizeymiş değil mi? İşte bunu da kayda geçirmişler, bundan mucizeler çıkarmışlar. Elbette eğer bunun aslı varsa, birileri uydurmamışsa.[387]

d) Borçları Kapatmış:

Cabir b. Abdillah, babasının üzerinde borç olduğu halde vefat ettiğini anlatıyor ve şöyle devam ediyor: Ben Hz. Muhammed'e gittim, babam arkasında borç bıraktı. Benim yanımda da onun hurmalığının çıkaracağı mahsulden başka bir şey yok. O hurmalığın birkaç sene vereceği mahsul de babamın üzerindeki borcu ödemeye yetmez. Onun için sen benimle gel de, alacaklılar bana çirkin söz söylemesinler, baskı yapmasınlar, dedim. Hz.

---

386 Buhari: Menakıb, 25, Alamat-i Nübüvve, no: 3578.

387 Müslim: Fedail, no: 1392.

Muhammed, topladığım hurma harmanlarından birinin etrafında yürüyüp dolaştı, dua etti. Sonra diğer yığınların etrafında dolaşıp dua etti. Sonra hurma harmanının üzerine (yahut yanına) oturdu ve "Borcu, bu harmandaki hurma yığınından çekip çıkarınız!" dedi. Sonunda onların alacaklarını onlara tamamen ödedi ve onlara verdiği kadar da bana kaldı diyor. Cabir burada, borç ödemeye yetmeyen azıcık bir mahsulün Hz. Muhammed'in duasıyla arttığını ve babasının borçlarını bu şekilde kapattığını anlatmaya çalışıyor.[388]

e) Duayla Yağmur Yağdırmış:

Yine **Enes b. Malik**'ten: Bir Cuma günüydü. Her tarafı kuraklık basmıştı, su yoktu. Millet Hz. Muhammed'e durumu arz etti, bize çare dedi. O da ellerini havaya kaldırıp dua etti. O sırada bulutlar oluştu, yağmur yağmaya başladı. Henüz ellerini indirmeden her taraf su içinde kaldı. Bu yağış haftaya Cuma'ya kadar sürdü. Bu sefer millet Muhammed'e, nerdeyse sular altında kalacağız; dua et yağmur dursun dedi. Muhammed dua etti ve yağışlar bu sefer yönlerini etraftaki bölgelere çevirdi... diyor.

Dua ile yağmur yağdığını ve nerdeyse etrafı sel kaptığını anlatan hadisler **Buhari**'de pek çok. Sadece bu konuda yapılan duanın kabul edildiğini belirten hadisler 20 civarında. Bir de Hz. Muhammed yağmur duasını yaparken abasını ters giyiyordu, onun kolları dışarıdaydı gibi hadisleri de eklesek uzun bir liste ortaya çıkar. Tekrarlarla birlikte Buhari'deki tüm hadislerin toplam sayısı **7563**'tür. Bunlardan 20 hadis, "Yağmur duası kabul edildi" şeklindedir.

f) Ağaç Kütüğünü Ağlatmış:

Halife Ömer'in oğlu **Abdullah** ile **Cabir** anlatıyorlar: Hz. Muhammed daha önce bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe okurdu. Bir gün minber edinince o kütükten ayrıldı. O sırada kü-

---

388 Buhari: Menakıb, bab 25/3580.

tük bir inleme sesi çıkardı. Hz. Muhammed hemen onun yanına geçti ve elini o kütüğün üzerine koyup/kucakladı. Böyle yapınca kütükten çıkan ses kesilmiş oldu. Bu hadisten verilmek istenen mesaj şu: Hz. Muhammed defalarca o ağaç parçası üzerinde oturup konuşma yapmış. Bir gün onu bırakıp minbere geçince, kütük üzüntüden inlemiş/ağlamaya başlamış. O sırada Hz. Muhammed ona dokununca/onu kucaklayınca artık kütük sevinmiş ve bir daha da sesini çıkarmamıştır. Evet; bu da en başta **Buhari**'de anlatılan Hz. Muhammed'in bir mucizesi.[389]

g) Tükürükle Göz Tedavisi Yapmış:

Sehl b. Sad anlatıyor: Hayber fethinde Hz. Ali gözlerinden rahatsızlanmıştı. Hz. Muhammed, Ali'yi çağırın gelsin dedi. Ali gelince Muhammed onun gözlerine tükürüp dua etti ve iyileştirdi, diyor. Bu olay Buhari'de ve Müslim'de defalarca tekrar edilerek anlatılıyor.[390]

Görüldüğü gibi Hz. Muhammed'in su-yemek artışıyla ilgili mucizelerini en çok **Enes b. Malik** aktarıyor. Bununla ilgili söylenecek birkaç söz var, eklemek isterim.

Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye hicret ettiği sırada bu adam 10 yaşlarında bir çocuktu. Muhammed'e hizmet etsin diye annesi onu götürüp kendisine teslim ediyor. Muhammed vefat ettiğinde Enes 20 yaşlarında. Burada bir tespit sunmak isterim. Malum Kur'an'dan sonra İslam'da en sağlam kaynak Sahih-i Buhari'deki hadislerle Sahih-i Müslim'deki hadislerdir. Bu adamın (yani çocuğun) bu iki kaynakta müşterek işlenen hadisleri sayısı **169**'dur. Halife Ebubekir'in Buhari-Müslüm'de işlenen toplam rivayetleri **6**, Halife Ömer'in **26**, Halife Osman'ın **3** ve Hz. Ali'nin de bu iki kaynakta ortak işlenen rivayetlerin sayısı **20**'dir. Bir tarafta baştan beri Hz. Muhammed'le beraber olan ve

---

389 Buhari: Menakıb, bab 25/3583-85.

390 a-Buhari: Megazi, Hayber kısmında bab 38/4211, Cihad, bab 102/2942, 143/3009 ve Fedail-i Ashab bab 9/3701.
b-Müslim, Fedail-i Sahabe, no: 2407.

hepsi de okur-yazar olan dört kader arkadaşının toplam rivayetleri **55**, diğer tarafta yalnız on yıllık Medine döneminde Hz. Muhammed'le beraber olan çocuk Enes b. Malik'in aktardığı **169** rivayet var. Yalnız bu tespit bile hadislerin ne kadar sağlıksız olduğunu göstermeğe yeterlidir. Bu da İslam'ın bir başka sorunudur; sadece hatırlatmak istedim.

Hadislerden sunduğum mucize içerikli olayların hepsi Buhari ve Müslim'den. Verdiğim dipnotlara bakılınca bunların bu iki kaynakta hayli fazla yer tuttuğu da bir gerçek. İşte İslam âleminin baş tacı ettikleri bu iki kaynağın ne kadar saçmalıklarla dolu olduklarına birkaç örnek. Mucize adıyla hadis kitaplarında bulunan bu masalların ortaya çıkışı iki şekilde olmuştur. Biri, ya Hz. Muhammed'e aşırı bağlı olan sahabeler uydurmuşlardır. Örneğin başta Enes b. Malik gibi. Diğer neden ise malum hadisleri tedvini/yazıya dökümü Hz. Muhammed'den yaklaşık 2-3 asır sonra başlamıştır. Hal böyle olunca, o arada habbeden kubbe çıkarmışlar. Şu da var ki, hadislerde anlatılan o inanılmaz, akıl dışı olayların Kur'an'da da benzerleri var. Mesela; Hz Musa'nın sihirli asasını anlatan, Salih peygamberin devesini içeren, Yunus peygamberi balık içine bırakıp sonra dışarı çıkartan, Ebabil kuşları mitolojisini konu alan, Ashabu'l Kehf olayını anlatan pek çok ayet var. Ben bunlara rağmen hadislere temkinle yaklaşıyorum. Çünkü her şey zaten Kur'an'la bitiyor, Kur'an'dan anlaşılıyor. O yüzden hadislere gerek kalmıyor.[391]

Başta Buhari ve Müslim olmak üzere Hz. Muhammed'in birçok mucizeleri anlatılır. Ama belirttiğim gibi daha sonra anlatacağım ayetler var iken bu hadislerin değersiz kalacağı kesin olunca fazla örnek vermeye değmez. Mesela Buhari ve Müslim'de aşağıdakiler gibi masallar pek çok.

Ebu Bekre anlatıyor: Hz. Muhammed, Deccal'in korkusu (bile) Medine'ye giremeyecektir. O fitne günlerinde Medine'nin yedi kapısı olacak, her kapı önünde (koruyucu) iki melek bulu-

---

[391] a-Zehebi, Siyeri A'lam-i Nübela, Enes b. Malik kısmı, c.3/406. b-Muhammed b. Fütuh el-Hümeydi, el-Cem'ü beyne Sahiheyn, c.1-2.

nacaktır, diyordu.[392] Hz. Muhammed, "Deccal Medine'ye giremeyecekmiş" diyor. Deccal her ne ise...

Ebu Hüreyre anlatıyor: Hz. Muhammed, Medine'nin giriş çıkışları meleklerin kontrolündedir. Dolayısıyla oraya ne Deccal, ne de Taun denilen bulaşıcı hastalık girmeyecek diyor.[393]

Enes b. Malik anlatıyor: Hz. Muhammed, Deccal her yeri istila edecek; ancak Mekke ve Medine'ye giremeyecek. Çünkü buraları saf tutmuş melekler korur, diyor.

Hz. Muhammed ayrıca Hz. İsa'nın ahir zamanda gökten ineceğini, Dabbetü-l arz denilen büyük hayvandan bahsettiğini, güneşin batıdan doğacağını belirtiyor. Ayrıca Kur'an, Ye'cüc ve Me'cüc denilen ve ortaya çıkacakları zaman fitne estiren bir topluluktan bahsediyor, son zamanlarda büyük bir yangın çıkacağı, ayrıca üç büyük deprem olacağı gibi bazı hayali mucizelerden, gelecekte olacaklardan haber veriyor. Bunlar üzerinde durmaya değmez. O yüzden benzer hadislerde kerametler çoktur; ancak az ilerde Kur'an'ın mucize konusundaki bakışını anlatınca görülecektir ki hadislerde anlatılan tüm bu mucizeler asılsız şeylerdir.[394]

2. Kur'an Bakışıyla Kur'an

Bilindiği gibi bu çalışmamın asıl konusu, Kur'an'daki ayetlerin çeşitli kaynakları ve kimlerin kendi bilgilerini Hz. Muhammed'e aktararak ona yardımcı oldukları hakkındadır. Diyelim Kur'an bir derleme, mitolojiler toplamıdır. Peki buna rağmen içerik nasıldır, yararlı bir şeyler var mı, Kur'an'da Allah Kur'an hakkında neler söylemiş, mantıklı ve ilmi bir şey içeriyor mu? Başka bir deyimle; Kur'an'da "Kâinat birleşse Kur'an gibi bir kitabı ortaya çıkaramazlar, Kur'an'da insanlık için kurtuluş for-

---

392 Buhari, Fedail-i Medine, bab 9/1879-1881. Ayrıca no: 5731, 7133.

393 Fedali Medine, bab 9/1880.

394 a-Müslim, no: 2901, Ebudavud no: 4311, Hac, no: 1591-93.
b-Buhari: no: 1880-82, 3346-47, 3598,5731, 7124, 7132-36.

mülü vardır!" gibi çok iddialı ayetler öne sürülmüş. Acaba bunun gerçek payı var mı; varsa ne gibi? Bu başlık altında bunun üzerinde duracağım.

a) Kur'an'da Allah Hodri Meydan Diyor:

* Kur'an'da Allah Hz. Muhammed'e hitaben, "De ki, and olsun, eğer insanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere bir araya toplansalar, birbirlerine destek de olsalar, yine onun benzerini ortaya çıkaramazlar" diyor.[395] İş bu ayetle de bitmiyor. Bunun gibileri pek çok; birkaçını daha vereyim:

* Yoksa onu (Kur'an'ı) kendisi (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki, eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de (yardıma) çağırın, siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin.[396]

* Yoksa onu (Kur'an'ı) uydurdu mu diyorlar? Hayır, onlar inanmıyorlar. (İddialarında) doğru iseler haydi o zaman onun gibi bir söz ortaya koysunlar.[397]

* Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki, eğer doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini de çağırın (hep beraber) ona benzer bir sure ortaya çıkarın.[398]

* Eğer kulumuza indirdiğimizden (Kur'an'dan) herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sure (bölüm) ortaya çıkarın, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı) de çağırın. Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamazsınız- bu durumda yakıtı insan ve taş olan cehennem ateşinden sakınınız. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır. Böyle diyor Kur'an'da Allah.[399]

Bir kere aynı içerikteki ayetleri bu şekilde tekrarlamak ciddi bir eksikliktir. Diyelim ki bir sefer-iki sefer meydan okundu,

---

395 İsra suresi ayet 88.

396 Hud suresi 13.

397 Tur suresi 33-34.

398 Yunus suresi 38.

399 Bakara suresi 23-24.

Kur'an gibi bir kitap ortaya çıkaramazsınız denildi; ama habire aynı cümleleri tekrar etmenin bir anlamı yok. Bu, hemen işin başında Kur'an'ın çıkış yerini, kaynağını deşifre ediyor. Elbette bu anlamdaki ayetler yalnız bunlar da değildir; benzeri birçok ayet var. Onlardan da birkaçını sunalım.

"And olsun hikmet dolu Kur'an'a ki sen (ey Muhammed) peygamberlerdensin" diyor. Evet; Kur'an'da Allah Kur'an'la yemin ederek Muhammed'in peygamber olduğunu ve Kur'an'ın da hikmet dolu bir kitap olup merhametli Allah tarafından indirildiğini vurguluyor.

Başka bir ayette yine yeminle başlayarak, "And olsun ki biz sana yüce Kur'an'ı verdik" diyor. Diğer bir ayette, "Şüphesiz Kur'an'ı sana indiren biziz. O, çok yüce bir Kur'an'dır" diyor. Bir başka ayette, "Kesinlikle şerefli bir Kur'an'dır" diyor. Farklı bir yerde, "Kuşkusuz sen bu Kur'an'ı, bilge ve bilen birinden almaktasın" diyor. Bu son ayette Allah adı geçmiyor. Ama bilge ve bilenden Allah kast edilmiştir şeklinde değerlendirilmiştir. Aslında bu bilge ve bilenin kim/kimler olduğu konusunda yukarıda bilgi sundum. Mesela Hatice, Varaka b. Nevfel, Bahira, Nastura, Mekke'ye yerleşen çeşitli zanaatkâr köleler gibi Hz. Muhammed'in akıl hocaları.[400]

Kimi ayetlerde, "Kur'an'da asla şüphe yoktur. O, sakınanlar ve arınmak isteyenler için bir yol göstericidir, şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir. Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değildir" gibi iddialar ve tekrarlar söz konusudur.[401]

Benim kitabım iyidir, and olsun benim kitabımın eşi-benzeri yoktur, yüce ve şerefli bir kitaptır demekle olmuyor. Hammurabi de kendi kanununun hemen giriş bölümünde, memlekette adaleti hâkim kılmak, şikâyet ve kötülükleri ortadan kaldırmak, güçlünün zayıfı ezmesini önlemek, insanların huzurunu sağlamak, memleketi aydınlatmak, refah seviyesini yükseltmek için, Anum ve Enlil tanrıları beni görevlendirdiler diye başlıyor ve çeşitli

---

400 Yasin suresi ayet 2 ve 5, Hicr suresi ayet 87, İnsan suresi ayet 23, Buruc, ayet 21, Vakıa suresi ayet 77, Neml 6. ayet.

401 Yunus suresi ayet 37. Bakara suresi ayet 2, İsra 9. ayet.

tanrı ve tanrıçaların isimlerini sıralıyor. Ama bunları söyleyen Hammurabi'ye kimse peygambersin de demedi, diyemez de. Çünkü İslam felsefesine göre Hammurabi birçok tanrıya inandığı için müşrik sayılıyor.[402]

Bir televizyon programında Suudi Arabistan müftüsü el-Arifi'yi izledim. Yanında Uzakdoğu'dan (Tayvan-Tayland gibi) bir turist vardı. Tercüman aracılığıyla ona Kur'an'ın mucize olduğunu anlatırken, 'Bir insan Kur'an dilini bilmiyorsa bile, onu dinlediği zaman olağanüstü, insan ötesi bir kitap olduğunu anlar' diyordu ve bunu o turiste ispatlamak için de şu örneği gösterdi. İlkin rastgele bir gazeteden, dergiden bir metin alıp çok çirkin bir sesle okudu. Ondan sonra çok güzel bir sesle Kur'an'dan birkaç ayet okudu. Daha sonra turiste sordu, hangisi daha güzel, daha hoşuna gitti? Elbette adam güzel sesle okunanı seçti/bu daha güzel dedi. O sırada müftü efendi, "Ya; sana demedim mi ki Kur'an'ın okuyuşu bile farklıdır, mucizedir!" diye karşılık verdi. Evet; kendince bu şekilde Kur'an'ın olağanüstü bir kitap olduğunu adama ispat ettiğini sanıyordu.

Kur'an'da insanlık için beğenilen proje yoksa, o zaman bunun gibi içi boş meydan okumaların, reklamın hiçbir değeri olmaz. Diyelim ki ben veya başkası kalkıp desek ki, yazdığımız birkaç kitabın eşi benzeri ne yazılmıştır, ne de yazılacaktır; tüm yazdıklarımız Nobel ödülünü ve daha âlâsını hak etmiş niteliktedir. Peki, bizim bu sözümüzün bir değeri olur mu? Elbette olmaz. Kaldı ki Kur'an'da Allah mutlak bir şekilde hodri meydan diyor; ancak hangi konularda? Tıp mı, matematik mi, fizik mi, kimya mı, astronomi mi, sosyoloji mi, siyaset mi... belirsiz. Sadece bir meydan okuma var ortada. Peki, madem hodri meydan deniliyor; o zaman bakalım neler var diye biraz da Kur'an'ın içeriğine bakalım.

Kur'an'ın içeriğine bakıyoruz; İsrailoğulları peygamberleri ve mitolojileri, Tevrat'tan Kur'an'a aktarılan birkaç kişinin hayat hikâyeleri, ceza yöntemleri anlatılıyor. İbret olsun diye, Allah'tan bir ceza olarak hırsızlık yapan kişinin (erkek olsun kadın

---

402 Mebrure Tosun-Kadriye Yalvaç. Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduqa Fermanı, s.181.

olsun) elini kesin ayeti var. Ki bu da zaten daha önce o toplumun geleneğinden gelen bir ceza yöntemi. Yani kötü bir uygulama olduğu halde Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu yeni bir ceza sistemi değildir. Buna yukarıda Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalip bölümünde değinerek eskilere dayanan bir gelenek olduğunu izah ettim.[403]

Zina yapanlara yüz kırbaç cezası uygulayın deniliyor,[404] cennette henüz ambalajdan yeni çıkmış, memeleri başkaldırmış hurilerden bahsediliyor,[405] insana hayvan, hatta hayvandan da beterdir deniliyor. Yine insana köpek, eşek deniliyor.[406] İnsana 'alçak ve soysuz' diyen,[407] yine insana, 'senin burnunu sürteceğim' diyen,[408] Muhammed'i kızdırdığı için Ebu Leheb aleyhine özel sure gönderen bir tanrı düşünülebilir mi?[409]

Hz. Muhammed malum gencecik kadınlarla evliydi. O kadınları kontrol altında tutmak için Kur'an'da, "Siz normal kadınlar gibi değilsiniz, yolda yürürken sakın çalımlı yürümeyiniz. Ola ki sizin hakkınızda kimi erkeklerin kalbine kötü şeyler gelir" anlamında baskı ayetleri geliyor. Yine Kur'an'da, Muhammed'in eşlerini tehdit-onları kontrol altında tutmasına yarayabilecek, "Eğer o sizi boşarsa rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir" denilen ayetler bulunuyor.[410] Zeyd'in eşi Zeynep'i ondan zorla alıp gerekçe olarak da "Allah yukarda bizim nikâhımızı kıymıştır" diyen Hz. Muhammed'in şahsına özel ayet-

---

403 Maide suresi ayet 38.

404 Nur suresi 2. ayet.

405 Nebe suresi 32-34, Rahman suresi ayetler 56, 70, 72 ve 74.

406 A'raf 176 ve 179, Cuma suresi ayet 5.

407 Kalem suresi ayet 10 ve 13. ayetler. Yaşar Nuri Öztürk'e göre tanrı burada insana alçak diyor.

408 Kalem suresi ayet 16. Yaşar Nuri'ye göre tanrı burada burun sürtmesinden bahsediyor.

409 Tebbet suresi 1-5.

410 Tahrim suresi ayet 5.

ler indiriliyor. İşte bir taraftan hodri meydan içeren bir kitap, diğer taraftan az önce özetle sunduğum olayları konu alan bir kitap! Yorumu sizlere bırakıyorum. Böyle bir özet sunduktan sonra şimdi daha ilginç olan ayetler sunmaya devam edelim.[411]

b) Allah, "Muhammed'e Şiir Yakışmaz" Diyor:

O zamanlar kimi muhalifler 'Hz. Muhammed şairdir, ediptir, Kur'an'ı kendisi uyduruyor' diyorlardı. Çalışmamın başında bunlardan söz ettim zaten. Bu itiraza karşı inen (oluşturulan) ayetlerden birinde, **"Biz o peygambere şiir öğretmedik ve şiir ona yakışmaz zaten"** deniliyor. Ayetler böylesine ilginç. Neymiş; Hz. Muhammed'e şiir yakışmazmış. Hz. Muhammed, Allah böyle bir ayet göndermiştir diyor. Doğrusu, bunun üzerine neyi ilave edeceğimi bilemiyorum. Her şey açık, cümle gayet nettir. Ama kısa da olsa tefsir ve rivayetlerden birkaç cümle eklemek isterim.

Sahabe İbni Abbas, "Hz. Muhammed kimi zamanlarda şiirden örnekler veriyordu" diyor.

Hz. Ayşe, "Muhammed şiir sevmezdi. Bazen şiir okuyunca hep ters okurdu: Şiirin baş kısmını sonuna, sonunu da başına getirirdi" diyor. Bir gün bir şiir okurken yanlış okuyor. Ebubekir ona, doğrusu şöyledir diyor. Bunun üzerine Muhammed, "Ne yapayım; ben şair değilim ki" karşılığını veriyor.

Hz. Muhammed bir başka gün bir şiir okurken yine Ebubekir ona yanlış okuduğunu hatırlatıyor ve doğrusu şudur diyor. Muhammed, Ebubekir'in söylediği şekilde okumak istiyor; ancak yine de eski yanlışına devam ediyor. O sırada Ebubekir ona, "Ben anladım ki sen peygambersin" diyor. Yani Kur'an'ı kendisi ortaya atmış olsaydı o zaman zeki olurdu, şiirleri kolay ezberlerdi, demeye getiriyor. Durum böyle olunca da, Muhammed'in peygamberliği ve Kur'an'ın Allah'tan gelme olduğu Ebubekir tarafından onaylanmış oluyor. Oysa Muhammed şiiri iyi biliyordu. Daha önce özellikle Kuss b. Saide ve Ümeyye b. Ebi Salt kıs-

---

411 Ahzab suresi ayetler 28-34 ve 37.

mında Hz. Muhammed'in ne kadar da şiir takipçisi olduğunu gördük. Kısacası, Kur'an'ı olağanüstü kılmak için Muhammed'in şairliği bile inkâr edilmiştir. Hele Kur'an'ın bu konudaki bakışı daha da ilginç: "Muhammed'e şairdir diyorlar; ancak şiir Muhammed'e yakışmaz" diyor.[412]

c) "Kur'an'ı Muhammed uydursaydı ben Allah olarak onun iflahını keserdim!"

Daha önce kimi insanların "O zaman Muhammed Kur'an'ı uyduruyor; ancak Allah'a iftira atarak bu şekilde kutsallaştırıyor" dediklerini anlattım. İşte böyle diyenlere karşı cevabi nitelikte inen ayetlerden birinde, "**Eğer o (Muhammed), bazı laflar uydurup bize iftira etseydi, elbette onu kıskıvrak yakalar, sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Sizden hiç kimse de buna engel olamazdı**" deniliyor.[413]

Başka bir ayette, "Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki, ben onu uydurduysam, siz beni Allah'tan kurtaracak hiçbir güce sahip olamazsınız" deniliyor.[414]

Evet; bu ayetlere göre şayet Kur'an Muhammed'in uydurması olsaymış Kur'an'da Allah Muhammed'i yaşatmazmış ve hiç kimse de Muhammed'i Allah'ın elinden (tabir caizse) kurtaramazmış.

d) "Kur'an dağlara inseydi etkisinden dağlar bile erirdi!"

Ayet şöyle: "Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, Allah korkusundan o dağı, baş eğmiş, çatlamış, yarılmış görürdün. Ola ki düşünürler diye bu örnekleri insanlara anlatıyoruz."[415]

Başka bir ayette, "Eğer okunan bir kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, ya da onunla ölüler konuştu-

---

412 Suyuti, Dürrü'l Mensur tefsiri, Yasin suresi ayet 69, c.12/273-75.

413 Hakka suresi ayetler 44-47.

414 Ahkaf suresi 8. ayet.

415 Haşr suresi 21. ayet.

rulsaydı (o kitap yine bu Kur'an olacaktı)" deniliyor. İyi bir ajitasyon. Yani düşünün öyle bir kitaptır ki, dağa inseydi onun etkisiyle dağ bile erir tanrıyı dinlerdi; ancak sizler bir dağ kadar duyarlı değilsiniz, dağdan da betersiniz demek isteniliyor.

Evet; bir taraftan kâinatın yaratıcısı vasfını taşıyan Allah, diğer taraftan Kur'an'ı dağa indirseydim dağ bile boyun eğer, parçalanır, onu kabul ederdi diyen Allah. Yorum yok. Çünkü ayet gayet açık; ilave edilecek bir şey yok.[416]

e) Kur'an'ın Toplu Halde İnmeyişinin Hikmeti

"İnkâr edenler, 'Kur'an, ona neden bir defada indirilmedi' dediler. Oysa biz onu böylece senin kalbine yerleştirmek için azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz" deniliyor. Bu ayete göre, Kur'an'ın parça parça inmesinin nedeni, Hz. Muhammed'e kolaylık olsun diyedir. Bir başka ayette bu sefer "Kur'an'ı insanlara ağır ağır okuman için, okuma parçalarına ayırdık ve onu azar azar indirdik" deniliyor. Yani hem Hz. Muhammed için, hem de inananlar için kolaylık sağlansın diye toptan indirilmediği; tersine parça parça indirildiği belirtiliyor.[417]

Kur'an'da Allah'a göre Kur'an'a inanmayan kör ve akılsızdır. Bir ayette, "Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Bunu) ancak akıl sahipleri anlar" deniliyor. Evet; bir taraftan akla sığmayan şeyler anlatılıyor, diğer taraftan da "Kabul edenle etmeyen aynı olmaz, kabul etmeyen kördür" deniliyor.[418]

f) Allah Kimi Zamanlarda Ümitsizliğini İfade Ediyor:

Kur'an'da, "Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çoğu bunu

---

416 Rad suresi ayet 31.

417 Furkan, 32. ayet, İsra suresi 106. ayet.

418 Rad suresi 19. ayet.

bilmez" anlamında bir ayet var. Dikkat edilirse, ayette şuna özellikle vurgu yapılıyor: Ne kadar olağanüstü mucizeler gösterilse gösterilsin; illa ki Allah o toplumun hidayete ermesini istemeli; aksi takdirde mucize ne kadar büyük de olsa sonuç vermez.[419]

Tanrının ümitsizliğini içeren ayetlerden birinde, "Doğrusu rabbin söz verdiği azabı hak edenler, can yakıcı azabı görene kadar kendilerine her türlü mucize gelse bile inanmazlar" deniliyor. Evet; burada da aynı vurgu yapılıyor: Öyle insanlar var ki kendilerine ne gibi mucizeler gösterilirse gösterilsin yine de inanmazlar, deniliyor. Burada sormak lazım: Acaba onların kurtuluşu için ne gibi alternatifler sunuldu da inanmadılar? Ortada bir şey yoksa elbette ki haklı olarak inanmazlar.[420]

Başka bir ayette Allah, "Biz gerçeği, Kur'an'da çeşitli biçimlerde ifade ettik ki, düşünüp anlayabilsinler. Fakat bu onların sadece kaçışlarını artırıyor" şeklinde ümitsizliğini dile getiriyor. Yine aynı surede, "Kur'an okuduğun zaman seninle ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz" diyor. Her ne perdeyse! Surenin bir diğer ayetinde, "Biz Kur'an'dan müminlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Ama bu, zalimlerin zararını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz" diyor. Bu surede bir ayet de şöyledir: "And olsun ki biz bu Kur'an'da insanlara her örnekten nicelerini sıraladık, ama insanlardan çoğu inkârda direttiler" diyor. O zaman bunun anlamı şu oluyor: Ey tanrı! Senin gönderdiklerin insanların kurtuluşu için alternatif olmadığından kabul etmiyorlar.

Bir ayette, "De ki (ey Muhammed), bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim" diyor. Yani bekleyin bakalım kim kârlı kim zararlı çıkacak diye tehditler savuruyor.[421]

Diğer bir ayette, "Biliyoruz, onların dedikleri seni üzüyor; aslında onlar seni yalanlamıyorlar, tersine o zalimler bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar" deniliyor.[422]

---

419 En'am suresi 111-112. ayetler.

420 Yunus suresi ayet 96-97.

421 Tur suresi ayetler 30-31.

422 En'am suresi ayet 33.

İşte bir taraftan tehdit, diğer taraftan da cennet ve huri vaadleriyle insanlar inandırılmaya çalışılıyor. Bunlar dışında gösterilen bir kurtuluş yolu, bir reçete yok.[423]

g) Kur'an'da Yanlış Hesap Örnekleri:

Yukarıda değindim ki; Kur'an'da Allah kimse kitabım kadar bir kitap ortaya çıkaramıyor diye meydan okuyor. Ben de değişik açılardan içeriğine bir bakalım dedim.

Burada bir iki farklı yanlıştan söz etmek isterim.

Birinci örnek: Kur'an'da birçok yerde "Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı" diye bilgi veriliyor.[424] Ancak bir yerde ciddi bir hata söz konusu. Toplu halde göklerle yeri söyleyince altı günde yarattım deniliyor; teferruat kısmında bu hesap birbirini tutmuyor.

Fussilet suresinde, "De ki: Yeri iki günde yaratanı inkâr edip ona ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin rabbidir. O, dört gün içinde yeryüzünde yükselen sabit dağlar yarattı. İki günde de yedi gök yarattı" deniliyor. Bir kere gök nedir, ne kastediliyor bu belirsiz. Bir de rastgele, ispatsız bir bilgi, ucu açık hayali bir söylem. Hepsi bir yana; bir kere matematik hesap yanlış. Birçok ayette yerle gökleri-tüm kâinatı altı günde yarattım deniliyor; işin teferruatına gelince hesap bozuluyor: İki gün dünya, dört gün dağlar ve kocaman evrene de iki gün ayrıldığı söyleniyor. Bu durumda günlerin toplam sayısı sekiz oluyor ki daha önce, altı günde yerle gökleri yaratıldı hesabına uymuyor. Kur'an yorumcusu **Nesefi** de, "Bu iki ayet hakkında yorum gerekiyor; yoksa kâinatı toplu halde altı günde yaratıp detay kısmında bunun sekiz güne çıkması açıklanamaz" diyor.[425]

İkinci örnek: Kur'an'da bir yerde "Melekler ve Ruh (Cebrail), süresi elli bin yıl olan bir günde ona yükselirler" diye bir bil-

---

423 İsra suresi 41, 45, 82, 91.

424 A'raf suresi 54. ayet, Yunus suresi 3. ayet, Hud suresi 7. ayet, Furkan suresi 59. ayet, Secde suresi 4. ayet, Kaf suresi 38, Hadid suresi 4. ayet.

425 Nesefi, Medarik-ü Tenzil tefsiri, Fussilet 9-12. ayetleri açıklamasında.

giden söz ediliyor. Başka bir ayette ise, "Gökten yere kadar bütün işleri Allah yürütür. Sonra bu işler, süresi sizin hesabınızla bin yıl olan bir günde ona yükselir" deniliyor.[426]

Burada da hayali, asılsız bir bilgi söz konusu. Konunun içeriğinden ziyade yine yanlış bir hesaptan söz ediliyor. Bir yerde bin yıl, diğer yerde elli bin yıl deniliyor. Peki neden böyle, nedir olay! İslami kaynaklarda buna sağlıklı bir yanıt verilmiş mi buna bakacağız.

Sahabi **İbni Abbas**'tan soruyorlar: Nedir bu bir günün bin yıla bedel olması? İbni Abbas moralini bozuyor ve soruya karşı şu soruyu yöneltiyor: Peki ben de senden sorayım, Kur'an'da bir başka ayette, yerden göğe kadar elli bin yıldır diye ayet var. Sen bundan ne anlıyorsun? Adam İbni Abbas'a, ben senden bilgi edinmek istiyorum, sen niye benden soruyorsun ki diyor. Buna karşı sahabi İbni Abbas, ben ne bileyim; ikisi de Kur'an'da vardır diyor ve yanıt veremiyor. Daha sonra aynı adam İbni Müseyyeb'in yanında iken başka biri gelip bu ayeti soruyor. İbni Müseyyeb, ben bunun yanıtını veremiyorum diyor. Adam orada kendisiyle İbni Abbas arasında geçen soru-yanıt şeklindeki konuşmayı hatırlatınca, İbni Müseyyeb adama, İbni Abbas'ın yanıtını veremediği sorunun cevabını ben mi vereceğim? İbni Abbas benden daha bilgilidir, diyor.[427]

Kur'an yorumcusu **Kurtubi**, birbirlerine tezat olan bu iki ayet açıklamasında, "Doğrusu bu iki ayet birbirleriyle çelişiyor" diyor. Zaten gerçek de budur. Çünkü ayetler neden bahseder bu belirsiz: Rastgele bir bilgi söz konusu. Bir de nedir bu bin yıllık ve elli bin yıllık mesafe; bunun da açıklaması yok. Bunlar aynı şeylerse çelişki olur; aynı şeyler değilse, o zaman konu nedir?[428]

Bu iki ayetin yorumuyla ilgili tuhaf bir bilgiyi okurlarla paylaşmak isterim. Bazı İslam âlimleri konuyu çözemeyince, hesap tutsun diye şöyle bir formül ortaya atmışlar: Yer de gök gibi yedi kat-

---

426 Mearic, 4. ayet. Secde suresi ayet 5.

427 Secde 5. ayet, Suyuti, Dürrü'l Mensur, c.11/676.

428 Kurtubi tefsiri, Secde suresi ayet 5, c.14/88.

tır. Yedi kat yerden son kat göğe kadar olan mesafe 14 bin yıl tutar. Göğün son katıyla Allah'ın arşı arasındaki mesafe de 36 bin yıldır. Bu durumda 36 bin ile 13 binin toplamı 50 bin olur ve hesap tutar diye bilanço ortaya çıkarmışlar. Bu durumda demek ki dünyanın çapıyla uzayın çapı eşit oluyor. Çünkü yerle göğün her katı arasındaki mesafe eşitse, sonuç böyle olur. Hâlbuki dünyanın büyüklüğü uzaya karşı bir hiç değerindedir. Burada hem hesap tutmuyor, hem de konular bomboş. Bu son hesabı Suyuti, İbni Kesir ve İbni Ebi Hatem gibi müfessirler/Kur'an yorumcuları kendi tefsirlerinde sahabi İbni Abbas'a dayandırarak işlemişlerdir.[429]

Burada kısa bir ara verip Kur'an'da anlatılan huriler hakkında söylenen bazı enteresan şeyler var, onları da paylaşmak isterim. Kur'an'da hurilerin bakire oldukları anlatılınca bakıyoruz Kur'an yorumcuları da boş durmamışlar, ilginç bilgiler ortaya atmışlar. Birkaç önemli müfessirden sözü edilen bilgiyi paylaşalım. Anlatanlar arasında **Sa'lebi** (h.427.ö), **Zemahşeri** (h.538.ö), **Kurtubi** (h.671.ö), **Hazın** (h.725.ö), **Zeylai** (h.762.ö), **Sealibi** (h.875.ö) ve **İbni Adil** (h.880.ö) gibi İslam âlimleri vardır.

Konu şu: Bir gün Hz. Muhammed hurilerden söz eden ayetler üzerinde konuşunca, cennette huriler hep bakire olacaklar, eşleri onlarla cinsel ilişkide bulundukları her defasında onlar eski bakirelik haline dönecekler diyor. Hz. Ayşe bunu dinleyince, "Peki sürekli yapılacak bu değişiklik kadınlar için eziyet verici değil mi?" diye soruyor: Hz. Muhammed, "Cennette acı yoktur" diyor.

Daha ilginci, altı hadis kaynağından biri olan **İbni Mace**'de şöyle bir hadis geçiyor: Hz. Muhammed, cennete giren her inanan erkek için 72 huri verilecektir. Bunlardan ikisi onun şahsi hurileridir; kalan 70 huri de eşleri cehennemi hak etmiş kişilerin hanımlarıdır. Eşleri cehennemde oldukları için bunlar başkalarıyla evlenirler. İşte böyle bir cennette bir erkeğin tenasül organı hiçbir zaman gevşemeyecek/hep esas duruşta olacak. Kadınların tenasül organları da hep istekli olacak diyor. Bunu yalnız **İbni Mace** aktarmıyor. Bu hadisi aktaranlar arasında ayrıca

---

429 Suyuti, Dürrü'l Mensur, Mearic suresi ayet 4, c.14/689.

Kur'an yorumcusu **Kurtubi** de var. Yani bir kitle tarafından işlenmiştir.[430]

Bazı İslami kaynaklarda Hz. Muhammed'in, cennette erkek başına yüz veya beş yüz huri, dört bin bakire kız ve sekiz bin de dul düşecek dediği aktarılıyor. Mesela **Beyhaki** bunu 'Bahs ve Nüşür' kitabında, **Ebu Naim Esbehani**, 'Sıfat-i Cennet' kitabında işlemişlerdir.[431] Irak ve Suriye'de terör estiren IŞİD elemanlarına bakıyoruz; çoğu buna inandıkları için savaşa gidiyorlar. Geçenlerde izledim; YPG savaşçıları birini sağ olarak ele geçirmişlerdi. Esir olan adam, "Neden beni erkenden öldürmüyorsunuz?" diye soruyordu. Onlar, "Peki acelen ne, neden hemen ölmek istiyorsun?" dediğinde, "Ben şu an en verimsiz zamanımı yaşıyorum, boşluktayım. Ya serbest olur cihada gider Allah katında kredimi artırırım veya beni bir an önce öldürün ki cennete, hurilere kavuşayım!" yanıtını verdi.

h) Kur'an'daki Çelişkili Ayetler:

Kur'an'da birkaç yerde, "Bir iğrençlik yaptıklarında, atalarımız bunları yaparken gördük. Yani Allah bize bunu emretti derler. De ki: Allah edepsizliği/iğrençliği emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz? Rabbin, halkı habersiz iken ülkeleri zulüm ile helâk edici değildir. Allah tüm pisliklerden/edepsizliklerden, kötülüklerden, azgınlık, doymazlık ve kıskançlıktan sakındırır" sözleri geçiyor.[432]

Gelgelelim Kur'an'da bunun tam tersi ayetler de vardır. Mesela, "Biz bir kenti helâk etmek istediğimiz zaman onun varlıklılarına emrederiz, orada kötü işler yaparlar, böylece o ülkeye (azâb) karar(ı) gerekli olur, biz de orayı darmadağın ederiz" deniliyor. İlginç bir ayet: Tanrı, bir memleketi harabeye çevirmek

---

430 İbni Mace, Zühd, Cennet bölümü, bab 39/ 4337. Kurtubi Tefsiri, Şura suresi ayet 45, c.16/46.

431 Beyhakı, el-Bahs-ü ve'n-nüşur, hadis no: 366. Ebu Naim Esbehani, Sıfat-i Cenne, c.2/268, hadis no: 431.

432 Araf suresi ayet 28, En'am, suresi ayet 131, Nahl, ayet 90.

istediği zaman oranın zenginleri-zorbaları yoluyla o topluma kötülük yaptırmayı devreye sokuyor, onlar memleketi kötü hale getirince sonunda tanrı o yörenin insanlarını afete uğratıyor. Buna benzer bir başka ayette, "Her kentin büyüklerini, oranın suçluları yaptık ki, orada tuzak kursunlar (her kentin ileri gelenlerine, tuzak kurmaları için fırsat verdik). Onlar kendilerinden başkasına tuzak kurmuyorlar, ama farkında değiller" deniliyor. Her iki ayetin anlamını **Süleyman Ateş**'in Kur'an mealinden sundum. Kimse kusura bakmasın! Bu son iki ayet hem az önceki ayetlerle anlam olarak çelişiyor, hem de tanrının insanları zorla kötülüklere ittiği söyleniyor ki, korkutucu bir şey. Bunların gerçekle ilgisi yok; ancak burada önemli olan bakış açısıdır, nasıl bir tanrı tasavvur ediliyor burası önemli.[433]

Cennete girecekler hakkında da çelişkili beyanlar var. Mesela bir yerde "Cennete gireceklerin çoğu önceki(ümmetlerden)dir; az bir kısmı sonrakilerdendir" deniliyor. Başka ayetlerde, "Cennete gireceklerden bir bölümü öncekilerden, bir bölümü de sonrakilerdendir" deniliyor. Burada da ilk ayetlerde cennetliklerin çoğunluğu öncekilerden oluşur deniliyor; ancak son ayetlerde bu dengeleniyor: Kısmen eskilerden, kısmen sonrakilerden deniliyor. Bu ayetin neden böyle olduğunu ilk kitabım olan Kur'an'ın Kökeni'ninde Ömer'in Hz. Muhammed'i yönlendirmesi bölümünde izah etmiştim. Ama sonuçta çelişik bir durum söz konusudur.[434]

Yine bazı ayetlerde, 'Ben her günahı bağışlarım; ancak bana ortak koşanları affetmem' deniliyor.[435] Farklı ayetlerde bunun tam tersi anlatılıyor. Mesela bir ayette, 'Musa'nın kavmi buzağıya taptı; biz onların bu günahını da affettik' deniliyor. Hani ilk ayetlere göre ortak koşanlar affedilmiyordu! Ama affettiğine ilişkin örnekler de veriliyor.[436]

---

433 İsra suresi ayet 16, En'am suresi ayet 123.

434 Vakıa suresi ayetler 13-14 ve 39-40.

435 Nisa suresi ayetler 48-116.

436 Nisa, ayet 153.

Yine ayetlerde Âdem'in mitolojisi anlatılırken onun meleklerden üstün olduğu vurgulanıyor ve Allah onunla melekleri imtihan edince Âdem kazanıyor; ancak zaman içinde Âdem cennete atılınca şeytan ona ve Havva'ya, 'Allah size şu meyveyi yasakladı ki siz iki melek olmayasınız' diyor. Bu söz üzerine Âdem'le Havva kandırılıyorlar ve cennetten kovuluyorlar. Peki madem Âdem meleklerden üstündü ve yapılan sınavlarda da onlara karşı kazandı, o zaman niye melek olma özentisi onda oluşsun, niye üstün iken alt rütbeye hevesli olsun ve bunun sonucu olarak da Allah'ın emrini dinlememiş olsun! O zaman ayete göre Âdem'in meleklerden daha üstün olduğu sözü nerde kalır?[437]

Bazı ayetlerde Allah şeytana hitaben, 'Şurası muhakkak ki azgınlar dışında benim kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin olamaz' diyor; ama kimi ayetlerde bunun tam tersini görüyoruz. Mesela Allah'ın en halis kullarından Eyüp peygamber (din tabirine göre) şeytan tarafından kandırılıyor. Peki Eyüp azgınlardan mıydı ki kandırıldı? Hani azgınlar dışında şeytan kimseyi kandıramıyordu? Şeytan meytan falan yok da; ben değerlendirmemi Kur'an mantığına göre kurguluyorum.[438]

Hele daha da beteri, şeytan Allah'a (Kur'an'daki bilgiye göre) meydan okuyor, "Ben senin kullarını yoldan çıkaracağım!" diyor ve başarıyor. Burada tanrıya düşen, "Sen bunu yapamazsın" demesiydi; ancak bunu demiyor; "Sen onları yoldan çıkarırsan ben de seni ve onları cehenneme tıkacağım!'" diyerek gelecekle ilgili tehdit savuruyor.[439]

İşte tanrı bir taraftan Kur'an olağanüstü bir kitaptır, çok iyidir diyor; diğer taraftan içeriğine baktığımızda çok farklı şeyler görüyoruz. Demek ki önemli olan kuru meydan okumak değil; içeriktir/projedir.

---

437 Bakara 31-34, Araf, 20.

438 İsra 65, Hicr 42, Sad 41.

439 Nisa suresi 119.

ı) Kur'an'da Var Olan Gramatik Hatalar:

Daha önce yayınlanan bir çalışmamda uzun uzadıya Kur'an'daki gramatik hatalardan bahsetmiştim. Şöyle ki: Hz. Osman zamanında bir komisyon Kur'an hazırlıyor ve sonunda ona sunuyor. O sırada Osman, "Aslında hazırlanan bu nüshada yazım hataları var. Umarım zamanla bunları düzeltecekler" diyor. İşte ben de diyorum ki: Şu an var olan Kur'an'da gerçekten de birçok kelime hatası var. Bununla ilgili bazı somut örnekler vereceğim.

* Bakara suresinde **'sabirine'** (sabredenler) diye geçiyor. Hâlbuki kural gereği (ref' halindedir burada) "Sabirune" yazılması gerekir. Dolayısıyla bu kelime bu haliyle Arap dilbilgisi kuralına aykırı bir şekilde Kur'an'da yer alıyor.[440]

* Maide suresinde **'Sabiune'** (Sabii topluluğu demek) çoğul kelimesi kullanılmıştır. Hâlbuki burada **'inne'** harf-i müşebbehü bir fiilin ismidir. Dolayısıyla **'Sabiine'** gelmesi gerekiyordu. Bu kelime Kur'an'da aynı cümleyle **'inne'** harfinden sonra üç yerde geçiyor. Bakara ve Hac surelerinde doğru yazılmış; ancak Maide suresindeki yazım yanlıştır. Bu gibi örnekler, Hz. Osman'ın yukarıdaki açıklamasını doğruluyor, teyit ediyor.[441]

* A'raf suresinde grup anlamında **'esbat'** kelimesi kullanılmıştır. Hâlbuki bu kelimeden önce 12 sayısı geçiyor. Yani bunlar on iki gruptu demek oluyor. Burada kural gereği 12 rakamından sonra gelen isim çoğul olarak kullanılmaz; tekil olarak kullanılır. Dolayısıyla ayette geçen **'esbat'** yerine **'sıbt'** kelimesi gelmeliydi. Burada da kurala uygun olmayan bir yazım söz konusudur.[442]

* Hac suresinde rableri hakkında çekişen iki hasımdan söz eder. Burada kullanılan terim **'ihtasamu'** şeklindedir. Arap kuralına göre bu kelime iki kişi için değil; ancak üç ve fazlası için kullanılır. Oysa ayette iki hasım diye geçiyor ki buna **tesniye** de-

---

440 Bakara suresi ayet 177.

441 Bakara 62, Maide 69 ve Hac suresi 17. ayet .

442 Araf suresi ayet 160.

nir. Bu durumda normalde **'ihtesema'** fiil kalıbı gelmeliydi. Denilebilir ki iki hasım demek iki grup da olabilir. Bu durumda bir çokluk oluştuğu için çoğul kelimesi kullanılmıştır. İçerik çokluk da olsa, görünürde tesniye denilen bir ikili söz konusudur. O yüzden sayı anlam itibariyle ikiden fazla da olsa kelimenin çoğul gelmesini gerektirmiyor. Dolayısıyla burada da bir yazım hatası söz konusudur.[443]

* Nisa suresinde iyi insanların vasıfları anlatılırken namazı yerine getirenler anlamında bir yerde **'mükimine'** terimi geçiyor. Burada Arapça kuralına göre kelime ref' halinde olduğu için **'mükimune'** şeklinde yazılması icap ederdi; ancak görüldüğü gibi burada da bir yazım hatası mevcuttur.[444]

* Münafikun suresinde **'ekün'** fiil kalıbı geçiyor. Bu durumda fiil cezm halindedir demektir. Fiilin bu şekilde yazılmasını gerektiren bir neden yoktur. Doğrusu, **'ekune'** olmalıydı.[445]

* Yine az önce Hac suresinde geçtiği gibi aynı durum Hucurat suresinde de söz konusudur. Orada iki gurup kavga ederse/çatışırsa anlamına gelen **'iktetelü'** çoğul fiili kullanılmıştır. Hâlbuki Arapçaya göre iki grup tesniye olur. Bu durumda **'iktetela'** kelimesi kullanılmalıydı. Benzer örnekler çoğaltılabilir. Bunlar dilbilgisi bakımından yanlış yazılan kelimelerdir.[446]

3. Kur'a'na Göre Hz. Muhammed'in Mucizeleri

Yukarıdan beri anlatıldığı gibi Kur'an'da Allah hep meydan okuyor; "Kur'an gibi bir kitap yoktur, kimse böyle bir kitap ortaya çıkaramaz, Kur'an olağanüstü bir kitaptır" şeklinde ayetler geçiyor. Bunun doğru olmadığını değişik açılardan izah etmeye çalıştım. Şimdi farklı bir konuya, Kur'an'da mucize konusuna

---

443 Hac suresi ayet 19.

444 Nisa suresi ayet 162.

445 Münafikun suresi ayet 10.

446 Hucurat suresi ayet 9.

geçiyoruz. Bununla ilgili çarpıcı ayetler var, teker teker anlatmaya çalışacağım.

a) "İnanmayanlar arasında Muhammed varken ben Allah olarak ceza vermem!"

Bedir harbinde Müslümanlara esir düşen Nadr b. Haris, Tuayma b. Adiy ve Ukbe b. Ebi Muayt Hz. Muhammed tarafından infaz edilirler. Bunlardan Nadr b. Haris, Mikdad b. Amr'ın esiriymiş. O yüzden adam Muhammed'e başvuruyor, kölemi öldürme diyor. Buna karşı Hz. Muhammed, "Bu adam Kur'an hakkında olumsuz konuşmuş. O yüzden cezası infazdır" diyor. Mikdad yine itiraz ediyor; ama yanıt aynı ve bu itiraz üç sefer tekrarlanıyor. Sonunda Muhammed'in dediği oluyor ve adam öldürülüyor. Kimi rivayetlerde farklı şeyler söyleniyorsa da ben burada olayın bir başka yönü üzerinde durmak isterim.

Nadr ticaret için İran taraflarına gidiyor. Orada Rüstem ve İsfendiyar gibi ünlülerden bazı eski mitolojileri, inançları öğreniyor, o taraflardaki insanların İncil okuduklarını, rükû ve secde ettiklerini görüyor. Dönünce bakıyor ki Muhammed de aynı şeyleri söyleyip duruyor ve bunları millete tanrı buyruğu olarak anlatıyor. Yine bu adam ara sıra Hira tarafına gidince bakıyor ki oradakiler de Muhammed'in söylediklerini güzel bir edebiyatla anlatıyorlar. Muhammed tanrı adına bir şeyler anlattığı zaman Nadr kalkıp halka, "Beni de dinleyin! Hele bakalım ben mi bu konuları daha güzel anlatırım; yoksa Muhammed mi?" diyor. Hatta Hz. Muhammed'e, "Sen bu boş şeyleri anlatacağına, eğer iddian doğruysa, arkanda Allah varsa o zaman üzerimize taş yağdırsın veya bize acıklı bir ceza versin de görelim!" diye meydan okuyor.

İşte adam bu olup bitenleri Hz. Muhammed'den işitince, "Biz bu hikâyeleri çoktan duyduk, bunlar eskilerin masallarıdır, istesek biz de senin gibi aynı şeyleri söyleriz!" diyor. Buna karşı tanrıdan şu ayetler iniyor: "Ayetlerimiz onlara okunduğunda şöyle derler: 'Tamam, işittik. İstesek bunun gibisini elbette biz de söyleriz; bu, öncekilerin masallarından başkası değildir.' Şunu da söylemişlerdi: 'Allahımız! Eğer bu (ayetler), senin katından gel-

miş gerçeğin kendisiyse, gökten üstümüze taş yağdır. Yahut başımıza korkunç bir azap musallat eyle.' Hâlbuki sen (ey Muhammed) onların içinde iken Allah onlara azap edecek değildir."[447]

Dikkat edilirse ayet açık olarak doğruluyor ki, bu muhalifler Allah'a inanıyorlar; ancak Hz. Muhammed'in Allah'tan geldiğine inanmıyorlar. Çünkü ayette, **"Ey Allah'ımız"** şeklinde onların seslenişi vardır. Yani "Sana inanırız; ancak Muhammed'in senden görev aldığına inanmayız. Çünkü öne sürdüklerinde faydalı, yeni ve olağanüstü bir şey yok ki inanalım!" diyorlar.

Bakıyoruz; Nadr adındaki kişi Muhammed'e ne demişse aynı sözler ayet olarak Kur'an'da işlenmiştir. Elbette Nadr burada bir örnektir; yoksa onun gibi Kur'an'ın Hz. Muhammed'in kendi söylemleri olduğunu söyleyenler çoktu. Nitekim az önceki ayette 'dediler ki', 'biz', 'üzerimize' gibi hep çoğul terimler kullanılmıştır. Tanrıdan gelmişsen üzerimize taş yağdırsın gibi olağanüstü olaylar isteyenler arasında **Ebu Cehil** de vardı, o da aynı şeyleri söylüyordu. Bu konuda zaten en başta Buhari'de iki yerde geçen hadis var ki, Ebu Cehil de az önce sözü edilen Nadr gibi Muhammed'den mucize istiyor, üzerimize taş yağsın diyordu.[448]

Taş yağdırılmamasının nedeni de ilginç: **"Ey Muhammed, sen onların arasında iken ben kendilerine ceza vermem"** deniliyor. Yani tanrının, Hz. Muhammed'le tartışanlar üzerine taş yağdırmamasının, ceza vermemesinin nedeni, Hz. Muhammed'in onların arasında olması; yoksa gerekeni yapardı. Ayetin anlamı budur. Ama Kur'an'da önceki peygamberlerin hikâyeleri anlatılırken de hep cezadan söz ediliyor. Musa, Nuh kavmi gibi. O peygamberler de toplumları arasındaydı ve toplumları onların gözleri önünde ceza alıyordu (din mantığına göre). Ama sıra Hz. Muhammed'e gelince, sen onlar arasında durup dururken ben nasıl taş yağdırayım deniliyor. Ne diyelim; bunlara inanmak isteyen inanır.

---

[447] Enfal suresi ayetler 31-33.

[448] Buhari: Tefsir bölümü, bab 3/4648 ve bab 4/4649.

b) Allah, Mucize Konusunda Uyarıyor:

Ayette Hz. Muhammed açık bir şekilde uyarılıyor; "Sen mucize gösteremezsin" deniliyor. Ayetin meali şöyledir: "Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldiyse, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi. O halde sakın cahillerden olma!"

Bunu, T. Diyanet Vakfı'nın Kur'an tercemesinden ekledim. Zaten nereye gidersen ayetin anlamı budur. İşin daha önemlisi; Allah, **"Muhammed mucize gösteremez"** dedikten sonra Hz. Muhammed'i uyarıyor: **"Sakın cahillerden olma!"** diyor. Yani Muhammed'in mucize peşine düşmesi beyhude olmakla birlikte, cahilce bir yaklaşım olarak belirtiliyor ayette. Kaldı ki bu konuda yalnız bu ayet değil; bu bölümde sunacağım tüm ayetler aynı adresi gösteriyor. Hatta daha ilginç ayetler de var; anlatacağım.

Burada olay şu: Hz: Muhammed mucize gösteremeyince, Allah adına ayet üzerine ayet iniyor ve bazen de bu ayetler Muhammed aleyhinde oluyor. Tıpkı az önceki ayette geçen, 'Sakın cahillerden olma' denildiği gibi. Ayette bir de **"Allah isteseydi"** deniliyor. Demek ki Allah istemiyor. Bu isteksizlikle ilgili ayetlerin sayısı Kur'an'da epey fazladır.[449]

c) Allah Mucize Gönderebilir Ama Yapmaz

Kur'an'da, "Şayet kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına olanca güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki, mucizeler ancak Allah yanındadır. Bir de bilir misiniz o (mucize) gelmiş olsa da onlar yine inanmazlar!" deniliyor.[450] Dikkat edilirse insanlar mucize istiyorlar; Hz. Muhammed ise mucize Allah işidir (ben gösteremem) diyor. Daha önemlisi, ayette de **"Onlara mucize gösterilse de onlar yine inanmazlar"** deniliyor. İnanırlar veya inanmazlar; bu ayrı mesele. Bir kere madem

---

449 En'am: 35.

450 Enbiya suresi 109.

mucizenin var olduğunu kabul ediyorsun ve bununla ilgili eski peygamberlerden de örnekler işliyorsun, o zaman sen de göster, kaçış yolu arama.

Burada ilginç, aynı zamanda mucize konusunu alt üst eden/bunu bitiren bir ayet sunuyorum. Anlamını hemen vereyim: "Bizi mucizeler göstermekten alıkoyan, öncekilerin mucizeleri yalanlamış olmasından başka bir şey değildir. Semud kavmine dişi deveyi açık bir mucize olarak verdik de onunla kendilerine zulmettiler. Biz, mucizeleri yalnız korkutup sindirmek için göndeririz." Evet; Allah açık bir şekilde Hz. Muhammed döneminde bir mucize göstermediğini belirtiyor.[451]

Ayetin niçin indiğine ilişkin bazı rivayetler öne sürülmüş; bunlardan bir kısmı uydurma, bir kısmı da doğrudur. Hz. Muhammed'le muhalifleri arasında meydana gelen bu mucize tartışmalarını aktaranlar arasında İbni Abbas, **Katade** ve **Enes b. Malik** var. Hz. Muhammed henüz Mekke'de iken muhalifler onu sıkıştırıyor, "Madem önceki peygamberlerin mucizeleri vardı deyip bunu kabul ediyor ve Kur'an'ında da bunları işliyorsun; o zaman sen de bize mucizeler göster" diyorlar ve somut önerilerle geliyorlar. Mesela; "Davan gerçekse o zaman mucize olarak Safa tepesini altına, bu dağları ovaya çevir ve her taraf sularla dolu olsun, biz bu toprakları sulayıp yararlanalım; ayrıca mucize gösterdiğin için sana da inanmış olalım" diyorlar. Buna karşı Muhammed, "Cebrail geldi şu vahyi getirdi: Eğer ben Allah olarak Safa tepesini altına ve dağları da ovaya çevirsem, onlar buna rağmen inanmıyorlarsa o zaman kendilerine ceza vereceğim. O yüzden ben de Cebrail'e, 'Yok yok bize mucize lazım değil. Ne olur ne olmaz; şayet dinlemedikleri takdirde başlarına bela gelirse daha kötü olur. Varsınlar benden mucize sorsunlar önemli değil' dedim" diyor. Bu tür öyküler hep anlatılır. Ben bu gibi rivayetler üzerinde durmakla zaman kaybetmek istemiyorum. Çünkü zaten ayetler aynı şeyi kabul ediyor. Örneğin Kur'an'da, **"Bizi mucizeler göstermekten alıkoyan sebep, öncekilerin mucizelere inanmamış olmaları veya göstersem de bilirim ki siz**

---

[451] İsra 59. ayet.

yine inanmazsınız" şeklinde bir ayet var. Yani aslında gösterebilirim; ancak bu yöntem denenmiş ve sonuç da vermemiştir. O yüzden tekrar etmekte fayda yoktur deniliyor ve öncekilerden örnek gösteriliyor. Tekrar ediyorum; bu ayet açık bir şekilde Hz. Muhammed zamanında mucize diye bir olayın söz konusu olmadığını ilan ediyor.

Bunu teyit eden bir başka ayette, "Şöyle dediler (Kur'an hakkında): 'Bunlar saçma sapan rüyalar! Belki de Muhammed'in uydurduğu bir yalan. Belki de bir şairdir o. Hadi öncekilere gönderildiği gibi o da bize bir mucize getirsin. **Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir memleket halkı iman etmedi de şimdi bunlar mı kalkıp iman edecekler?**" deniliyor. Gerçekten birbirinden ilginç ayetler.[452]

Nisa suresinde de benzer ayetler var. Mesela, "Kitap ehli senden (ey Muhammed) kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Zaten onlar Musa'dan da bundan daha büyüğünü istemişlerdi: 'Allah'ı bize açıktan göster' demişlerdi. Bunun üzerine zulümlerinden ötürü kendilerini yıldırım çarpmıştı. Sonra kendilerine açık-seçik kanıtların gelişi ardından buzağıya taptılar. Biz onların bu günahını da affettik" deniliyor ve Hz. Muhammed döneminde mucizeye yanaşılmıyor.[453]

Bir ayette, "Dediler ki, Ona (Muhammed'e) 'Rabbinden bir mucize indirilse ya!' (Ey Muhammed!) de ki, şüphesiz Allah'ın bir mucize indirmeğe gücü var. Fakat onların çoğu bilmez" deniliyor.[454] Aynı anlamı içeren başka bir ayette, "İnkâr edenler, ona (Muhammed'e) 'Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!' diyorlar. Sen ancak bir uyarıcısın (yani görevlerin arasında mucize göstermek yok)" deniliyor.[455]

---

452 Enbiya suresi ayetler 5-6.
a-Suyuti, Dürrü'l Mensur, İsra suresi ayet 59, c.9/388.
b-Nisaburi, Esbab-i Nüzul, İsra 59. ayet, s.243.

453 Nisa suresi ayet 153.

454 En'am 37.

455 Ra'd suresi 7. ayet.

Bir diğer ayette, "Ona (Muhammed'e) 'Rabbinden bir mucize indirilse ya!' diyorlar. De ki, gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin, şüphesiz ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!" deniliyor. Aynı surenin başka bir ayetinde, "Haklarında rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler" deniliyor. Yani bir bakıma sen bu inatçılara mucize de göstersen beyhudedir deniliyor. Hep kaçış hep kaçış.[456]

Başka bir ayette, "İnkâr edenler diyorlar ki, Ona (Muhammed'e) 'Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!' De ki, şüphesiz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de doğru yola eriştirir" deniliyor. İlginç ayetler. Neymiş, inanan inansın inanmayan inanmasın. Demek ki Allah zaten mucize isteyenleri bir kere saptırmak istemiş, onları doğru yola iletmek istemiyor. Bu durumda mucize göstermesine gerek kalmaz. Ama Firavun için, Nemrut için ve eski topluluklar için böyle yapmadı; onlara mucizeler gösterdim diyor.[457]

Muhammed'e inanmayanlar bastırıyorlar, habire mucize istiyorlar. O da gösteremeyince yukarıdakilere benzer ayetlere gönderme yapıp savunmasını bu şekilde yapıyor; ancak görüldüğü gibi savunma hedefine ulaşmıyor.

"Biz dilesek, gökten onları zorla imana getirecek bir mucize indirirdik, onlar onun karşısında hemen baş eğip inanacaklardı. Her ne zaman Rahman'dan (Allah'tan) kendilerine yeni bir öğüt/uyarı gelse, mutlaka ondan yüz çevirirler' deniliyor. Burada da, tanrı dilese mucize gösterebilir, hatta onları zorla da imana getirebilir" deniliyor; ama nedense tanrı bunu yapmıyor.[458]

Elbette muhalefetin aşırı mucize istekleri karşısında Hz. Muhammed'in bir şey yapamaması inananların da kafasını karıştırabilir. İşte onları sağlam tutmak için bu sefer tanrı inananlara hitaben ayet gönderiyor. Bir ayette, "İman edenler hâlâ bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın

---

456 Yunus suresi ayet 20.

457 Ra'd suresi ayet 27.

458 Şuara suresi ayetler 3-5.

vaadi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vaadinden asla dönmez!" deniliyor ve bu şekilde inananlar sağlama alınmaya çalışılıyor.[459]

"Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber mucize getiremez" deniliyor ve Hz. Muhammed için tanrıdan bir türlü mucize izni çıkmıyor.[460]

"Dediler ki: 'Ona rabbinden mucizeler indirilseydi ya!' De ki: 'Mucizeler ancak Allah katındadır; ben ise ancak apaçık bir uyarıcıyım.' Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi?" Tamam mucize yine Allah katında olsun da; Allah seni onların bu isteklerine karşı zor durumda da bırakmasın.[461]

Kur'an'da bir yerde, "Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir" deniliyor. Hâlbuki İslam âleminin hali ortada, tarife gerek yok. Kaldı ki, eğer her şey Kur'an'da var, Kur'an Allah'ın sözüdür deniliyorsa zaten alternatif bir yönetim şekli gelişemez. Gelişemeyince de durağan bir hayat kaçınılmaz olur.[462]

d) Muhalefet Bastırıyor Ama Ne Fayda!

Muhalefet hep bastırıyor; madem Allah'tan görev almış bir peygambersin o zaman tanrı bize mucize göstersin diyorlar. Buna karşı oluşan ayette, "Dediler ki (muhalifler), yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça sana inanmayız. Yahut senin hurma ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı, aralarından ırmaklar fışkırtmalısın veya üzerimize gökten parçalar düşürmeli, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. Ya altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız. De ki (ey

---

459 Ra'd suresi ayet 31.

460 Ra'd suresi ayet 38.

461 Ankebut suresi 50-51.

462 Mücadele suresi ayet 21.

Muhammed), rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece bir elçiyim" deniliyor. Görüldüğü gibi mucize konusunda muhalefet ne kadar ısrar ediyorsa da istekleri olmuyor. Olamaz da. Çünkü böyle bir şey yok/imkânsız.[463]

Konuyla ilgili birkaç ayet daha sunalım:

* Dediler ki, (Muhammed) üzerine bir melek indirilmeli, yanında bir uyarıcı olmalı değil miydi? Ya da ona bir hazine gönderilmeli veya ürününden yediği bir bahçesi olmalı değil miydi? O zalimler, "Siz (Muhammed'e inananlara) ancak büyülenmiş birine uyuyorsunuz" dediler. Bir de karşımıza çıkacaklarını ümit etmeyenler, o melekler üzerimize indirilse yahut rabbimizi görsek ya dediler. Andolsun ki, onlar kendilerini büyük gördüler, büyük azgınlık ettiler.

Burada da mucize gösterilemeyeceği söyleniyor; bunun yerine onlar ahiret azabıyla korkutuluyor.[464]

* Hatta (Muhammed'in davası) boş hayallerdir, onu kendisi uydurmuş, o bir şairdir, önceki elçiler gibi o da bize mucizeler getirsin dediler. Bunlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti; şimdi bunlar mı kalkıp iman edecekler?[465]

* Bize hiç olmazsa bir mucize getirmeliydi dediler. Önceki kitaplarda bulunan kanıt kendilerine gelmedi mi?"

Onların bu mucize istemlerine karşı oluşan ayetler işte böyle. İlginç ayetler gerçekten. Madem sen önceki kitaplara gönderme yapıyorsun, onlarla yetinin diyorsun; o zaman Hz. Muhammed'in üstünlüğü nerde kaldı, onun görevi ne, niye geldi diye sormak lazım!

Başka bir ayette, "Onlardan her kişi kendisine açılmış sayfalar verilmesini istiyor" deniliyor. Yani çoğu insan, "Madem senin ayetlerin tanrıdan gelir, o zaman sayfalar şeklinde göndersin ki biz de inanalım; aksi takdirde sen kafadan bir şeyler oluşturup tanrıdan geldi diyorsun. Bu durumda biz de inanmayız!" diyor-

---

463 İsra suresi ayetler 90-93.

464 Furkan suresi ayetler 7-8 ve ayet 21.

465 Enbiya suresi ayetler 5-6 .

lar. Tanrının verdiği yanıt şöyle: "Hayır; tam tersine, onlar ahiretten korkmazlar. Allah'ın dilediği dışında, öğüt alamazlar."[466]

Kureyş'ten inanmayanlar Yahudilere gidip "Hz. Musa mucize göstermemiş mi?" diye soruyorlar. Onlar, göstermiştir diyorlar ve mucizelerinden örnekler anlatıyorlar. Bir de Hıristiyanlardan soruyorlar: Hz. İsa'nın mucizeleri yok muydu diye. Onlar vardı deyip örneklerle anlatıyorlar. Bu sefer Hz. Muhammed'e dönüp ondan mucize talebinde bulunuyorlar. Bunun üzerine gelen cevap mahiyetindeki ayette şöyle deniliyor: "Gerçekten göklerin ve yerin yaratılışında, geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, aklını ve gönlünü işletenler için çok ibretler vardır."[467]

Soruya verilen yanıt ilginç. Onlar mucize istiyorlar; ama Hz. Muhammed tanrının varlığını ispatlamaya çalışıyor. Tanrının varlığı senin peygamber olduğunu kanıtlamaz ki. Bir kere onların şüphesi senin peygamber olmanda. Onlar zaten Allah'a inanırlardı. Bunu yukarıda özel bir başlık altında kanıtlarıyla anlattım. Bu şuna benzer: Diyelim ki kimi fizikçi, kimyacı, matematikçi vs kalkıp branşlarıyla ilgili kanunları anlatıp sonunda da kim bu dengeyi kurdu deyip, buna karşı toplum için çok zararlı bir idare biçimi ortaya atıp biz tanrıdan geliyoruz diyorlarsa onlara inanmak mı gerekir? Yani, madem Allah'ın varlığını ispat ediyorlar, o zaman bunlar ne gibi bir siyasi projeyle gelirlerse gelsinler artık bunların her şeyi doğrudur, bunlar Allah'tan gelir demek ne kadar yanlışsa, Hz. Muhammed'inki de aynen bunun gibi yanlıştır: Yaratıcı varlığıyla onun davası arasında bağ kurmak doğru değildir, konular çok farklıdır.

Daha önce de defalarca dile getirdim: Kur'an'da Allah istenilen mucizeye yanıt vermediği gibi, kimi ayetlerle kullarını tehdit de ediyor. Mesela; "De ki, herkes gözlemekte, siz de gözetleyin (akıbetinizi). Düzgün yolun sahipleri kimlerin olduğu ve kimlerin hidayet üzerinde olduğu ileride anlayacaksın/göreceksiniz" diyor.[468]

---

466 Müddessir suresi ayetler 49-56.

467 Âl-i İmran suresi ayet 190. Suyuti tefsiri Dürrü'l Mensur, c.4/177.

468 Taha suresi ayet 133-135.

e) "Sizin işlemekte olduğunuz suçlardan ben sorumlu değilim!"

Bir ayette, "Yoksa onu (Kur'an'ı) kendisi (Muhammed) mi uydurdu diyorlar? De ki, eğer onu uydurmuşsam işlediğim suç benim aleyhimedir. Ben sizin işlemekte olduğunuz suçlardan sorumlu değilim" deniliyor.

Bunun anlamı şu: Hz. Muhammed sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmadığı gibi siz de onun yaptıklarından sorumlu değilsiniz. Onun yaptıkları onu bağlar, size ne... demeye getiriliyor. Evet; herkes kendinden sorumludur; ancak bir fikir ortaya atıyorsan buna uymak zorundasın. Ben Allah'tan gelirim diyorsan senin fikirlerin insanları bağlar. Her koyun kendi bacağından asılır kıyası senin için geçerli değildir. Sen cihat diyorsun, savaş esiri kadınlar evli de olsalar da cariye statüsüne tabidir ve Müslümanlara helaldir diyorsun ve nitekim senin de birkaç hanımın savaş esiri kadınlardan. Örnekler çoğaltılabilir. Hal böyle olunca da işlemekte olduğunuz suçlardan ben sorumlu değilim diyemezsin.[469]

f) Hz. Muhammed'de Hazineler Yoktur:

Muhalefetin mucize isteğine karşı oluşan bir ayette, "De ki, ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmiyorum. Ben size 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece kendime vahyolunanı anlatırım, uyarıda bulunurum. De ki, kör ile gören hiç bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?" deniliyor. Ayet, Hz. Muhammed'in kimseye bir hazine yardımı yapamayacağını açık olarak belirtiyor. Ama yukarıda geçen hadis örneklerinden birinde, bir sahabinin borcu çokmuş da birkaç yıl mahsulünü kaldırsaymış ancak kapatabiliyormuş. Bunu Hz. Muhammed'e anlatınca, kendisi adamın mahsulünü gezmiş ve onu

---

469 Hud suresi ayet 35.

bereketlendirmiş. Daha sonra borç sahiplerine, gelin bu mahsulden borcunuzu alın' demiş. Mahsul o kadar bereketlenmiş ki tüm borçlar ödendiği halde hâlâ olduğu gibi yerinde duruyormuş. Hâlbuki bu ayette, Allah'ın hazineleri Muhammed'in yanında yoktur deniliyor.[470]

Hatırlanacağı gibi yukarıda mucizelerden bahseden hadislerden bir demet sunmuş ve aslında bunları anlatmama gerek yok, çünkü daha sonra gündeme getireceğim ayetler bu hadislerin çürük olduğunu bize gösterecek demiştim. İşte tam da bunun zamanıdır. Görüldüğü gibi muhaliflerin mucize konusunda o kadar ısrarına karşı hep inanılmaz farklı yöntemlerle yanıt veriliyordu. Bu kadar ayet varken hadislerde anlatılan bilmem yağmur duasıymış, suya üfürmüş de su artmış, yemek azmış da onu çoğaltmış, Hz. Ali'nin gözleri ağrıyormuş da Muhammed tükürmüş bilmem üfürüp püfürmüş de gözleri iyileşmiş gibi masalların bir değeri kalmaz. Bunlar bir kere ayetlerin gölgesinde kaybolur. Yukarıda da değindim; bir daha yineleyeyim. Malum hadislerin yazımına Hz. Muhammed'den 2-3 asır sonra başlanmıştır. Üstelik Kütüb-i Sitte denilen meşhur altı hadis yazarının tümü de Arap değildir. Buhari kendisi (h.256.ö) bugünkü Özbekistan'ın Buhara şehrinden. Yine Sahih-i Müslim yazarı (h.261.ö) Arap değil; aslen Nişaburludur. Kalan dört hadis âlimi de Arap değillerdi ve hicretten sonra 2-3. asırda yaşamışlardır. Bunu şunun için yazıyorum: Hadisler Hz. Muhammed'den epey sonra yazıldığından yalan olma-uydurma olma imkânı vardı. Kimi durumlarda iktidarın da direktifiyle alabildiğine yalan-dolanlar çok yazılmıştır. Eğer Kur'an da hadisler gibi çok sonraları yazılmış olsaydı o zaman bugününkünden çok farklı bir Kur'an olacaktı. Yani Tevrat gibi hayali mucizelerle dolu bir kitap olacaktı. Çünkü Kur'an kitap haline getirildiğinde HZ. Muhammed'in çoğu muasırları hayattaydı. Dolayısıyla yalandan mucizeler yazma imkânı yoktu. Muhalifler, nerde oldu bu mucizeler, neler uyduruyorsunuz diyecekti. Ama hadisler böyle değil. Aralarında çok zaman var.

---

470 En'am suresi ayet 50.

g) Kur'an'da Bahsi Geçen Mucizeler:

Verilen bunca ayetten sonra kesin olarak anlaşıldı ki Kur'an Hz. Muhammed'in mucize göstermediğini onaylıyor. Ama halk arasında bir Mirac olayı var: Ki Muhammed rivayete göre Cebrail nezaretinde bir gecede Mekke'den Mescid-i Aksa'ya gitmiş, oradan da göklere çıkmış ve dönüşte de günde beş vakit namazın farz olduğunu ümmetine bildirmiştir. Yine Muhammed'in henüz Mekke'de iken ayı ikiye böldüğü hadisesi var. Diğer yandan Muhammed henüz peygamber olmamışken göğsünün melekler tarafından açılması olayı var. Tüm bunlar hakkında kitabın başında zaten bilgi verdim. Ayın ikiye bölünmesiyle ilgili bir de ayet gösteriliyor. Kamer suresi hemen ilk ayette, "**O saat yaklaştı, Ay yarıldı**" deniliyor. Yukarıda bunu izah ederken bunun ayla ilgisinin olmadığını, Arapların da daha önce bunu deyim olarak kullandığını; Hz. Muhammed'den yıllar önce vefat eden ünlü şair İmr'ül Kays'ın da bunu bu şekilde şiirlerinde işlediğini belirttim. Muhammed'in göğsünün melekler tarafından açılması olayı da eskilere dayanan bir mitolojidir. Bunu, Ümeyye b. Ebi Salt'ın kız kardeşinin Hz. Muhammed'e anlattığını, ağabeyinin böyle bir olayla karşılaştığını daha önce anlattım. Eskiden beri böyle bir inanç halk arasında var olduğu için bunu getirip Muhammed'e de mal etmişler. Kur'an'da konuyla ilgili bir sureyi de buna şahit göstermişler. İnşirah suresinin hemen ilk iki ayetinde, **"Senin göğsünü açıp genişletmedik mi! Ve senin üzerinden yükünü atmadık mı?"** deniliyor. Bu ayette söz konusu olan göğüs açmasıymış. Ben burada tefsirlerin yorumları peşine düşmem. Tekrar ediyorum: Bu eskilere ait bir mitolojidir. Hz. Muhammed de bundan yararlanmak istemiştir. Bunun gerçekle ilgisi yoktur. Mirac konusu da bundan farklı değildir.

Kitabın başında bir yerde Hz. Muhammed'in Mirac olayına da değindim. Hani dedim ki eski İran'a ait bir mitolojiyi konu alan '**Ardavirafname**' adında bir kitap var. Bu eser büyük hacimli değil; Türkçe olarak 200 sayfadır ve üstelik Hz. Muham-

med'den yaklaşık **dört asır önce** yazılmıştır. Burada anlatılıyor ki, Ardaviraf adındaki kişi göklere tanrı Hürmüz'ün yanına çıkmış. Ona eşlik eden, onu götüren de Behmen adında bir melek. Göklerde her yeri geziyor, inandığı tanrı Hürmüz'le görüşüyor, cennet ve cehennem, melekler ona gösteriliyor ve orada bir hafta kaldıktan sonra geri geliyor. Her ne kadar Tevrat kültüründe Hanok'un göklere çıkması varsa da;[471] aslında İslam'da anlatılan Miraç hikâyesi Ardaviraf'tan bir alıntıdır demek daha gerçekçi olur. Hz. Muhammed'in göklere çıkması konusunda da bu eski mitoloji taklit edilmiş, ona bir mucize mal edilmeye çalışılmıştır. Bunun ötesinde başka bir anlam çıkarmak akıl ve ilim işi olamaz. Bu tür rivayetleradece mitoloji olarak varlığını sürdürebilir. Tek kelimeyle bunlar ancak hayaldir.

Burada açıklanması gereken bir husus var. Tevrat'ta birçok mucizeden söz edilir. Mesela Hz. Musa'nın asa-yılan, denizi geçme hikâyeleri gibi. Yine İncil'de Hz. İsa'nın mucizelerinden söz edilir. Örneğin; ölüleri diriltmesi gibi. Hz. Muhammed de bunlar olmuştur diye bu mucizeleri kabul eder. Peki durum bu iken neden Muhammed için bu yöntem kapanmış, neden kendisi mucize göstermemiştir?

Aslında olay şu: Ne Musa mucize göstermiş, ne de İsa. Tevrat'ta anlatılan mucizelerle İncil'de Hz. İsa ile ilgili konu olan mucizeler hep sonradan bunların müritleri tarafından uydurulan şeylerdir. Peki uydurma da olsa niye onlar hakkında bu mucizeler Tevrat ve İncil'e girmiş de Kur'an yazılırken Hz. Muhammed'le ilgili bir mucize Kur'an'da geçmemektedir?

Bu belki basit bir soru; ancak önemli.

Bir kere Tevrat Hz. Musa zamanında yazılmamıştır. İsa'dan önce Babil imparatorluğu tarafından Kudüs alınınca her şey yerle bir ediliyor, var olan Tevrat nüshaları imha ediliyor ve Yahudiler de Babil'e sürgün ediliyorlar. Zaman içinde af çıkınca bunlar memleketlerine geri dönüyorlar. O sırada Ezra adında bir Yahudi yeni bir Tevrat yazıp ortaya atıyor. Kısmen Tevrat bilgileri,

---

471 Tevrat, Tekvin bölümü, bab 5/21-24.

kısmen Babil'de iken Mezopotamya inançlarından aldıklarından karma bir Tevrat kitabı ortaya atıyor. Bu, İncil için de geçerli. Bugün var olan dört İncil'in nüshaları ta üçüncü asırda son şeklini almıştır. Burada şunu demek istiyorum. Tevrat ve İncil için yalanlarla doldurma fırsatı vardı. Çünkü ne yazmak istemişlerse artık ne Firavun, ne de o günkü Musa karşıtları hayatta yoktu ki itiraz etsinler, efendim tüm bunlar yalandır, olmamıştır desinler. İncil de aynı: 2-3 asır sonra yazılırken o eski insanlar hayatta yoktu ki itiraz etsinler, İsa ne zaman ölüleri diriltti, bu yalan da nerden çıktı desinler. Dolayısıyla meydan boş olduğu için istedikleri şekilde Tevrat ve İncil'i mucizelerle doldurmuşlar.

Aynı fırsat Kur'an için mümkün görülmüyordu. Çünkü Kur'an birinci elden Hz. Muhammed'le arkadaşlık eden ve aynı zamanda Hz. Muhammed'in düşmanlarının da hayatta olduğu bir kısa zaman dilimi içinde yazılmıştır. Şayet Muhammed'den iki asır sonra yazılmış olsaydı, şimdi o da Tevrat gibi birçok mucizelerle dolu bir kitap olarak piyasada bulunurdu. Belki de kutsal kitaplar arasındaki mucizeler farkı bundan kaynaklanıyor.

Mucize konusuna katkısı olur diye **Buhari**'de defalarca anlatılan bir olayı paylaşmak isterim:

Medine döneminde **Ra'l, Zekvan, Usayye** ve **Beni Lihyan** kabilelerinden bir heyet Hz. Muhammed'in yanına gelip İslamiyet'i kendilerine anlatmaları için birkaç hoca (sahabi) istiyorlar. Muhammed de Ensar denilen Medine asıllı sahabeden **70** kişilik bir grubu onlara gönderiyor. Meğerki bu istekte bulunanların niyeti kötüymüş: Onları götürüp yolda öldürmeyi planlamışlar. Giden bu sahabileri yolda katlediyorlar; yalnız bir kişi kurtulabiliyor. Hz. Muhammed bu olaydan olumsuz etkileniyor ve yaklaşık bir ay/kırk gün sabah namazlarında o katillere bedduada bulunuyor. Katledilenler hakkında özel bir ayet de iniyor ki, Allah onlardan razı ve onları mutlu kılmıştır diye; ancak daha sonra bu ayet mensuh oluyor (yürürlükten kaldırılıyor).

Demin de belirttiğim gibi **Buhari** bu olayı defalarca işlemiş ve zaten tarih boyunca buna itiraz eden de olmamıştır. Ben bu konuda fazla bir şey söylemiyorum; yalnız tek bir hatırlatmada

bulunuyorum: Eğer Hz. Muhammed'de keramet/mucize olsaydı bir kere bu insanları o komploculara inanıp da göndermezdi. Bu örnek Hz. Muhammed'in mucize göstermediği konusunda önemli bir göstergedir. Ortada yetmiş kişinin öldürülmesi söz konusudur. Muhammed burada kerametini/mucizesini gösteremiyor; ama uzayda rahat dolaşabildiğini, ayı ikiye böldüğünü kolayca anlatabiliyor.[472]

---

[472] a-Âl-i İmran suresi ayetler 169-171.

b-Buhari: Vitir namazı, bab 7/1002,1003, Cenaiz kısmında, bab 41/1300, Cihad, bab 9/2801, bab 19/2814, bab 184/3064, Cizye bölümü, bab 8/3170, Megazi bölümü, bab 28/4088-96, Deavat, bab 58/6394 ve İsti'sam, bab 16/7341.

SONSÖZ

Burada tekrar bir hatırlatma yapma gereğini duyuyorum. Kur'an'da var olan mitolojik bilgiler olsun, başka konular olsun hep eskilere aittir; Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu yeni şeyler değildir. Kur'an baştan sona kadar incelendiğinde görülecektir ki ayetlerin büyük çoğunluğu Tevrat'ta geçen rivayetlere dayanır. Özellikle 24 İsrailoğulları peygamberleri denilen kişilerin hayat hikâyeleri hep Tevrat'tan geçmedir.

Aynı oranda olmasa da İncil'den de Kur'an'a aktarılan bilgiler hayli fazladır. Kaynağını Ortadoğu'da var olan diğer inançlardan alan görüşlere de rastlanır. Bunlarla ilgili de epey bilgi sundum.

Hz. Muhammed'e yardım eden onu peygamberliğe hazırlayan bir ekip vardı. Başta Hz. Hatice olmak üzere Varaka b. Nevfel, Salman-ı Farisi ve diğerleri hakkında da yeterince bilgi sundum.

Dönemin şairlerini ise hiç göz ardı etmemek lazım. Bunların söyledikleriyle Kur'an'da işlenen ayetlerin karşılaştırmasını zaten yaptım. Dönemin şairlerinin Hz. Muhammed üzerindeki etkileri hakkında da epeyce durdum.

Bu eski şairlerin sözleriyle Kur'an'a alınan konular arasındaki benzerlikler hakkında kısa bir özetle çalışmamı noktalıyorum. Maksat, Kur'an'daki her sözün bir ilk sahibi vardır ve pek çok şey çok daha önce dile getirilmiştir.

* Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmemişken vefat eden şair **Antere b. Şeddat Absi** (m.600.ö) bir sözünde, "Yer yarılıp da, gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman" cüm-

lesini kullanmıştı.[473] Daha sonra bakıyoruz aynı cümle aynı terimlerle Kur'an'da yer alıyor.[474]

* **Antere** diğer bir sözünde "Yoksulluktan sonra zenginliğe ulaştım, öyle bir servet edindim ki anlatamam" diyor. Burada, her yokuşun bir inişi vardır demek istiyor. Aynı düşünce olduğu gibi **İnşirah** suresinde "Muhakkak her zorluğun yanında bir de kolaylık vardır" diye geçiyor.[475]

* Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden vefat eden **Zeyd b. Amr b. Nüfeyl** (h.606.ö) bir şiirinde; "Hiç kimse mahşer gününden kurtulamayacaktır; herkes o gün toplanacaktır" diyordu. Kur'an'da da bu inanç değişik ayetlerde yer almaktadır.[476]

* **Ümeyye b. Ebi Salt**, "Kıyamet günü öylesine uzundur ki genç biri o günde yaşlanacak" diyor. Ondan sonra aynı tema **Müzzemmil** suresi 17. ayetinde, "İnkâr ederseniz, çocukların saçlarını ağartan bir günden (kıyamet gününden) nasıl korunacaksınız!" şeklinde işleniyor.[477]

* **Abese** suresinin 17. ayetinde, "İnkârından dolayı insana yazıklar olsun!" ve **Zilzal** suresinin hemen başında, "Yerküre şiddetle sarsılıp içindekini dışarı attığı zaman" ifadeleri geçiyor. Bütün bunlar Hz. Muhammed'den yaklaşık 30 yıl önce vefat eden **İmr'ül Kays**'ın şiirlerinde vardır.[478]

* Hz. Muhammed'den önce **Zebra** adında kâhinlikle uğraşan bir kadın gece hakkında **'ve'l-leyli-l ğasık'** and olsun o örtüp kendi içinde barındıran geceye ifadesini kullanmış. Daha sonra bu ifade ayet olarak Kur'an'da geçiyor.[479]

---

473 a-Hatib-i Tebrizi, Şerh-ü Divani Antere, s.199.
b-Zerikli, A'lam, c.5/91.

474 Rahman suresi ayet 37.

475 M. Sait Aşmavi, Halafetü-l İslamiye, s.50, Kur'an'dan İnşirah suresi ayet 5.

476 Şehristani, el-Milel ve'n Nihal, s.677.

477 Mesudi, Müruc'ü Zeheb, c.1/56.

478 Menavi, Feydu'l Kadir, c.2/187, hadis no: 1624-1625'in açıklaması.

479 İnşikak ayet 17 ve Alusi, Büluğü'l areb fi marifet-i ahvali-l arab, c.3/288.

* **Zebra** diğer bir sözünde, "And olsun o pırıl pırıl parlayan/ ışığıyla karanlığı delen yıldıza" anlamına gelen **'ve-n-necmi-t-tariki'** ifadesini kullanmıştır. Aynı söz daha sonra aynı konuda ayet olarak Kur'an'da yer almıştır.[480]

* **Zebra** yağmur hakkında fikrini belirtirken, **'el-müzni-l vadk'** ifadesini kullanmıştır. Yani and olsun o yağmur getiren buluta demek. Bunu söylerken de Araplarda pek yaygın olmayan iki terim kullanmış. Bulut anlamına gelen **'müzn'** ve yağmur anlamına gelen **'vadk'** kelimeleri. İlginçtir, ayette kullanılan ifadeler, daha önce onun kullandığı ifadelerin aynısı. Yani konu aynı, terimler aynı.[481]

* Halk arasında cömertliğiyle meşhur olan **Hatem-i Tai**, Hz. Muhammed henüz peygamberliğini ilan etmeden (Genel görüş, miladi 605'te) vefat ediyor. **Hatem** bir şiirinde şunu söylüyor. "Ey o Allah ki, senden başka kimse gizli olanı bilmez ve sanki çürüyüp giden kemiklere bir daha hayat vereceksin!" Hatem'in kullandığı bu ifade **Yasin** suresinde, "Şu çürümüş kemiklere kim hayat verecek?" şeklinde geçiyor.[482]

* Eski şairlerden **Abd-ü Tabiğa b. Sa'leb**, tanrının tüm varlıkları yarattığını anlatırken, "Ey o Allah ki sen insanı yoktan var ettin ve beni karanlıktan karanlığa yaratıp ortaya çıkardın" diyor. Bu adam nasıl şiirinde insanın geldiği yerlerin **üç karanlık** olduğunu işlemişse aynısını Kur'an'da da görüyoruz. **Zümer** suresinde şöyle geçiyor: "Allah, sizi annelerinizin karınlarında **üç karanlık içinde**, bir yaradılıştan öbürüne geçirerek yaratıyor" diyor. Üç karanlıktan kasıt ne ise bu da belirsiz: Bu konuda netlik olmadığı için değişik yorumlar yapılmış. Neyse, konumuz bu karanlıklar değil. Burada amaç, daha önce birileri tarafından kullanılan bir cümlenin benzer terimlerle Kur'an'da tanrı buyruğu olarak şekillenmiş olması.[483]

---

480 Tarık ayet 1-3 ve Alusi, Büluğü'l areb fi marifet-i ahvali-l arab, c.3/288.

481 Nur suresi ayet 43 ve Vakıa suresi ayet 69. Alusi, Büluğü'l areb fi marifet-i ahval-i arab, c.3/288.

482 Alusi, Büluğü'l Ereb, c.1/77, Yasin suresi ayet 78.

483 Alusi, Büluğü-l Ereb, c.2/276, Kur'an'dan Zümer suresi ayet 6.

* Hz. Muhammed'den önce şair **Nabiğa** bir şiirinde, "Yaratan, var eden, biçimlendiren Allah'tır" demiş. Aynı cümle daha sonra Kur'an'da harfiyen yer almıştır.[484]

* Kimi Arap şairler güneşin doğmasıyla ilgili **'teneffese'**, gece karanlığı hakkında da **'As'as'** sözcüğünü kullanmışlar. Bakıyoruz aynı terimler, aynı anlamda Kur'an'da da yerini almıştır. **'As'as gece'**, kararmaya başlayan gece demektir. Kur'an'da "Andolsun kararmaya başlayan geceye" anlamında kullanılmıştır. Teneffese kelimesi burada günün ağarmaya başlaması demektir. Kur'an'da gündüz hakkında aynı anlamda kullanılmıştır. Hâlbuki bu terimler o devirde Araplarda hiç de yaygın değildi, hâlâ da değil. Ne hikmetse daha önce kullanılan bu terimler, Kur'an'da ayet olarak yerini alıyor.[485]

* Muhammed'den yıllar önce **Lüey b. Kab** her Cuma günü kavmini toplayıp onlara konuşma yapardı. Bir konuşmasında şunlar geçiyor: **Leylün sac** (karanlığı iyice çöken gece), **neharün dah** (aydınlık olan gündüz), **erdün mihad** (beşik gibi dünya), **cibalün evtad** (direk görevini yapan dağlar), **semaün bina** (bina edilmiş gökler). Kur'an'da da gece, gündüz, dağ, yer, gök için aynı terimler geçiyor.[486]

* Şair **Ümeyye b. Ebi Salt** kıyamet ve cennetten bahsederken, "Kuşkusuz, onun (Allah'ın) vaadi yerine gelecektir" ifadesini kullanmıştır. Bu cümle olduğu gibi Kur'an'da da aynı konu hakkında kullanılmıştır.[487]

* Hz. Muhammed'den önce yaşayan Halit b. Sinan Absi'nin kızı bir gün Hz. Muhammed'in yanına gelir. Kadıncağız orada

---

484 a-Haşr suresi ayet 24, Kurtubi, Camiu Ahkami-l Kur'an, Kaşr suresi ilgili ayet açıklaması c.18/48.

b-Maverdi, En-nüket-ü ve'l Uyun, c.5/515, Haşr suresi 24. ayet.

485 Tekvir suresi ayet 17-18. Kurtubi tefsiri, ilgili ayet açıklamasında, c.19/238.

486 Nebe suresi 6 ve 7. ayetler. Duha suresi ilk 1-2. Alusi, Büluğü-l Ereb, c.3/289.

487 Meryem suresi ayet 61. Nüveyri, Nihayetü-l Ereb fi fünuni-l edeb, c.13/233. Hz. Musa bölümünde.

İhlas suresini dinleyince, "Daha önce babam da aynı şeyleri okuyup söylüyordu" der.[488]

* Şair **Kuss b. Saide** İhlas suresi ile Fil suresinde anlatılan ebabil kuşları hikâyesini Hz. Muhammed'den önce anlatıyordu.

Görüldüğü gibi Kur'an'da var olan bilgiler daha önce kimileri tarafından detayına kadar işlenmiştir. Son olarak şöyle bitirmek isterim: Kur'an'da yaklaşık altı bin ayet var. Acaba tek bir ayet bile gösterilebilir mi ki ondan olmazsa hayat felç olur!

---

488 a-Cahız, Hayatü'l Hayevan, c.4/477.
b-Alusi, Büluğu'l Ereb, c.2/278.
c-Mes'udi, Müruc'u Zeheb, c.1/54.

KAYNAKÇA

1) **Abdurrauf el-Menavi** (h.1031.ö): 'Feydu'l Kadir Şerh'ü Camii-s-Sağir', **6** cilt, Daru'l Marife matbaası, 1977/Beyrut.

2) **Abdurrazzak San'ani** (h.211.ö): 'el-Musannaf', **12** cilt. Tahkik eden Habiburrahman, Meclisü-l ilmiye matbaası, Pakistan/1983.

3) **Ahmet b. Hanbel** (h.241.ö): 'Müsned', Beyt-ü Efkâr-i Devliye matbaası, Riyad/1989.

4) **Alusi Mahmut Şükrü Bağdadi** (1924.ö): 'Büluğü'l Ereb fi Marifeti Ahvali'l Arap', **3** cilt. Tahkik eden Muhammed Behçet Eseri, Darü'l küttabi'l Mısri/Mısır.

5) **Alusi Şehabettin Mahmut** (h.1270.ö): 'Ruhul Beyan', **30** cilt. Tahkik Mahmut Şükri, İhya-ü türasi'l Arabi, Beyrut/tarihsiz.

6) **Abd Avn er-Revdan**: 'Mevsuat-ü Şuara-i Asri-l Cahiliyyi', Usame matbaası. Ürdün/2001.

7) **Acluni** (h.1162.ö): 'Keşfü'l Hafa', **2** cilt. Mektebetü-l Kudsi, Kahire/h.1351.

8) **Ali Osman Ateş** (Prof.Dr. 1954.d): 'İslam'a göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri'. Beyan yayınları, 1996/İstanbul.

9) **Askalani İbni Hacer Ahmet b. Ali** (h.852.ö):

a) 'Fethu'l Bari Şerh-ü Sahihi'l Buhari', **17** cilt. Tahkik eden Abdurrahman b. Nasır, Darü-l Tayyibe matbaası. Riyad/2005.

b) 'El-İsabe fi Temyiz-i Sahabe', **14+2** cilt fihrist, tahkik eden komisyon, Hacer matbaası. Kahire/2008.

c) 'Metalibü-l Aliye', **19** cilt. Tahkik eden Muhammed b. Zafir, Darü-l Asime matbaası. Suudi/2000.

10) Bağdadi Abdulkadir b. Ömer (h.1093.ö): 'Hazanetü-l Edeb', **13** cilt. Tahkik eden Abdusselam Muhammed Harun, Mektebetü-l hancı, Kahire/1997.

11) **Beyhaki Ebubekir Ahmet b. Hüseyin** (h.458.ö): 'Delail-i Nübüvve', 7 cilt. Tahkik eden Dr. A. Mut'i, Darü'l kütübi'l ilmiye, Beyrut/1988.

12) **Buhari Muhammed b. İsmail** (h.256.ö): 'Sahih-i Buhari', **4** cilt, Dar'ü İbni Kesir. Beyrut/ 2002.

13) **Burhanettin Delv/Delu:** 'Ceziretü-l Arap kable'l İslam', **840** sayfa. Darü-l Farabi/ Lübnan matbaası, Beyrut/2004.

14) **Cahız Ebu Osman Amr b. Bahr** (h.255.ö):

a) 'Beyan ve Tebyin', **4** cilt. Tahkik eden Abdusselam Muhammed Harun, mektebetü-l Hancı matbaası. 1998/Mısır.

b) 'Hayatü-l Heyevan' **8** cilt. Tahkik eden Abdüsselam Muhammed Harun, Mustafa-i Babil Halebi matbaası, Mısır/1967.

15) **Cevad Ali** (ö.1987.m): 'el-Müfassal fi Tarihi'l Arap Kable'l İslam', **10** cilt. Bağdat üniversitesi yayını/1993.

16) **Dairetü-l Mearifi'l İslami**: **33** cilt. Hazırlayan ve tahkik komisyon. Merkez-ü Şerike li'l ibdai-l fikri, 1998/Mısır.

17) **Divan-ü Urve b. Verd ve Samuel:** Dar'ü Beyrut matbaası, Beyrut/1982.

18) Dr. **Abdulhafız Satli:** 'Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt', Teavüniye matbaası, Şam/2000.

19) **Daremi Osman b. Sait** (h.280.ö): 'Er-Reddd-ü Alel Cehmiyye', Tahkik eden Bedrü-l Bedir, Dar-ü Selefiyye matbaası. Kuveyt/1985.

20) **Divan'ü Ümeyye b. Ebi Salt:** Tahkik eden Dr. Şücey' Cemil Cübeyli, Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut/1998.

21) **Ebu Avane Yakup b. İshak:** 'Müsned', **5** cilt. Tahkik eden Eymen b. Arif Dımaşki, Daru'l Marife. Beyrut/1998.

22) **Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as Cicistan** (h. 275.ö): 'Sünen-i Ebu Davud', Beyt'ü Efkâr-i Devliye, Riyad/tarihsiz.

23) **Ebu Ferec b. Zekeriyya el-Ceriri** (h. 390.ö): 'El-Celis-ü Salih el-Kafi', **4** cilt. Tahkik eden Dr. Muhammed Mursi el-Huli, Alemü-l Kütüp matbaası, Beyrut/1993.

24) **Ebu Ya'li Mevsıli Ahmet b. Ali** (h.307.ö): 'Müsned-ü Ebi Ya'li', **16** cilt. Tahkik eden Hasan Selim Esed, Darü'l me'mun li-l türas, 1989/Beyrut.

25) **Endülüsi Ebu Hayan** (h.745.ö): Bahru'l Muhit, **8** cilt. Tahkik komisyon. Daru'l kütübi'l ilmiye, Beyrut/1993.

26) **Esbehani Ebu Naim** (h. 430.ö):

a) 'Delail-i Nübüvve', **2** cilt. Tahkik eden Muhammed Revas ve Abdulberr, Darü Nefais matbaası, Beyrut/1986.

b) 'Marifet-ü Sahabe', **7** cilt. Tahkik eden Adil b. Yusuf Azazi, Dar'ü Vatan matbaası, Riyad/1998.

27) **Esfehani Ebu'l Ferec Ali b. Hüseyin** (h.356.ö): 'el-Eğani', **24** cilt. Tahkik komisyon, Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut/2008.

28) **Ebşihi Şehabettin Muhammed b. Ahmet** (h.850.ö): 'el-Müstatraf fi külli Fennin Müstazref', **2** cilt. Dar'ü mektebeti-l hayat, Beyrut/1992.

29) **Haddadi Yusuf Düre** (1913-1979): 'el-Kur'an'ü Da'vetü'n Nasraniyye', 2. baskı. Bulisiye matbaası, Beyrut/1986.

30) **Hakim Ebu Abdillah Nisaburi** (h.403.ö): 'El-Müstedrek-ü ala's- sahihayn', **5** cilt. Tahkik Mustafa b. Ebi Nasr, Darü-l kütübi-l ilmiye, Beyrut/tarihsiz.

31) **Halebi Burhanettin** (h.1044.ö): 'İnsanu'l Uyun', **3** cilt, Dar'ü Nevadir matbaası, Beyrut/2013.

32) **Halil Abdulkerim** (1930-2002):

a) 'Fetret-ü Tekvin Fi Hayati-i Sadiki-l Emin', Dar-ü Mısri-l Mahrusa, Mısır/2004.

b) 'el-Cüzürü Tarihiyeli Şeraiti-l İslamiye', 1. baskı, Sina yayınevi, Kahire/1990.

33) **Haraiti Ebubekir Muhammed b. Cafer** (h.327.ö): 'Hevatifü'l Cinan', tahkik eden İbrahim Salih, Daru'l Beşair matbaası, 2010.

34) **Hariri Ebu'l Abbas** (Asri): 'Bahsün fi Neş'eti-l İslam', Beyrut/1979.

35) **Hatib-i Tebrizi** (h.502.ö): 'Şerh-ü Divani Antere', Darü-l kitabi-l Arabi, Beyrut/1992.

36) **Hayrettin Zirikli** (1976. ö): 'el-A'lam', **8** cilt. Darü'l ilim li'l melayin, Beyrut/2002.

37) **Heysemi Nurettin Ali b. Ebibekir** (h.807.ö):

a) 'Keşfu'l Estar an Zevaidi-l Bezar', **4** cilt. Tahkik eden Habibürrahman A'zami, Müesseset-ü Risale, Beyrut/1984.

b) 'Beğiyyet-ü Raid fi tahkik-i Mec'mei Zevaid', **9** cilt. Tahkik eden Abdullah Muhammed Derviş, Darü-l fikir matbaası, Beyrut/1994.

38) Hindi Alauddin el-Mütteki (h.975.ö): 'Kenzü-l Ummal fi Süneni-l Akval-i ve'l Ef'al', **18** cilt. Tahkik edenler: Bekri Hayan ve Safve Saka, Risale matbaası, Beyrut/1985.

39) Hümeydi Muhammed b. Fütuh (h.488.ö): 'el-Cem'ü beyne sahiheyn', **4** cilt. Tahkik eden Dr. Ali Hüseyin Bevvab, İbni Hazm matbaası, Beyrut/2002.

40) İbni Abdilberr Nümeri (h.463.ö): 'El-istiab fi marifeti-l Ashab', **2** cilt. Darü-l fikir matbaası, Beyrut/2006.

41) İbni Asakir Ali b. Hasan (h.571.ö): 'Tarih'ü Medinet-i Dımaşk', **80** cilt. Tahkik eden Muhibbüddin Ebu Sait, Daru'l fikir, 1995/Beyrut.

42) İbni Aşur Muhammed Tahir (m.1973.ö): 'Et-Tahrir ve Tenvir' (Tefsir kitabı), **30** cilt. Dar'ü Tunüsiye matbaası, Tunus/1984.

43) İbn-il Cevzi Ebu'l Ferec A.Rahman b. Ali (h.597.ö): 'El-Muntazam'ü fi Tarihi-l Müluk', **19** cilt. Tahkik edenler Muhammed Abdulkadir Ata ve Musatafa Abdulkadir Ata, Darü-l kütübi-l ilmiye, Beyrut/1992.

44) İbni Düreyd Ebubekir Muhammed b. Hasan (h.321.ö): 'Kitabü-l İştikak', tahkik Abdusselam Muhammed Harun, Daru'l Ceyl, Beyrut/1991.

45) İbni Ebi Asım (h.287.ö): 'Ahad ve'l Mesani', **6** cilt. Tahkik Basım Faysal, Dar'ü Raye matbaası, 1991/Riyad.

46) İbnü'l Esir Ali b. Muhammed Cezeri (h.630.ö): 'Üsdü-l Gabe', **8** cilt. Komisyon, Darü-l kütübi-l ilmiye, Beyrut.

47) İbni Habib Ebu Cafer (h.245.ö): 'Muhabber', Tahkik eden Dr. Stiter, Daru-l Afaki-l Cedide, Beyrut/Tarihsiz.

48) İbni Hibban (h.354.ö): Sahih-i İbni Hibban bi tertib-i İbni Belban (739.ö). **18** cilt. Tahkik eden Şuayıp Arnavıt, Risale matbaası, Beyrut/Tarihsiz.

49) İbni Hişam (h.213.ö): 'Siret-i Nebi', **4** cilt. Tahkik eden Ömer A.Selam Tedmüri, Daru'l kitabi'l Arabi, Beyrut/1990.

50) İbni Kayyim el-Cevziyye (h.751.ö): 'İctimau'l Cuyuşi'l İslamiyye'. Tahkik Zait b. Ahmet, Dar'ü Alemi'l fevaid, Cidde.

51) İbni Kesir İmaduddin İsmail (h.774.ö):

a) 'el-Bidaye ve'l Nihaye' **20** cilt. Tahkik eden Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin, Hecer matbaası, Kahire/1997.

b) 'Tefsirü-l Kur'an-il Azim', **8** cilt. Tahkik esen Sami b. Muhammed, Dar-ü Tayyibe matbaası, Suudi/1999.

52) İbni Manzur Muhammed b. Mükrim Mısri (h.711.ö):

a) 'Muhtasar-ü Tarih-i Dımaşk' **31** cilt. Riyad Abdülhamit, Fikir matbaası, Şam/1986.

b) 'Lisanu'l Arap', **15** cilt. Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut.

53) İbni Sad (h.230.ö): 'Tabakat-i Kübra', **8** cilt. Dar-ü İhya matbaası, 1967/Beyrut.

54) İbni Seyyid-i Nas Ya'meri (h.734.ö): 'Uyun-ul Eser', **2** cilt. Tahkik edenler, Muhammed'il İyd ve Muhittin, İbni Kesir matbaası, Beyrut.

55) İbni Teymiyye Takiyyüddin Ahmet Harani (h.728.ö): 'Mec'mu'l Fetava', **37** cilt. Tahkik eden Enver Baz ve Amir Cezzar, Derü'l Vefa matbaası, Mısır/2005.

56) İbni Zekeriya Nehrevani el-Ceriri (h.390.ö): 'Celis-ü Salih el-Kafi', **4** cilt. Tahkik eden Dr. Osman Abbas, Alemü-l kütüp matbaası, Beyrut/1987.

57) İbrahim b. İshak el-Harbi (h.285.ö): 'Garibü-l Hadis', **3** cilt. Tahkik eden Süleyman b. İbrahim, Ümmü'l Kurra üniversitesi yayını, 1985/Mekke.

58) İmam Müzi Cemalettin Ebu'l Haccac Yusuf (h.742.ö): 'Tehzibü-l Kemal', **35** cilt. Tahkik eden Dr. Beşşar Avvad Maruf, Risale matbaası, Beyrut/1992.

59) Kadriye Yalvaç, Mebrure Tosun: 'Sumer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi Şaduqa Fermanı', Türk Tarih Kurumu yayını, 1989/Ankara.

60) Kurtubi Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmet (h.671.ö): 'El-Cami'ü li Ahkami-l Kur'an', **24** cilt. Tahkik eden Abdullah b. Abdilmuhsin, Risale matbaası, Beyrut/2006.

61) Lüveys Şeyho (1927.ö): Divan-ü Şuarai-n-Nasraniye kablel İslam, Matbaat-ü abail-l mürselin, Beyrut/1890. Milli Eğitim şurasının 312 nolu izniyle basılmıştır.

62) **Makdisi Diyaüddin Ebu Abdillah Muhammed** (h.643.ö): 'el-Ehadisü-l Muhtare', **13** cilt. Tahkik eden A.Melik b. Abdullah, Dar'ü Hader matbaası, Beyrut/2001.

63) **Makdisi Diyaüddin Ebu Abdillah Muhammed** (h.643.ö): 'el-Ehadisü-l Muhtare' **13** cilt. Tahkik eden A. Melik b. Abdullah, Dar'ü Hader matbaası, Beyrut/2001.

64) **Makdisi Mutahhir b. Tahir** (h.4. asırda yaşamış): 'el-Bed'ü ve Tarih', **6** cilt. Mektebet-ü Sekafet-i Diniye, Mısır.

65) **Maverdi Ebü'l Hasan Ali b. Muhammed** (h.450.ö): 'en-Nüket-ü ve'l Uyun', **6** cilt. Tahkik eden Seyit b. Abdilmaksut, Darü-l kütübi-l ilmiye, Beyrut/Tarihsiz.

66) **Menavi Muhammed A. Rauf** (h.1031.ö): 'Feydü-l Kadir', **6** cilt. Darü-l Marife matbaası, Beyrut/1972.

67) **Merağî Ahmet Mustafa** (1952.ö): 'Tefsir'ül Merağî', **30** cilt. Tahkik edip yayınlayan Musata el-babi-l Halebi, Mısır/1946.

68) **Mes'udi Ebu'l Hasan Ali b. Hüseyin** (h.346.ö): 'Müruc'ü Zeheb', **4** cilt. tahkik eden Kemal Hasan, Mektebetü'l Asriyye, Beyrut/2005.

69) **Muhammed b. Selam el-Cümehi** (h.231.ö): 'Tabakat-ü fükul-i şuara', Matbaatü-l Medine, Kahire/1974.

70) **Muhammed Sait Aşmavi** (2013.ö): 'El-Halafetü-l İslamiye', Sina yayınevi, Mısır/1992.

71) **Muhibbüddin Taberi** (h.694.ö):

a) 'Zehairu'l Ukba Fi Menakıb-i Zevi'l Kurba', Mektebetü-l Kudsiyye, Kahire, h. 1356.

b) 'Riyad-ü Nadre fi Menakıbi-l Aşere', tahkik Muhammed Bedrettin, M. Emin Hanci yayınevi, Mısır/h.1327.

72) **Mustafa Ceha** (1942-1992): 'Mihnetü-l akli fi'l İslam', 1982'de Lübnan'da basılmış ve yasaklanmıştır.

73) **Müslim Ebu'l Hüseyin** (h.261.ö): 'Sahih-i Müslim', tahkik eden Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru'l kütübi'l ilmiye, Beyrut/1991.

74) **Nesai Ahmet b. Şuayıp** (h.303.ö):

a) 'Sünen-ül Kübra', **12** cilt. Tahkik eden Abdullah b. Abdilmuhsin, Şuayıp Arnavut ve Hasan Şelbi, Müesseset-ü Risale, Beyrut/2001.

b) Fedail-i Sahabe, Dar'ü kütübi-l ilmiye, Beyrut/1984.

75) Nisaburi Nizamettin Hasan b. Muhammed (h.850.ö): 'Garibü-l Kur'an ve Regaibü-l fürkan', **6** cilt. Tahkik Zekeriya Umeyrat, Darü-l kütübi-l ilmiye, Beyrut/1996.

76) Nüveyri Şehabettin Ahmet b. Abdulvahhap (h.533.ö): 'Nihayetü-l Ereb Fi fününi-l Edeb', **33** cilt. Tahkik edenler Dr. Yusuf Tavil ve Ali Muhammed Haşim, Darü-l kütübi-l ilmiye matbaası, Beyrut/2004.

77) Prof. Dr. Nimet Yıldırım'ın Farsçadan Türkçeye çevirdiği, Pinhan yayınevi tarafından yayınlanan '**Ardavirafname**' kitabı, İslam'daki miraç mitolojisinin nerdeyse aynısını içeriyor. **İSBN** numarası: **9786058795396**

78) Seyfettin Kâtip ve Ahmet Ussam Kâtip: 'Şerh-ü Divan-i Ümeyye b. Ebi Salt', Dar-ü mektebeti-l hayat, Beyrut/tarihsiz.

79) Suyuti Celalettin (h.911.ö): 'Dürrü'l Mensur', **17** cilt. Tahkik Abdullah b. Abdulmuhsin, Hecer matbaası, Mısır/2003.

80) Şehristani Ebu'l Feth Muhammed b. Abdulkerim Ebubekir Ahmet (h.548.ö): 'el-Milel'ü ve'l Nihal', **2** cilt. Tahkik edenler: Emir Ali Mehna ve Ali Hasan Faur, Daru'l Marife, Beyrut/1993.

81) Şenqiti Muhammed Emin b. Muhammed (h.1393.ö): 'Edvau'l Beyan', **7** cilt. Dar'ü Alemil-i Fevaid matbaası, Mecmeul fıkhi-l İslam, Cidde/tarihsiz.

82) Taberani Ebu'l Kasım b. Ahmet Süleyman (h.360.ö):

a) 'el-Mucemü'l Kebir', **25** cilt. Tahkik eden Hamdi Abdulmecit Selefi, İbni Teymiyye matbaası, Kahire.

b) 'Mucem-i Evsat', **10** cilt. Tahkik edenler Ebu Muaz ve Ebu Fadl, Darü-l Haremeyn matbaası, Kahire/1995.

83) Taberi Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (h.310.ö):

a) 'Camiu'l Beyan Te'vil-i Ayyi'l Kur'an', **25** cilt, tahkik Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin, Hecer matbaası, Kahire/2001.

b) 'Tarih-i Taberi', **11** cilt. Tahkik eden Muhammed Ebu-l Fadl, Daru-l Maarif, Mısır/1968.

84) Tabresi Eminü-l İslam Ebu Ali Fazl b. Hasan (h.458.ö): 'Mec'meu-l Beyan fi Tefsiri-l Kur'an', **10** cilt. Darü-l mürteda matbaası, Beyrut/2006.

85) Teyalisi Süleyman b. Davud (h.204.ö): 'Müsned-i Teyalisi' **4** cilt. Tahkik M.B. Abdilmuhsin, Hecer matbaası, Kahire/1999.

86) Tirmizi Muhammed b. İsa (h.279.ö): 'Sünen-i Tirmizi', Mektebetü-l Mearif, Riyad/1417 hicri.

87) Vahidi Ebu'l Hasan Ali b. Ahmet Nisaburi (h.468.ö): 'Esbab-i Nüzul', Tahkik eden Dr. Mustafa Deybü'l Buğa, İbni Kesir matbaası, Beyrut/1993.

88) Yakubi Ahmet b. Yakub (h.292.ö): 'Tarih'ü Yakubi', **3** cilt. Gara matbaası, Necef/1358 hicri.

89) Yakut b. Abdullah Hamevi (h.626.ö): 'Mucemü'l Buldan', **5** cilt, Dar'ü Sadır matbaası, Beyrut/1993.

90) Zehebi Şemsettin Muhammet b. Ahmet (h.748.ö):

a) 'Siyer-i A'lam-i Nübela', **29** cilt. Tahkik eden komisyon, Risale matbaası, Beyrut/1984.

b) 'Siyer-i Nebi', tahkik eden Hüsamettin Kudsi, Darü'l kütübi'l Arabiyye, Lübnan/1981.

91) Zemahşeri Carullah Mahmut b. Ömer (h.538.ö): 'el-Keşşaf', **6** cilt. Tahkik edenler Adil Ahmet ve Ali, Mektebetü-l Abidin, Mısır/1998.

BERFİN YAYINLARI

Din Kültürü ve Aydınlanma Kitapları...

Turan Dursun / **"Evren" Bir Şaka mı?** (3. Baskı)
Abit Dursun / **Turan Dursun ve Aydınlanma**
Arif Tekin / **Hz. Muhammed'in Hocaları**
Arif Tekin / **İslam'da Cinsellik**
Arif Tekin / **İslam'da İçki** (2. Baskı)
Arif Tekin / **Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü** (2. Baskı)
Arif Tekin / **Bilinmeyen Yönleriyle Kur'an** ***(Kur'an'ın Kökeni-2)*** (2. Baskı)
Arif Tekin / **Kur'an'ın Kökeni** (5. Baskı)
Arif Tekin / **Kur'an'da Allah** (2. Baskı)
Arif Tekin / **Kur'an'da Kadın ve Hz. Muhammed'in Hanımları** (2. Baskı)
Arif Tekin / **Sumerlerden İslam'a Kutsal Kitaplar ve Dinler** (3. Baskı)
Abdullah Rıza Ergüven / **Evren-Doğa** ***(Varlığın Kendiliğindenliği)***
Abdullah Rıza Ergüven / **Dinlerin Kökeni ve İslam'da Reform** (2. Baskı)
Abdullah Rıza Ergüven / **Tanrıları Nasıl Yarattık** (2. Baskı)
Abdullah Rıza Ergüven / **Tanrılar Neyi Yarattı?** (2. Baskı)
Abdullah Rıza Ergüven / **Evrenbilim ve Tanrı Kavramı**
Abdullah Rıza Ergüven / **Yasak Tümceler** (Roman)
Abdullah Rıza Ergüven / **Gece de Güneş Doğar** (Roman)
Abdullah Rıza Ergüven / **Büyük Oyun ve İçimizdeki Cehennem** (Roman)
Abdullah Rıza Ergüven / **Yunus Emre**
Abdullah Rıza Ergüven / **Huriler ve Gılmanlar** (Şiir)
Cemşid Bender / **12 İmam ve Alevilik** (5. Baskı)
Faik Bulut / **İslam Komüncüleri / Karmatiler** (3. Baskı)
Faik Bulut / **Ordu ve Din** ***(Devlet Gözüyle İslamcı Örgütler)***

Faik Bulut / **Allah Devletinde Demokrasi**
(Şeriat Düzeninin Eleştirisi)
Faik Bulut / **Hasan Sabbah Gerçeği** (4. Baskı)
Faik Bulut / **İslam'da Cinsel Büyüler**
Faik Bulut / **Ali'siz Alevilik** (4. Baskı)
Faik Bulut / **Ebu Müslim Horasani** (2. Baskı)
Nurettin Koç / **Laik Eğitimden Şeriatçı Eğitime**
(Ulusal Eğitimde Çöküş Süreci)
Kaya Çetin / **Şeriat mı, Çağdaş Yaşam mı?**
Faik Acar / **Din, İnanç ve Bilinç** (2. Baskı)
A. Metin Akpınar / **Almanya Tatlı Vatan**
(Yeşil Sermayenin Romanı)
Sırrı Ataman / **Unutturulan Ayetler**
(Turan Dursun-Süleylan Ateş Tartışması) (2. Baskı)
Elvin Azar / **Seks Tanrıları**
(Seks, İçki, Seks Tapımı, Tektanrı ve Yardımcıları)
Hıdır Aslan / **Tanrı ve Kadın**
Erol Sever / **Çoktanrıcılık Hıristiyanlık ve Kâbe**
Erol Sever / **Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni** (4. Baskı)
Esat Korkmaz / **Anadolu Aleviliği** (2. Baskı)
M. Sıraç Bilgin / **Zarathustra** (Zerdüşt, Genişletilmiş 2. Baskı)
Said Nefisi / **Babek** (Çev. Mahmut Ayaz)
Özdemir Başargan / **Göksel Dinlerde İnsan**
Maria Dzielska / **İskenderiyeli Hypatia**
Giordano Bruno / **Diyaloglar** (2. Baskı)
E. Xemgin / **Aleviliğin Kökenindeki Mazda İnancı ve Zerdüşt Öğretisi** (3. Baskı)
E. Xemgin / **Mazda İnancı ve Alevilik**
İbrahim Ülger / **Şeyh Sadî-i Şirazî**
İbrahim Ülger / **İbni Haldun**
İbrahim Ülger / **Zerdüşt**
Ahmet Kerim Gültekin / **Tunceli'de Sünni Olmak**
Tayfun Atay / **Batı'da Bir Nakşî Cemaati / Şeyh Nâzım Kıbrısî Örneği**
Lütfi Kaleli / **Şeriatlaştırılan Türkiye**

ARİF TEKİN

Hz. MUHAMMED'in HOCALARI

- Kur'an'daki birçok ayetin kökeni nedir?
- Hz. Muhamme d'e peygamberlik yolunda hocalık edenler kimlerdi?
- Hz. Hatice'nin bu konudaki rolü neydi?
- Hz. Muhammed ortaya çıkmadan önce Mekke'de Allah inancı var mıydı?
- Kur'an'daki ayetlerde Tevrat, İncil, diğer eski inanç ve kültürler ne derece etkili oldu?
- Ortadoğu'da tanrı görevlendirmesi öteden beri var oldu mu?

Arif Tekin bu ve bunun gibi sorulara putperestlikten başlayarak ayetler eşliğinde yanıt ararken tüm bilgileri kaynaktan aktarıyor. Kur'an'daki ayetlerin pek çoğunun, daha önce Arap şair ve düşünürler tarafından da dile getirildiğini; bu bilgileri Hz. Muhammed'e aktaran, ona hocalık eden kişilerin var olduğunu önemle vurguluyor. Yazar, Hz. Muhammed döneminde tüm insanların putperestlikten arınıp tek tanrı etrafında birleştiği söyleminin gerçekleri yansıtmadığı düşüncesine ulaşırken; Kur'an'daki bilgilerin eskilerin devamı olduğu sonucuna varıyor.

Kitabın bir başka can alıcı noktası da, İslam âlemi ve Türkiye'deki din bilimcilerin belli başlı sorunlara değinmeyip sessiz kalmalarıdır! Unutmayalım ki, tabuları sorgulamazsak, karanlıktan çıkamayız.

BERFİN

